Salâh Birsel/Aynalar Günlüğü

SALÂH BİRSEL

AYNALAR GÜNLÜĞÜ

Miró

ADA YAYINLARI

Aynalar Günlüğü

(1986 - 1988)

YAZARIN ÖBÜR KİTAPLARI

Bütün Şiirleri
Şiirin İlkeleri (4. baskı)
Sen Beni Sev (tükenmiştir)
Dört Köşeli Üçgen (3. baskı)
Fransız Resminde İzlenimcilik (tükenmiştir)
Goethe (tükenmiştir)

GÜNLÜK

Hacivat Günlüğü
Yaşlılık Günlüğü
Aynalar Günlüğü

SALÂH BEY TARİHİ

Kahveler Kitabı (2. baskı, tükenmiştir)
Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu (3. baskı, tükenmiştir)
Boğaziçi Şıngır Mıngır (2. baskı, tükenmiştir)
Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi (tükenmiştir)
İstanbul - Paris (tükenmiştir)

1001 GECE DENEMELERİ

Kurutulmuş Felsefe Bahçesi (4. baskı)
Yapıştırma Bıyık
Paf ve Puf (2. baskı)
Şiir ve Cinayet (2. baskı, tükenmiştir)
Halley Kimi Kurtarır (3. baskı)
Amerikalı Tolstoy (2. baskı)
Bir Zavallı Sarı At (tükenmiştir)
Şişedeki Zenci
Asansör
Kediler

Salâh Birsel

Günlükler - 3

AYNALAR GÜNLÜĞÜ

(1986 - 1988)

ADA YAYINLARI

1986

20 Şubat

Bir şair dost dedi ki:

— Senin günlüğünde sen çok az varsın. Ben kendine daha çok yer ayırmanı isterdim.

Doğrudur belki bu.

Ama dostumun yazdıklarında da kendisi yoktur.

Oğlu, kızı, eşi de yoktur.

Gerçekte bir insanın kendisini bilmesi, kendisini tanıması, onu tüm aksırık, tıksırıklarıyla kitabına boca etmesi öyle kolay bir iş değil.

Yaşam içinde yer değiştiren, gülen, konuşan, boğaz cengi veren ya da kaldırım surfu yapan kişi, bir kitabın beyaz sayfaları üstüne kondurulduğu vakit, kendi canlılığından, kendi şaklavaklığından çok şey yitirir.

Şöyle düşünün:

Belkıs Akkale'yi beyaz taşlarla işli mosmor giysisiyle «Entarisi mormuş / Yar sevmesi zormuş» türküsünü çığırırken, elinden tutup, bir kitabın sayfalarına antresini yaptırırsak geriye ne onun yanık sesi, ne de fırışkalı görünümü kalır.

Mikhail Naimy, şair Halil Gibran üzerine yazdığı kitabın önsözünde —bunları Henry Miller'in bir yazısından çıkarıyorum— aşağı yukarı aynı görüşü savunur:

— Bu yaşamöyküsünü yazmaya, bir sürü bocalamadan

sonra karar verdim. Çünkü bir insanın kendi yaşamını tam bir bağlılık ve doğrulukla ve de duygularının bütün karmaşıklığı ve ilişkilerinin çeşitliliği içinde anlatmaya olanak bulabileceğini sanmıyorum. Böyle bir durumda bir insanın, yeteneği ne olursa olsun, bir başka adamın, bir dâhi ya da bir hebennekanın, yaşamını bir kitabın iki kapağı arasına sıkıştırabileceği nasıl ileri sürülebilir?

İrlandalı yazar Yeats de anılarında buna benzer şeyler döktürür:

— Kendi üzerime çok az şey biliyorum. Karşı ben'imi ise daha az tanıyorum. Hiç kuşkusuz yemeğimi kaynatan, odamı silip süpüren kadın bu konuda benden bilgilidir.

Doğrusu kendilerini yapıtlarına boca ettiklerini söyleyen yazarlar bile çokluk, kendileriyle girintisi, çıkıntısı olmayan karakoncolosları geçirirler kitaplarına.

Günlükçüler, anıcılar bile kendilerine taban tabana karşıt bir kımpeşi sürerler piyasaya.

Nedir, insanoğluna en yakın görüntüleri, yine günlükçüler, anıcılar verir. Çünkü bunlar kendilerini birtakım yanılgılardan, birtakım yanlış anlamalardan kurtaramasalar da olayları ve sözleri gününde ve yerinde saptadıklarından gerçeğe herkesten çok yaklaşmış olurlar.

Hint-Türk İmparatoru Babür Şah'ın büyük oğlu Hümayun'un bir şiiri:

Aynada kişinin biçimi görünürse de
O biçim, her vakit, kişiden ayrıdır.

22 Şubat

Dünyamız acı yüklü, hıytırık bir kümestir.

Orda tüneyen yarım aklı kınalılar, işleri güçleri fesat aşı pişirmek olanlar, cıllığı çıkmış sarhoş kaşıkları, büyük mastorlar, karabilimciler ve de maymuncular insanların içini karartmak, uykularını kısaltmak için ellerinden geleni ardlarına koymazlar.

Halkın oyunlarını ensesinden topa tuttuğu Fransız şairi Antonin Artaud da dünyayı-donyayı: «Islanmış köpek ve alçak maymun estepetası» diye anacaktır.

24 Şubat

Yüzyılımızın başlarındaki sokak satıcılarını yüceltmek ve de fok fok kaynatmak için yazdığım deneme bitti. Adını «Biri Birer Kuruşa» koydum. Ama ondan önce yazıyı iki kez, baştan sona okuyup, makas ucuyla iç saçları alan bir berber gibi, yazının çeşitli yerlerinden tam 29 satır çıkardım. Bir sürü de makas şıkırtısı kullandım.

27 Şubat

Hugo 70 yaşlarında birtakım düşler görmeye, birtakım cavala-cuvala sesler işitmeye başlarsa da kendini yine yaşlanmış saymaz. Çünkü boyuna kitap üretiyordur. Yetmiş dokuzunda —dört yıl sonra ölecektir— günlüğüne şunu yazar:

— *Düşüncenin Dört Rüzgârı*'nın (Quatre Vents de l'Esprit) son bölümünü de bitirip pazartesiye kitapçıma vereceğim.

Nedir, Hugo'nun kendini pimponlaşmış görmemesinin bir nedeni, yaşamı boyunca kadınlara —hizmetçi kadınlar da bunların içindedir— yakın durması, onların önünde diz çökmesidir. Ama kadınlar da onun karşısında, birbirleriyle yarışırlar.

Hugo, onlara dünyayı tatlılaştıran artist yavrusu gözüyle bakar.

Ama 1879 yılında —o vakitler yetmiş yedisindedir— sevgilisi Blanche evlenip de kendisini yüzüstü bırakınca, kadının kocası da Hugo'nun eskiden Blanche'a yazdığı mektupları bir sömürü aracı olarak kullanmaya kalkışınca, kadınlar üzerindeki düşünceleri değişir. Üç yıl sonra, 21 Aralık 1882'de günlüğüne şunları da geçirir:

— Kadınlar en sonunda işi suç atmaya döker. Kabalaşır, alçaklaşır, çamura yatar. Dürüst ve namuslu erkekler de onlara hiçbir şey yapamaz.

3 Mart

Ben, yazı ne kadar açıklama kaldırırsa o kadarını yaparım, daha çoğuna kaçmam. Çoğu, yazıyı öldürür.

Denemelerimi yazarken de buna dikkat ederim. Olayları yanyana getirir, yargı çıkarmayı da okurlara bırakırım. Gerçekte, olayların fırınlanmasında, şişe dizilmesinde, indirilip bindirilmesinde yargının ta kendisi vardır. Okur elini uzatacak, onu koparacaktır. Nedir, kimileri bu kadarcık bir çabaya bile katlanmaya yanaşmıyor.

İlle de ne demek istediğinizi bir daha, bir bir daha anlatacak, üstelik yazınızın aynasını da karartacaksınız. Çağımız filozoflarından Krishnamurti şöyle der:

— Ben bile bile kapalı olmaya çalışıyorum. İstesem adamakıllı açık olabilirim. Nedir bu, benim düşünceme uygun değildir. Bence bir şey iyisinden belirlendi mi, bütün canlılığını yitirir.

Borges'in, Cortazar'ın yapıtlarını alacakaranlık bulanlar bu nokta üzerinde durmalı. Doğrusu, onların soyutlukla hiçbir alışverişleri yoktur. Yalnız zaman zaman birtakım folyalak oyunlara, birtakım çiçekdürbünlerine el atarlar. Ama ikisi de yazının ne kadar açık, ne kadar da kapalı olması gerekeceğini çok iyi bildiklerinden sonunda yine her şeyi açık ve seçik olarak anlatmış olurlar.

Malina romanının yazarı İngeborg Bachmann da öyle.

Krishnamurti düşlere gömülmenin, içe kapanmanın dünyadan elini ayağını çekmek olduğuna da inanmaz. Hele düşüncelere dalmanın insanı soyutlayan, kendi içine kilitleyen bir eylem olduğuna hiç inanmaz. Onlara sadece dünyanın ve dünyadaki eylemlerin daha iyi algılanmasına omuz veren bir araç gözüyle bakar.

Maeterlinck'in *Mavi Kuş*'u gibi simgelerle yazılan yapıtların durumu da bundan başkası değildir.

Onların meyanesi de simgelerle verildiği halde, gün gibi aydınlıktırlar.

10 Mart

Latin yazarı Ciceron, çoğu insanın yaşlılığa düttürüleyla gözüyle baktığını ve: «Yaşlılığın yükünü taşımak, Theseus'un annesi Aetra'yı taşımaktan daha ağırdır» dediğini yazar. Sonra da yaşlıları ululamak için şu sözlerin önünü açar:

— Us da, düşünce de yaşlılarda olur. Onlar olmasaydı, devlet de olmazdı.

Doğrusu, bu özdeyiş gençlerin üfürük gelip, üfürük gittiği anlamındadır. Oysa, insanların gençliklerinde akılları yoksa, yaşlılıklarında da yoktur. Kaldı ki, insanlar pimpirikleştikçe kafalarının kokorozluğu daha çok ortaya çıkar.

Yaşlılar, gençlerin tersine, alkışlanmaktan, pohpohlanmaktan da pek hoşlanırlar. En lahmacunpideleri bile kendilerine: «Sizin zekânızın mecburuyum» diyen birinin sözünü, kirpiklerini bile oynatmadan alıp bağırlarına basarlar.

İlikten düşmüş olanlar bir de fiskos çalçenenin yoluna yatar. Yani ağızlarını tutmayı bir türlü beceremezler. Üçü, dördü bir araya gelince de kimin ne dediği, kimin ne zurna öttürdüğü belli olmaz.

11 Mart

Müftüoğlu Ahmet Hikmet:

— Türkiye yıpranmış, tozlu, ciltsiz ama önemli, yararlı bir kitaptır. Onu okumak, düzeltip yayınlamak için sabır ve merak ister.

15 Mart, Cumartesi

Dostlar Tiyatrosu'nda Maxwell Anderson'un *Yalınayak Sokrates*'i.

Oyuncular tam bir «takım oyunu» çıkardılar. Tümü de başarılıydı. Ne ki, Sokrates rolündeki Genco Erkal, Bedehşan Yakutu gibi pırıldıyordu. Sesini, yüzünü, el ve kollarını çok iyi kullandı.

Yazar, oyununu Eflatun'un yapıtına *(Sokrates'in Savunması)* dayandırdığı için, insan oyunun sonunu daha başlangıçta biliyor. Bu da oyunun her türlü şaşırtmacasını ortadan kaldırıyor.

Anderson, oyununun bir yerinde, Yunanlı Filozofun yargılandığı duruşma sahnesinde Sokrates'e şunları söyletiyor:

— Sonra bir bakıyorum Meletos, senle ben gölgelere dönüşüyoruz. Ağzımızdan çıkan laflar da belirsizleşiyor. Çabucak unutulacak sanki. Ama şurada oturup her şeyi atlamadan yazan genç Eflatun, şu anda olup bitenleri, günün birinde yazıya dökecek olursa, bu yargılama sahnesi çok canlı ve kıpır kıpır olabilir. O zaman hangisi daha gerçek olacak dersin Meletos? Yazılan sahne mi, yoksa gerçekte yaşandığı halde gittikçe gölgeliklere çekilen, insan belleğinden yapyap uzaklaşan, sonunda da yitip giden şu şimdiki sahne mi?

Bunlar, geçen ay (20 Şubat) günlüğüme geçirdiğim düşüncelere yakın düştüğünden buraya almadan edemedim.

15 Nisan, Salı

Ercüment Uçarı şiirlerinin şunun bunun elinde kaldığını söylüyor. Dergilerde yayımlanan şiirleri bile yokmuş kendisinde.

Geçenlerde *Vatan* gazetesinin otuz yıl önceki sanat ekinde yeralan bir şiirini aramış kitaplıklarda, bulamamış.

O ekler Naim'in *Vatan* gazetesi yaşamı sırasında çıktığı için ona da başvurmuş. Ondan da olumlu bir sonuç alamamış.

Benim de dergilerde kalmış birkaç şiirim vardır. Ama onları ben bile bile kitaplarımın dışında tuttum.

Aransa, daha nice şairlerin şiirleri başlarını uzatır dergilerden. Ne ki, bunların çoğu ecit-mecit şeylerdir.

Gözü sürmeli şiirlerden unutulmuş, göze çarpmamış olanlar da eksik değil elbet. Bunlardan biri de Ahmet Kutsi Tecer'in aşağıdaki şiiridir. Onu Ahmet Kutsi'nin hiçbir kitabında, ya da Vecihi Timuroğlu'nun büyük bir emekle düzenlediği *Tüm Şiirleri*'nde (İş Bankası Yayını) bile bulamazsınız:

Kurt kurmuş bir su
Başında pusu
Gel gitme kuzu

Bir gizli emel
Çağırıyor gel
İtiyor bir el

Şiir sanıyorum 1939 yılında İhsan Devrim'in *Gündüz* dergisinde yayımlanmıştı. Adı? Adını unutmuşum. Bilmiyorum, belki de adı yoktu.

16 Nisan

Dün günlüğüme yazdıklarım *Türk Dili* dergisinin «Şiir Özel Sayısı»nda (Şubat 1961) kalan iki Baudelaire çevirimi anımsattı bana.

«Sevgililerin Ölümü» adında olanı şöyle:

Bizim yataklarımız olacak, hafif kokularla dolu
Sedirlerimiz olacak, mezarlar gibi derin;
Ve etajerlerdeki yaban yüzlü çiçekler
En güzel gökyüzleri altında açacak bizim için

Dört elle sarılıp son sıcaklıklarına
Kalplerimiz birer ulu çıralığa dönecek;
Sana ve bana, bu ikiz aynalara
Çıralıklar ikili ışıklarını dökecek.

Büyülü mavilerle pembelerden bir akşam,
Tek bir şimşeği yollayacağız birbirimize
Ayrılıklarla yüklü bir hıçkırık gibi uzun.

Ve geç vakit, kapıları aralayıp bir melek
Can katmaya gelecek yeniden, vefalı ve şen
Donuk aynalarla sönmüş alevlere.

Birden, geçen yıl Bahariye'deki sahafta (Sami Önal) bulup aldığım Alişanzade İsmail Hakkı'nın, Baudelaire'den *Elem Çiçekleri* adıyla çevirdiği şiirlere bir göz atmak geldi içimden.

İsmail Hakkı ilk dörtlüğü şöyle çevirmiş:

Hafif kokularla mâli yataklarımız olacak,
Mezarlar gibi içine gömülür sedirlerimiz olacak,
Ve daha güzel göklerin altında bizim için açılmış,
Raflarda tuhaf çiçeklerimiz bulunacak.

Görülüyor ki, iki çeviri de birbirinden pek ayrı değil. Yalnız Alişanzade'ninki düzyazıya biraz daha yakın duruyor. Bir de «dolu» sözcüğü varken «mâli» sözcüğünü kullanmaktan çekinmemiş. Oysa *Elem Çiçekleri* 1927 yılında yayımlandığına göre «dolu» sözcüğünü rahatlıkla kullanabilirdi.

Recueillement (İçe Kapanış) şiirine de bir göz attım. Burada Osmanlıca daha şiirin adında kendini belli ediyor: *İstiğrak.*

İlk dörtlük şöyle:

Munsif ol, ey ıztırabım, ve daha rahat dur.
Akşamı istiyordun, işte çöküyor:
Karanlık bir hava şehri ihata ediyor
Kimine huzur, kimine mihnet getiriyor.

Eyüboğlu ise bu dörtlüğü şöyle ortalamış:

Derdim: yeter, sâkin ol, dinlen biraz artık;
Akşam olsa diyordun, işte oldu akşam,
Siyah örtülere sardı şehri karanlık;
Kimine huzur iner gökten, kimine gam.

Bu çeviriler karşısında insan ister istemez Cahit Sıtkı'nın «Abbas» şiirindeki: «Akşam diyordun, işte oldu akşam» dizesini anımsıyor. Nedir, Cahit'in dizesinde yine de kendinden bir şeyler var, bir sıcaklık. Hiç değilse «olmak» fiilini iki kez kullanmamış.

Alişanzade «Sevgililerin Ölümü»nde «kapıları aralamak» sözünü de «kapıları yarım açarak» diye çevirmiş.

«Aralamak» yerine «yarım açmak» denildiğini ilk kez görüyorum. Oysa dilimizde «kıynaştırmak» sözü de vardır. Onu da kullanabilirdi. Çünkü o da o anlama gelir.

«Kıynaşık» da «aralık» demektir.

17 Nisan

Bahariye'deki bir sahaftan Emil Ludwig'in İsa'nın yaşamını parlatan bir kitabını aldım. Ruşen Eşref Ünaydın *Ademoğlu/Bir Peygamberin Tarihi* adıyla çevirmiş. 1929 yılında da Milli Eğitim Bakanlığınca yayımlanmış. Ruşen Eşref onun *Napoleon* kitabını da Türkçeye aktarmıştır ki o da, 1930 yayınları arasında yeralmıştır.

Ludwig'in yaşamöyküleri sadece bunlar değildir. O, Bismarck'm, Hindenburg'un, Schliemann'ın, Roosvelt'in, Goethe'nin, Beethoven'in, Lincoln'un yaşamlarını da sokaklardan yelpir yelpir geçirmiştir. En son, 1945'te, ölümünden üç yıl önce de Stalin'e el atmıştır.

Napoleon'un başında Goethe'nin şu sözü okunuyor:

— Napoleon efsanesi Yohanna'nın bir bildirgesi gibidir. Herkes sezer ki onda başka bir şey daha saklıdır. Ama bu saklı şey nedir, kimse bilemez.

Denilebilir ki, Ludwig kitaplarını yazarken kişilerindeki bu saklı şeyi bulup ortaya çıkarmak istemiştir. Bir de, küçüklükte elde ettiği insan sevgisiyle insan saygısının işine çok yaradığı düşünülebilir.

Hoş, kimileri tek bir insana değer gösterilmesini, onun şap şap kalabalıktan alınarak bir başına sahneye çıkarılmasını, üstüne de dünyanın tüm projektörlerinin sıkılmasını pek anlayamaz ama Ludwig bunları umurlayacak kişi değildir.

Doğrusu, geçmişteki insanlara uzanmak, onların elinden tutmak bugünün insanlarını geçmişe götürmez. Tersine, geçmişteki insanları bugüne getirir. Ben *Salâh Bey Tarihi*'nde bunu yaptım. Geçmişte sandıklar altında kalıp çıngırağının tınını yitirmiş insanları su yüzüne çıkardım. İnsan denilen seraserli kapaniçe kürk çok ulu bir şey. Bir insanın soluk alıp soluk vermesi, belli bir zaman parçası içinde dünyanın belli bir yerini kaplaması, şanı yüce davranışlarda bulunması karşısına geçilip uzun uzun seyredilecek bir yağlıboyadır. Bir futbol maçıdır.

Kimi Faşfaş Ayşe'lerin bu seyir işini geçmişçilikle *(passéisme)*, geçmiş hayranlığıyla suçlamasının hiçbir anlamı yoktur. Geçmişçilik, geride kalmış yılların değerlerine değil, hurdalarına ve partallarına yönelir. Onları ise, eskiye uzanmaya ne gerek, şu şimdiki çağı anlatan yapıtlarda da bulabiliriz. Çünkü kötü ve cavlak şeylere duyulan eğilim yalnız geçmişte değil, yaşadığımız çağ içinde de ibadullahtır.

19 Nisan

Türk Dili «Şiir Özel Sayısı»nda çürüyen öbür Baudelaire çevirim de «Yoksulların Ölümü»:

Ölümdür insanı avutan, ne çare, yaşama veren
Hayatın amacı, biricik umudumuz hem;
Kavrar bizi, bir iksir gibi başımızı döndürür
Yürek verir akşama kadar, didinmek için.

Fırtınalar ardından ve karlar, kırağılar
Karanlık çevremize doğan titrek aydınlık;
Odur, o han, kitaplarda anılan
Yemek yenir, uyunur, oturulur.

Bir melektir, mıknatıslı parmaklarında,
Uykularla delişmen düşlerin iplerini tutar,
Ve döşeklerini serer, çıplaklarla yoksulların.

Tanrıların ünü, tılsımlısı samanlıkların
Yoksulların dağarcığı, yurdu, uzun zamanlardan
Bir kapıdır açılır, bilinmez gökyüzlerine.

Bu şiirlerde ne denli başarılı olduğumu bilmiyorum. Yalnız, onları çevirirken Fransızcalarındaki sesi de yakalamaya çalıştım.

Bana kalırsa, şiirin iç sesi aktarılmadan o şiir, başka bir dile çevrilmiş olamaz.

Onun için, şiir çevirileri, çokluk, çeviri değil, yorum oluyor.

Bâki:

Bâkiya şi'r değildir bu bir akar sudur

29 Nisan

Sahaf dükkânına giren şişmanırak ve cevahir kutusu bir kadın sorar:

— Sizde klasikler var mı?

— Hangi yazarları arıyorsunuz?

— Muazzez Tahsin Berkant, Reşat Nuri Güntekin.

Bunlar Hüseyin Cahit Yalçın'ın kavurmasını yaptığı gerçek yaşam sahneleridir.

Montaigne bu noktada şöyle diyecektir:

— İstediğimiz kadar yüksek sırıklar üstüne çıkalım, yine kendi bacaklarımızla yürüyeceğiz.

4 Mayıs, Pazar

Ferit Edgü'nün, Rus şairi Ahmatova'nın kitabına *(Yaban Balı Özgürlük Kokar)* yazdığı önsözde şairin şu sözlerine rastlıyorum:

— Durmadan yalan-yanlış, saçmasapan yorumlar geliyor kulağıma. Şiirimi daha anlaşılır kılmam yolunda akıl verenler bile var. Hayır. Yazdıklarımın üçüncü, yedinci, yirmi yedinci anlamı yok. Şiirimi ne değiştirebilirim, ne de açıklayabilirim. Yazılmış yazılmıştır.

Ferit'in önsözü de hoşuma gitti. Ahmatova'yı sevdiriyor. Geçen yıl onun *Milliyet Sanat*'ta çıkan yazılarını da tutmuştum. Hele Kafka üzerine yazdığı denemeye imrenmiştim.

Bir deneme, bir şeyleri, birilerini sevdirmezse beş para çalışmaz.

Ahmatova:

Gençliğim bir pazar duasıydı sanki
Nasıl unuturum onu ben

19 Mayıs

İnsan aklı sınırlıdır.

İlk Kant çizmiştir bunun altını.

Ona göre insan doğaötesi olayları çözemez. Tanrı var mı, yok mu onu da kestiremez. Gelgelelim, *Salt Aklın Eleştirisi* yazarı yaşlandığı vakit bu düşüncesini bırakacak, Tanrı'nın varlığına dört elle sarılacaktır. Aralıkta: «Kant Tanrı'yı kapıdan çıkardı, bacadan içeri aldı» eleştirisini almaktan da kurtulamıyacaktır.

Peygamberler, büyük din adamları, politikacılar da, bilindiği gibi, dünyamızın ötesinde ışıklı bir dünya olduğu görüşünü benimserler. Ölüme de oraya açılan bir kapı gözüyle bakarlar. İlkçağla Ortaçağ filozoflarının çoğu da aynı tahteravalliye binerler. Eflatun ruhun ölmezliğine inandığı gibi bedenden bedene dolaştığına parmak basar. Ciceron ise: «Madem ruh kendinden ayrı, kendine yabancı

bir şeyle karışmış değil, öyleyse bölünemez. Bölünemeyince de yokolamaz» der.

Dikkat edilirse, çokları, bugüne değin, ölüm karşısında sıkı durmayı bol bol öğütlemişlerse de kimse onun fartasını furtasını açıklayamamıştır. Onun yüz okka çektiğini sananlar dünya urbalarını ahret urbasıyla bir an önce değiştirebilmek için can atarlar. Dolabını iyisinden kurmuş bir cadaloz olduğunu söyleyenler ise onu pek umurlamazlar. Bilirler ki, yaşadıkları sürece, ölüm onlara hiçbir kötülük yapamıyacaktır. Öldükten sonra ise kendilerine ne tuzaklar kuracağı onlara vız gelir.

Bencesi insanlar, ölüm karşısında şapalaklaşıp hazırola geçmekten başka bir şey yapamıyor. Geçen hafta Haldun'un (Taner) ölüsüne gittiğim vakit, ölüm karşısında nasıl yüzükoyun yere kapandığımızı bir kez daha anladım. Haldun, o uzun boyu, dudaklarından hiç eksik etmediği gülücüğü ve elinden bırakmadığı bond çantasıyla ilkin *Milliyet* gazetesinin, sonra da *Gazeteciler Cemiyeti*'nin önünde, yeşil bir örtüye sarmalanmış tabutuyla kıpırdamadan yatıyordu. Yaşamla ölüm arasındaki ayrılığın sadece bir tabut olduğunu düşündüm bir an. Metin Eloğlu: «Bir elimde tabut, bir elimde votka, yaşayıp gidiyorum» demişti. Şipinişi, topumuzu bir tabut olarak algılamaya başladım. İlkin kendimi bir tabuta yerleştirerek Haldun'un tabutu yanına uzattım. Gerçi Haldun'un tabutunun içine de girebilirdim ama, rahatsız edeceğimi düşününce hemen bundan geri döndüm. Sonra cenazeye gelen öbür dost ve kalantorları da, İlhan Selçuk'u, Enis Batur'u, Arif Damar'ı, Tarık Dursun K.'yı, Tevfik Akdağ'ı, Recep Bilginer'i, Afif Yesari'yi, *Milliyet*'ten Mehmet Barlas'ı, Mehmet Ali Birand'ı, Anadolu Ajansı'ndan Nalan Seçkin'i, ordaki cenazecileri, caddeden geçen ve Haldun'un öldüğünü bilmeyen tüm ibadullahı ve de *Milliyet*'in üst katından atılan kırmızı karanfilleri birer birer tabuta yatırıp *Cemiyet*'in önüne dizdim.

Doğrusu, tabutun içinde olmakla olmamak arasında hiçbir ayrım yok. İnsan, her an bir teleferikle, yaşamla

ölüm arasında mekik dokuyor. Teleferik o kadar hızlı yer değiştiriyor ki, sadece yaşam görünüyor. Bozuk çalmaya başlayınca da yaşamın ekrandaki yerini yokluk ufkunun ötesi alıyor. Nedir, yaşarken mi yaşıyoruz, ölünce mi yaşamaya geçiyoruz, bir şey bilmiyoruz.

Kimileri, yaşama kurşun sıkılmış yaralı bir kuş gözüyle bakar. Kimileri de, onu bir sevinç, baldudak bir kadın, bir zıpzıp süvari sayar. İki gün Haldun'un tabutlarından sıyıramadım kendimi. Üçüncü gün, Bostancı'dan Yazmacı Tahir Sokağına dalıp Çatalçeşme'ye geliyordum ki —giderken böyle bir şey olmadı— sarı, beyaz, yavruağzı, kan rengi gülleri, zümrüt kesilmiş kavak, kestane, japonelması ve de manolyaları görünce, birden tırng, içimde bir kanal değişti.

Ölümü, mölümü, her şeyi bir anda elimin tersiyle ittim. Yaşama sevinci fışkıran yolda, ışıkları, renkleri, kokuları graka graka içerek eve kadar dimdik yürüdüm.

25 Mayıs, Pazar

Tarık Dursun K.'dan bir terim: aspirin karanfili.

Yazarlar sözcüklerin, deyimlerin ardından koşarlar hep.

Montaigne, Paris sebze halini, orda fıştıklanan sözcüklere toslamak için dolaşırmış. Onları yazılarında kullanamadığı için de bin hayıf yağdırırmış.

Rus eleştirmenlerinden Belinski'nin XVI. yüzyılın Voltaire'i saydığı Rabelais de sözcük toplama işinde ondan aşağı kalmaz. O da halk meydanlarının fiskoslarını dağarcığına tıkıştıran bir paçavracıdan başkası değildir.

27 Mayıs

Üç gecedir uyku dolabım bozuldu.

Dörtlerden, beşlerden önce gözüme uyku girmiyor.

Dün yine uykusuzluk aman zaman vermeyince, sinirlerimi paspaslamak için 10 mg.'lık bir *tranxiléne* yuttum.

Sonra salona dönerek, Kundera'nın *Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği*'ni kaldığım yerden (34. sayfa) okumaya başladım. Yarım saat geçmişti ki, birden gözkapaklarım ağırlaştı. Hemen yatağa seyirtip uykuyu bekledim.

Sola dön, sağa dön.

Bir saat boşu boşuna çırpındım.

4.30'da kalkarak mutfağa sığındım. Tuzu çıkarılmış beyaz peynirle zeytinyağını karıştırarak, yine tuzsuz bir dilim ekmekle midemi şenlendirdim.

Sonra yine salonda, uyku kaçırmaktan başka bir işe yaramıyan berjerde, Kundera'nın 37, 38 ve 39. sayfalarını okudum. Altıya doğru uyku iyisinden bastırmıştı. Yatağa bu kez uçarak gittim.

Uykusuzluk Fransız şairi Blaise Cendrars'ın da finosudur. Onu yanından hiç ayırmaz.

Uykunun davlumbazını, Birinci Dünya Savaşı'nda kırdığını söylerse de Henry Miller, onun gözüne uyku gelmemesini dur-durak dinlenmeden çalışmasına, tonlarca kitap üretmesine bağlar. Gerçekte Cendrars, dört beş kitabı birden yazar. Altmış yaşma geldiği vakit bile düzinelik tasarıların ardından koşuyordur. Miller de onları okuyabilmek için boyuna Tanrıya yalvar yakar oluyordur. Çünkü yazılacak yapıtların arasında *Sapısilikler* de vardır ki onu okumadan ölmek istemiyordur.

Nedir, Miller'e göre Cendrars, yazı yazmaktan yoğun yaşama geçerek, ya da, tam tersi, yoğun yaşamdan yazıya atlayarak üstünden uykusuzluğu ve yorgunluğu atmasını da bilir. Şu da var ki, o, dört dörtlük bir yogicidir. Uykusuzluk, bitkinlikle görünmez şeyleri göreceğini sanır.

Doğrusu o, uykuyu da sevmez. İkinci Dünya Savaşı'nda, Paris Alman çizmeleri altında ezilirken, iki gözünü birden kapadığı hiç olmamıştır. Buna yazı yazarak sabahladığı geceleri de katmak gerekirse hemen hemen hiç uyumadığı anlaşılır.

Uykuya yüzvermeyen insanlardan biri de Eflatun'dur. O da: «Kim ki uyur, hiçbir işe yaramaz» der.

Şiir

Niçin uyku gelmez gözüme
Ben neden mar mar ağlarım

3 Haziran

Dosyalarımı karıştırıyordum ki şak, Fahir Onger'in bir mektubu.

30 Aralık 1969'da yazılmış.

Fahir, 1940 kuşağı oluşumunun başlıca üç olaya dayandığını söylüyor:

1 — 1938'den sonra yayımlanan öncü dergiler

2 — Tasfiye Hareketi

3 — 1941 Liman Sergisi

Bir de bu belirtilerin karşısına ırkçıların atılımlarını oturtuyor. Sonunda da siyasal planda bir sürgün olayının ortaya çıktığına işaret ediyor.

Mektup daha sonra da şöyle sürüp gidiyor:

— 1940 kuşağı daha belirdiği anda güldürüden, sürgün ve tutuklamalara kadar uzayan bir saldırı ve baskı ortamında iş görmüştür. Kuşak hareketinin dış görünümü 4 yazıda özetlenmiştir. Ama bunlardan yalnız «Tasfiye Hareketi» ile «Liman Sergisi» bitmiş, öbürleri daha yazılmamıştır. Oysa yazınsal ve eleştirisel ağırlığı olan «1940 Kuşağı'nın Getirdikleri» bölümü, öncekilerin yazılmasından sonra kaleme alınacaktır. Ve ancak önümüzdeki yaz toparlayabileceğimi kestiriyorum.

4 Haziran

Dosyalardan üç tane de Ataç çıktı.

Fahir'in «Dost Salâh» diye seslenmesine karşı, Ataç iki mektubuna «İki gözüm Salâh Bey» diye başlamış. Üçüncüsüne de «Azizim Salâh Bey»i kondurmuş.

«Azizim» keşemperesi Meşrutiyetle kullanılmaya başlar. Daha önce «Monşer», «Dostum» çığlıkları yaygındır.

Ömer Seyfettin ise yakınlarına «Cancağızım» demeyi yeğler.

Servetifünuncular ise ince ve derin yakıştırmalara baygındır. Halit Ziya, Hüseyin Siret'e «İnce ruhlu şair» derse o da onun «Büyük Üstad»ıdır.

Servetifünuncular'ın bir özelliği de «Ve» sözcüğünü gündeme getirmeleridir. Onlara Fecriâticiler de pek düşkündür. Yakup Kadri kimi tümcelerine: «Ve lâkin» diye başlamayı büyük bir yazarlık raconu sayar.

Ataç ise bilirsiniz, oldum bittim «Ve»ye karşıdır.

11 Haziran

Varlık'ta Müslim Çelik'in «Peryavşan»ı.

16 bölümlük uzun bir şiir. İlkin kaç dizelik bir şey beğendiğimi anlamak için dizeleri saymak istedimse de, sonra kendimden utanarak vazgeçtim.

«Peryavşan» sıcak mı sıcak. Sedefli, çifte davullu ve de merhabalı. Yer yer ağırlaştığı, akıcılığını dördüncü viteste tuttuğu görülüyorsa da bütünüyle Kaşıkçı Elması:

Ormanlardan efil-ince yeller eser
Yatar o yana bu yana Ezirgân'ın ekinleri
Turna gözü sulara yükümü indirdim
Ve uzandım altta duran ırgat-halk dağarcıklara
Bari şu elimdeki üç beş tutarlı şeyi ulaştırayım
benden sonrakilere
Acılara alıştıramazsam kendimi
Her vardiya değişiminde kırkıncı paraleldeki o
Buhurumeryem çiçeklerini havalandırmada kalsın sıra

Doğrusu, bir şiirin güzelliğini anlatmakta kullanılan her söz onu ortadan kaldırmaktan başka işe yaramaz. Ataç bunu bildiği için çokluk şiirin bütününü ya da bir parçasını içine alıp değer biçme zahmetini okurlarına yükler.

Hest Behişt yazarı Sehi Bey gibi eski tezkirecilerin çoğu da şairlerin şiirlerinden çok kendilerini övmeyi yeğ-

lerler. Bunlar zihninin inceliği çokça olan, şiiriyle Zühre'yi gökten yere indiren, çok maarif doğrayan, çağının bilgesi, saz biliminde eşsiz, erdemli, olgun ve aksırıklı tıksırıklı kişilerdir. Saygınlıkları da söz götürmez bir gradodadır. Laklaka ederken ise inci saçan sözcükler kullanırlar. Tezkereciler, sıra şiirden açmaya geldiğinde de gül bahçesinde gül yaprağı, söz bostanında sümbül dalı, süssüz, akıcı, iyi anlamlı, hoş, gösterişli, sağlam gibi yargıların ayaklarına yatarlar. Aralıkta «mürettep divanı vardır» sözünü yuvarlamayı da unutmazlar. Kimi zaman da şairlerin topunu bir sandala tıkıp şiir denizlerine postalarlar.

Faik Reşat da *Eslâf*'ı yazarken, aşağı yukarı, aynı ipek yolundan geçmiştir. Ona göre Âşık Çelebi'nin şiirleri oldukça iyi, Kınalızade'ninkiler seçkin ve güzel, Şeyhülislam Yahya Efendi'ninkiler ise Bâki'yi anımsatan ince ve zarif şiirlerden oluşur. Yahya Efendi için şu kurdeleyi kesmekten de geri kalmaz:

— Yahya Efendi'nin şiirlerinde Nedim'inkiler kadar tatlılık ve akıcılık vardır. Ancak sağlamlık bakımından bunlar Nedim'den daha üstündür.

Faik Reşat, Ragıp Paşa'yı kantara vurmaya kalktığında da şiir ve düzyazıları ve de *Ragıp Gemisi* adında bir güldestesi olduğunu açıklamakla yetinir. Yargı işinde ise Muallim Naci'ye sığınır:

— Paşa'nın birçok seçkin şiiri ezberlenmeye değer düşünce ürünleridir. Şiiri zorlanarak söyler, ama Sami gibi güzellikten uzak ve soyunuk bırakmaz.

Müslim Çelik'in apaydınlık bir kafası da var.

Bir kez Voltaire'i seviyor. Sonra, yola çıkmadan önce çelişkilerin ne olduğunu ve ne olmadığını araştırmak gereğine inanıyor.

17 Haziran

Fransız İhtilali kendi çocuklarını yemeye başlayıp da elini Fabre d'Eglantine'in üstüne atınca Fabre, kendini suçlayan Fouquier'ye karşı şöyle bağırmıştır:

— Fouquier, benim başımı kopartabilir. Ama *Philinte*'imin kılına bile dokunamaz.

Philinte, Fabre'ın 5 yılda yazdığı 17 güldürüden biridir. İlk oynandığı gece de —22 Şubat 1790— yuhalanmıştır. Yuhacılar ve ıslıkçılar onun Molière'in *Adamcıl*'ından yürütüldüğünü öne sürmüşlerdir. Oysa Fabre, *Adamcıl*'dan sadece kişilerin adlarını almıştır.

Portreler yazarı Edmond Pilon der ki:

— *Adamcıl*'ın kişileriyle bir oyun yazmak düşüncesi Rousseau'dan gelir. Rousseau, D'Alembert'e yazdığı bir mektupta *Adamcıl*'ı XVIII. yüzyılın Alceste ve Philinte'iyle yeniden yazmayı öğütlemiştir.

Ne ki Fabre, 5 Nisan 1794 günü Danton'la aynı arabada giyotini boylarken dostunun dimdik durmasına karşılık daha o andan yokluklar dünyasına karışmış gibidir.

Aynı arabada Camille Desmoulins de vardır. O da Danton gibi giyotini umurlamıyor, Danton'un söylediklerini büyük bir dikkatle dinliyordur.

25 *Haziran*

Ören.

Saat 5.50.

Bir Picasso sabahı başlıyor.

Gümüş beyazı, firuze mavisi, kobalt moru, metal kurşunisi bir aydınlık İda Dağından aşağı iniyor.

Gökyüzüyle baş sallaştım.

Ondan ve benden başka kimse yok şu anda ovada.

Bir çocuk başı gibi Burhaniye tepelerinden görünmeye başlayan güneş sadece bir gözlemci, bir fotoğrafçı.

Bir Arap atasözü şöyle der:

— Bâkir tüs at.

Sabahleyin erken kalk mutlu olursun.

İspanyol yazarlarından Salvador de Madariaga'ya göre Kristof Kolomb er horozda kalkarmış. Özellikle tetikte olmak gerektiği zamanlarda erkenciliği hiç elden bırakmazmış. Onu Saray'a tanıtan, sonra da İspanya Kardina-

linden bunun karşılığını isteyen Medinaceli Dükü de güneşle ayakta olurmuş.

Henri Perruchot da *Cézanne'ın Yaşamı* adlı kitabında Cézanne'ın erkenden gözlerini açtığını yazar. Kalkar kalkmaz da fırçasına sarılırmış. Ne ki, akşamları da sekizden hemen sonra tumba yaparmış.

Nice komutanlar, nice erler, nice ölüm yolcuları da tan zamanlarında, ya da daha önce ayakta olmuşlardır. Dahası, ufkun çıngır çıngır kahkahalarına, meşelerin, kavakların, iğdelerin, çamların, söğütlerin üç burgulu perendelerine tanık olmuşlar ama gördüklerini, duyduklarını genellikle başkalarına aktaramamışlardır.

4 Temmuz

XIX. yüzyılda Beyoğlu'ndaki gezi yerleri Tepebaşı'ndan Tersane'ye doğru uzayan Küçük Mezarlık ile Taksim'den Ayaspaşa'ya doğru ilerleyen Büyük Mezarlık'ta kümeleşir. Kimileri de Taksim'den Şişli'ye, Kurtuluş'a giden yollara yayılırlar.

Tanpınar, Tatlısu Frenklerinin Büyük Mezarlığın çevresinde, atlı arabalarla ya da ayak ayak geziye çıktıklarını yazar.

Ne ki, İstanbul'a düşen yabancılar Rumyozları, Musevileri, Ermenileri, Macarları, Ulahları, Rusları, Fransızları görünce onları Türk sanacak ve de şapalaşacaklardır. Çünkü onlara göre Müslümanlar mezarlıklara eğlenmek ve çançan etmek için gitmezler. Hoş, Tanpınar, Abdülmecit'in ilk sultanlık yıllarında kimi Müslümanların da bu mezarlık maytaplarına yüzvermeye başladığını söyleyecektir. Bu gezilere kadınlar da katılır. Dahası, onlar çoğunluktadır:

Şu da var ki, Taksim ve Tepebaşı kahvelerle de süslüdür. Nerval'in *Doğu Yolculuğu*'nda sözünü ettiği kahve, Tepebaşı'ndadır.

Bunları Hans Fallada'nın *Küçük Adam, Büyük Adam*'ı okurken düşündüm. Romanın lafkestibaşısı bir yerde (92. sayfa) şöyle diyor:

— Öğleden sonraları işten eve geldiğim zamanlar hemen acele acele bir kahve içer, sonra da Karla, ben ve Böcek, birlikte gezmeye çıkardık. Depoların olduğu yerlerde, Koyun Dağı'nda ya da Eski Mezarlık'ta küçük gezintiler yapardık. Kimi zaman Karla (ikimizin de annesi, babası orda yatardı) Eski Mezarlık'a dikmek için bir gazete kâğıdına sardığı çiçekleri yüklenir, ben de çiçek sulamak için bahçe süzgecini alırdım.

8 Temmuz

Ben kimsenin ölmesini istemiyorum.
Ölenleri de diriltmek istiyorum.
Yazılarımda çokluk yaşam görevinden ayrılmış, viranelik ısırganlarına karışmış insanlara elimi uzatmam bundan geliyor.

13 Temmuz

Lütfü Özkök'ten bir kart. Stockholm'den. *Yaşlılık Günlüğü*'nü okumuş, aferinbadlar çekiyor.
Gelgelelim kitap, yüreğinde ters rüzgârlar estirmiş:
— Artık yolculuğa hazırlanıyorum, dersem inan bana. Buranın kışı koyuyor, yaz ise gelmeden gidiyor. Ören' de geçirdiğim günler beş yıldızlı.
Lütfü kalkmış, İsveç'ten Fransa'ya, René Char'la helallaşmaya da gitmiş. Dost bellediği iki, üç ozandan biridir o. Bir şiirinde der ki:

Birçok kez yani defalarca
İnsan uyur, bedeni onu uyandırır
Bir kez, sonra sadece bir kez
Uyur ve bedeninden olur.

Fransız ozanı şimdiler yetmiş dokuzunda. O da orak zamanı düşüncelerine paçasını kaptırmış olmalı ki Lütfü'ye (63) şöyle hınklamış:

— Tüm dostlarım öldü. Şu çalışma odasının köşesinde hep anılarla başbaşayım.

Kartpostalda René Char'ın kendisi de var. Lütfü'nün iki yıl önce çektiği bir fotografi. Provence'lı (Fransa) bir Humphrey Bogart. Başında da Atillâ İlhan kasketi.

Özkök'ün yazdıkları uzun bir iç dökmesi.

Bir köşesine de amcalar amcası Hugo'nun bir lafını oturtmuş:

— Yaşlandıkça, insandan bütün tutkular uzaklaşıyor. Biri maskesini alıp götürüyorsa, bir başkası bıçağını kaçırıyor.

14 Temmuz

Gösteri Dergisi.

Doğan Hızlan'a bir deneme götürdüm.

Doğan: «Daha gönder. *Pazar* eki için de gönder. Yoksa karışmam, ben almasını bilirim.» dedi. Sonra da sözü Tahir Alangu'nun üstünde tuttu:

— Bir gece yarısı Tahir'e yıldırım çektim: «Yazını bekliyorum, acele gönder.» İşe bak ki, gece yarısı gelen telgraf kaynanasının yüreğini ağzına getirmiş. O gün kızı da (Tahir'in eşi) otobüsle Ankara'ya gittiğinden, bir kaza haberi midir, nedir diye adamakıllı kuşkulanmış. Tahir onu yatıştırmak için telin kendisinden yazı istemek için çekildiğini birkaç kez yinelemişse de kadıncağız bir türlü inanmamış:

— Ben bilirim, bir yazardan telle değil, telsiz bile yazı istenmez. Sen kime yutturuyorsun?

Doğan'ın odasında Cemal Süreya ile Attila Özkırımlı da vardı. Vakit öğleye yaklaşıyordu. Onlar Gazeteciler Cemiyeti'ne gideceklerdi. Ben de *Broy*'a uğramak üzere kalktım. Ayrılırken Cemal:

— Ben her pazartesi Gazeteciler Cemiyeti'ndeyim. Arayanlar bulsun diye geliyorum.

16 Temmuz

İstanbul - Burhaniye otobüs yolculuğu. İki kişi 6.600 lira. Bahariye - Sunar sitesi, 4 km. 1.150 lira. Taksi.

Balıkesir garajında, 20 dakikalık molada elense edilen kolonya adları:

— Beyaz Zambak, Magrif, Hatıralar, Altın Damlası, Çimen, Endora, Unutma Beni, Limon, Tütün, Gizli Çiçek.

18 Temmuz

Toptan düşünceler.

Kaçınılması gereken şeylerden biri de budur.

Aynı düşüncede iki filozof, iki adam görürseniz aladı-şappak, ordan kaçın. Bunlar bu beraberliği elde etmek için nice özgün düşünceleri kapı dışarı etmişlerdir.

Düşünce tek kişinin işidir. Bireyin bireyliğini yitirdiği yerde sona erer.

Yunus Emre:

Gönül yüksekte gezer
Dembedem yoldan azar
Taş yüzüne su sızar
İçinde ne var ise

21 Temmuz

Sinema oyuncusu ve şarkıcı Yves Montand, Fransız cumhurbaşkanlığına adaylığını koyacak mı, koymayacak mı?

Hazret'in buna karşılığı şudur:

— Konuşulması gereken yerde susmaktansa, kimi zaman «hıyarlık» yapmayı göze almak en iyisidir.

Ören, 24 Temmuz

150 kulacı bütünleyip, arka üstü de bir sürü ayak talimi yaptıktan sonra denizden çıktım.

Eve döndüğümde kafam bir Diesel motoru gibi işliyordu. Yol yürüdüğümde, kırlara açıldığımda da olur bu. Dünyanın düşüncesi ve sorunu üşüşür beynime.

Rousseau'nun yaşamı boyunca en çok üzüldüğü şey, yolculuklarında günlük tutmamış olmasıdır. Oysa, yalnız ve yaya yolculuklarında olduğu kadar hiçbir yerde ve hiçbir zaman onca düşünmüş, onca yaşamış, onca kendisi olmuş değildir.

Gerçekte Rousseau büyük bir gezgindir. Gençliğinin ilk yılları şehirden şehire, ayak ayak yürümekle geçmiştir. Ona göre, zekâsını bedeninin içine sokabilmesi için el ve ayak estepetalarına kucak açması gerekir. Dakikadan dakikaya değişen görünümler, yürümekle sağlanan sağlık ve de alabildiğine özgürlük ruhunu bütün zincirlerinden kurtarır. Daha büyük bir düşünme pervasızlığı verir. Onu yol üstündeki varlıkları kendine mal etmeye, dünyanın tek sahibiymişcesine tüm doğaya buyurmaya iteler.

Ne ki, Rousseau o vakitler yanında kâğıt-kalem taşımıyordur. Başında birtakım fırtınaların kopacağını kestiremiyor ve aklını iyi yürümekten, kilometrelerin berisinde belirecek cennete bir an önce ulaşmaktan başka bir şeye takmıyordur.

Gelin görün ki, bu yitirilmiş yaşam hurdaları, yıllarca sonra kendisine yüz bin hayıf çektirecektir. Çünkü, artık düşüncelerin insana kendi istedikleri zaman geldiklerini, Rousseau'nun davul çalarak çağırdığı zamanlarda ise hiç oralı olmadıklarını öğrenmiştir.

Yatağa uzanıldığı zamanlarda da, yani siesta yapıldığında, ya da sabahleyin yatakta uyumadan kalındığında da insanlar hiç beklenmedik düşünceler, çölçıldır düşlerle karşılaşırlar. Bunlar, bir gün önceki bir çıkmaza çıkış kapısı gösterir ya da yeni bir denemenin, yeni bir şiirin yakasını açar.

Nâzım, bir mektubunda bu topuk-çakıl havalarını sırtüstü yatmaya bağlayacaktır:

— Sabah gezintisinden sonra sırtüstü yatıp okuyorum. Kalkıyorum, odada biraz dolaşıyorum. Saat ikide öğ-

le yemeği... Sonra iki buçuktan dört buçuğa kadar yine sırtüstü yatıyorum... Bir zaman yazacağımı söylediğim büyük poeme hazırlanıyorum. Sonra *Yaşadığım Yıllarda Adam* diye bir poem daha yazmak istiyorum. Kısacası, sırtüstü yattığım zaman kafam işliyor.

Bu günlüğe yazdıklarım da hep denemeye kaçıyor.

Geçen sonbaharda *Asansör* adında bir romana başlamıştım. İki ay, üç ay çalıştım. Sonunda yazdıklarımın koskoca bir denemeden başka bir şey olmadığını çakınca tüm çalışmalarımı elimin tersiyle ittim. Yalnız, bir süre sonra onlardan 14 sayfalık bir deneme çıkardım. Adını da yine «Asansör» koydum. Buna da romanı yazmış kadar sevindim.

Ören, 25 Temmuz

«Gül Bahçesi»nde görme özürlü bir solist: Raziye Çam. Uzun ve sarışın. Urbası da morşin. Sol elinde mikrofon, sağ elinde bir beyaz, dört kırmızı gül. Şarkıların biri bitiyor, biri başlıyor:

— *Beni sevmemeye yemin mi ettin?*

— *Öyle ipek saçlar, gönüller tutulmaz mı?*

Çoğu da Yıldırım Gürses'in çok sesli, çok dokunaklı besteleri.

Raziye'ye *Casio* marka orguyla yine görme özürlü bir genç eşlik ediyor. Boyuna da gülümsüyor. Yalnız arada, kuyudan su çekiyormuşcasma yüzü kasılıyor.

Halk türküleri, halk şarkıları! Ne kadar küçümsesek, ne kadar burun kıvırsak, yaşama dört elle sarılmış vidalı tatlı lokumlardır. Doğrusu, yaşam çokluk sanatçıların kafasının ötesinde çalgılanıp çengileniyor. Onun kuralları sanatın kuralları değildir.

Sönmüş o güzel gözler, dudakta açılan nemli güller, sevgiliyle birlikte esen rüzgârlar, ahu bakışlara bir anda kanan gönüller sanatın burçlarını aşağı indirmek için vit vit koşarlar.

Kısacası dünya sürekli bip-bip sesi veren bir gizli ev tavuğudur.

İrlandalı film yönetmeni John Huston der ki:

— *Iguana Gecesi*'ni çevirdiğim zaman eski karım, Ava Gardner'in eski kocasıyla evlendi. Deborah Kerr'in kocası da Ava Gardner'in sıkıfıkısıydı. Elizabeth Taylor'un eski kocası ise Richard Burton'a ajanlık ediyordu. Çok sedrebeki, çok karışık bir zamandı. Hiç o kadar elverişli koşullarla film yapmadım.

Ferlinghetti:

Ötürşah bir güzelliktedir dünya
Ki orada doğmak
Tedirgin etmezse sizi
Yüz okka çekmemesi
Mutluluğun her vakit
Ve de sizi sıkmazsa
Bir enfiyelik cehennem
Cennette bile çünkü
İşlese de her şey tıkır tıkır
Şarkı patlatılmaz boyuna

Ötürşah kokuludur dünya
Ki orada doğmak
Sakıncalı değilse sizce
İnsanların ölmesi
Aralık aralık
Ya da aç kalması
Az biraz
Fena sayılmaz hani o da
Siz aç kalmadıktan kelli

21 Temmuz

Bugün *İtiraflar*'da —yaz başından beri onu yeniden didikliyorum— Rosseau'nun da yatakta, gözlerini yumarak, düşünce ürettiğini okudum. Onları kıvamını bulduncaya değin kafasının içinde evirip çevirirmiş. Sonra da

belleğinin bir kıyıcığına oturturmuş. Ama yataktan kalkıp giyininice, tümünün aklından kayıp gittiğini görürmüş. Hele yazı masasının başına geçtiğinde, düzdüğü tümcelerden tekini bile anımsayamazmış. Bir ara düşüncelerini, yattığı yerden, kaynanasına yazdırmayı da denemiş ama o da pek verim sağlamamış.

Rousseau'nun belleğinin kofluğu, 1748 yılında, *La Chevrette* şatosundaki bir oyun sırasında da bütün geleneğiyle ortaya çıkar. Oyun kendisinindir: *Gözüpek Girişim*. Ne ki, uşak Cardin rolünü canlandırmak da kendisine düşmüştür.

Gönlüm istemeden yazıyorum, rolüne altı ay durmadan çalıştığı halde yine de, oyun gecesi, baştan sona, suflörün ağzına bakmıştır.

Rousseau belleği üzerine şu ilginç açıklamayı da yapar:

— Kâğıda döktüğüm anda düşüncelerim beni bırakır. Bu yüzden bir şeyi bir kez yazdım mı, onu bir daha anımsayamam.

Ören, 31 Temmuz

XVII. yüzyıl Fransız yazarlarından Théophile de Viau' nun bir tragedyasında mutsuz ve kanadı kırık Tisbe, sevgilisi Piram'ın kendi canına kıymak için kullandığı bıçağı al kanlar içinde görünce şöyle bağırır:

— Ah hain bıçak, Efendini sen öldürdün, şimdi de utançtan ateş kesildin.

Bu sözler, daha sonraki yıllarda, Boileau'yu öfke atına bindirecek ve: «Kuzeyin tüm buzları bir araya gelse bu düşünceden soğuk olamaz» demesine yol açacaktır.

Boileau akılla duyguyu dengede tutmaya çalışan bir yazardır. Yani klasiktir. Düzeni bozacak, yapıtın burnunu çarpıtacak en küçük duygu abartmaları karşısında bedenini tümüyle bırakıp kaçar. O, yazarların sözcükleri kullanırken tutumlu olmasını da ister. «Eğer dört sözcük yazarsam üçünü silerim» sözü onundur.

Klasik terimini, ilk Romalı dilbilimci Aulus Gellius kullanmıştır. Romalılar belli bir zenginliği olan yurttaşlara *classici* derlermiş. Aulus da onu yazın alanına aktarmış. Ona göre klasik yazar dendi mi, us tasına Yunanlılar düşer. Bu düşünceye öbür Latin yazarları da katılır, Yunanlılara öykünmek için de ellerinden geleni yaparlar. Kısa zamanda da Cicero'lar, Virgilius'ler palazlanmış olur. XV ve XVI. yüzyıldaki Yeniden Doğuş'tan (Rönesans) sonra ise kervana Dante de atlar. Fransızlar bu alanda daha ağırkanlıdır. Sainte-Beuve: «Fransa XIV. Louis yüzyılını yaşadıktan sonra klasiğin ne olduğunu öğrendi» diyecektir.

Aralıkta Boileau da klasik terimini kendisinin ortaya attığı üstünde ayak direr. Dahası Molière'le, Racine'e klasik etiketini yapıştıranın da kendisi olduğunu ileri sürer. Oysa bu terimi Fransa'da bile ondan önce kullananlar olmuştur. Boileau'nun üstünde kalmak gerekirse, o gerçekte bir yergi budalasıdır. İnsanları taşa tutmayan yapıtların klasikliği ele geçireceğine inanmadığı gibi, güzelin tetiğine basamıyacağma da bin yemin eder. Dahası, şairin düşüncesini en iyi taşlamalarla dile getireceği görüşünü savunur. İbadullahın da ancak o vakit şiirden tad çıkaracağını pavkırır.

Sainte-Beuve'e göreyse, klasik yazar, insanın zekâsını kabartan, içsel (manevî) gerçeği şırlatan ve de insanın tutkularını ortaya döken kişidir. Onlar yazılarını, içinde herkesin kendi deyişini bulacağı bir uslupla yazarlar. Hiçbir yeni sözcük içermediği halde bu uslup gıcır gıcırdır. Daha doğrusu, hem eski, hem yeni, hem de bütün çağların bunalıma düşmeden anlayabileceği bir usluptur.

André Gide de klasikliğin yaratıcı olduğu oranda tutucu olmadığı, eskilliğe de (arkaizm) yüz çevirmediği düşüncesindedir. Ona bir de düzen ve ölçünün, iç romantizm üzerindeki zaferi gözüyle bakar. Bundan kendini beğenmişlikle, bir şeye düşkünlüğü anlarsa da bu tanım klasikliğe olduğu kadar simgeciliğe (sembolizm), romantizme, izlenimciliğe, dışavurumculuğa (ekspresyonizm) da kolayca uygulanabilir. Ne var, klasiklik sadece bu da değil-

dir. Kimileri de ona ağırbaşlılık, ılımlılık, çeşitlilik, titizlik ve de saflık etiketleri yapıştırır.

Doğrusu klasik olanla romantik olan da öyle şipinişi birbirlerinden ayırd edilemezler. Shakespeare'i kimileri klasik sayarken, kimileri de romantikler arasına sokar. Sainte-Beuve onun üzerine şunları döktürecektir:

— Shakespeare şimdiler İngiltere'yle tüm dünya için klasiktir. Pope'un (1688-1744) yaşadığı çağda klasik değildi. Yalnız Pope'un kendisiyle arkadaşları dört dörtlük klasikti. Ölümlerini izleyen yıllarda da yüzdeyüz klasik sayıldılar. Bugün de klasiktirler ama ikinci dereceden klasiktirler.

Sainte-Beuve, La Fontaine gibi büyükten büyük bir yazarın da çağında en az klasik görünümü taşıdığını söyler. Molière'in durumu da ondan hallice değildir. Alkışlanıyor ama değeri bilinmiyordur.

Ören, 8 Ağustos

Burhaniye Çarşısında 30 x 75 çapında, yaldız çerçeveli boy aynası 3.000 lira.

Arkası kâğıtlı ayna: metrekaresi 6.000.

Arkası bakırlı ayna (Flotal): metrekaresi 9.500.

10 Ağustos

Her insanın ayrı bir kafa bağdaşı vardır.

A.'yı düşünmüşse bu, B.'yi çağıracaktır. B. de C.'ye ya da D.'ye seslenir.

Bu, bir kişiye göre.

Bir başkası, us tasına A. düşmüşse karşısında F.'yi bulur. F. de M.'ye, L.'ye, ne bileyim S.'ye elado çeker.

Bir insana, düşünme dizgesine, yöntemine aykırı düşen bir söz söylediniz mi hemen şapalaklaşır. Bütün düşünce makinesi bozulur.

11 Ağustos

Gerçek yazarların çoğu aktördür, tiyatro oyuncusudur. Denemelerini, şiirlerini, romanlarını, günlüklerini sahnedeymiş gibi oynayarak yazarlar.

22 Ağustos

Bunaltı Yazarı'ndan (Demir Özlü) bir mektup:

— *Yaşlılık Günlüğü*'nü çeşitli duygu gel-gitleriyle, ama o sanatsal çağrışımlarından hep haz duyarak okudum. *Kuyucaklı Yusuf* ve *Madonna* üzerine getirilen eleştirilerle aynı düşüncede olduğumu görmek beni ayrıca gönendirdi. Sonuçta, yine yaratıcı olan yazar anlıyor, yazınsal yapıttan. Eleştirmeci falan, filan değil. Sayfa 129'daki T.D.K. olayı tüylerimi ürpertti. Ne türlü ruh yapısı taşıyan insanlarla çevrili olarak hayatımızı geçirdiğimizi bilmez değildim; ama buradaki yalnızlık içinden, çok derinden, çok kavramsal olarak, çok derin bir acıyla anlamıştım. Hayatımızın esas hayıflandığım yanı zaten bu. Ölüm duygusu, yazma gücünü, yazma etkinliğini arttırıyor ama, yine de sevdiğim insanların bu duygunun yanında yaşamalarını istemiyorum. Daha yaşayacağız ve ne temaşalar göreceğiz. İlaçları azalt. İsveç'te insanlara ilaç vermekten hep kaçınıyorlar. Bu Behzat Ay da tarihe geçecek. İnandım. Pek çok sevgi, saygı, selâm. Binbir özlem.

23 Ağustos

Howard Fast *Spartaküs* adlı kitabında Latin filozofu Ciceron'u şöyle konuşturur:

— Biz köle ve köleliğin tek yaratıcısıyız. Bizi Romalı yapan özellik de bu. Ev sahibi Antonius Caius bu büyük çiftlikte oturuyor. Kimin yüzü suyuna? Kölelerin.

Bu macık mıcık konu benim her vakit kanımı kurutmuş, aklımın tüm mallarını yakmıştır. Efendileri efen-

di yapan kölelerdir. Köleler yoksa, efendiler de yoktur. Zorbalar da öyle. Afarozmanlık, firavunluk insanın yapısında değildir. Sonradan olma, sonradan dolmadır. Yani kralların, hükümdarların, voyvodaların kan ve işkence dökücülüğünü büyüten, sahneye çıkaran kendi çevreleridir. Yollarının üstünde yumak olmuş şakşakçılar, silik paralar, it canlılar ve de boyları nohuttan büyük, fındıktan küçük üçler, yediler, kırklardır.

Can kuşu avucundan alınıncaya değin «Tek ulus, tek führer» çığlıklarıyla herkesi kapısının köpeği yapmaya çalışan Hitler, bunun en lirik örneğidir. Devlet Bakanı Goering, propaganda kıtırbomcusu Goebbels, casuslar casusu Heydrich, maymuncu Himmler, bir başka maymuncu Martin Borman ya da Kauçuk General Werner von Blomberg ve havadarları oturdukları mindere yapışmasalar, efendilerinin gülüdeğini çalmasalardı Hitler, Hitler olabilir miydi? Hele her akşam sofrasına birtakım farta-furtalar, birtakım meyvesiz kişiler paraşütle inmeseydi, dahası sofracıbaşı sofrayı kurmasaydı, aşçıbaşı aşı kotarmasaydı, selam subayları, uşaklar, ayvazlar, ispirler, kavaslar, şöförler, nöbetçiler, tüfekçiler ve tüm saray pazavantları Nazi Başbuğunun önünde baş kesmeseydi, Hitler'in turfası ne olurdu?

Bir Cim Londos mu, yoksa kapımandalı mı?

28 Ağustos

Onat Kutlar «Ustaların Düşüşü» adlı yazısında tangolara ve uçaklara düşkün Vecihi Usta, Greta Garbo tutkunu Selahattin Usta, Hamiyet vurgunu Sadık Usta ve de sirtaki estepetacısı Mehmet Usta'dan açar.

Topu da rakıcı ve koyu laflamacıdır.

Sık sık kahkahalara, kuhkuhulara yatmayı da savsaklamazlar. Sövme işinde ise üstlerine yoktur.

Doğrusu, bu gibiler adsız yiğitlerdir. Yaşamın keçesini, küçesini onlar yayarsa da çokluk çabaları yerde kalır.

Dünyadaki görevlerini sürdürürken içlerinin bir ayna gibi pırıldadığını kimsecikler öğrenemez.

Kimileri romanlarda, öykülerde boy gösterirse de çoğunluk cengellerde, karanlıklarda kömürlenirler.

Marcel Schwob der ki:

— Yaşamöykücüler, ne yazık, kendilerini genellikle tarihçi sanmışlardır. Bu yüzden de bizi çok görklü portrelerden yoksun etmişlerdir. Çünkü bizim, sadece kalantorların yaşamıyla ilgilendiğimizi düşünmüşlerdir.

Şu unutulmamalı ki, geçmişin nice bin bin yiğitlerini, kaptan ve tayfalarını düşündüğümüzde onlar da can kazanıyorlar, tabur keserek cenk tutuyorlar.

Her gün geçtiğimiz caddelerden geçiyorlar.

Onları karşımızda bulmak için, bulmak istememiz yeter.

Oktay Rifat:

Bir kış gecesi geldi odama
Bağdaş kurdu sedire
Kahvemi içti
Ateşe baktı ocaktaki
Sonra gitti geldiği gibi.

Kıbrıs, 14 Eylül

İki saattir, Kuzey Kıbrıs hükümetinin çağrılısı olarak Kıbrıs'tayım. Arkadaşlar (Oktay Akbal, Atilla Özkırımlı, Rifat Ilgaz, Muzaffer Buyrukçu, Bekir Yıldız, Ferruh Doğan, Cem Yayınevi'nin sahibi Ali Uğur) 12 Eylülden beri buradalar. Pasaportum geciktiği için ben onlara ancak bu gece katılabildim. Jale'yi de yanımda getirdim. Daha doğrusu, pasaportum yetişmeyince benim için bir *refakatçi* pasaportu çıkartarak o beni yanına aldı. Refik Durbaş'la Mehmet Kemal ise pasaport işleri sonuçlanamadığından gelemediler.

Evliya Çelebi Kıbrıs için: «Çevresi 700 mildir. Silifke yanında aklimandır.» der. Hazret, Kıbrıs'ı Anadolu yaka-

sından, dürbünle dikizleyip tüm dağlarını seçmiştir ama adaya ayak basmak mutluluğuna erişememiştir. Yalnız onun bayındır, şen ve de köyler, şehirler, kalelerle süslü bir «devr-i zaman adası» olduğunu öğrenmiştir.

Kıbrıs'a ilk yolculuğum bu. Uçakta kalbimin patpatı iyisinden yükseklik almıştı. Ama saat 23'te Geçitkale Havaalanına indiğimizde karşımda Özkırımlı'yı görünce azbiraz duruldum. Yanında Kıbrıs yolculuğu süresince bize önderlik edecek Hasan Kahvecioğlu da vardı.

Yarım saatlik bir minübüs orsa-bocasından sonra da Mağosa'nın on kilometre kuzeyinde, tamamı klimalı, deniz görünümlü, 350 çift yataklı, 18 ek daireli ve de dört yıldızlı *Salamis Bay* oteline kapağı attık.

15 Eylül

Bu sabah Hasan Kahvecioğlu'nun öncülüğünde devlet büyüklerine kendimizi göstermeye ve de teşekkürlerimizi sunmaya gittik.

Rauf Denktaş yurt dışında olduğundan cumhurbaşkanlığı görevini üstlenen Meclis Başkanı Hakkı Atun bizi çok içten karşıladı. Başbakan Eroğlu ile Milli Eğitim Bakanı Salih Coşar da ondan geri kalmadı.

Coşar, saat 13'te de *Divan*'da onurumuza bir öğle yemeği verdi.

Gün dolunurken de Lefkoşe Atatürk Kültür Merkezi'nde Kıbrıslı aydınlar ve öğretmenlerle söyleştik.

16 Eylül

SALAMİS BAY

Altı buçuk saat dal uykularda çitilendikten sonra çin sabah vaktinde gözlerimi açtım. Yedide de asansöre atlayıp otelin ayak ucuna terbiyeli bir kaplan gibi uzanmış plaja kendimi fırlattım.

Buranın denizi bir başka can. Antikası, mantikası yok. Yüzmüyor, koşuyorsunuz. Bir türlü de dışarı çıkmak istemiyorsunuz. Dün, kaş kararırken, yorgun argın geldiğimizde de yine denize cup. Bir yanda güneş inmeye hazırlanıyor, bir yanda ay şavkı peçesini açıyor. Yüzücüler ise çekirge gibi çokluktaydı.

Namık Kemal de 1873 yılında Magosa'ya sürgünlüğünü taşıdığı vakit buranın denizine vurulmuştur. Kızı Feride'ye yazdığı bir mektupta şöyle der:

— Her akşam denize giriyorum. Magosa'da bir koca liman var. Beyaz kum içinde. İnsan Unkapanı'ndan Galata'ya kadar bir gidiyor, yine deniz boğazına çıkmıyor. Hele bilsen, o beyaz kum, suyun içinde ne güzel görünüyor. Tıpkı tıpkısına, sizin İstanbul hanımefendilerinin yaşmak altında parlayan yüzleri gibi...

Saat 10.

Otelin lobisi.

— Salâh Birsel, siz burda mısınız?

Başımı çeviriyorum. Bir kız alapşap bana yaklaşıyor.

Adı Ayşe'ymiş, İstanbul'da Nişantaşı'nda oturuyormuş, annesi ve babasıyla yazı geçirmeye gelmiş, beni de fotoğrafilerimden tanımış. En şekeri de yaman bir Salâh Birsel okuruymuş.

Aklımdan hangi kitaplarımı okuduğunu sormayı göze alamıyacağımı geçiriyorum. Ama yine de sordum. O da, ezberini okuyan bir öğrenci gibi sekiz kitabımın adını hiç tökezlemeden sıralayıverdi.

Ayşe çıtı pıtı bir şey. Bir dünya yakışığı. Yirmisinde var, yok. Yirmi dedimse bu, kitaplarımı okumasına vakit bulmuş olsun diyedir.

Belki 19.

Belki 18.

Belki

17 Eylül

Bu sabah Girne'yi gezdik. Dün öğleden sonra Lefkoşe'de, Atatürk Kültür Merkezi'nde tanıdığımız gerçek bir edebiyat dostu Hakkı Hakkı'yı eczanesinde yokladık. Sevgi alışverişimizi tazeledik. Dönüşte Deniz Şehitleri Anıtı önünde resimler çektirdik.

Gün eğişirken Lefkoşe'de yine kitap imzaladık. Gazetecilerle, yazarlarla ilk günden başlayan dostluğumuzu koyulttuk. Bu bizim için gerçek bir şenlik oldu. *Kıbrıs Postası*'ndan Yaşar Karadoğan, *Yeni Düzen*'den Sezgül Uludağ topumuzla birer konuşma yaptı.

İlkin Bener Hakeri koşup gelmişti. Onu 1956 yılından tanırım. Ben o zamanlar İstanbul Edebiyat Fakültesi Kitaplık Müdürüydüm. O da felsefe öğrencisiydi. Bana Kıbrıs'la ilgili kitaplarını verdi. Öbür yazarlar da yüksek gerilimli bir dostluk gösterdiler. Konur Alp *Kıbrıs Anemonları*, Mustafa Gökçeoğlu *Dulun Oğlu*, Mehmet Levent *Duy Acının Sesini* adlı kitaplarını, Musa Kayra da *Cızzzgıcıklar* karikatür albümünü imzaladı. Cumhuriyetçi Türk Partisi Başkanı Özker Özgür de üç kitabını armağan etti.

Dönüşte otelde küçük bir olay oldu.

Rifat, Jale ve ben asansörde kapalı kaldık.

Meğer Kuzey Kıbrıs'ın elektriği Rumlardan alınıyormuş, onlar da «Bir gün nasıl olsa bütün Kıbrıs'ı ele geçiririz.» düşüncesiyle vermezlik etmiyorlarmış. Yalnız Kuzeye gelen turistleri geldiklerine pişman etmek için akşamları bir saat elektriği kesiyorlarmış.

Asansörün içinde ilkin bekledik, çıt çıkmayınca dışarı seslendik. Yine tıs yok. Bu kez bağırmaya başladık. Buna da bir karşılık alamayınca Rifat kapıyı yumruklamaya başladı.

Sonunda kendimizi duyurabildik de gelip kurtardılar.

18 Eylül

Dün gece eski hükümette Kültür ve Turizm Bakanı olan İsmail Bozkurt'un köyünde (Yeni Boğaziçi) akşam yemeğindeydik. Bir evin önüne uzunömer bir masa kurulmuştu. İnsan ancak sağındakini, solundakini ya da karşısındakini görebiliyor, onlarla konuşabiliyordu. Benim solumda Bilge Kitap Kulübü'nün Kıbrıs'ta açtığı kitap fuarı görevlileri vardı. Karşımda da İsmail Bozkurt'un oğlu. Sağımda Jale, onun sağında Bayan Bozkurt, onun sağında İsmail Bozkurt yeralmıştı. Masanın öbür ucunda da ancak Oktay'ı, Özkırımlı'yı ve Rifat'ı görebiliyordum.

Sofrada her şey holdur-holdurdu. Rakıyla iyisinden alıp verdik, verip aldık. Bir an geldi ki dördümüz —Oktay, Rifat, Jale ve ben— otele dönmek istedik. Daha doğrusu, otele dönmek isteyenleri sorduklarında biz öne çıktık. Rifat bir ara, karar verip vermemekte bocaladıysa da, sonunda o da bizi yalnız bırakmadı.

İşte o zaman topumuz, yaşamımızda ilk kez Bay Azrail'le baş sallaşmak zorunda kaldık.

60, 59, 58...

Bay Azrail cebinden özel bir saat çıkarmış, geriye doğru sayma işlemine başlamıştı.

57, 56...

Bizi otele götürecek otomobile bindik. Yani Rifat öne, şöförün yanına kuruldu. Ben arkaya geçtim. Sağımda Jale, solumda Oktay.

47, 46, 45...

Şöför anahtarı çevirdi, debriyaja bastı, vitesi oynattı, pikaba bir Zeki Müren sürdü.

40, 39, 38...

Oh, kekâlarda uçuyoruz.

33, 32, 31, 30...

Azrail kıs kıs gülümsüyor. Şöförümüz İstanbul'lu olduğundan Kıbrıs'ta İngiliz trafiğinin geçerli olduğunu bilmiyor. Sol yerine, sağdan gidiyor.

21, 20...

Bay Azrail adamakıllı keyiflendi. Boyuna hampir çekiyor. Karşıdan bir Murat geliyor ki, o da bizim şeritte ilerliyor.

18, 17...

Biz Murat'ın üstüne üstüne gidiyoruz.

Murat bizim üstümüze üstümüze geliyor.

13, 12...

Ve birden grajjjj! 10 dereceli bir depreme toslamıştık. Merkezi de bizim arabaydı. Sağ yanımızla Murat'ın sağ yanı birbirine geçti. Bay Azrail'den bir küfür işitildi. Geriye doğru sayma işlemini durdurmuştu. İstediği sonucu elde edememişti. Son dakikada her iki şöför de sola kırınca şanlı ölüm köprüsünden geçmekten kurtulmuştuk.

Jale'ye:

— Bir şeyin var mı?

— Yok.

Oktay:

— Ben yaralandım.

Yüzüne baktım burnu kanıyordu. Şöförlere hiçbir şey olmamıştı.

Rifat ise tas-tıs bir uttu.

Arabadan çıktık. Zar zor Rifat'ı da çıkardık. Onun kapısı sıkışmıştı. İki kişi kollarına girdi. O: «Beni ne diye kaldırdılar, ben güzel güzel içiyordum.» diye söyleniyordu.

Kazayı Yeni Boğaziçi köyündekiler şipinişi haber almıştı. İsmail Bozkurt'un arabası bizi sekiz kilometre ötedeki *Salamis*'e taşıdı. Orda kazanın bilançosu ortaya çıktı. Rifat'ın ayakları tutmuyordu. Oktay'ın bir de sol ayağı kanıyordu. Benim sol gözümün altı morarmıştı —bu, daha çok bugün ortaya çıktı—, sağ ayağımda da üç sıyrık vardı. Jale'nin ise iki bacağı birden ezilmişti.

Otelde, Jale'nin ilk yardımına ilk koşan Ayşe oldu. Bir peçeteye buz sardırıp getirtti, kendi elleriyle yaraların üstüne bastı.

Az-biraz sonra otelin arabası bizi Magosa'daki hastaneye götürüyordu. Orda nöbetçi doktor —bir bayan— Ok-

tay'la bana pek yüz vermedi. Yalnız hastabakıcılar bize acıdıklarından, Oktay'la benim yaramı pansıman ettiler ama sarmadılar. Jale'nin ayak röntgeni alınınca kırık olmadığı anlaşıldı.

Rifat'ın da ayak röntgeni alındı. Onda da kırık yoktu. Ama o, daha önce Bayan Doktora küstü. Kazayı ayrıntılarına değin anlatmak istiyor, «Anlatmazsam, neyim olduğu bilinemez ki...» diyordu. Doktorsa, nerde ne var, sadece onu öğrenmeye bakıyordu. Sonunda Rifat'tan hiçbir bip-bip sesi alamayınca o da küserek salonun perdeyle ayrılmış bölümünden dışarı çıktı. Rifat pabucun pahalı olduğunu çakmıştı. On dakika sonra küskünlüğünü geri çekti. Doktor da aynı şeyi yaparak yeniden perdenin arkasına daldı.

Bu sabah da bizi Özkırımlı'nın başkanlığında yeniden hastaneye, denetime götürdüler. Doktor, Jale ile beni yürüttükten sonra —nöbetçi doktor değişmişti— bizi umurlamadı. Yalnız Jale'nin ayakları çokça morarmış olduğundan ona Lasonil yazdı. Benim yaramı ise yine hastabakıcı kızlar temizledi.

Her şeye karşın, yine ayaktaydık. Hastaneden çıkınca Magosa'daki kale içinde Namık Kemal'in şimdiler müze haline getirilmiş zındanına koştuk. Onun 110-115 yıl önce bu duvarlar arasında alıp verdiği solukları bulmaya çalıştık.

Günün son vaktinde Milli Eğitim Bakanı Salih Coşar, Kültür Merkezinde, bir ayrılış kokteyli verdi. Ondan önce de kitap fuarında yine bir sürü kitap imzaladık.

İstanbul, 20 Eylül

Dün Bay Azrail'le yeniden baş sallaştık.

Uçağımız Geçitkale havaalanından sekize çeyrek kala havalandı. Bir saat sonra Yeşilköy'ün üstündeydik. Ne ki, İstanbul aşağıda kendiliğinden anesteziye uğramış gibi kıpırdamadan yatıyordu. Yok hayır, kıpırdamadan duran

İstanbul değil şişmanırak bir sisti. Pilot cigaraların söndürülmesini, güvenlik kemerlerinin de takılmasını duyurduktan kelli inişe geçti. Ama aynı dakikada da uçağı yukarı dikti. Sonradan bir hostesten öğrendik ki, eğer pilot zamanında uçağı doğrultmasaymış piste saplanmamız işten bile değilmiş.

Uçak daha sonra bizi Ankara Havaalanına taşıdı. Orda indirip bir salona aldılar. Bir buçuk saat ayakta beklettikten sonra —oturacak yerler pek azdı— yine aynı uçakla İstanbul'a postaladılar. Ama dün, herkes aynı serüveni yaşadığından dönüşte İstanbul üstündeki trafik pek yoğundu.

Pilot 10 dakika da Yalova gökkubbesinde oyalandı. Saat birde de, dört saatlik bir gecikmeyle bizi Yeşilköy'e bıraktı.

Sevgili İstanbul'dan ağız ağıza öpücük alınca Bay Azrail'in yeniden sahneye çıktığı haberi de geldi. Ankara'da bizi içine tıkıştırdıkları salon biz ayrıldıktan sonra çökmüş. Ama içinde kimsecikler bulunmadığı için Bay Azrail'in tığ burnu bir kez daha kırılmış.

21 Eylül

İbrahim adını tersine çevirirseniz Miharbi çıkar karşınıza. Bunun bir anlamı yoktur ama Lefkoşe'de Kızılay Göçmen Evlerinde oturan otomobil makinisti İbrahim'in soyadını öğrenmiş olursunuz.

Kıbrıs'ta altı gün (14 - 19 Eylül) yolcu yolakçı durumunda iken o da, öncümüz Hasan Kahvecioğlu gibi yanımızdan hiç ayrılmadı.

İbrahim'i bir minibüsle bizim kafileye katmışlar, gideceğimiz yerlere ayaklarımıza binerek gitmekten bizi kurtarmışlardı. Hoş, başka türlüsü de olamazdı. *Salamis Bay*'dan Lefkoşe'ye gidip gelmek tam iki saat tutuyordu. Bizse her gün Lefkoşe'ye taşınmak zorunda kalıyorduk.

24 Eylül

Fatma Oran'dan gizem dolu bir mektup:

— Telefonunuz cevap vermeyince, çözümü yazmakta buldum. Kıbrıs'ta geçirmiş olduğunuz kaza beni çok üzdü. Hafif sıyrıklarla atlatmanıza da çok sevindim. Ne tuhaf, birkaç gün önce sizi rüyamda görmüştüm; makaralarla oynuyordunuz ve yüzünü çıkaramadığım birine: «Bu yollar bana göre değil» diyordunuz. Anımsadığım tek cümle bu. O kadar netti ki...

Bostancı, 25 Eylül

Kıbrıs'ta geçirilen kaza pendifrangı üzerine Dr Füsun Doğu'nun yazdığı mektuptur ki kazanın yapamadığını o yapmış, yani Salâh Birsel'i iki seksen yere mıhlamıştır:

— Bana öğrettiğiniz çok önemli bir yaşamsal tutum nedeniyle de teşekkür etmek istiyorum nicedir. Bir araba kazası vesile olacakmış demek. Yanılmıyorsam, *Yaşlılık Günlüğü*'nde: «Oyuncu olma, seyirci ol» diyordunuz. Bayıldım bu güzelim özdeyişe. Zen, Budizm ve benzeri kitaplar okurum zaman zaman. Bu, tepkisel ve kırılgan kişiliğime dinginlik yolu aramak içindir. Bana bunun anahtarını o anlı-şanlı öğretiler değil de siz uzatıverdiniz. Çevremdeki 25-30 yaş arası gençlerin sevdiği Türk yazarlarının başında geldiğinizi sevinerek görüyorum. Sevincim sizin adınıza değil, onların adına. Sizin gösterişten ne denli kaçındığınızı yakından görmüşümdür. Gençlerin sizden öğreneceği ne güzel şeyler var. Türkçeyi sevdirip, sözcüklerle dostluk kurmanın yollarını açarken, okurlarınızı benzersiz yolculuklara da çıkarırsınız. Gerçekte, bir ekolsünüz siz. Öğrencisi olmaya kimsenin cesaret edemediği pek güç bir ekol.

Bener Hakeri'nin Lefkoşe'de armağan ettiği kitaplar arasında *Kıbrıs'ta Halk Ağzından Derlenmiş Sözcükler Sözlüğü* de var. İstanbul'a gelip de Kıbrıs kazası pendifrangının acısını az-biraz unutmaya başlayınca ilk ona saldırdım.

Kıbrıs Türkleri konuşmalarında Rumlardan sızdırılmış birtakım sözcüklere de yer vermişler. Bumburiya: pervane, galliga: nalbant, monobadi: patika, gafgalya: sürülmesi zor tarla, gavurmades: tuzlanmış zeytin (bunu araştırırsanız altından Türkçe bir sözcük çıkar), bondoboksi: bodur adam karşılığında kullanılıyor. Çatala da eskiden bizde de dendiği gibi piron diyorlar. Manilere bile geçmiş:

Ay doğar ışık ışık
Sofralar piron kaşık
Odana gelecektim
Sokakların dolaşık

İngilizceden, Fransızcadan, İtalyancadan alınmış sözcükler de hiç eksik değil. Bunların kimisi Türkiye'de de geçerli. Lendrover: hafif motorlu taşıt, nuvote: kadın giysileri satan mağaza, vejetaryen: otobur, sterlingen: hafif makineli tüfek, makarına: makarna, keyik: kek, marj: yanboşluk, çakulet: çikolata.

Bunlara karşılık Türkiye'de bilinmeyen sözcükler de var. Çobanaldatan kuşunun ordaki adı: papazaldatan. Buna adiyo da diyorlar. Bukalemun da burnukapan olmuş. Gelin çiçeği ise sümülürga. Akşamsafası: ağlar güler, arpaçiçeği: fitnet, aynısafa: rüstempaşa, danaburnu: kızboğan, yabani hardal: ıspatan, fermuar: zip, ıspanak: canotu, çalı süpürgesi: meydan süpürgesi, amyant: pamuktaşı, parlak: cimcimi. Bu sonuncusunu da manilerde enseleyebilirsiniz:

Gökte yıldız cimcimi
Öptüm ağzın içini
Nerde kaldın dün gece
Göğsümün güvercini

Kıbrıslıların güzel deyimleri de var. Laos etmek: kaçmak, dumbalabaş olmak: tepetaklak gelmek, holi etmek: (İngilizce Holliday'dan) dinlenceye çıkmak, tele almak (bu da bizdeki *tiye almak* olmalı) alay etmek anlamlarına geliyor. «Git defol» demek için de «dingil dingil dingilde» diyorlar.

İkizlemeleri de çok gelgelli. Teker teker için «bircik bircik», yavaş yavaş için «tingo tingo», yayıla yayıla için de «merdin merdin» fıştıklanıyor. Manilerde «merdin merdin»inin de fotografisini çektim:

Su gider merdin merdin
Su değil benim derdim
Deniz mürekkep olsa
Yazılmaz benim derdim

5 Ekim

İlkin «serbest nazım» adıyla ortalarda dolaşan, sonraları «serbest şiir»e, en son da «özgür koşuk»a dönüşen ölçüsüz, uyaksız şiirlerin 1908 yılındaki adı «nazm-ı serazat»tır.

Dili ne kadar bir yerlerde tutmak isterseniz, o kadar ileri atılır. Ne geri gider, ne de yerinde sayar. Çünkü yaşamın kendisi de öyledir. Hep ileri doğru sıçrar, ileri doğru kalgır.

O yıllarda toplumsal ya da gerçekçi yazılara da «hayat-ı hakikiye sahneleri» gözüyle bakılır. *Aşiyan* dergisinde yayına alınan Sait Hikmet'in «Mubassır», Ali Suat'ın «Kezban», Hüseyin Cahit Yalçın'ın da «Tepdilhava» yazıları «Hayatı Hakikiye Sahneleri» başlığıyla sunulmuştur. Yalnız, Hüseyin Cahit'in yıllarca önce (1901) yazdığı «Tünelde» şipşak-yazısı dergiye «Samimi Tesirler» adı altında alınır. Nedir, Yalçın, ertesi yıl öykülerini ve de şipşaklarını bir araya getirirken kitabına *Hayat-ı Hakikiye Sahneleri* adını verecektir.

Meşrutiyet'in ilk yıllarında (1908) gerçekçi yapıtlara

«aktüalite üzerine yazılmış» yazılar da denir. Bu, Tanzimat'tan sonra varlıklı kişilerin, aydınların, yarı-aydınların ve de alafrangalığa özenen zıpçıktıların Fransızcaya çengel atmalarının bir sonucudur. O çağın posta kartlarında bile Abdülhamit'in fotografisi altında hem «Yaşasın Abdülhamid Han-ı Sani», hem de «*Vive le Sultan Abdülhamid*» sözleri yeralır.

Bu Fransız kırması dil Recaizade Ekrem'in *Araba Sevdası*'nda da görülür. Sait Hikmet'in *Mazi ve Ati* adlı oyunu ise zirzopluğun Meşrutiyet'te de sürgit olduğunu ortaya koyar.

Sait Hikmet'in oyunu 1908 yıllarında konuşulan Türkçenin Osmanlıca ağırlıklı olmadığını da gösterir. Gerçi kişilerin konuşmalarında yer yer kılçığı çok ad tamlamalarıyla bugün kullanımdan düşmüş sözcüklere de rastlanır ama dil bütünüyle Osmanlıcadan çok bugünkü Türkçeye yakındır. İşte Reşit adındaki kişinin sözleri:

— Eğer ben dayının yerinde olsaydım, bu kadar senedir vatanımdan, milletimden, ailemden uzak, o kadar sefalet, mezahim (ezyet) içinde geceyi gündüze katıp çalışarak, uğraşarak hürriyetin alınmasını görseydim, onun gibi sükûtla bir köşeye çekilir, budala gibi alkışlardan kaçar mıydım?

Aynı yıllarda yazılan oyunlarda, Hüseyin Suat'ın *Şehbal yahut İstibdatın Son Perdesi*'nde, Müfit Ratip'in *Sayfiyede*'sinde, Saffet Nezihi'nin *İzah ve İstizah*'ında ya da *Garibeler*'inde de aynı sade ve yapmacıksız dil görülebilir.

Doğrusu konuşma dili ta evvellerden beri bağımsızlığını korumuştur. Yazışma ya da edebiyat dilinin ardına takılmamıştır. Türkçemizin bugünkü çizgisinin başlıca nedeni de budur. Halk hep kendi dilini konuşmuş, Arapçaya, Farsçaya yüz vermemiştir.

Saraydakilerin dili bile üç aşağı, beş yukarı bugünkü Türkçedir. Abdülhamid'in ve Müşfika Dördüncü Kadınefendinin kızı Ayşe Osmanoğlu'nun *Babam Abdülhamid* adlı kitabında bunu doğrulayan örneklere çokça rastla-

nır. Bir gün Ayşe Sultanın dairesinden kaçıp Abdülhamid'in odasına giden, bir daha da geri dönmeyen bir kedi dolayısıyla baba-kız arasında şöyle bir laflama geçer:

— Kızım bu kedi bize geldi. Bizden ayrılmıyor. Bana verir misiniz?

— Aman Efendimiz ne diyorsunuz! Kedi esasen Efendimizindir. Benim ne haddim! Fakat doğrusu kediyi kıskandım.

— (Pek çok gülerek) Teşekkür ederim kızım.

Ayşe Osmanoğlu Meşrutiyet'in ilk cuma selamlığından da (31 Temmuz 1908) babasının kendisiyle olan şu konuşmasını iletir bize:

— Efendimiz selamlıkta, arabada ayağa kalktığınıza çok iyi ettiniz.

— Evet. Mahsus, kendimizi göstermek için böyle yaptık. (Hafifçe gülümsedikten sonra) Bakalım yarınki gazeteler bunun için nasıl bir ağız kullanacaklar. Vakıa bunlara ehemmiyet verecek değilim.

Abdülhamid'in Emsalinur Kadınefendiden olma ikinci kızı Şadiye Sultan da babasının Alatini Köşkünde söylediği (1909 yılı) şu sözleri aktarır:

— Bu vaziyetimi görüp de beni mahzun zannedip sakın kederlenmeyin kızım. Çok memnunum. Ceddimin hangisi fazla hizmet gayretini göstermişse, canlarını da bu uğurda kaybetmişlerdir. Ben yalnız hal-i tabii'de ölmeyi tercih ederim. Ne öldürülmek ne de intihar etmek isterim.

Abdülhamid'in, 1877 Şubatında, Meclis-i Mebusan'ı dağıtmazdan birkaç gün önce şöyle konuştuğu da bilinir:

— Milleti tatmin ve hürriyet müesseseleri kurmak yoluyla memleketi düzeltmeye çalışan babam Abdülmecid Han'ın eserine uymakla çok yanılmışım. Bundan sonra Sultan Mahmut Han'ın yolunda gideceğim. Artık anlıyorum ki Allahın korunmasını bana emanet ettiği kulları idare için hak bildiğim sahada kuvvetten başka bir çare yoktur.

Saraydaki kalfaların konuşmaları da büyüklerin konuşmalarından ayrı değildir. Mülkücihan Kalfa, Ayşe Sul-

tan'ın Selanik'teki Alatini Köşkünden ayrılacağı gün, odasına koşarak der ki:

— Arslanım! Şimdi yukardan gördüm. İçeriye, zabitlerin dairesine siyah çarşaflı iki kadın girdi. Aman Sultanım, yanınızda kâğıt filan bulunmasın. Şimdi herkese haber vermeye gidiyorum.

İnsan eski dergileri karıştırdıkça çok değişik manzara löpleriyle karşılaşıyor. Dünden beri karıştırdığım *Aşiyan*'da çoğu yazarların, adlarının yanına yaşadıkları şehrin, ya da semtin, ya da yaptıkları işin adını kondurduklarını da gördüm. Kimileri de İbn-i Hazım Ahmet Ferit gibi kimin oğlu olduğunu açıklamış.

Dergiden bir de, o vakitler şair ve yazarlara gösterilen saygı ve sevginin ne olduğunu çıkardım. *Aşiyan*'cılara göre Ahmet Şuayip «Beyefendi» ise, «Sis» şairi «Saygıdeğer Üstad Tevfik Fikret Beyefendi»dir.

Uşakizade Halit Ziya ile Cenap Şahabettin de «Beyefendi»dir. Halide Edip ise «Güçlü Edibe Halide Salih Hanımefendi»dir.

Hüseyin Cahit'in kardeşi Hüseyin Suat'a gelince o hem «Duygulu Şair», hem de «Beyefendi»dir. Abdülhak Hamit ise «Şair-i azam»dır. Kimi zaman da «Kültür ve Edebiyat Dehası»dır. Selim Sırrı da «Ulusal Onurlu Öğretmen»dir. Öbür yazarlar ise ya «Bey»dir, ya da «Saygıdeğer Kalem Sahibi»dir.

6 Ekim

Aşiyan'ın dokuzuncu sayısında değişik bir deyiş biçimine de rasladım. Ziraat Bankası Dosya Görevlisi Bay Halil, Leon Denis adlı bir yazardan yaptığı bir çeviride (Ölümden Sonra) «her birimiz» yerine «Her birerlerimiz» demiş.

Bugün, yine 1908'de yayınlanan *Resimli Kitap*'ın birinci cildini (altı sayı) de karıştırdım. *Aşiyan*'ın bütün «Beyefendi»leri gitmiş, yerine sade suya «Bey»ler gelmiş. Bütün resimlerin altında da, Türkçe açıklamaların yanı sıra

Fransızca çevirileri var. Dahası, Fransızcalar daha ayrıntılı. Söz gelişi, Aktör Burhanettin'in bir sayfayı kaplayan fotografisi altında şu okunuyor:

— Meşhur Artist Burhanettin Bey bir sahne-i cinnet rolünde.

Tümcenin Fransızca çevirisi de şöyle:

— *Le célèbre artiste Burhanettin Bey interprétant une rôle dans «La Ville Morte» de Donizetti.*

Resimli Kitap'ta Saffeti Ziya'nın *Yıldız Böcekleri* adlı resimli romanı da var. Onun dili de bugünkü Türkçeye yakın ama, Osmanlıca'ya da uzak değil.

9 Ekim

Alt-Bostancı'yı Üst-Bostancı'ya bağlayan yeraltı geçitinden geçecektim ki duraladım. İki metre boyunda, şişmanırak bir delikanlı her yeri düzayak ederek dışarı fırladı.

Hay ne kadar değişik insan var dünyada! Topunun da saç, yüz, göz, el, kol ve bacak dürümü başka. Ne şamfirileri aynı, ne pıtı pıtı yürüyüşleri.

Bir ressam birbirine benzemeyen tipler çizmeyi aklına koysa, yüz, bin, on bin, bir yerde daha önce çizdiğini yinelemekten kurtulamaz. Fotograf makinesinin yaratılması belki ressamların bu sınırlı güçlerinden doğmuştur.

Şap şap kalabalığın aklı da birbirini tutmuyor. Aynı gradodaki iki kişinin düşüncesi bile değişik.

Nedir, ayrı ayrı küheylanlara binmede de soluk kesen bir güzellik var. İnsanoğlu, düşüncesi bir başkasınınkine uymadığı vakit insandır.

Küçükler, büyükler birbirlerini sevecekse —gerçekte bu çok zor bir iştir— bunun için sevmelidir.

11 Ekim

Hay ne şanlı çatapat
Kadınlar erkek değil
Kabarmış şakşakhelva
Kırlangıç serçe değil

Bu ne boyalı kurdela
Laciler beyaz değil
Havalanmış hançerbar
Zurnalar davul değil

Hay ne kaş ne göz
Karışınlar sarı değil
Fingirik bir lunapark
Aynalar ayna değil

14 Ekim

Bir zamanlar bir dergide şiir yazma kuralları ilan edilmişti. Bu kurallara göre kostaklı ve ciğerdelen bir şiir yazmak için ilkin ortaya konulacak düşünceler düzyazıya dökülecek, sonra da bunlar düzyazıdan şiire aktarılacaktı.

Doğrusu bu şiir çiziştirmenin bir yoludur ama, kötü şiir çiziştirmenin bir yoludur. Çünkü şiir, Mallarmé'ye uyarak «sözcüklerle yazılır» demesek bile onun tümcelerle yazılmadığı bir gerçektir. Bu da şu demeye gelir ki, şiirin düzyazıdan apayrı kuralları, ilkeleri, kilometre taşları vardır. Bunlar da yaratıcıyı düzyazı yazarken olduğundan daha çevrintili sıkılara sokar.

Sözün kendisi budur ki şiir, bir sıkıyönetim düzenidir. Şair, şiir yazarken düzyazıda olduğu gibi, aklına her esen sözcüğü —düzyazıda da bu pek olmaz ya —hemen şiirine tıkamaz. O sözcükten önce gelen, ve de o sözcükten sonra gelecek olan tüm sözcükleri de hesaba almak zorundadır.

Ben *İlkeler*'de şöyle bir şeyler karalamıştım:

— Yazı dili derken düzyazıyla şiir arasına bir uzaklık koymak gerekir. Düzyazı yapmaysa, şiir yapmanın yapmasıdır.

Bu «Yapmanın yapması» sözü üzerinde az-biraz durmak yerinde olur. Şiirin bu özelliği, onun duygudan ve düşünceden ayrı düşmüş bir biçim ardından koştuğu anlamına gelmez. Şiir gradosu yüksek bir biçimdir. Ne var, duyguya ve düşünceye sırtını dönmüş değildir. Çünkü duygudan ve düşünceden alarga duran her yaratı, şiirden de alargadır.

Kısacası, şiir anlamsız bir söz yığını değildir. Şu var ki, şiir bu anlamı da bağırmamalıdır. Bal peteğini görmeyeceksiniz ama, arıların sesinden, ormandaki ağaçların dürümünden kovanın ta yanı başında olduğunuzu, dahası petekteki balın damağınıza yapıştığını ve de bütün benliğinizi sarsaladığını duyacaksınız.

Gerçekte şiir doğanın bir yakın planıdır.

George Stevens'in *Vadiler Aslanı* (Shane) ya da Roman Polanski'nin *Rosemary'nin Yavrusu* (Rosemary's Baby) filmlerinde olduğu gibi genel plandan ansızın ve aladışappak yakın plana geçildiğinde ortaya çıkar.

Ben *İlkeler*'de bir de şunun üstünde durmuşumdur:

— Bir şiir yalnız o şiire giren değil, bir de girmeyen sözcüklerden meydana gelir. Bu deyiş ilkanda saçma gibi görünürse de ozanı biçimci bir görüşe ve sözcüklerin şiire girmeden önce birbirleriyle yeterince çarpışması düşüncesine çağırması bakımından dikkatle ele alınmalıdır. Bir şiirin güzelliği, kendi dışında bıraktığı sözcüklerin sayısıyla doğru orantılıdır.

Bu ilke çoklarını ürkütmüşse de, ben bugün de onun doğruluğuna inanırım. Çünkü bu söz bir sözcüğü kullanmadan önce onu ağzında yedi kez döndürmek anlamına gelir.

Burada bir sorun da yatıyor: Bu tür bir davranış insanı biçimciliğe *(formalisme)* götürür mü, götürmez mi? Bencesi biçimcilik iyi bir şiir yazmaya durmuş her şairin

temel düşüncesi olmalıdır. Işıklı ve soluklu bir şiir, biçimi dört dörtlük bir şiirden başkası değildir.

Nedir, şimdiler biçimciliği kof ve vızvız türünden şiirlere yamamak isteyenler var.

Bu yanlış bir iş değildir. Ama kimileri de biçimciliği iyi şiirlere kara çalmak için kullanıyor.

Bu, yanlıştır.

Bu sonuncular albenili şiirleri sevmeyenler ya da onun yanından geçtiklerini çakmayanlardır.

3 Kasım

Enka şiir yarışmasının sonuçları geçen gün açıklandı.

Seçiciler Kurulunda olduğum için kazanan şiirleri biliyordum. Ama hangisi kimindir haberim yoktu. Anma ödülü alan yedi şiirden dördü Hulki Aktunç'un, Hüseyin Ferhat'ın, Şavkar Altınel'in ve de Vural Bahadır Bayrıl'ınmış. Bunlar benim seçtiğim şiirler arasında başı çekiyordu. Bence bu şiirlerden herhangibiri kolaylıkla birinciliği, ikinciliği, ya da üçüncülüğü ele geçirebilirdi. Ama nedense Seçicilerin çoğunluğu buna yanaşmadı. Sadece yedi şiire anma ödülü vermekle yetindi.

Ben bu şiirlerin yanı sıra «Sonra Biri Ölür», «İntihar Tragedyaları», «Kanun/name», «DERSaadet», «Bırakıp Seni», «Eski Evler», «Bir Çember» şiirlerini de değerli bulmuştum. Ne yazık ki, onlar sıralamaya girmedi. Yarışmaya katılan şiirler gizli tutulduğu için onların kimin elinden çıktığını da öğrenemedim.

Gerçekte ben Bayrıl'ın ödüllendirilen «Karbon ve Hatıra»sından çok, ikinci şiirini, «Siyanür ve Eşya Arasında»yı tutmuştum. *Enka*'nın yayınladığı kitapta ikisini yeniden üst üste okuyunca gördüm ki aralarında pek büyük bir ayrılık yoktur. Ne ki, ben yine de Siyanür'e bir öncelik tanıdım:

gecenin kemikleri üstünde yükselir ay.
balkon kilitlenir, camı çizer gümüş
kanatları meleklerin, sen titreşen
ruh! aşk'a siyanür okursun, kurumuş
bir gece masalı, tozlanmış elmas
dilinden bir bahçe, sarkar billûr
geçmişe, saçlarını bir şarkıya bağlayan ay
kızları bulursun...

5 Kasım

Şiirin İlkeleri.

BROY YAYINLARI, dördüncü baskı.

İlk baskısını 1952'de Naim Tirali (Yenilik Yayınları) yapmış, bir ay içinde de tüketmişti. Ama ikinci baskısı ancak iki yıl sonra geldi.

Üçüncü baskıyı da 1975'te Tarık Dursun K. (Koza Yayınları) gerçekleştirdi. Nedir, o baskı benim aklıma kesel getirmiştir. Kolon düzeltileri için taa Ören'den İstanbul'a koştuğum halde kitap yanlışlarla dolup taştı. İlkeler birbirine geçtiği gibi, soruşturmaları, konuşmaları ve kimi eski yazı alıntılarını içeren *Seyirci Sahneye Çıkıyor* bölümü (gerçekte bu ayrı bir kitap olabilirdi) uzatmalı ilkeler görünümüne girmişti.

Yeni baskısıyla bu dal giysilerin giderildiğini görünce karnımın şişi indi.

Kesel gitti Salahi'den yeni baskı hop deyince.

6 Kasım

Şiirin İlkeleri Türkçe'de ilk poetikadır.

Şiir sanatı üzerine yazılmış ilk kitaptır.

Bunu gerçeğe bağlı kalmak zorunda olduğum için yazıyorum.

Gerçekte şiirin ne olduğu anlatılamaz. O kitapta ben de bunun üstesinden gelemedim sanırım. Ne ki, şiirin ne

olduğunu değilse de ne olmadığını ortaya koymaya çalıştım. Bu da şiirin peçesini biraz olsun açmama yardım etti.

İlkeler ilk baskısında çok ilgi görmüştür. Günlük gazetelerde bile onu öven yazılar (Nihat Sami Banarlı, Cevdet Perin, Kadircan Kaflı) çıktı.

Fransız estetikçilerinden Raymond Bayer de *XX. Yüzyıl Dünya Estetiği* (L'Esthétique Mondiale Au XX. Siècle) adlı kitabında ondan açar.

19 Kasım

Sorumluluk adı altında herkes başkasının özgürlüğüne el atıyor, onu ortadan kaldırmaya savaşıyor.

21 Kasım

Anlamadığım şeyleri anlamaya, onlar karşısında kızmamaya çalışıyorum.

İtdalkavuklarına, lahmacunpidelerine, özellikle de suçlulara hak veriyorum. Kısacası, bağışlamayı öğreniyorum.

23 Kasım

Anılar insanları birbirinden ayırır. Onları başkalaştırır ve yabancılaştırır. Günlükler de öyle. Ama biz yine de, anılarda, günlüklerde anlatılanlara bel bağlarız.

25 Kasım

Zekâsını gizlemesini bilmeyen bir hebennekadan eleştirmen olması beklenemez.

Saat 18.30.

Etap-Marmara'da Balo Salonu.

Sedat Simavi Vakfı Ödül töreni.

Bu yılın edebiyat ödülü, benim *Yaşlılık Günlüğü*'me verildiğinden heykelimi ve diplomamı Erol Simavi'nin elinden aldıktan sonra ben de, kalbim karayel alıp satarken, birkaç kanatsız söz yuvarladım:

— Ben ne vakit bir ödül kazanacak, ya da çevrenin pohpohunu üstüme çekecek olsam, akıl tasıma Napolyon' un taç giyme töreni düşer. Bu, elbet benim de önümde savaş yollarının açılacağı, sağ elimi sol koynuma sokup savaş meydanlarına afralı, tafralı bakışlar fırlatacağım anlamına gelmez. Napolyon'un imparatorluk tasını kafasına geçirttiği gün, çok daha vayvaylı bir şey olmuştur. Hazret, bir ara kardeşinin kulağına eğilmiş ve ona şunu fısılamıştır: «Şimdi burada babam olmalıydı». Bu söz her zaman etkilemiştir beni. Dikkat buyurun. Napolyon o sevinç vayvillimleri, o mutluluk gıygıyları arasında aklından babasını geçirir. Hoş, bu çok doğal bir şeydir. Bir insanın başarısına en çok sevinecek iki kişiden biri anasıysa, öbürü de babasıdır. Onlar bizden de çok sevinirler. Onun için burada ilkin annemle babama, sonra bu Vakfın kurulmasına meydan vermiş olan Bay Sedat Simavi'ye, Vakfın yöneticilerine ve de Seçiciler Kuruluna teşekkürlerimi sunmak isterim. Ben Seçicilere büyük değer gösteririm. Onların karşısında elim ayağım titrer. Çünkü onların yargıları yasa hükmündedir. Siz, daha önce o kurul üyelerinin topundan tek tek övgüler almış olsanız da —gerçekte böyle bir şey olmaz— o yazıların gücü bir yere kadardır. O yerden sonra unutulur. Onları ancak kendi üzerine alkış fırlatılmış olanlar anımsar. Gelgelelim, Seçiciler Kurulunun yargısı akıldan çıkmaz. Yani zaman aşımına uğramaz. Beni mutlu eden bir nokta da ödülün günlüklerime verilmiş olmasıdır. Bu, benim dördüncü ödülüm. İlk üçünü denemelerim kaptı. Bir başka sevincim de, Türki-

ye'de bir ödülün ilk kez bir günlüğe verilmesidir. Neden derseniz, çokları günlüğü yazın türü bile saymaz. Ödüllerin yararlı bir yanı da Avrupalılar karşısındaki durumumuzdan doğmaktadır. Doğrusu, Batılılar çok görgüsüz oluyorlar. Türkiye'ye düşüp de bir Türk yazarıyla karşılaştılar mı, keyfimizi, durumumuzu yoklamadan gürredek: «Kaç ödül aldınız?» diye soruyorlar. Diyeceğim, ödüller Türk yazarlarının, Avrupalılara karşı, onurunu da koruyor.

11 Aralık

Yabancı bir ozan üzerine bir deneme patlatmaya kalktığımda, birkaç şiirini Türkçe'ye aktarmadan yapamam. Bu talimler düşüncemi açar. «Ak Güller, Al Güller» denemesi için Rimbaud'ya çengel attığım vakit de aynı şeyi yaptım. «Ünlüler» şiirini, Türkçe'de birkaç mostrası bulunmasına karşın, yeniden çevirdim.

«Yaşam Böcekleri»ni çiziştirirken de Blaise Cendrars'ın üç şiirini Türkçe'ye vurdum. Bunlardan birine yazımın içinde de yer verdim. Öbür ikisi «Yabancılar Oteli» ile «Notre-Dame Oteli»ydi. «Yabancılar»dan ilkin hoşlaştımsa da sonra birden soğudum. Bu biraz da *mon amour* sözcüğünden oldu. Onu «sevgim» diye mi, «sevgilim» diye mi çevirmenin daha doğru olacağını kestiremedim. Gerçi, sevgi sözcüğünü kullanmak —bunu Sait Maden de yapmıştı— daha doğru olacaktı ama ortaya çıkan dize de hiçbir şeye benzemiyordu:

Nedir Sevgi, o benim sevgimin adı

Sonunda, bir saatlik çalışmamı kâğıt sepetine uğurladım.

Üçüncü şiire ise iki, dahası üç günümü verdim. Son bölüm içimi yine ısıtmadı. Ondan önceki de. Nedir, onları hacamat etmeye elim de varmadığından tümünü, yavan-yahşi, yine buraya aldım:

Çıktım geldim Quartier Latin'*e*
Gençliğimdeki gibi
Boşa gitti sanırım emeğim
On sekizimdeki umutlardan, düşlerden
Zırnık kalmamış çünkü bende

Evleri kâfirce kâfir etmişler
Adlarını değiştirmişler sokakların
Baktım kel tavuğa dönmüş Saint Séverin
Maubert *meydanı açılmış*
Saint-Jacques *sokağıysa Hüt Dağı kesilmiş*
Bir yana baktım gıcır gıcır
Bir yana baktım somurtuk
Geyik etine girmiş her bucak

Beynimin tası attı kısacası
Saçımı, sakalımı kazıttım
Çağdaş bir yüz var yüzümde şimdi
Ama kafam dedemin kafası

Diyeceğim, hiçbir şeyi umurlamadım
Kalktım yıkıcıları çağırdım
Alın savurun çocukluğumu
Büyüklerimi, alışkanlıklarımı
Yerine bir istasyon oturtun
Ya da bir boşluk bırakın
İçinden de fışkırsın
Soyum sopum

Ben babamın oğlu değilim
Dedemin dedesini severim sadece
Yeni bir ün yaptım kendime
Yapı iskelesinin üstündeki
Allı, mavili afiş gibi okunaklı
Arkasındansa onların
Yükseliyor yenilikleri yarınların

Cendrars için üç şey önemlidir: yalnızlık, sessizlik ve yazı yazmak. Bunları hiçbir şeye değişmez. Ne var, genç yaşta ölen oğlu Rémy'nin anısını yaşatacak bir film ya da bir tören oldu mu, ziviyyt, topunu gözden çıkarır.

12 Aralık, Cuma

Faik Reşat, *Eslaf*'ta Kâtip Çelebi'nin yalın bir biçemi, bir düzyazısı olduğunu söyler. Ben de bütün yaşamımca, yalın söyleyişten, süssüz, yapmacıksız, boyasız şiirden yana oldum. Bu bir hüner mi, değil mi, bilemem. Ama benim yapım bu. Aşırı duygululuğa hiç yüz vermem. Dahası, şiirin bir sesi olacağına inandığım halde, onu sıfır noktasında tutmaya bakarım. Nedir bu, yığınların benim şiirime eğilmesini yokuşa sürmüştür. Çünkü bizim okurlarımız, bugünkü günde bile yürek cızırdatan, gözyaşı şırlatan şiirleri kovalamaktan kendilerini daha kurtarmış değildirler.

Geçen gün Sedat Simavi Vakfı Ödül törenine gelmiş olan Oktay Rifat da aşağı yukarı aynı şeyi söyledi:

— Senin şiirini, şiire çok yakın duran kimseler anlayabilir ancak.

Oktay Rifat'la benim karşılaşmalarım pek sınırlı olmuştur. Bir yılbaşı sabahında, Ankara'da, Ataç beni onun evine götürmüştü. Oktay Rifat'la eşi Bayan Sabiha uykusuz bir gece geçirmişlerdi. Gerçekte, bizim o saatte onları yoklamamız büyük bir patavatsızlıktı. Neyse, Ataç'la birbirimize işaret çektikten sonra, çok oturmadık kalktık.

Bunu, Oktay'a anlatınca anımsamadığını söyledi. Arkasından o da, ikimizin birlikte bulunduğumuz bir Şiir Seçici Kurulundan açtı. Alman Lisesi öğrencilerinin Alman şairlerinden yaptıkları çevirileri değerlendirmek üzere bir araya gelmişiz. Bir Alman olan yönetici, Georg Trakl'dan yapılan bir çevirinin kazanmasını istiyormuş. Oktay başka bir çeviriyi beğenmiş. «Sen de bana katıldın» dedi.

Gelin görün ki, ben de bu seçme olayını anımsayamadım.

Ayrılırken Oktay, kimlerle konuştuğumu sordu.
— Kimseyle konuşmuyorum.
— Ben de öyle.

13 Aralık

Dün, yalın şiirle ilgili olarak yazdıklarım üzerinde yeniden düşündüm.

Ben herkesin, ellerinin üstünde taşıdığı Orhan Veli'nin «İstanbul'u Dinliyorum» ile «İstanbul Türküsü» şiirlerini hiç tutmam. İkisi de Alexandre Dumas'zadedir. Buna karşılık, «Dalgacı Mahmut», «Kuyruklu Şiir», «Vatan İçin», «Altındağ» ve de «Sucunun Türküsü»ne birer aferin oturturum.

Yahya Kemal'in de ancak yalın, süssüz ve yolda yol şaşmamış dizelerini severim. Bunların sayısı da, ne yazık, pek kabarık değildir. «Kar Musikileri»nde:

Tanburi Cemil Bey çalıyor eski plakta

dizesine yanıksam, «Erenköyü'nde Bahar»da da:

Zannımca Erenköyü'nde artık
Görmez felek öyle bir baharı

ikiliğine yönelirim. «Eski Mektup» ile «Vuslat»ta da sevdiğim dizeler vardır. «Itri» şiirinin ise hemen hemen tümünü bağrıma basarım. Bunlarda söz sanatları dediğimiz benzetmeler, eğretilemeler, değişmeceler ya şiirden bütün bütüne sürülüp çıkarılmış ya da bir köşede susta durdurulmuştur.

Ahmet Hamdi Tanpınar her bakımdan Türkçe'nin hakkını veren bu gibi dizelerin yazınımızda birkaç yüzü geçmediği kanısındadır. Ona göre gerçek klasik şiirimiz bu birkaç yüz dizeden oluşur. Çoğu da, başta Fuzuli, Baki, Nedim, Galip, Nef'i, Naili, Neşati olmak üzere, sekiz dokuz şairin elinden çıkmıştır. Ahmet Hamdi bu konuda şunu da söyler:

— Türkçe, ne kadar değişirse değişsin, büyüğü hedef alan şiirin hareket noktası Nedim'in: «Mest kendi güler altındaki rahş oynardı» dizesinin ya da benzerlerinin ölçüsünde dizeler olacaktır.

Nedim'in dizesi ilkin beni açmadı. Ne ki «rahş» sözcüğü yerine Türkçe karşılığını boca edince, ölçünün gözünü çıkarmış olmama karşın, içim birden ısınıverdi:

Mest kendi güler altındaki yürük at oynardı

Bu da şu demektir ki, divan şairlerinin bahtını kararan kullandıkları Osmanlıca olmuştur. Vıiyy, Haşim de bu çalkantıda gitmiştir, eyvah!

14 Aralık

Faruk Şüyun (Güneş Gazetesi):

— Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülünü *Yaşlılık Günlüğü* adlı kitabınızla kazandınız. Bize günlük türü üzerinde bir şeyler söylemek ister misiniz?

— *Yaşlılık Günlüğü* ile Türkiye'de ilk kez bir günlük ödül kazanmış oluyor. Bu, beni ödülün kendisi kadar sevindirdi. Benim kitabım Cumhuriyet döneminin ilk günlüğüdür. Türk edebiyatının da ilk edebiyat günlüğü. Ondan önce şair Nigâr Hanım da bir günlük tutmuştur ama edebiyat günlüğü değildir. Fransızların *journal intime* dedikleri «Özel günlük»tür. Üstelik tümüyle yayınlanmış da değildir. Sanırım oğulları onu Fikret'in Aşiyan Müzesine vermişlerdir. Yani şimdi ordadır. Yalnız, o günlükten bir bölüm *Hayatımın Hikâyesi* adı altında küçük bir kitapta toplandı (1957). Tarihçi Ahmet Refik'in de 1918 yıllarında yazılmış bir günlüğü (*Kafkas Yollarında*) var. O da gezi günlüğü. Bir gezi günlüğü de gazeteci ve oyun yazarı Direktör Ali Beyden gelir. 1897 yılında Hindistan'a yaptığı bir geziyi dile getiriyordur. Adı da *Seyahat Curnali*'dir. Bu kitapta günlüğün Fransızcası olduğu gibi kullanılmıştır. Çünkü bu terim benimle ortaya çıktı. 1949 yılında

Beş Sanat dergisinde ilk günlüğüm boy boyladığı vakit bu terimi kullanmaya başlamış oluyordum. Ne var, benden önce, 1947'de Falih Rıfkı'nın *Cumhuriyet*'te çıkan bir yazısında geçer bu sözcük. İlk günlüğüm 1955'te *Günlük* adıyla yayınlandı. İkincisinin adı *Kuşları Örtünmek*'ti (1976). Daha sonra bu ikisini ortaya hiç çıkarmadığım 1956 yılı günlükleriyle birlikte *Hacivat Günlüğü* (1982) adıyla yayınladım. 1980-1985 yılı günlüklerim ise ödül kazanan kitabımda yeraldı.

17 Aralık

Dün, gecenin üçüncü saatinde uyandım.

Canım birden bir cigara tüttürmek istedi. Oysa cigarayı bırakalı tam yedi yıl olmuştu.

Nedir, bir dakika sonra iştahım geriledi.

18 Aralık

Bugün *Hürriyet*'te Selma Tükel'in benimle yaptığı bir konuşma yayınlandı. «Günlükle Yaşayan Yazar» diye bir başlık atmış.

Konuşmanın bir yerinde çocukken çıkardığım gazetelere değinmişim. Bunların ilki *Serçe* adını taşır. Elle yazardım. Daha doğrusu, arkadaşım Muzaffer Bengisu'nun yazısı güzel olduğu için, o yazardı. Arada bir de coşar bir yazı döktürürdü.

O zamanlar ilkokuldaydım. Ortaokula geçince yeni gazetem *Kıvılcım*'dı. Yazık ki, bir sayıdan öteye geçemedi. Lisede de *Sesimiz* adında bir gazetem oldu. Artık işi büyütmüştüm. Yine elle yazar, ama yazdığımdan, bir çoğaltma hamuru kullanarak, 30-35 tane çekerdim.

29 Aralık

Milli Piyango satıcıları kartal gibi beyinlerde pervaz ediyor.

— Çekilişe üç gün kaldı. 1 milyar, 1 milyar.

1970'lerde bu fırınlanmış seslerin yerinde «1 milyon, 1 milyon» bağırtıları vardı.

O zamanlar ben «Kuşkarnaval» adlı bir şiir yazmıştım. Arasına da piyangocuların vıcırtılarından esinlendiğim bir dize kaydırmıştım. Sanırım artık onu okuyanlar o dizeye, soyut bir höngürdemeden başka bir gözle bakmayacaklardır.

Nerden geliyor, nereye gidiyoruz? Zaman mı şiiri eskitiyor, şiir mi zamanı, hindi gibi, saç üstünde kızartıyor?

Beni bana bırak ey Gülmari
Çünkü ben ilk ölümümde
Bir kuşkarnaval onu bildim
Çünkü yapışınca derimize o çaylak
Bir milyon bir milyon

Şiirin başlarındaki «Çünkü o çaylak avlanmaya az kaldı» dizesi de piyangocuların «Çekilişe üç gün kaldı» sözüne dayandırılmıştır. Bu açıklamayı buraya, şiirleri çekirge gibi sıçrayarak ve uçarak okuyanlar için iliştiriyorum.

1987

1 Ocak

Gösteri'nin ocak sayısı.

Füsun Akatlı «Salâh Birsel ve Bir Okuma Serüveni» adlı yazısında, 50 yıllık yazı serüvenime yıldızlar serpiştiriyor.

Türk yazınının Salâh Birsel toplamı 27 kitaba varıyor, diyor.

Buna 1975'te *Şiirin İlkeleri*'yle (Koza Yayınları) birlikte yayınladığım *Seyirci Sahneye Çıkıyor*'u, bir de yakında gün ışığına çıkaracağım *Hayvan Yüzleri** adlı deneme kitabımı katarsak topu yirmi dokuza varır.

Kırk yıl kadar önce Duhamel'in kırkı aşkın yapıtı olduğunu öğrenince —Batı'da böyleleri çoktur— iyisinden bozulmuştum. Ben hiçbir vakit bu kadar çok kitap üretemem, demiştim. Ama bakıyorum, üstesinden gelinmeyecek bir iş değilmiş.

Kitaplarımın sayısını kaça çıkarırım bilmiyorum. Sağlığımı hesaba katmayacak olursak, bu, biraz da okurlarıma bağlı. Şimdilerde kalabalıklar kitaplarıma istek bağlıyorlar ama bir gün: «Ey Şalâh Birsel, billahi artık dur» derlerse ne yaparım?

* Bu kitap Haziran 1987'de **Asansör** adıyla yayınlanmıştır.

Geçenlerde Oktay Rifat'la karşılaştığımda bana şöyle demişti:

— Bir yazar çok uzun yıllar şiir yazdı mı, halk sıkılıyor. «Bu, hâlâ şiir yazacak mı?» diye kızıyor.

7 Ocak

Hürriyet gazetesinin soruşturmasına karşılık:

— Ben gençliğimden beri derin uykularda yüzmüş değilim. Yani uykubazlık benim için hiçbir vakit kolay top olmadı. Çokluk, beş-altı saat uyku üstünde kalmak işimi görürdü. Ne ki, uykuya büyük değer gösteririm. Hele sekiz saatlik padişah uykularından sonra kafamın şimşek çakıntılarıyla işlediğini bilirim. Gelgelelim, yaşım dolup da ilikten düşmeye başladığımda uykularım bütün bütüne yokluk ufkunun ardına çekildi. Şimdilerde ikiyi, üçü tutturmadan gözüme uyku girmiyor. Gerçi, kimi zaman, daha da erken yattığım oluyor ama, sağa dön, sola dön, yine üçü buluyorum. Buna karşılık sabahları eteği temiz bir uyku çekiyorum.

8 Ocak

Daha evvel vakitler düşüp kalktığım eğreti dostlar artık beni açmıyor. Enter-menter topu birbirinden beter. Onlarla karşılaştım mı yüreğim daralıyor, üstüme bir zavallılık düşüyor. Bir ayak önce uzaklaşmak için zıngıldayıp duruyorum. Sonra da aklım ve gönlüm yumuşamasın diye, eskiden bana yaptıklarını, bundan böyle de yapacaklarını bir bir gözümün önüne dikiyorum.

Doğrusu, kendini bilen sanatçılar, pazar kayığı gibi kalabalık yerlerde bulunmayı, herkesle kolayca tango rengine boyananlarla laklaka etmeyi pek sevmezler. Abdülhak Şinasi'nin demesine göre Haşim, bir saat sonra akrabasından birisiyle buluşacaksa, o saati iğneli fıçı içinde geçirirmiş.

Yahya Kemal de öyledir. O da kendini ve şiirini seven üç-beş dosttan başkasıyla şırlamak istemez. «Boşuna ruh yorgunluğu oluyor» der.

9 Ocak

Ahmet Rasim, Ahmet Mithat Efendi'nin *Tercüman-ı Hakikat* adlı gazetesinde şöyle bir yöntem uyguladığını yazar:

— Her ne türlü yapıt gelirse gelsin, onu pohpohla salık vermek.

Bu, bugünkü günde de geçerli.

Ne var, bu aynak-oynak helvadan gazetelerin çevrelerinde kümelenen iki çemberli selam çakanlarla afyon ve tiryak yutanlar yararlanıyorlar. Gerçek sanatçılar şahi toplarla köşebaşından dehleniyor.

17 Ocak

İstiklal Caddesinde yayan-yapıldak yürüyordum ki tanıdık bir yüze rasladım. Ama dikkat edince, bugüne değin hiçbir yerde görmediğime vardım. Yalnız, adam herkeslere sıcak bakışlar, şaklavak gülücükler dağıtıyordu.

Tabanının ardındaysa bir sürü erkek, bir sürü kadın. Eyvah ki onların suratları, ağın iplerine sarılmış boğuk balık gibi sirke satıyordu. Sonra da, yüz tane bin yüz şükür, üç kız kikirdeyerek geçti.

İnsanlar çokluk gülmeyi değil, somurtmayı seviyorlar. Dudaklarının kenarına gülücük oturtmaktan geri kalmayan kişilere de hayın öküz gibi bakıyorlar.

Elias Canetti'nin *Körleşme* adlı romanında da bu sekiz rüzgâra kapalı kişilere raslayabilirsiniz. Kien, hizmetçisi Thérèse'le evlendiği gün —bu, biraz da kitaplarına doğru dürüst bakacak birini el altında bulundurmak içindir— kiliseden çıkarken, bu patlak istepnelerle burun buruna gelir. Adamlar gelinin ışıldayan yüzünü görmemek

için gözlerini ondan kaçırırlar. Ne ki, Kien başını çevirip de onlara bakınca tümünün de tam bir Landru yüzü taşıdığını görür.

20 Ocak

İmza günlerinin ayaklarına iyisinden titreme geldi. Sokakları balçığa ve şırlığa çeviren, kitapçıların da pazarını ve soluğunu kesen yağmurlar olmasa da okurlar artık kitaplara geçen yıldaki gibi trampet çalmıyor. Gerçi, arada bir, Pendik ya da Beykoz gibi uzak tepelerden bütün kitaplarınızı omuzlayıp imzaya koşan *First Lady*'ler de oluyor ama bu, çokluk değil.

İmza gardının bozulması işin ayağa düşmesindendir. Her gün birkaç yerde, birkaç yazar kitaplarını imzalıyor. Bu ise okurları durgun suda deniz tutmasına uğratıyor. Yere sağlam basanlar bile bunlardan hangisine gideceğini kestiremiyor.

Bir de var ki, okurlar imzayı pek umurlamıyor, ya da bir kitabınıza imza almışsa bir başkasına burun kıvırıyor. Geçen yıl Mecidiyeköy'deki bir imzada benim başıma da böyle bir şey geldi. Gülmeşeker bir gençkız elinde tuttuğu iki kitabımı uzaktan göstererek: «Bunları aldım ama size imzalatmıyacağım.» dedi.

— O neden öyle?

— İmza önemli değil, önemli olan sizin yazdıklarınız. Ama sizinle tanışmak isterim.

Bu konuda Oktay Akbal'ın da yerinde bir gözlemi var:

— Okurlar bir yazardan bir-iki kitap aldı mı, başkasını almak istemiyor.

24 Ocak

Kimi yazarlar, okurların yapıtlarını nasıl karşıladığına, hangi kata çıkardıklarına büyük önem verirler. Onlardan gelecek tepkilere göre de yapıtlarını havalandırırlar. Bunun için de rasladıkları dostlarına boyuna: «Nasıl

buldun, sevdin mi? Neresini beğendin?» gibi sorular yağdırırlar.

Sinema sanatçısı Charlie Chaplin de filmlerinin kalabalıklara sunulduğu ilk gece, salonda arka localardan birine tüner, bir gözünü perdeye dikerse, öbür gözüyle iki kulağını da seyircilere ayırırmış. Bu, elbet sessiz sinema çağıdır. Sonraları, salonda bıraktığı iki kulağından birini de perdeye aktarmış olmalıdır. Onun bu davranışı da ibadullahın nelere gülüp, nelere somurttuğunu ölçmek, hangi olaylar karşısında duygulandığını anlamak içinmiş.

27 Ocak

Bostancı'daki kaz ve ördek uzmanı Berber İrfan'ın hamsi oturtmasını anlatması ve de dinleyenlerin üzünçlü kalbini İskender aynası eylemesidir:

— Hamsileri üç su yıkadıktan sonra temizleyecek ve kılçıklarını çıkaracaksın. Üstüne hafif tuz serptikten sonra yağ ve limon gezdireceksin. Buzdolabında iki saat tuttuktan kelli servis yapacaksın.

— Pekiy, altı saat tutulsa daha iyi olmaz mı?

— Olur ama sen bekleyemezsin.

29 Ocak

Duvarda 1940 yıllarından kalma bir fotografi. Benim fotografim. Beyaz badanalı bir duvar önünde bir sandalye kenarı, ütüsüz ve paldımsız bir gömlek ve sallanmaz bir kuru baş. Sanırım daha *Şiirin İlkeleri*'ni yazmaya durmamışım. Belki ilk şiir kitabımı, *Dünya İşleri*'ni de yayınlamadım. Alnımın çözgülerini toplayan iki kemani kaş. Saçlar samur ya da ipek. Yirmi beşimden önce de çekilmiş olmalı. Çünkü saçlar daha dökülmeye geçmemiş. Gözler lahavle boncuğu. Tüm şaşkınlık içinde. Sürekli bip-bip sesi veriyor. Ağız, utangaç ve ağırcanlı. Şiir döktürmek için hazırolda bekliyor.

Hayır, bu resimdeki rafadan delikanlı ben değilim. Geçenlerde, Beyazıt'ta, Bakırcılar Çarşısında, Jale'nin saptadığı şapkalı ve siyah torbalı pinpirik de ben değilim. İkisi de düşünceleri bacadan aşmış iki ayrı yaratık. Gerçekte, birinci resmin arkasındaki çıplak duvar da yaşadığımız dünyanın bir kesiti değil. Sanki bir başka gezegenden yürütülüp oraya yapıştırılmış. İkincisindeki Bakırcılar Çarşısının da Beyazıt'la girintisi, çıkıntısı yok. O da kovboy filmlerinden birinin içinden atlayıp gelmiş.

Duvardaki öbür fotografiler de öyle. Ölü babamın yüzü de bir yabancının. Belki Güney Kutbunu bulmaya çıkan Kaptan Scott'tur bu. Belki de İngiliz Kralı VIII. Henry yani Charles Laughton'dur. Ama hiç de ölü değil. Biz bu dünyada yaşıyorsak, o da duvardaki çerçevesinin içinde —şimdi Şehbal bunları okursa ağlayacaktır—, bizden habersiz, her gün *five o'clock*'unu yani saat beş çayını yudumluyor, ya da Bostancı vapur iskelesine doğru akşam gezisine çıkıyor. Ama aralıkta, yani ben ona yaklaştığımda, gözlerini bana dikiyor, fotografilerdeki dünyanın gerçek, bizimkisinin ise yalancı olduğunu anlatmak istercesine, dudağının kenarına minik bir gülücük oturtuyor. Tuhaf, belki de ölü olan benim, biziz. Fotografilerin dışında kalanlar.

31 Ocak, Cumartesi

On beş gündür gözüme uyku gelmiyor. Gecenin ikinci, üçüncü saati olmadan yatağa giremiyorum. Sonra da sağa dön, sola dön. Kalkıp oturunca da bu kez horozların kığırmaya başlamasını bekliyorum.

Ve de yeniden yorgan - döşek savaşı.

Dün gece artık yatakta nasıl alay gösterileceğini iyisinden unuttuğumu çaktım. Sağa dönünce, sol bacak sağ bacağın üstüne mi getirilir? Yoksa onun gerisinde mi tutulur? Ya da onu aşıp daha berisine mi kondurulur? Tümünü tek tek denedikten sonra bile açık ve seçik bir düşünceye varamadım. Çünkü iş, bacakla da bitmiyordu. Bir de

kollar vardı. Sağ kolumu kolayca yerleştirdiğim halde —yine sağımdaydım— sol kolumu koyacak yer bulamıyordum. Bir ara sol avucumu sağ kolumun dirseğine dayadımsa da, o da kalbime darlık vermekten başka bir işe yaramadı. En sonu, çıkar yolun sol kolumu sol bacağım üzerine uzatmak olacağını düşündüm. Yüz bin eyvah ki, iki-üç dakika sonra o da iliştirdiğim yerden aşağı yuvarlandı.

Bir zorluk da başımdan geldi. Onu da yastığa nasıl yaslayacağımı, yani kaç derecelik bir açı vereceğimi kestiremedim. Çokça döndürdüğümde bedenim de, sağ ve sol kolum da dürümlerini yitiriyordu. Bu da işe yeniden başlamak demekti.

Sola dönünce de aynı sorunlarla karşılaştım. Üstelik kalbim patpatını daha da artırdı. Bir arkaüstü yatmak kalmıştı. Onu da denedim. Gelin görün ki, bu kez de uyku denilen kaşmerdikoz tut-kap sesleriyle yaklaşmak şöyle dursun, kapıyı aralayıp yüzünü bile göstermedi.

3 Şubat

Etkiler insanoğlunun yüreğini evinden uğratmazsa beş para çalışmaz. Çünkü yazar yapıtını yüreğiyle yazacaktır. Yüreği, okurları ateşine yandırmazsa hiçbir şey yok demektir.

Mithat Cemal'in *Üç İstanbul*'unu kimilerinin burunlaması onun sadece kafa ile yaratılmasındandır. İnsan, o romanı okurken Mithat Cemal'in antika uzmanlığıyla tarihçiliğine hayran olabilir ama bu, romanın kendisini kurtarmasına yetmez.

Aynı şey, Fransız romancısı J.-K. Huysmans (1948-1907) için de söylenebilir. Onun da *A Rebours* (Ters-pers) adlı romanı aynı anlayışla kaleme alınmıştır. Hele romanın başkişisi Esseintes Dükünün ev eşyalarıyla antika bibololarından açan bölümlerinin Mithat Cemal'e kimi esintiler savurduğu bile düşünülebilir.

Bunları hemen her gün, herkesin, her önüne çıkan şeye tutulmasına, şallak-şullak yapıtlar karşısında aygınlıklar, baygınlıklar geçirmesine dur demek için buraya yazdım.

Nedir, bu değerlendirme denilen fatfutlara ben oldum bittim akıl erdirememişimdir. Napoli Okulu bestecilerinden Giovanni Battista Pergolesi, 1735'te Roma'da sahnelenen *Olimpiyat* adlı operasının ilk gecesinde yuha sesleri arasında suratının ortasına bir portakal yemiştir.

4 Şubat

Yeni Düşün dergisinde Can Yücel'in eski bir çıkartması. Ama yine de soluk kesiyor:

Her gece sanırım, on bir buçuğa doğru
Bir uçak geçiyor üstümüzden.
Yolcu uçağı anlaşılan...
Beni bir Ortaçağ yaşamına mahkûm edenler
anlamıyorlar ki
Ben her gece, sanırım, on bir buçuğa doğru
Üstümüzden geçen o uçağın bir parçasıyım,
İniş takımıyım, göstergesiyim, motoruyum, aklıyım...
Ve ben her gece, sanırım, on bir buçuğa doğru
Bir kez daha anlıyorum ki,
Haklıyım.

Ben akıl cenkçisi şiirlere biterim. İçinde şırlaklık ve uyanıklık bulunmayan yapıtlara ise eteğimin bile sürünmesini istemem. Polis romanlarına değer gösterişim de onların, rozası altın değer bir zekâyla yazılmış olmalarındandır.

Elea'lı filozof Parmenides de gerçeğin mihenk taşı olarak aklı gösterir ve duygularımızın bizi mandipsiye bastırabileceğini öne sürer.

Bir şiirinde şöyle bir laf kesmiştir:

— Alışkanlığın ortak yolunu izleyerek kör gözünü ve de gürültüye boğulmuş kulağını ölçü olarak alma.

Nedir, zeki insan, sevgisiz insan demek de değildir.

5 Şubat, Perşembe

Bir insanı yaşlandıran bilgidir, insanlar üzerine öğrendikleridir. Yedi Yunan bilgesinden biri sayılan Solon bunu başka türlü dile getirir:

— Öğrene öğrene yaşlanıyorum.

Rousseau ise: «Bir pinpiriğin daha öğreneceği varsa, o da ölmeyi öğrenmek olmalıdır.» der.

Yaşlılık, lafı dikinden almak, fırt-fırt sokağa çıkmak, kendi ayağından büyük ayakkabı giymektir.

Gerçeği şu ki, insan kocadı mı, çorbanın içine dalar ve de kıtpyoz yazarlar gibi bir daha çıkamaz.

Seyhan Erözçelik:

hep bir duman perdesi gözlerinde. Kedievi,
kedievi çok yaşlıların. Ölüm bekliyor
anıları yumuşacık inişle. Orda kendievinde.

7 Şubat

Dün gece uykum yine falso düştü.

Yaşlılık bu mu? Yataktaki dürüm ve pozisyonlarımdan hiçbirini ele geçiremedim. Yatakta ilk kez yatan, yatağın ne olduğunu ilk kez gören bilisiz bir lobut gibi vartadan vartaya yuvarlandım.

Kaygusuz Aptal:

Kaygusuz Aptal menem
Fartı furtu bilmenem.

8 Şubat

Şairler çokluk kendi şiirlerini okuyamaz.

Başkalarınkileri de okuyamazlar ya, kendilerinkinde ses piştovları bütün bütüne bozulur.

Ahmet Rasim, kendi çağının şairlerinden Ali Ruhi'nin gözlerini devirerek, kollarını açarak ve de avazı çıktığı kadar bağırarak şiir okuduğunu söyler. Hoca Hayret Efendi de şiire el uzattığı vakit, dinleyenler onun burnuyla zurna çaldığını sanırmış. Şeyh Vasfi de önüne bakarak, kuzu kuzu melermiş. Hakkıpaşazade Celal ise bıyıklarını burmadan hiçbir şiiri sonuna ulaştıramazmış. Necip Fazıl da aynı işi gözünü, kaşını, ağzını, burnunu oynatarak yapar.

Bunlara karşılık, Nazım şiirlerini her sözcüğün hakkını vererek okumasını bilir. Falih Rıfkı onun için: «Nazım Hikmet'in kendi sesiyle plağa okuduğu Salkım Söğüt'ü dinlerken Atatürk'ün tatlı dalışını anımsarım.» diyecektir.

Ataç da Yahya Kemal'i kötü şiir okuyanlar arasında gösterir. Ama bunu höt höt açıklamaz, kibarca, yani düşüncesini ters yüz ederek dile getirir:

— Yahya Kemal'in şiir okuması eşsiz bir şeydir. İlk duyanları şaşırtır, çünkü beklenilen doğal bir okuma tarzı değildir. Dize onun ağzında uzar, uyak bir başka güç kazanır. Ama bir süre sonra o ahenge o kadar alışır, onu o kadar doğal bulursunuz ki, şiir okumanın hep öyle olması gerektiğine, başka türlüsünün tatsız ve yanlış olduğuna inanırsınız. O size yüzlerce kez okuduğunuz, belki ezbere bildiğiniz bir şiiri yeni tanıtır, onda hiç sezmediğiniz anlamlar, özellikler keşfettirir. Çünkü onun okumasında asıl sevdiğimiz şey onun sesi, tarzı değil, şiiri anlamasıdır.

Vâlâ Nurettin ise Yahya Efendi'nin şiir okumasından açmaz ama golf oynaması karşısında şaşkınlık geçirdiğini fıslar. Onu Madrit'in ünlü Golf Kulübü'nde İspanyol yüksek tabakasıyla top alışında, verişinde görmüştür de iki seksen yere serilmiştir.

9 Şubat

Dünyanın en çirkin hayvanı yaşlı insandır.
Ama plajda ve cıpcıbıldak.

10 Şubat

Şap-şap kalabalık aydınları sevmeye yanaşmıyor.

Sadece kendisi gibi düşünen, daha doğrusu düşünmeyen kaşmerdikozlara kucak açıyor.

Gelgelelim aydınlar da birbirlerinin arasını çomaklıyor. Topunda da yürek, yürek değil, Haymana ovası.

18 Şubat, Çarşamba

Sabah sekiz kırk beşte uyandım.

Kalkmak için yatakta doğruldumsa da başım bir eksen çevresinde saatte 600 km. hızla dönmeye başladı. Yatak da benimle birlikte dönüyordu. Yoo dönen, yatak değil bindiğim uçaktı. Saniyede, yatağın ayakucunda gizli eller belirdi. Başımı iki, üç küreğin üstüne yerleştirerek aynı hızla yatağın üstüne fırlattılar.

Bir, bir daha, bir daha. Aynı şeyi dört kez denedimse de gizli eller de beni dört kez savurdular.

Gürültümden Jale uyanmıştı. Koştu başımın altına yastıklar yerleştirdi. Yarım bardak da su içirdi.

— Bana bir de kesme şeker getir.

Şekeri de yiyince, Jale'nin koruması altında, birtakım yalpalarla kendimi salondaki berjere attım.

Zar-zor bulup getirdiğimiz doktor benim eski ilaçlarımı (sefal, dirisentin) verdi. Bir de benexol ekledi. Ama hastalığımın adını söylemedi.

19 Şubat

Dün gece salondaki berjerde sabahladım.

Saat dokuzda, aç karnına Valdebağ Sağlık Kurumunun yolunu tuttum.

Elektro normal.

Laboratuvar Şefi İbrahim Aksoy tahlilleri kendi eliyle yaptı. Kolestrol 836'dan 592'ye, total lipid 1.170'ten 580'e düşmüş.

Kan şekeri ise 167 çıktı ki doktor başdönmesini ona bağladı. Ama boyun filminde de kireçlenme göründü.

Asabiyeci Dr. Zeki Kampus'u ve de gözcüyü, kulakçıyı dolaştım. Herkes kendine göre bir ilaç verdi. Hastalığımın adı ise yine açıkça belirmedi.

Ürolog Dr. İkna Sarıaslan da —onu eskimiş prostatım yüzünden yokladım— çok yakınlık gösterdi.

20 Şubat

Sabahın beşine değin, berjerde, büyük bir başarıyla uyanık kaldıktan sonra, herhangi bir vartaya uğramadan yatağıma sığındım. Dokuzda uyandığımda kafamı yastıktan zor kaldırdım. Gizli eller gelip bu kez kafamın arka yakasına demir levhalar çaktılar.

Kahvaltıdan sonra 1 sefal alınca açıldım.

Sonra yine kapandım, yine açıldım.

Öğleye doğru Doktor İkna telefon ederek sağlığımı sordu:

— Bir hafta geçsin de şekerine bir daha baktıralım. Onun üzerinde durmak gerek.

Akşamüstü bir Bostancı yaptım.

Kahvede Barlas'la Behzat.

Pir Sultan Aptal:

Nil deryası iki şak oldu
Sarardı gül benzim soldu
Bakışı aslanda kaldı
Darbı dahi bir koçtadır

21 Şubat

Kazasız, belasız bir gece.

Bugün en iyi günüm. Kafamın içi şıklamadı.

Akşamüstü Jale'yle yürüyüş. Dönüşte:

— Şaka maka bir buçuk saat yürüdük.

— Evet.

— İyi değil mi?

— Evet, şaka maka.

Dün gece hem sefal, hem de papaverin almıştım. Bu gece yalnız sefal (forte) aldım.

22 Şubat, Pazar

Yatakta sağdan sola dönmek isteyince başdönmesi yine yokladı.

7.30'da kalktım.

Bir bardak su. Sonra yine tumba.

Dokuzda yeniden ayakta.

Demir levhalar geldi yine locasına kuruldu.

Öğleye doğru bir kırıklık duydumsa da ateşim 36,5'tu.

Yemekten sonra yine kendimi bulup bir papaverin.

Daha sonra bir Upsa (aspirin).

Mutfakta yine bir şeyler (beyaz peynir) atıştırdıktan sonra sakal traşı.

16.20 Demir levhalar. Yeniden ve eski cirpcirpleriyle.

16.25 Sefal. (Gece papaverin yutabilmek için sefalin saatini aşağı çektim.)

19.05 Gökhan Ateş telefon etti. Robert Kolej dergisi için bir konuşma istedi. Rahatsız olduğumu söyleyerek haftaya pazara yeniden aramasını istedim.

19.30 Aç karnına 1 dirisentin (nam-ı diğer persantin).

23 Şubat, Pazartesi

Büyük çabalarla ve 60 saniye kullanarak başdönmesine meydan vermeden kalktım.

Sabah kahvaltısı: 1 papaverin, 1 sefal.

Bostancı'ya yürüyüş.

15.00 Bir kibrit kutusu söğüş et. Bir tabak zeytinyağlı (gerçekte zeytinyağsız) prasa.

1 benexol, 1 papaverin.

16.00 Doymadığımı çaktığımdan kızarmış ekmekle tuzu çıkarılmış beyaz peynir.

1 asabrin.

Lin Yutang ile Sei Shönagon'un kitaplarından mutluluk üzerine yedi sayfa.

19.00 Patatesli şehriye çorbası ve kıvırcık salata.

1 sefal. İki saat sonra: 1 papaverin.

24 Şubat, Salı

Dün gece 1.30'da yattımsa da uyku tutmadığından 2.30'da kalktım.

1 çocuk aspirini. 1 portakal.

3.30 yeniden tumba.

10.00 Uyanıp iki bardak su çektim.

11.30 İki dilim kızarmış ekmek, bir domates, bir yeşil biber. Üstüne sefal.

Muzaffer Uyguner'le eşi Meserret geldi.

13.00 İki kaşık kıymalı ıspanakla kıvırcık salata.

Benexol, papaverin.

15.00 Yarım kibrit kutusu beyaz peynir yani bir lokma. Yarım dilim kızarmış ekmek ve öğleden kalan kıvırcık. 1 asabrin.

16.00 Papaverin. Demir levhalar, cak cuk, sakız çiğnemeye başladı.

Bir haftadır hiçbir şey yazamıyorum. En büyük hastalık, en büyük ölüm bu. İlk gün aklımı, düşüncemi, belimden tabanca çeker gibi, çıkarıp yazı masamın üzerine koymuştum. Olduğu gibi duruyorlar.

25 Şubat, Çarşamba

Dün gece, yarımda yattımsa da üç saat sonra uyandım.

Yedide yeniden yatıp 9.30'da kalktım.

Baş dönmesi gibi bir terbiyesizlik olmadı. Ama başım ağır mı ağır.

Kahvaltıda bir benexol. Üstüne de bir sefal aldım. Bir

saat sonra da bir papaverin. Papaverin ilkin başımın yalımını indirmeye çalıştıysa da, sonra bundan vazgeçti.

İlaç Çağı.

Artık iyiden iyiye İlaç Çağının içinden geçmeye başladığımı anlıyorum.

Mark Twain'in «Saatim» adlı öyküsü.

14.50 F. Gazetesinden Y.M.'nin telefonu:

— F. okurları seni arıyor. Sen bizi bırakıp Z. gazetesine geçtin.

— Sizin gazetedekiler beni sevmiyor. O yüzden ayrıldım.

— Ben sevmesem arar mıydım?

— Sen seversin. Ama bir yıl içinde dört kitabım çıktı. Sizin gazetede tek satırla bile lafı edilmedi.

— Haklısın ama bunlar onarılabilir. Z.'den ne alıyorsun?

— 75.000 net.

— Aylık mı?

— Hayır, yazı başına. Sizdense 15 bin alıyordum. Ama benim sizden ayrılmamın nedeni para değil elbet.

— Sen yine düşün. Yetmiş beş bini biz de veririz. Haftaya seni yine ararım. D.R. ile çaya geliriz.

— Memnun olurum. Ama konuyu düşünmek gerek. Durduğum yerde Z.'ye: «Ben artık size yazmıyorum» demek kolay değil.

15.30 Postacı Tecelli'nin *Berfin* adlı öykü kitabıyla Alâettin Emre'den bir *Uçurum* yayını getirdi: *Somut Şiir.*

İkincisini Bülent Kandiller'le Yurdakul Kavas düzenlemiş.

26 Şubat, Perşembe

Bir saatlik sağa dön, sola dön taliminden sonra gecenin ikisinde yine ayakta.

Tecelli'den iki öykü. «Yemin» dört dörtlük. «Tezek» ise kalın tığla örülmüş.

Tecelli çok az yazıyor. Kitapta sadece 8 öykü. Hem de kaç yılda! Bir de Fikret Otyam'ın «aydınlık-gerçekçi» bir önsözü. Yazardan olanları değil, olması gerekeni —ne anlama geliyorsa— döktürmesini istiyor.

Saat dörtte yine ver elini yatak.

Dokuzda kalkıp yarım saat kıpırdamadan durdum.

10.45 Kar serpiştirmeye başladı.

10.47 Kafam birden açıldı.

10.55 Kafam yine çangıl çungul.

10.56 1 sefal.

11.00 Kar iyisinden indiriyor.

11.20 Kar durdu.

Öğleden sonra Ataç'ın günlüğü.

Ataç, sevdiği yazarların yargılarına pek önem verir. Simenon'u, Mösyö Gide'in ona el çırptığını, papçinilediğini bildiği için okumuştur. Ama sonunda vızvız bir yazar olduğunu çakar.

Doğrusu, Gide'in Simenon'u koyacak yer bulamaması onunla sıkı-fıkılığından, güllüm kallım oluşundandır. Değerinden değil.

Yazarların dostlarının güledeğini çalması, onların üstündeki hamhalatlığı silkelemesi, yüz bin eyvah ki, her memlekette geçerakçe.

Ataç, Simenon'ları devirdikten sonra başka bir şey de olur. Tüm polis romanlarından soğur. 7 Ocak 1953 günü günlüğünde şunlar okunacaktır:

— Hiçbiri, hiçbiri ilginç değil o romanların, hepsi de boş şeyler. Ben de bir çoğunu okudum. Pierre Véry'ninkileri, Dorothy Sayers'inkileri, Agatha Christie'ninkileri beğendiğimi güzel bulduğumu sandım. Kendi kendimi aldattım.

Vüüyyy, bunları döktürdükten sekiz ay sonra, yeniden Simenon'lara saldıracak, dahası, başta *Katil* (L'Assassin) olmak üzere bir ikisini de Türkçeye aktaracaktır.

18.00 Birden bir kurt açlığına düştüğümden iki dilim ekmekle bir dilim kaşar. Üstüne bir nes (Nes-café).

Akşam yemeği: İki dilim ekmek, yarım tabak zeytinyağlı ve yoğurtlu pazı. Bir adet sarmısak ayrıca alınmıştır.

21.10 Radyoda: Beethoven'in *Kader* senfonisi.

27 Şubat

Hastalığımdan beri en sağlıklı uyanış.

Nedir, kafamın içinde yine birtakım çangıl-çungullar.

Kahvaltıdan sonra şekerimin yüksekliği aklıma geldiğinden artık papaverin yerine ronikol-retard almaya karar verdim.

11.10 Telefonda Oruç Aruoba *Şehir* dergisi için yazı istedi. Hastalığıma karşın şehir konusunun beni çektiğini, yazıyı yazacağımı söyledim.

— Yalnız yazıyı uzatırken incelirse kusura bakma.

— Sen inceltmezsin.

11.45 Telefonda 82 yaşıyla Haşim Okay. *Gösteri*'de çıkan «Eskiden İzmirde» adlı yazımın kendisini gençliğine götürdüğünü açıkladı. O da 5-6 yıl İzmir'de öğretmenlik yapmış. 30'lu yıllarda. Tokadizade ile de arkadaşlık etmiş. Ne ki, benimle nerde tanışmış olduğunu çıkaramadı.

14.00 Lapa lapa kar.

15.00 Alain'in söyleşileri (mutluluk üzerine).

28 Şubat

Uykumda «Ölüm Gelgitleri» denememi noktasına, virgülüne varınca yazdıktan sonra dokuz buçukta uyandım.

Bostancı'da 15 - 17 arası Barlas'la.

18.00 1 adet asabrin (Günlük ilaçlara ek olarak)

18.30 Baygınlık geldiği için yarım porsiyon patates salatası. Ve çay.

Çay bardaklarının altındaki tabaklar düz kırmızı, laci, sarı, yeşil ve de is rengi. Onları yıllarca önce (1962) Roma'dan, bedavadan da ucuza almıştım. Kerataların canı

ve kanı plastik oğlu plastik. Ama içimi kirazlandırmışlardı. Bugüne değin hep lacilere, kırmızılara değer gösterirdim. Artık onları hiç tutmuyorum. Zaten lacinin bir yarası var. Geçen yıl bir arkadaş üstünde cigarasını söndürdü.

Şimdi, şimdi, elime onlardan biri geçerse, aladışappak, tabak dizisinin altına dehleyip üstten bir sarı, ya da bir yeşil çekiyorum.

Ahmet Yesevi:

Son günlerin tayfaları süslerler evlerini
Mayalarına kapılıp bozarlar huylarını

1 Mart

Sekiz saatlik, iki karnıyarıklı bir uykudan sonra dokuzda uyandım.

Kafam oldukça palindromos. Yani sağdan da, soldan da okunsa dürümü aynı.

İki bardak su. Kahvaltı. Sefal.

12.00 1 adet ronikol-retard.

12.30 Haftalık sakal traşı.

Gösteri ve *Yeni Düşün* dergisinde bir sürü şiir.

Şimdilerde genç şairler —aralarından bir ikisini yakından tanıdığım için söylüyorum— hiçbir şiiri ezberlerine çekmeye yanaşmıyor. Bunu gülünç buluyorlar. Oysa bilinçaltının serpilip boy atmasında, şiire destek olacak tetiğe getirilmesinde ezberin büyük yararları vardır.

Rousseau şiir yazmadığı halde, Latin şairi Vergilius'ün *Çoban Şiirleri*'ni tam yirmi kez ezberlemeye durmuştur. O, bunu daha çok, yerden kalkmayan belleğini güçlendirmek için yapıyordur. İşin tuhafı, her defasında da aklında tek dize kalmıyordur.

15.00 1 adet asabrin.

17.30 Sabahattin Kudret.

Akşam yemeği: tavuk, patates, salata.

22.00 ronikol-retard.

2 Mart, Pazartesi

Bugün en iyi günüm.

1 greyfurt, 2 elma, 1 ayva (küçük), 1 şalgam (prostat için), 2 domatesle içim şenlendirilmiştir.

Orhan Kemal'in öyküleri.

Dünyada ne kadar insan varsa o kadar da bacağından asılacak kişi var. Bacağından asılan her insan da, bacağından asılacak bir başka insana ibret olamaz. En eski yasa budur.

Bir başka yasa da:

— İnsanoğlu ayazda kalmış bir bencildir.

Fakir Baykurt (*Yılanların Öcü*):

— Bizde bir dürzü, bir mesnet başına geçti mi, hemen külü kendi önüne eşmeye başlar.

3 Mart

Tansiyonum yükselmiş olmalı ki başımı yastıktan zor kaldırdım. Canım mırk mırk etti.

İki bardak su.

Öğleden sonra Bahariye'de sahaf Sami Önal'la sahaf Ferda Anaoğul'u tavaf.

4 Mart

1 karnıyarıklı uykudan sonra Cim Londos bir kafayla uyandım.

10 dakika Çin jimnastiği.

Kahvaltı: sefal ve ronikol.

Öğle yemeği: sefal ve ronikol.

İlaçlar sizi çok seviyorum. Muzaffer Tayyip'in dediği gibi, aklınızda bulunsun.

Bütün gün kar yağdı.

Jale, Çengelköy'e Nesim'e (öğle yemeğine) kolayca gittiyse de üç saatte, 16 - 19 arası, dönebildi. Yolda beş kez ta-

şıt değiştirmiş, Duvardibi'nden Kadıköy'e değin de yürümüş.

Üsküdar donmuş vesselam.

Herkes dükkânını gündöndüde kapamış.

5 Mart

Dün gece kafam yine felek-melek getirdi.

Gözlerimin altında da kabarcıklar. Ama bunlar geçen hazirandan beri sık sık yokluyor.

Akşam balığı çokça kaçırmıştım. Daha önce de altına beyaz peynir çektiğimden, onların dokunmuş olabileceğini düşünerek bugün kalan balığa el sürmedim. Nedir, bir insan hiçbir şey yemeden kendini nasıl perhizde tutar?

Kar sabahtan beri boyuna veriştiriyor. Radyo kar kalınlığının İstanbul'da 30 santimi bulduğunu söyledi. Jale salonun camlarını açarak, önlerinde bu yıl ilk kez kümelenen karı temizledi.

Kitaplıkta 1 saatlik bir düzenleme. Zamanla ayrı düşen yazarları bir araya getirdim. Kimilerinin yerini de konuları bakımından değiştirdim. Bunu sık sık yapsam onları yine istediğim bağdaşa geçiremem.

Ronikol'un damarlarımı çokça açtığına vararak onu devre dışı bırakıp yine papaverin'e saldırdım.

Kar 19 sularında az-biraz dindiyse de yarım saat sonra, fak fuk fok, yeniden indirmeye başladı.

19.50 Kar dindi.

00.30 Kar yine lâvallah atıştırmaya geçti.

6 Mart, Cuma

08.30'da uyandım ki kar dinmişti.

Güneş.

Kar mı topluyor, yoksa onu eritmeye mi çalışıyor, ilkin kestiremedimse de daha sonra sıcaklığın arttığını saptadım.

13.00 TV'den Başak Doğru İstanbul havaları üzerine

bir konuşma (1 dakikalık) istediyse de arabalarına zincir bulamadıklarından, bir saat sonra gelemiyeceklerini söyleyerek özür diledi.

15.30 Bostancı seferi.

17.30 Eve dönüş. İki krik-krak, üç zeytin, 1 çekişte, 1 nes, 1 asabrin.

19.00 Asabrin çok iyi geldiğinden bundan böyle onun üstüne bastırmaya karar verdim.

Geçen hafta cuma günü F. gazetesinden telefon eden Y. M.'den ses sada çıkmadı.

00.45 Tumba.

7 Mart

Dün gece yine uykuyu ele geçiremedim.

İki saat salonladıktan sonra 1 tranxilène alıp 5'te yine yattım. On bire kadar temiz bir uyku çektim. Uyandığımda kar yağmıyordu.

Kapıcı bakkalda taşdelen kalmadığı haberini getirdi.

Her sabah, aç karnına, iki bardak su çekerken bu kez Jale ile daha çok içme kararı aldık.

12.30 Kar.

15.30 Güneş. Ama bugün kar topluyor.

17.30 Lapa lapa kar.

22.15 Kar dindi.

8 Mart

Dokuzda karla uyandım.

Bahçedeki kavağın dallarında iki karga. Boyuna yer değiştiriyorlar. Derken biri, sonra da öbürü uçup gitti. Yandaki 15 katlı camsız, kapısız yapıya hiç yüz vermediler.

Dün akşam Talat telefon etti. O da Erenköy'deki bir ağacın üstünde yüze yakın karganın oturak olduğunu söyledi.

Tarihçi Naima'nın demesine göre Tiryaki Hasan Pa-

şa, 1601 yılında, Belgrad'dan dönerken yolda bir sürü kargaya raslamış. Çadırlar üzerinde birbirine girip cenk ettikten sonra Kanije'ye doğru kaçmışlar. Bir saat sonra da onların iki katı bir kartal kalabalığı büyük gürültülerle, yine çadırlar üzerinde, boğaz boğaza gelmişler. Görenler şaşkınlıkta kalmış. Tiryaki Hasan Paşa uyanık biriymiş. Demiş ki

— Bu, bize Tanrının bir uyarısıdır. İki bölük kâfirin savaşına işarettir.

O sırada İskender Paşa, Tiryaki'nin kethüdasıymış. Yanına çağırtarak buyruğunu dikmiş:

— Belgrad'a var. Kanije yakasına bir miktar asker tayin ettirmeye çalış.

Onu yolladıktan sonra kendisi de Kanije'ye varıp tedbir ve tedarikle uğraşmış. Zigetvar, Poçuy ve Pojga sancaklarına zahire için adamlar salmış, kâfirler yakasına da casus postalamış. Casus gitmiş, gelmiş:

— Kâfirlerin büyük topluluğu Yanık altında otururlar ve dillerinde Budin söylenir. Frengistan'dan 80 bin frenk gelecekmiş ona bakarlar.

Zağra'da da, 1875 Haziranının 19. cumartesi günü, öğle vakti, havada karga şamata ve çığlıkları duyulmuştur. O hafta Rüştiye Okulunun genel sınavları olduğu için okul hayli kalabalıkmış. Zağra Müftüsü havadarlarıyla avluya çıkıp bakmış ki birkaç bin karga, gökyüzünde, iki bölük oluşturmuşlar. Birisi Zağra'nın kuzeyinde Yenimahalle kilisesi üstünde pervaz olurken, öbürü de kasabanın altında İncirli Öyük ve Yahudi Mezarlığı tarafını çevirmişmiş. Derken birbirleriyle tutuşarak iki daire çizmişler. Böylece güneye doğru akıp gitmişler.

Zağra Müftüsü de kargaların bu bağırtı ve çağırtılarından Tiryaki Hasan Paşa gibi, bir uğursuzluk çıkarmış. Ve de gönlü ürkmüş:

— Tanrı sonunu hayretsin.

İşte Rusyalu'nun Ziştovi'den geçerek Tırnova ve Servi'yi ele geçirerek zulmunu yayması o günlere raslamış. Daha sonra Süleyman Paşa'nın gelişinde ise Osmanlı ile

Rusyalu arasındaki volkanlı çarpışmalar da tam kargaların toplanıp döndükleri yerlerde olmuş.

11.00 Cik, cik, cik. 20-25 serçe Japon elmasının ve çamların alt dallarına kondular. Ama bir konup, bir kalkıyorlar. Yiyecek arıyorlar.

13.20 Kar yine kar. Sokakta çocuklar kartopu oynuyor. Üç kişi kamburunu çıkararak geçti.

17.00 Kafamı bol oksijenle şenlendirmek için yarım saat süreyle caddeye gidip geldim.

19.00 Kar dindi. Gökte ay.

22.00 Yarım ay. İki, üç de yıldız. Ama meteoroloji yarın da kar yağacağını haber verdi.

9 Mart

Tranxilène'li bir uykudan sonra saatin dokuzu.

Dallardaki karlar erimeye başlamış. Üst kattan aşağıya sarkıtılan iki TV kordonu cıpcıbıldak. Dünse 5 santimlik karla örtülüydü.

Dört otomobil kürek ve süpürgelerle karlarından temizlenip yola çıkarıldı.

Tam gün yarısında Şaşkın'a yayan-yapıldak sefer.

Kanımı sulandırması için dirisentin de devreye sokulmuştur.

10 Mart

9.00 Kar yine veriştiriyor.

Bugün artık ondan iyice bezdiğimi anladım.

Ben böyle bir kışı 1942 yılında görmüştüm. Tramvaylar günlerce işlememiş, işe gidenler kendi ayaklarına binmek zorunda kalmışlardı.

15.30 Karlar eriyor. Bir yandan da yine serpiştiriyor.

19.00 Kar dindi.

11 Mart

Hava kaldı.

İkindiye değin de güneş iyisinden parlamaya geçti. Ne ki, sokakta gidiş-gelişler yoğun değil. Jale, Suadiye'ye gidip geldi. Caddeden seller akıyormuş.

18.30 Bir tomar karga ağaç dallarına, yuang yuang sesleriyle yumuşak iniş yaptı.

19.00 Gökte yarım ay.

12 Mart

10.10 Yeniden kar.

11.30 Tipi. Gökyüzü alpha uyku haplarının etkisine girdi.

12.00 Kar dindi.

15.00 Lef lef kar.

16.00 Tipi. Apartman apartmanı görmüyor.

13 Mart

1.00 Kar, yine kar, yine kar.

Karı izlemek uykumu kaçırdığından gecenin dördünde ancak bir tranxilène'le yatağa girebildim.

Sabahın sekizinden kaba kuşluğa değin yine kar.

12.00 Güneş açtı. Karlar, yellim yelalim, erimeye durdu.

14 Mart

Güneş. Ama hava soğuk mu soğuk. Saçaklardaki sarkıtlar bile erimeye nazlanıyor.

14.00 Dolungüneş.

23.00 Ay. Kardan hiçbir haber yok. Yalnız kimi bulut kümeleri gökyüzüne antresini yaptı.

15 Mart

Dün gece ilk kez 23'te yattığımdan 4.45'te uyandım. Saat yediye değin altı tren. Bir tanesi (ekspres olmalı) salonun içinden geçti.

Hava bütün gün açıktı.

16 Mart

Kar deryası iki şak oldu.

21 Mart, Cumartesi

Bizde, çok şükür, *raté* diye bir yaratık yoktur.

En kıtipyozundan, en vardakostasına değin tüm şairler göklere çıkarılır ve de lap diye fotografileri çekilir.

Raté Fransızca bir sözcüktür. Başarıya ulaşmamış sanatçı anlamına gelir. Ama bu anlamı yenidir. Onu, yanılmıyorsam, ilk 1876'da, Maupassant sahneye çıkarmıştır. Sözcüğün bu anlamının sözlüklere girmesi ise daha yenidir. *Littré* onun birinci anlamı üzerinde durur ve başarısız kalmış iş, tetiği çekildiği halde ateş almamış silah için carcur edildiğini belirtir. *Şemsettin Sami*'nin yolu da onun yoludur. *Robert* ise *Littré*'deki anlama şimdilerdekini de ekler.

Raté'yi tutunamayan kişi, ya da sadece tutunamayan olarak çevirenler de vardır. Bencesi, bunun en güzel karşılığını Mehmet Akif ortaya atmıştır: Edebiyat Bozuğu. Bu gibilere, edebiyat alanına ayak değdirir değdirmez yokluğa karıştıkları gözönünde tutulursa, «çakal soluğu» da denilebilir. Çünkü o da kısa süreli soluklanma demektir.

Nedir, bizim memleketimizde de anlı şanlı *raté*'ler yetişinceye değin bu terim askıya alınabilir.

26 Mart

Elias Canetti *(Körleşme)*:

— Profesör Kien'nin aynası yoktu evinde. Kitaplardan ayna koyacak yer kalmamıştı.

5 Nisan

Mecidiyeköy'de F/M Kitap Fuarında imza günü.

Can Yücel:

— Sözcükler şairlerden daha iyidir.

Doğrusu, sözcükler kıskançoğlu kıskançtır.

Birini kucağınıza aldığınızı gördüler mi, ötekiler de hop omzunuza.

Ama gerçek sözcükler her gün, her dakika karşınıza çıkan sıradan ve görgüsüz sözcükler değildir. Gerçek sözcükler ya amberparis adıyla çiçekler, ya vızlak adıyla böcekler, ya da gövkazı adıyla kuşlar arasında boy satar.

Kimisi hayvanların boynuna takılan çandır, hongurdak denilir. Kimisi gökgürültüsüdür, güldürbaba diye anılır. Ve de duvardaki açık dolap ise kör-taka, şaşkın ise şamşalak, işsiz güçsüzse lelevan ya da itgüden, çürük meyve ise atif-ütüf, tıknaz ve tombul ise zubuş, daha da şişmansa hekelek adlarını kuşanır.

Tümünü sıralamakla akıllar hayran kalır. Açık yeşilse, ıhlamur yeşili, mor ise levarike pembesi, açık sarı ise turna gözü, sarıya çalan yeşil ise rezeda olur.

Başaran:

Elbet sözcüklerle yazılır şiir
Alnı kanayan sözcüklerle
Kimisi topraktan çıkarılmıştır
Kök kokar
Kimisi denizden yosun
Gökyüzü kokanları da vardır
Onlarla kurulup bozulur dünya

7 Nisan

Ben budalalara, hebennekalara kızarım.

Çok kızarım.

Bir kenarda durup lafa karışmamaya çalışacaklarına işe yarar adamların önünü kesmeleri tepemi attırır.

Hoş, bu bir bilgenin davranışı değildir.

Bilge adam onları görünce gülüp geçer, ya da tutumlarını çok doğal sayar.

Roma İmparatoru Marcus Aurelius her sabah şöyle dermiş:

— Bugün bir burukkesene, bir yalancıya, bir düzenbaza, sıkıntı kumkuması bir gevezeye raslayacağım. Ama onların böyle oluşları bilisizliklerinden başka bir şey değil.

8 Nisan

Bugüne değin yarışmaya katılan tüm kitapları baştan sona okumuş bir seçici kurul üyesine raslamadım.

Yalnız bir kez, birinin bu kural dışında kaldığını bilirim, Ne ki, o da Reşat Nuri Güntekin'in *Çalıkuşu* yapıtını tarihsel roman sanıyordu.

14 Nisan

Kent Oyuncuları'nda İngiliz oyun yazarı Arnold Wesker'in *Kökler*'i.

Yazar, dünyanın kendini bildiği ilk günden beri bir sürü şey bulgulandığını, bir sürü yağmur yağdırıldığını, içi ve dışı bayındır bir sürü bilime takla attırıldığını vurguladıktan sonra bu patkütlere, bu yellim yelalim işlere ayak uydurmayan insanların köksüz olacağını belirtiyor.

Oyunun başkişisi Beatie Bryant (Gül Onat) dünyaya bir çiftçi ailesinden geldiği halde, çağın kültüründen uzak kaldığı, eşyaların gizli sıtmalarına akıl erdiremediği için hiçbir yere kök salamamıştır.

Bu, bana Maurice Barrès'in *Köksüzler* adlı romanını anımsattı. O da insanların bir çağdaş kültürden geçmesini ister. Nedir, Wesker'de bu kültür sosyalist bir kültürse, Barrès'te ulusçu bir kültürdür. Dahası, Barrès insanların benliklerini ancak belli bir toprağa bağlandıklarında, orda kök saldıklarında bulabileceklerini de ileri sürer.

André Gide, Barrès için der ki:

— Barrès hayvanlarla bitkilerin kendi topraklarından başka hiçbir yerde yeterince serpilemiyeceğini ileri sürüyor. Bu, belki mantıksaldır ama yanlıştır. «Her toprakta, özellikle o çevrede yetişen bitki ve hayvan türleri yaşar.» sözü kadar yanlıştır.

Gide, Barrès'in kafasının nasıl çalıştığı üzerine de şunları anlatır:

— Barrès'in kafası bana şapka yapmakta kullanılan kimi makineleri düşündürtüyor. On yıl önce şöyle tuhaf bir reklam görmüştüm: Bir yanda bir makine, bir yanda da üretilmiş şapkalar vardı. Makineye ne verirseniz verin, öbür yandan şapka biçimini alarak çıkıyordu. Resim bir de bu makineyi merak etmiş bir çocuğu gösteriyordu. Çocuk o kadar kendinden geçmişti ki, makinenin içine bakayım derken kendini dişlilere kaptırdı. Bunu gören anayla baba büyük bir acıya düşerlerse de, bir dakika sonra, o çıtkırıldım yaratığın makinenin öbür yanından, küçük ve kusursuz bir şapka halinde çıktığı görülür. Artık anayla babanın sevinçten ağzı kulaklarına varıyordur. Çünkü çocuğun bir işe yaradığı belli olmuştur.

Bencesi bizi köksüz kılan, bizi kendimize ve çağımıza yabancılaştıran çağdaş kültürün yokluğu, ya da eksikliğidir ama bunda ona tebelleş olan ideolojiler hesaba alınmalıdır.

İdeolojiler insanların beden gözlemevlerini yıkmaktan, onları 50 kilo ağırlığında bir mum durumuna düşürmekten başka işe yaramazlar.

Ama bırakın ideolojileri, bırakın felsefe dizgelerini, insanların hemen hemen topu, çevrelerindeki kişilere, kahvedeki dostlarına, evdeki yakınlarına bile kendi düşünce-

lerini kabul ettirmek için, yedi dokuz boğazlarına sarılırlar.

Yasa budur: Kimse düşüncesini kendisinde tutamaz.

16 Nisan

Bağdat Caddesindeki ağaçlar yine naralandı.

Çınarların, kurtbağırlarının, limonçiçeklerinin, tellikavakların aman, eleman çığlıkları göğe irgürdü. Hele atkestaneleri yeşilin monopolye hakkıyla tüm çevrenin ağız tavanını çökertti.

Her yıl onların ayaklandığını, resimleriyle gelip geçeni utandırdığını gördükçe akıl tasıma *Anadolu Manzaraları* yazarı Hikmet Birant düşer.

Birant bir doğa vurgunu, bir doğa hekimidir. Beş aylarda (yazın) durmadan, dinlenmeden orman bölgelerini tarar. Bolu dağlarından Toroslara, Antitoroslara zıplar. Güney sınırındaki Nurbaba dağlarında eğleşir.

Siyah küpe gibi sallanan, küçük salkımlar halindeki berberislerle —onlara amberparis de denir— Karabük köylerinde tanışmıştır. Oralarda çakaleriğinin buzlu mor yemişleri, alıcın sarısı, akdikenin kırmızısı, papaztakkesinin pembesi, böğürtlen, kuşburnu ve saparnanın tariçinisi ve de akasmaların beyaz tüylü yemişleri içini gıcıklar.

Hazretin demesine göre Ankara çiğdemine Etlik'te, Keçiören'de, Hüseyingazi'de, Tekedağında, Çankaya sırtlarında raslanır. İstanbul'da da vardır. 1876 yılında Türkiye'yi dolaşan bir gezgin (Mrs. Danford) onlarla Maraş'ın Ahırdağı'nda da burun buruna gelmiştir.

Ağaçlar düşünce üreticisidir.

İnsana yaşanılan zamanı, zamanın öncesini ve sonrasını bir tabakta sunar.

Fransız düşünürlerinden Hippolyte Taine (1823 - 1893) yaşamının son vaktinde, Tanrının günü, Paris'te İnvalides Meydanına gider, bir ağacın karşısına geçip onu uzun uzun ve şarmaşaşkın seyredermiş.

19 Nisan

Doktor, kırmızı eti yasakladığından beri sebzelere abandım. Gerçi ben 10 yıldır pehriz yemeklerinden şaşmam, ama bu kez bütün bütüne zeytinyağlılara döndüm.

Semizotu, prasa, havuç, şalgam, lahana, kereviz, ebegümeci, ıspanak.. Topunu sıraya dizdim.

Ispanağa eskiler karaot derlermiş.

Silahtar Mehmet Ağa'nın *Nusretname*'sinde şöyle yazılıdır:

— 8 Temmuz 1695 cuma günü Padişahımız (II. Mustafa) başçadırda karaot (ıspanak) yemeği yerken bana: «Acep tarihçi, bizim karaot yediğimizi de tarihe yazar mı?» demişlerdi. Ben de saygıyla: «Elbette Hünkârım, bu latifeden padişahımızın dileği ancak yazsın demektir» karşılığını verdiğim için bu fıkrayı buraya yazdım.

Sözcüklerin çoğu, zamana karşı koyarsa da kimileri çağlara, yıllara göre değişiyor.

Ahmet Mithat Efendi burjuva karşılığı için «esnaf» sözcüğünü kullanır. Cumhuriyetten sonra, bunun yerini Fransızcadan aktarılan «burjuva» sözcüğü aldı. Şimdilerde ise kentsoylu deniliyor. Nedir, bu sonuncusuyla «büyük burjuva», «küçük burjuva» terimleri de ortadan silindi.

8 Mayıs

Raftan, çayım için, bir yeşil bardak çekmiştim ki suratımı ekşittim. İki ay önce lacileri, kırmızıları itip yeşile döndüğüm halde bugün yine yeşili bıraktım, kırmızıyı aldım.

13 Mayıs

Bir beş yüz liralığın (numarası C 65086255) İzmir Saat Kulesini gösteren yüzüne birileri şunu yazmış:

— Bu paranın iki dakika sonra arkasını çevir.

Arkasına bakıyorsunuz:

— Aptal, iki dakika oldu mu?

Kâğıt paralar üzerine ibadullahın yazdığı yazılar için birkaç fiş çıkardığımı bildiğimden, onları bulmak için tüm dağarcığımı altüst ettim. Yok, yok.

Yirmi yaşımdan beri okuduklarımdan, gördüklerimden bir sürü fiş çıkarmış, bir sürü not tutmuşumdur. Bunların kimileri defterlerde, kimileri de zarflardadır. Ama işte böyle, onlardan birini aradığım vakit yürümezden yük tutmak zorunda kalıyorum.

Bu not alma işi Goncourt Kardeşlerle başlamıştır. Ama André Billy, onlardan çok önce, Balzac'ın buna el attığını yazar.

Balzac'ın havadarlarından Auguste Fessart da onun için şöyle dermiş:

— Mösyö de Balzac'la konuşmak çok güç bir işti. Düşüncelerinizi bir bir saptar, işine gelenleri de cebinden çıkardığı bir not defterine kayırırdı. Ürünün azlığına ya da çokluğuna göre buna, sonradan yayığa vurmak üzere «bal almak» ya da «ambara yığmak» adını verirdi. Yeni bir sözcüğe raslayınca da kahkahaları basardı.

Gerçekte Balzac ateş yağdıran kahkahalarını hiçbir kimseden, hiçbir olaydan esirgemez.

Balzac'a ölüm getiren hastalık sırasında Hugo —19 Ağustos 1850 günü— kendisini yoklamaya geldiğinde, onun yine çevresine gülücükler dağıttığını görmüştür. Ne ki, son günlerde —bedeni boyuna su topluyordur— bu gülücükler yerini derin düşüncelere bırakır. Çünkü hastalık bir türlü geçmek bilmiyordur. Doktorlar, ilkin peritonit tanısı koydukları hastalığa artık ne ad vereceklerini kestiremiyorlardır. Bu yetmiyormuş gibi Ağustosun beşinde romancımız ayağını bir yere toslar. Açılan yaradan bedenindeki bütün su dışarı akar. Doktorlar irinleşen yarayı temizleyip sararlarsa da hiçbir sonuç alınmaz. 10 gün sonra yara kırmızı, kuru ve ateşli bir döneme girer. Yani Kangren Cenapları yarayı yurt edinmiştir.

Hugo onu son akşam yine yoklar.

Yüzü siyah denilecek kadar mordur. Sakalı çalı sü-

pürgesidir. Kırçıl saçlarının kısa kesildiği görülüyordur. Gözleri bir noktaya dikilidir. Hugo onu profilden görmüş ve Fransa İmparatoruna benzetmiştir.

Balzac'ın ölümü üzerine yazılanlar beni her vakit etkilemiştir. André Billy o son gece için şunu söyler:

— On bir buçukta her şey bitti. Yapıtıyla yıpranan, tükenen ve de içindeki şeytanın eliyle bıçaklanan Balzac ölmüştü.

Maskını alma işinde de kalbe acı veren bir yan vardır. İşi kotarmaya gelenler sarmaşaşkın olmuşlardır. Yüz, bir gün içinde baştanbaşa değişmiştir. Burun yana yatmış, yanağa yapışmıştır.

15 Mayıs

Kâğıt paraların üstündeki yazılarla ilgili fişlerimi buldum.

Bir yüz liralıkta şu yazılı:

— 21 Kasım 1986, Çetin'in Manisa'ya gittiği gün. Bana vermişti.

A 14541627 numaralı bir yüzlükteyse şunlar var:

— Babaya hayırlı işler. Nuray Başar. Avni Renan.

Bir başka yüz liralıkta ise büyük bir hesap yapılmış. Bir milyondan beş yüz bin çıkarılmış, böylece geriye beş yüz bin lira kalacağı anlaşılmış.

C 03048996 numaralı bir beş binlik de yine hesap işinde kullanılmış. Bir kooperatiften 71.000 çekilmiş ama ev parası 80.000 liraymış.

Nedir, en çok hoşuma giden yazı D 14798185 numaralı onlukta oldu:

— Bıktım şu tebeşir parasından.

10/B 73792612 numaralı bir başka onluk ise bir er türküsü çığırıyor:

Ben askere giderken
Çantamı bağlar mısın?
Ayrılık treni düdük çalarken
Peşimden ağlar mısın?

Güneş gazetesi «Genç Sanatçılar Şiir Ödülü» yargıcılar kurulu.

Dört kurul üyesi ayrı ayrı şiirler için kullandı oylarını. Sonunda Hilmi Yavuz'un birincisi, benim de üçüncüm Turgay Nar kaptı birinciliği. Tomris Uyar'ın birincisi Hande Kökten de üçüncü geldi.

Benim birincim Cevat Akkanat'ın «Küffarane Son-net» sine kimse yüz vermedi. Dahası, adının anılmasına bile yanaşmadılar. Oysa Akkanat'ın şiiri usta elinden çıkmış bir yaratıydı. Biçimi de, içeriği de kartal kanadıydı. Gerçi zaman zaman kimi çetrefil deyişler şiiri ağırlaştırıyordu ama, şiirin bütününü etkilemiyordu:

hemen hemen gelin işte son dedimdi de
başlar kesilir el ayak yol ayak bel ayak
kesilir dedimdi de yoluna
aç hadi durma yürü uzatma dedimdi de
kaç gel
sürü saçlarını gel dedimdi de
kaç dil eskittim

Benim ikincilik biçtiğim M. Mesut Ertuğay'ın «Hep O Panayır» şiiri de tek bir oy toplayamadı.

Doğrusu bu durumlar beni artık sıkıyor. Şimdiye değin katıldığım kurullarda tüm üyelerin tek bir şiir üzerinde birleştiğini görmedim. Ama herkes bu durumu olağan buluyor. «İnsanlar çeşit çeşit olduğuna göre, yargılar da değişik olacak» diyorlar.

Bencesi, okurların, değer biçenlerin dışında belli bir değeri vardır şiirin. İnsanlar ona kendi kafalarına, kendi soluklarına göre ya yaklaşır, ya uzak düşer.

Pek iyi, gerçek nasıl ortaya çıkacak?

Nasıl?

Çünkü tüm büyüklerimiz kendi yargılarıyla artistik patinaj yaptıklarını sanıyorlar. Başkalarının yargılarına ise yalama buz gözüyle bakıyorlar.

20 Mayıs

Necati Güngör'ün *Hayatımın Yedi Hikâyesi*'ni hüüüp, bir solukta içime çektikten sonra son kitabı *Unutulmaz Bir Kadın Resmi*'ne el attım.

Güngör'ün kişileri, büyük aşkların can ve bedeni. Ömür harmanına, gün 24 saat, sevi ateşi salan ve de zehirli ve hayın bir rüzgârla eriyen insanlar. Çoğu, hafif küf ya da kekik kokan evlerde binbir anının kıpraştığı boynu bükük bir dağ lalesi.

Bir başka deyişle, bu öykülere boyuna yağmur yağıyor. Ara sıra seyrelen sonra da tüm dominantı ile indiren bir yağmur. Bir ince üzünç.

Güngör'e göre felekevi yani dünya da kıyamet gibi yağan bir yağmurdur.

Miller *(Mishima'nın Ölümü Üzerine Düşünceler)*:

— İnsanın zaman zaman kendine dünya denilen o deli piri sözcüğün ne anlam taşıdığını sorası geliyor.

23 Mayıs

Notlarımı karıştırıyordum ki dost bir öğretmenin, Sadullah Gür'ün yıllar önce benim için yazıp verdiği bir dörtlüğe rasladım:

Yaman eleştirici Salâh
Kalem onda bir silah
Dikkat et konuşurken
Giydirir sana külah

Bana övgüler çokluk okurlarımdan gelir.

Çünkü onlarda çekemezlik, kıskançlık, dümeni kırıklık gibi çoğu yazarın boğazına sarılan zehirli ve hayın sarmaşıklardan hiçbiri yoktur.

28 Mayıs

Yazarların, sanatçıların çoğu bir akrep, bir maymuncu, bir kıskançköpek.

Tatlı tatlı laf üretirken bile birbirlerini iğnelemekten geri kalmıyorlar. Karşılarındakini anlamak için kafalarını yormaya da yanaşmıyorlar. Ama onun yazılarını, düşüncelerini, deyiş biçimlerini aşırmayı büyük bir ustalık sayıyorlar.

Fransız ressamı Corot, Manet'nin adını bir resim sergisinin jürisinden çıkartmıştır. Hoş, Manet de ondan hallice değildir. O da Monet'ye şöyle der:

— Renoir senin dostun. Söyle de resmi bıraksın artık.

Renoir da, top kendisine gelince, Picasso için şu acımasız sözü şandellemekten çekinmez:

— Bu pisliği ortadan kaldırın.

29 Mayıs

Bahariye'deki sahaf Ferda Anaoğul'dan *Kadın - Ana* adında Resülzade Mehmet Emin'in bir çevirisini aldım.

54 sayfadan oluşan kitapçığı 1912 yılında Cemiyet Kütüphanesi yayınlamış. Fiatı 50 para. İçinde «Halk Edibi» Maksim Gorki'nin 1895 yılında *Samara* gazetesinde çıkan ve büyük ilgi uyandıran «Bir Defa Sonbaharda» öyküsüyle «Kadın - Ana» var. «İhtilâl şairi» diye adlandırılan Tolstoy ise «Asur Kralı Asarhaddon»la sahnesini alıyor.

Resulzade, önsözde, Rus yazınının hep ikinci dilden çevrildiğine değinerek büyük eyvahlar çekiyor ve lafı «Bu yüzden kaleme sarıldım» demeye getiriyor. Ne ki, daha sonraki yıllarda da, Hasan Ali Ediz piyasada boy gösterinceye değin, Rus yazarlarını ikinci dilden, özellikle de Fransızcadan aktaranlara raslanacaktır.

Doğrusu, 1912 yılına değin Türkçe'de Gorki'den pek bir şey yoktur. Sadece Ali Nusret *Bir Sergüzeşt-i Hunin*'i (1908 sonrası), İsmail Müştak'la Muhittin Birgen de *Ana*'yı (1911) dilimize kazandırmışlardır. Gorki'nin kimi öykü-

leri *Yeni Mecmua*'da da kurum satar ama bu, ileri yıllarda, 1917, 1918'lerdedir.

Tolstoy'a gelince, Hilmi Ziya Ülken *Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü* kitabında Alişanzade'nin, onun *Samimi Saadet*'ini çevirdiğini söylerse de yılını açıklamaz. Yalnız kitabın daha önce *Bir İzdivacın Romanı* adıyla çevrildiğini belirtir.

Resulzade'nin dili aşağı yukarı bugünkü dili izliyor. Arıklık, Tanrıkulu, değin, şakıllamak (vurmak), konuşu (komşu), apartıman sözcükleri aralık aralık fink atıyor. Gelgelelim nareva, garamperverane, sehiv, keşfiyat, yekahenk gibi Osmanlıca sözcükler de hiç eksik değil. Dahası, oktober (ekim), pirat (korsan) örneği yabancı sözcüklere de el atılmış. Bunlar bende, Resulzade çevirisinin de Fransızcadan yapıldığı kuşkusunu uyandırdıysa da, üstünde pek durmadım.

Haaa, Resulzade, «Hep birer rezilsiniz» yerine «hep birer rezillersiniz», «birçok kitap yerine», «birçok kitaplar» demeyi de yeğliyor. Ama bu o dönem yazarların ortak bir tutumudur.

Bir de değişik bir yemin gulugulusu:

— Üç defa mel'un olayım!

30 Mayıs

Barlas Özarıkça *Ters Adam* romanının kişilerinden birini şöyle konuşturur:

— Evde en uzun kalabilme talimleri yapıyordum.

Odasının, bahçesinin tenhasında saatlerce oturabilme başarısını gösterenler kendi üstlerine katlanmaktan korkmayanlar, kendinden sıkılmayanlardır.

Fransız İhtilâli'ni sıfır gümrükle gözlem altına alan o Gece Seyircisi Restif de la Bretonne'un, ne durumda olursa olsun canı sıkılmaz. Léautaud da bir koltuğa gömülüp kendini düşüncelere saldı mı, oh kekâ, günler boyu öylece kalabilirmiş.

Walt Whitman:

— Olduğum gibi olmak bana yeter.

Bunlar yazarlardır. En küçük şeyle yetinmesini, iğne deliğinden dünyayı geçirmesini bilenlerdir.

Panait İstrati'yi de bir kahveye çökertin, kahvesini höpürdetmesine, nargilesini tokurdatmasına, kunduralarını boyatmasına ve de dilenciye sadaka uzatmasına izin verin onu yeryüzünün en mutlu kişisi kılarsınız.

Gelgelelim ki gelgelelim, bir insan yalnızlığa ne kadar soyunursa soyunsun, yine de yalnız olamaz. Düşünceleri, anıları, giyim-kuşamı, odanın bağdaşı, açık pencereden koşup gelen kuş, yaprak ve insan sesleri buna izin vermez.

Hugo bu konuda bir ayırım yapacaktır. Yalnızlığın büyük insanlar için iyi, bastıbacaklar için de tehlikeli olduğunu öne sürecektir. Ona göre yalnızlık, ışıklandırılmamış beyinleri alabora eder.

31 Mayıs

Yalnızlığı olmayan kişi, Chamisso'nun gölgesini yitiren adamıdır.

1 Haziran

Sahaflardan aldığım *Kadın-Ana'nın* arka kapağında yayıncı «Millî Cinayet Koleksiyonu» adı altında esrarengiz romanlar yayınlayacağını da haber vermiş. Şimdiler polis romanı yazanlara pek raslamadığımız için duyuru ilgimi çekti. Meğer o yıllarda Vassaf Kadri ile Süleyman Sudi hırsız-polis romanlarına soyunurmuş. Üstelik ikisi de onar kitap yazmış. Adları da insanın yüreğini ağzına getiriyor: *Siyah Pençe, Kanlı Perinin Son Aşkı, Yeraltı Şehrinde Bir Cinayet, Mühim ve Müthiş Bir Define, Son Vak'a ve Son Cinayet.*

Kapakta yayıncının bir de şu açıklaması var:

— Merakaver ve heyecanamiz hikâyelerden müteşek-

kil bu koleksiyonu karilerimize şimdiden tavsiye ederiz. Kütüphanemiz şimdiye kadar mühim ve cinai romanlar henüz neşretmemiştir. Bu hususta karilerimizi son derece memnun edeceğimizi ümid ederiz. Her hafta muntazamen birer kitap neşrolunmaktadır.

2 Haziran

İngilizler kendi kendini yetiştiren, kendi yağıyla kavrulan babayiğitlere «self made man» adını verirler. Fransızlarsa bu gibiler için «kendi yaratılarının çocuğu» anlamına gelen (fils de ses oeuvres) terimini kullanırlar.

Edebiyat alanında «self made man»ler yani kendi yolunu kendi çizen yazarlar azdır. Gelgelelim, onların ardına takılan, onların yaptıklarına öykünenlerin sayısı pek kabarıktır.

İşin tuhafı, bu şap şap kalabalık öyle toz toprak kaldırır ki, insan çokluk, kimin gerçek sanatçı, kimin asalak ve sinidaş olduğunu bulup çıkaramaz.

10 Haziran

ŞİİR ATI.

Üçüncü kitap.

Bir sürü şiir ki beni şenliğe, şadımanlığa uçurdu.

Enis Batur'un Tanpınar üzerine denemesini de çok sevdim. Hele Tanpınar'ın şiir serüvenini iki baba'nın (Paul Valéry ile Yahya Kemal) iğdiş ettiğini, şiirlerine sinen tutukluğun altında bu iki mafyacının —Bunlara Haşim'i de boca etmek gerekir— ezici varlığının yattığını söylemesi çok hoşuma gitti.

Nedir, cendereye sokulup sıkılmasına Tanpınar'ın boyun eğmesi, yalnız Valéry ile Beyatlı'nın büyüklüğünden değil, kendisinin de inanılmaz küçüklüğünden gelmektedir.

Bin yemin ederim, onun «Bütün Yaz», «Bursa'da Zaman», «Bendedir Korkusu», «Bir Gün İcadiyede», «Ne İçin-

deyim Zamanın», «Bir Gül Bu Karanlıklarda» olmak üzere sadece altı şiiri vardır. Bunlara «Hatırlama» ile «Gezinti»yi katarsak, yüzü yerden kalkmış şiirlerinin sayısını sekize çıkarmış oluruz ama ne gerek!

Tanpınar'da duygu yoktur, duygusallık vardır. Ustalık denilen gözü sürmeli madamango ise aralık aralık boy gösterir. Yani dizeleri oturaklı ve ateşli değildir. Sözcüklerine söz geçiremediği için de onları daha sonraki dizelere taşırmaktan kurtulamaz. Gerçi, Vural Bahadır Bayrıl, Seyhan Erözçelik gibi şimdilerin şairleri de çokluk dizeleri yarıda kesmek, dizelerarası turnuvalarda sözcüklere ping-pong oynatmak gibi perendebazlıklara uzanıyorlar ama bunu aslan yürüyüşüyle yapıyorlar. Diyeceğim bu konuda en genç şairler bile ondan ileri papazdır.

Hulki Aktunç:

gece zaten bütün camlar
o camdaki kız

11 Haziran

Biçem (uslup) sözcükler arasına soluklar koymak, sözcüklerin soluklarını kısaltmak ya da uzatmaktır.

12 Haziran

Telefonda Hasan Çelebi.

Ankara'dan gelmiş, gelir gelmez de beni aramış.

Saat 16'da Bostancı'da, İstasyon Kahvesinde buluştuk.

Cuma olduğu için Barlas Özarıkça, Behzat Ay, Mehmet Zaman Saçlıoğlu, Ahmet Köksal, Müslim Çelik de geldi. Bir ara Refik Durbaş da yeni trafiğin kurbanı olarak boy boyladı.

Hasan'ı kırk yıldır tanırım. Yani kırk yıllık dostum. Yaşamının tek polimi şiirdir. Bu tutku onda 5-6 yaşlarında baş göstermiştir. Ne ki, uzun süre şiir yazmaya yanaşmamıştır. Ona «Neden yazmıyorsun?» diye soranlara verdiği karşılık da hep aynıdır:

— Şiire aşırı saygım var.

Gelgelelim, Çelebi'de bu saygının zaman zaman azaldığı görülür.

Yazık ki, kırk yılda yazdıklarının topu, üç yıl önce yayınladığı bir kitabı (*İkiz Kuşku*) ancak dolduruyor. Çoğu da ikiliklerden, dörtlüklerden oluşmuş taşlamalar.

Laf, laf, laf.

Hasan, Tanpınar'ın bir gün Yahya Beyin «Deniz Türküsü» şiirini eleştirdiğini anlattı. Ahmet Hamdi:

Dolu rüzgârla çıkıp ufka giden yelkenli
Gidişin seçtiğin akşam saatinden belli

ikiliğinin çok güzel olduğunu belirttikten, onu bir Fransız şairinin şiiriyle karşılaştırıp adamakıllı boyadıktan sonra demiş ki:

— İkinci dize anlam bakımından ters. Gerçekte şöyle olmalıydı: «Akşam saatidir, gidişinden belli.».

Aruzun cilveleridir bunlar.

Kimi zaman şaire istemediği şeyleri söyletir.

Yahya Kemal de aynı şeyleri düşünmüş olmalı ki Tanpınar'ın palamar ve demiri koparmasına gıkını bile çıkarmamış.

Çelebi uzun yıllar onun çevresinde yaşamıştır. Onun en çok Bâki, Naili-i Kadim ve Nedim tüttürdüğünü de söyledi. Ama gönlü en çok Bâki'den yanaymış. Ona göre, Sinan mimaride ne yapmışsa, Bâki de şiirde onu yapmış.

Doğrusu Yahya Bey —şairimiz kendinden açarken hep «Yahya Kemal Bey» der— yazınımızda büyük variler devirmiştir. 1912'de Paris'ten İstanbul'a *Parnasse* lavantaları sürünerek geldiğinde, genç şairlerin çoğu kendilerinden geçmişlerdir. Onun karşısında, ağızları bir karış açık, el pençe divan duruyorlar, öksürdüğü zaman «Ne musiki» diyerek havaya uçuyorlar, gönül indirip kendi şiirlerinden birini okuduğunda «Vallahi hârika» diye iki yana baş sallıyorlardır. Halit Fahri, o yıllarda, onu içeren ve kendisini dışta bırakmayan şu iki dörtlüğü yazmıştır:

Bahara bayılırım
Kırlara yayılırım
Kışın uyuşur kalır
Baharda ayılırım

Mithat Cemal gelincik
Yahya Kemal papatya
Ben onlara nispetle
Yasemin sayılırım

Nedir, asıl ayılan İbrahim Alâettin olmuş ve Çelebi'nin demesine göre o da şu şiiri döktürmüştür:

Şairim der de tufeyli yaşatır gövdesini
Dayanıp köhne Nedim artığı üç beş satıra
Senelerden beridir aynı sakız aynı ceviz
Seneler var ki doğursun diye baktık katıra.

13 Haziran

Tanpınar, çağdaşları için «Kırtipil Hamdi»dir.

Bu, az az küçümsemeden —küçümseme insanların en büyük şıpışıpısıdır— az az da sevgiden gelir.

Orhan Veli de Nurullah Ataç'a «Nuri bey» der. O ise ona acımasız ve lomlomlu bir karşılık savurur:

— Şakulî solucan.

Lakap düşürme, takma ad kondurma daha çok, eskilerin işidir.

Behiştî, «Karıştıran Süleymanoğlu», Âşık Paşa «Sipahi Müftüsü», Mevlâna Cafer Çelebi «Tacî Beyoğlu» diye bilinirse, usta cevahirlerden Mehmet Çelebi de kitaplara «Sendereciođlu» olarak geçmiştir.

Nizamî'nin hamselerini Türkçeye çeviren Ahmet Bey ise «Tütünsüz Ahmet» diye çağrılır. Sözü mucize sınırına götürmüş olan Şeyhi «Hakim Sinan», Türkçe gazellerde atasözü söylemek yolunu açan Atayî de «Hacı İvaz Paşa» adını dolaştırırlar.

Aşkın kopuzun yine çalayım mı ne dersin
Alemlere feryadı salayım mı ne dersin

İnildeyip ney gibi kavgasını o aşkın
Başıma yine satınalayım mı ne dersin

Herkese rezil olmak için ar şişesini
Ne olsa gerek taşa çalayım mı ne dersin

şiirinin şairi Mevlâna Lütfi de «Deli Lütfi» diye anılır. Ama o az biraz da zırtıl ve zamzaktır. Huyu hoş, şiirleri kombine yumruklu Mevlâna Hıfzı da «Sarı Memi» adıyla ünlüdür.

Erdem, bilgelik ve tasavvuf konusunda kâselerden taşan Mevlâna Kutbî Çelebi de «Paşa Çelebi» lakabıyla alkış toplar.

«Kişinin gönül çeken bir sevgilisi olup da onu kucaklayıp mutluluk devşirmezse ya velidir, ya da zincirlik deli» diyen Gazali de «Deli Birader» diye tanınır.

14 Haziran

Hasan Çelebi bir bellek herkülüdür. Bir Berta topu.

Hoşuna giden bir şiir oldu mu iki, yallah yallah üç okuyuşta kafasının içine çeker. *Kendi Gökkubbemiz*'den 618 dize yani 42 şiir ezberinde kanat vurduğu gibi *Eski Şiirin Rüzgârıyla*'dan da 472 dize (38 şiir) onların gerisini tutar. Topu da yanlışsız ve atlamasız okunur.

Yahya Kemal'den sonra Necip Fazıl gelir. Onun da 972 dizelik 49 şiirini kapmıştır. Üçüncü sırada ise Nazım Hikmet vardır. Onun dizeleri de iki yüzü bulur.

Divan, Tanzimat, Servetifünun, Fecriâti şairlerinin ise hesabı yoktur. Daha sonrakilerin de öyle. Yalnız Şeyh Galip'in 1900 ikilikten oluşan *Hüsn-ü Aşk*'ından 1000 dizenin yine belleğine çakılmış olduğunu bilir.

Çelebi yalnız şiirleri değil, düzyazıları da ezberine geçirmekte öndedir. Ahmet Emin Yalman'a kurşunlar sıkıl-

ması olayında (öldürmeye teşebbüs) sanığı cinayete özendirme nedeniyle tutuklanan Necip Fazıl'ın mahkemedeki savunması da noktasına, virgülüne değin belleğinde fokurdar:

— İttihamname karşısında duyduğum duygu derin bir hicaptır. Bilim ve hukuk, düşünce ve mantık, hak ve hakikat, vicdan ve ahlâk, vakar ve edep melekelerine dayanması gereken bir makam sahibinin bütün bu değerlere yüzdeyüz zıt ölçülerle meydana getirdiği sıfat dışı siyasetname beni utandırdı. Mücerret insanlık ve düşmanda bile aranan liyakat ölçüsü adına utanç duyuyorum. Bu yüzden kanunun bana verdiği her türlü savunma hakkını kullanmayı, iddianameye kendi cinsinden bir uslup ve tavsif sertliğiyle karşılık vermeyi güçsüzlük ve küçüklük saymaktayım. Sanığın kendisine çatılmayan yerde bile mâlik olduğu her türlü sert mukabele hakkı, amme savunuculuğu kürsüsünün bu tavrı ve böyle bir iddianame önünde büzülür, kabuğuna çekilir, örtünür ve yerini çok soğuk bir gerçek diline, çok riyazi bir teşhis ifadesine terkeder. Onun içindir ki, bire bin katı karşılık hakkını tanıyan kanuni mahfuziyetimin eşiğinde, benden görecekleri mukabele, hak kutbundan ve bin kat şiddetlisi olmak yerine benzersiz bir sükûnet, hakikat ve nezahet tavrı olacaktır. İthamlarını ve zihniyetlerini bir doktor soğukkanlılığıyla teşrih edecek ve haklarında düşünceye dayanmayan hiçbir sıfat kullanmayacağım. Yoksa gücümü kaybederim. Türkiye'de imhaları gereken birtakım kalemler vardır. İşte saygıdeğer hâkimlerim, iddianame isimli name bu kalemleri, saf ve mücerret düşüncelerinden başka hiçbir delile malik olmaksızın suçlandırıcı, böylece suikast fiilini değil de mücerret iman düşüncesini cinayetle suçlayıcı, sırf imana duyduğu ikrah yüzünden Allah demekle tabanca çekmeyi aynı şey farzedici, muarızlarına karşı kişisel bir kızgınlık köpürtücü ve küçük düşürmek isteyici, amme savunuculuğu makamının olan vakar ve ciddiliğini feda edici, hâkimleri şaşırtmak üzere on açık olguları elçabukluğuna getirici, yalan kavramını utançtan çatlatacak çapta yalan-

lara başvurucu bir iddianamedir. Ve iddianamenin payimal etmek istediği ırz, bizden çok Türk hâkimlerine ve Türk adaletine aittir.

Çelebi'nin belleğinde eski türkü ya da marş kırıntıları, mırıntıları da höpürder:

Bayrağımız necm-ü hilâl
Dımağımız necm-ü hilâl
Her dem yüce her dem yüce
Bayrağımız necm-ü hilâl

18 Haziran

Şiirden anlamak, denizi görmeye gitmek midir?

Metin Eloğlu:

Sağol Madam mum istemez
Önümü görüyorum

Ören, 11 Temmuz

Karşıyaka, Soğukkuyu Mahallesinden Beden Eğitimi Öğretmeni Mahide Önalp'ın «Mahdeva»sıdır:

Ihlamur, papatya, adaçayı, defne, nane, kekik, kuşdili.
Ayrı bir çaydanlıkta kaynatılacak.
Göbek atınca indirilecek.
Deme geçmesi beklenecek.
Üstüne limon.

17 Temmuz

Bezirci'lerde (Asım ve Refik) geleneksel mantı şöleni.

Doyunca, tıksırınca, patlayıncaya değin mantı.

Hüsamettin (Bozok) mantılandıktan sonra kaykıldığı iskemlede göğsünü işaret etti. Burası göbeğin birdenbire kesilmesiyle beliren bir yayla, bir pufla yatak görünümündeydi. Bu yıl tabana tane verip kaçan kedisi Tarzan her

akşam TV. saatlerinde yani vayvay tavında oraya kurulur, gardım hiç bozmazmış.

Hüsam en çok tekirleri tutar. Yalnız alt çene ve gerdan beyaz olacak.

Eski yıllarda Tarzan'dan vefalı bir kedisi varmış. Aklına esti mi gelir, yüzünü gözünü yalar, kulağını emermiş. Ona öylesine alışmış ki öldüğünde —evet kediler de ölür— aylarca yas-matem etmiş. Onun yerine aldığı ise çok görgüsüz çıkmış. Yüzünü yalamadığı gibi kulağına da dokunmuyormuş. Hüsam neler neler yapmamış! Kulağına süt mü, bal mı sürmemiş! Ama nafile kedi bildiğinden şaşmamış!

Benim tanıdığım kedisevenlerden biri de Ahmet Köksal'dır. O da kedisine yatak-döşek bağlıdır. Evde hiç yalnız bırakmaz. Yazın, sıcak aylarda eşi bir yerlere giderse, Ahmet kalıp kediyi bekler. Sonra karısı gelir, o gider. Kedi de tam bir külkedisidir. Pencerenin önüne bile yaklaşmaz. Hüsam'ın kedilerinden de daha ileri papazdır. Onlar dana köfte yerse bu, biftekten başkasına başını çevirip bakmaz.

Hüsam hayvan sevgisine de büyük değer gösteriyor:

— Bütün çocuklara kedi, köpek ya da başka bir hayvan besletmeli. Onlardaki sevgi odağı ancak böyle kıpırdar. Özellikle tek çocuğu olan analar, babalar bunu yapmalı.

Mantılananlardan biri de, İstanbul Şehir Tiyatrosu sanatçılarından Ertuğrul Bilda'nın şifa bulmaz bir papağansever olduğunu söyledi. O da papağanını evinin tenhasına hiç mi hiç komazmış. Haluk Şevket:

— Telefon çaldı mı hemen seslenir: «Ertuğrul telefona bak.»

Gelgelelim bir gün onun papağanı da göz kaş arasında havalanıp gitmiş.

Hüsam bir zamanlar Hüseyin Rahmi'nin romanlarındaki kediseverleri saptadığını da açıkladı:

— Dönünce bulayım da sana vereyim. Senin işine yarar.

29 Temmuz

Beni en çok yaşanmış olaylar, yaşanmışın içinde şavullanan sözler ilgilendirir. Çünkü bunlar gerçeğin ta kendisidir.

Gerçek duygusu verse de yazarın kendi kafasında oluşturduğu olaylar, konuşmalar beni açmaz.

Oscar Lewis'in *İşte Hayat* ve *Sanchez'in Çocukları* adlı yapıtları sanırım bu konuda en iyi örnektir. Orda her şey, soruşturmalar, konuşmalar, gözlemler ses şeritlerine çekilerek saptanmıştır.

Henry Miller:

— Sadece bir tek eğitmen vardır, o da yaşamdır.

30 Temmuz

Millî Piyango 29 Temmuz çekilişi.

Listeyi, ufaraktan bir ikramiye çıktığında karşılığını nerden alabileceğim düşüncesiyle ve kaygıyla izledim.

Hiçbir şey çıkmadığını görünce derin bir oh çektim.

Ama bileti de atmadım. Ne olur ne olmaz diye sakladım.

1 Ağustos

Burhaniye Çarşısında Flotal ayna metre karesi: 13.000 lira.

2 Ağustos

Günlükler bir yerde aforizmalara, ince sözlere, özdeyişlere dönüşmezse o günlük beş para çalışmaz.

3 Ağustos, Pazartesi

Burhaniye pazarında 15 kiloluk bir karpuzu gören bir çocuk:

— Abovv!

dedi. Şaşkınlık ünlemidir bu. Kimileri de şarmaşaşkınlığını anlatmak için «alov», «abu», «voybu» ya da «uyyy» der.

Doğrusu ünlemler her yöreye, her bölgeye, her şehre göre değişir. Alman gezgini Georg Schweinfurth 1868 yılında Orta Afrika'yı fıştıklarken her kabile halkının acı çektiği ya da yaralandığı vakit kendilerine özgü sesler çıkardığını saptamıştır. Niyamniyamlılar «O, o, o!» diye bağırdıkları gibi ağrının sürgit olmasında da «Akun, akun!» diye inilderlermiş. Bongolular «Ave, ave!», Diyor kabilesi ise «Avi, avi!» çığlıklarına yatarmış. Monbetululuların feryatları ise daha değişikmiş:

— Nangevi, nangevi!

4 Ağustos

Yeniden Elias Canetti'nin *Körleşme*'si.

İki sayfa okumuştum ki aklıma piyango bileti takıldı. Gittim, geçen gün sakladığım yerden alarak yırttım.

Körleşme bir kitap amentüsüdür. Kitapları, yıpranmaması için, eldivenlerle tutanların amentüsü.

5 Ağustos

Gün geçtikçe bu yalan-yulan dünyaya yabancılaştığımı çakıyorum. Ama her şeyi daha iyi görüyor, her insanın kaç altılık oyuncu olduğunu daha iyi sezinliyorum.

Ölmüş de bir başka dünyadan, bir uçan daireden dünyamızı seyrediyor gibiyim.

7 Ağustos

Adam-Sanat'ın Ağustos sayısında Refik Durbaş'ın bir şiiri: Kendi Gelsin.

Sokakları yeni yıkanmış, evlerine yeni badana çekilmiş, ağaçları handelyalarla süprülmüş bir kentten fışkıran, tozsuz, pasaksız ve lekesiz bir şiir. Çin'in Ming Çağı

(1368 - 1644) yazarlarından Wang Li'nin, Hua-şan dağına tırmanırken karşılaştığı kırmızı ve beyaz kuartzlı derenin suyu gibi temiz ve şekerli:

Her memesinde bin acı asılı
kendi gelsin
acılarla emzirmedin mi gençliğini
kendi gelsin
ne zambaklar açtın geceleri, gelincikler
kendi gelsin
kırlangıçlar kırlangıçlar gündüzleri
kendi gelsin
aynı değil mi dili acının da aşkın da
kendi gelsin
Hiç yokmuş bir yalnızlığa yazılsın önce
sonra gelsin

13 Ağustos

İonesco'nun, Adamov'un, Weingarten'in oyunlarını yazmaya başladıkları yılları çıkış noktası olarak alırsak, dünya tiyatrosunun bir otuz yıldan beri göz için yazıldığını söyleyebiliriz.

Bu, elbet sinemanın bir etkisidir.

Ama her türlü günsüz sinema değil, sinemanın yakın, uzak, kısa ve uzun planlarla ya da imgelerle dile gelen bir sanat olduğuna ve filmlerin bir ritmi bulunduğuna inananların yaratılarıdır söz konusu olan. (Jean Luc Godard, Orson Welles, Alain Resnais vb.)

15 Ağustos

Metin Eloğlu bir sözcük minyatürcüsü, bir nakışçı, bir sözcükkıran. Çoğu şiirlerinde gül yerine sözcük kullanıyor. Bir başka deyişle şiir yazmıyor, kulaklara sözcük üfürüyor:

Gide gide, —hey gidi Üsküdar'cık—
Yol yalnızlaşıyor, ince yapyaz ve yoruluyorum.
Ne ki, II. Ahmet Çeşmesinde kavşak ayrımı
İnişe tırmanıyorum —gülme—, inat bu değil mi?
Göz/dağlarını —olur a— yanlış yorumluyorum.

Bu sabah *Yumuşak G*'yi yeniden okudum.
Eloğlu o sözcük için şunları yazmış:

Yumuşak G'yi —uyakça ola— ilk Dıranas değerlendirmişti
O çoğumuzun pek sevdiği yapayalnız şiirinde.

19 Ağustos

Nazi taydaşlarının son kuklacısı Rudolf Hess, Spandau Cezaevinde, 93 yaşında ölmüş. Hess, cezaevinin son hükümlüsüdür. 1946 Ekiminden beri oraya demir bırakmıştır. Kötü durumunu göstermemek için de tam 22 yıl yüzünü karısından ve çocuğundan kaçırmıştır. *Times* onun yitik bir dünyanın uğursuz hayaleti olduğunu yazmış. Federal Almanya'daki Neo-Naziler ise onu «Cesur Şehit» adıyla ululamaya hazırlanıyormuş.

Hess, Hitler'in sağ koludur. Onun en bağnaz havadarlarından biridir. Ne ki, en küçük bir işte bile Führer'ine danışmadan *start* düğmesine basamaz. Nazi mimarlarından Albert Speer, parti kongresinin Münih'te toplanacağı salonu süse ve püse boğmak için Hess'in düşüncesini almaya gittiği vakit —çizdiği desenler de yanındadır—, Hitler'in yamağı ona şu karşılığı verir:

— Buna ancak Führer karar verebilir.

Diyeceğim Führer «Her şeyi ben bilirim, her şeyi ben yaparım» formülüne dört elle sarılmıştır. Ama bu formülün açığa vurulmayan bir parçası daha vardır: Her şeyden ben korkarım.

Hitler siyasal gücü ele geçirmek için birlikte çalıştığı arkadaşlarını, amacına ulaştıktan sonra, bu korku yüzünden darmadağın etmiştir. SA Başkanı Rohm'u öldürt-

müş, canciğeri Christian Weber'i ise yanından uzaklaştırmıştır.

Gençlik omuzdaşlarından Kubizek onu şöyle betimler:

— Her yerde engel ve düşmanlık görürdü. Her vakit bir şeye karşıydı. Tüm insanlarla çatışmaktan çekinmezdi. Her olay üzerinde durur, hiçbir şeyi küçümsemezdi.

Gerçi Hitler, zaman zaman, ince ruhlunun biri olduğunu göstermek ister ama her şey yüzeydedir. Üstünü biraz kazıyınca altından sevindirik delisinin dişleri gözükür. Ne barok, ne de klasik müzikten anlıyordur. Oda müziği ile senfonik müziğe de kapalıdır. Wagner'in operalarından alınmış kimi yiğitlik parçalarını dinlediği vakit, onların hemen ardından hafif opera şarkılarına yöneliyordur. Ezgilerin okuyucularını tanıdığındaysa yüzlü yüzlü sırıtır. Başkalarının, müziğe kendisinden yakın durmasına da katlanamaz. Basın Bürosu Şefi Dr. Dietrich, aralık aralık, Salzburg Müzik Festivalinde bulunmak üzere Hitler'in Obersalzberg'teki köşkünden kaçarsa bu, onu küplere bindirmeye yeter.

Her akşam, sofrasından hiç eksik olmayanlarla sanat kaynatmayı da bir kurnazlık sayar. Yemekten sonra çokluk, bir film de gösterilir. Ama bu, daha çok, eski kurdelalardan biridir. Çağdaş yaratıların hiçbirine yüz verilmez. Filmden sonra da Hitler kadın oyuncuları, Eva Braun da erkek oyuncuları eleştirir. Kimse filmin yapısı, konusu ve biçemi üzerinde durmaz.

Albert Speer'in —sofracılardan biri de odur— demesine göre gece yarısından bir saat sonra da herkes esnemeye başlar. Eva Braun, Hitler'le bir şeyler konuştuktan sonra çekilir. Bir çeyrek sonra, Führer de onu izler.

Hitler'in kan içiciliği, son kertede, 30 Nisan 1945 günü de kendini belli etmiştir.

— Legt an! Feuer!

O gün, Bunker sığınağında, Eva Braun'ın erkek kardeşi Fegelein'ı kurşuna dizdirmiştir. Fegelein sığınaktan kaçarken yakalandığı için bu cezaya çarptırılmıştır. Yaka-

lanmasa hiçbir şey değişmeyecek, bu kez kalıbı, düşman kurşunlarıyla dinlendirecektir.

Gelgelelim Hitler, sırası gelip kendisi de ölüm şerbetini içmek zorunda kalınca kaynı Fegelein'ın kendi buyruğuyla öldürüldüğünün kızkardeşine duyurulmamasını ister. Oysa son dakikada Hitler'in karısı olmak onuruna erişen Eva Braun haberi hemen almıştır. Ama elinden ne gelir ki! Adi —Hitler'in evdeki adı budur—, bir karara vardıktan sonra yapılacak hiçbir iş yoktur.

20 Ağustos

Hess'in ölümüyle boşalan Spandau cezaevi yıkılacakmış. Yerine İngiliz ordusu için bir market kurulacakmış. Bu neye yarar? Düşünmeyi ve anımsamayı insanoğlunun kafasından çekip çıkaramadıktan sonra Hess'in de, öbür Nazi tızmantırıllarımn da yaptıkları kötülükler, döktükleri işkenceler kolay kolay unutulamıyacaktır. Rus Çarı Korkunç İvan unutulmadığı gibi.

Zorbalığın derecesi yoktur ama İvan, Hitler'den daha kan içicidir.

İvan, 15 Kasım 1581'de büyük oğlunun karısı Elen'i, gebeliğini saklayamıyan düttürü bir entari giydi diye adamakıllı dövmüştür. Zavallı gelin de dayağın etkisiyle çocuğunu düşürmüştür. İvan'ın oğlu akşam Saraya gelince babasına çok zifir sözler söyler. Tepesi atan İvan da demirli bastonunu oğlunun kafasında patlatır. Pelte gibi yere yıkıldığını görünce de:

— Oğlumu öldürdüm, oğlumu öldürdüm!

diye Sarayın içinde dört döner. Birkaç gün sonra oğlu gerçekten şanlı ölüm köprüsünden geçince de artık kendisinden hiçbir türlü hayır gelmez. Tam bir canlı cenazedir. Üç yıl sonra da kendi ölür.

Doğrusu İvan'ın zorbalığı, azmantılığı da Hitler gibi kendi korkaklığından kaynaklanır. Boyuna: «Bana işkence yapıyorlar, beni topraklarımdan kovmak istiyorlar, sonsuz bir tehlike içindeyim» sözlerini yinelemeyi savsaklamaz.

Zehirden kurtulmak için başkalarını zehirliyor, başkalarına işkence yapıyordur. Korkusunu ve öfkesini de en çok boyarlardan, papazlardan, koruma birliklerinden çıkarır. Biri, Novgorod'lulardan birkaç kişinin kendisini öldürmek için kumpas kurduğunu haber vermişse üçkâğıtçının, lan lan atanın teki blie olsa, onun sözüyle hemen tüm Novgorod'luları ortadan kaldırmaya kalkışır.

Herkes bilir ki, karısı öldüğünde de, bir gün bir prensin başından aşağı kaynar çorba kâsesini geçirmiştir. Prens ahlayıp, oflamaya başlayınca da hançerini çektiği gibi gözü yaşlı prensin kalbine saplayıvermiştir.

İngiltere Kraliçesine bir yalvar yakar mektubu yazarak, İngiltere'ye sığınma hakkı istemesi de korku yüzündendir.

Bir yazar onun için şöyle der:

— Bu korku onu işkence yapan katından, işkence gören katına indirmiştir. Kurt kuzu olmuştur.

23 Ağustos

Bizim edebiyatımız bir canavarlar edebiyatıdır.

Bodur, yer cücesi, aşırımentocu, hozan tilkisi ve de kazulet şairler hoşamatlara bindirilmiş, gümbür gümbürlenmiş, gülüdekleri çalınmış, hoşafları soğutulmuş yani öve öve bir hal olunmuştur.

İyilerin, gülmeşekerlerin, şiirlerinde yıldız çakanların adları ise koltuk, kanape arkalarına saklanmıştır. Ya da balçıkla sıvanmıştır.

Antonin Artaud:

— Dr. Gachet, Van Gogh'tan ressam, özellikle de dâhi olduğu için nefret ediyordu.

24 Ağustos

Öğle yemeğinin üstüne ikinci sefal'i alınca uyku iyisinden bastırdı. Onu her gün oturduğum koltukta sopalarken, bugün yatmayı yeğledim. Yarım saat yumulu kal-

dıysa da gözüme bir damla uyku girmedi. Başka bir şey oldu: sağ bacağımın üstündeki sol bacağım gerilerek ileri doğru fırladı, ben de ister istemez, kendime bir tekme indirdim. Nedir, tekmeyi yatağın içine, kendime doğru değil de duvardan yana salladığım için onu bedenime yöneltmiş olamıyacağıma vardım. Ama hemen arkasından da, yatakta benden başka kimse olmadığına göre tekmeyi kendimden başka kimseye atamıyacağımı düşündüm.

25 Ağustos

Karen Blixen'in *Ölümsüz Öykü*'sü.

Al sana aynalar.

Çay taciri Bay Dupont, eski ortağı ve bozaya kapılmış düşmanı Bay Clay'e felek oturaklı evini satmak zorunda kalınca, ordaki tüm alengirli ve kınalı kuzu eşyalarını yakıp yıkmış, geriye tüm odaları kaplayan Fransız boy aynaları bırakmıştır.

Artık siz bilin, o güne değin yalnızca sevili ve şenlikli sahneleri görüntüleyen aynalar, kendi yitimine yol açan adama ceza tuzakları kuracak, Bay Clay hangi odaya girerse suratına aladışappak bir cellat portresi fırlatacaktır. (s. 10)

Öykünün kara kuru Yahudisi Elişama:

— Kimi zaman bir desenin çizgileri ters yöne akabilir. Tıpkı aynadaki gibi. (s. 40)

27 Ağustos

Bir gazeteye verdiği demeçte Rifat Ilgaz 6 Eylül oylaması için diyor ki:

— Eğer param olsa ve cezayı peşin alacaklarını bilsem sandık başına gitmezdim.

Ben ne diye sanatçıları bu gibi işlerde oy dışı bırakmazlar anlamıyorum. Devlet büyükleri sanatçıları, edebiyatçıları Türkiye'nin hiçbir işine karıştırmıyorlar, politikanın

uzağından geçmeye bile izin vermiyorlar ama ille de sandık, ille de sandık diyorlar.

Henry Miller «80 yaşın dönemeci» adlı denemesinde bir karşı-oy'cu, bir yanbastıcı olduğunu açıkça ortaya döker:

— Hiçbir dinsel, siyasal ya da benzeri örgüte girmedim. Yaşamım boyunca, hiçmihiç, oy kullanmadım.

28 Ağustos

Bu gece rahat ve deliksiz (daha doğrusu 1 karnıyarıklı) bir uyku çektim. Çünkü *İlaç Çağı*'nın başından beri uykuma tebelleş olan o mendebur ve uyduruk rüyalardan hiçbirini görmedim.

Cumhuriyet'te Melih Cevdet Anday, Ali Sirmen'in «Demokrasi, Mediokrasi, İdiokrasi» adlı yazısına dayanarak kimilerinin ülkemizi mediokrasi (yeteneksizler yönetimi) batağına çekmek için ellerinden geleni ardlarına koymadıklarını yazıyor.

Bencesi, yeteneksizlerle hebennekaları hiçbir işten ayıklayamazsınız. Aydınların oluşturduğu topluluklarda, derneklerde bile onlar en öndedir. Geçerse onların sözü geçer, onların türküsü çağrılır.

Bu, neden böyle oluyor? Neden kimse yaptığı işte haklı ve adaletli olmaya değil, kendi çıkarlarını kollamaya önem veriyor? Neden, neden bilgeleri, aklı erikleri saf dışı bırakmak, kiş kiş etmek, alana gölgelerinin bile düşmemesini sağlamak için her türlü oyuna başvuruluyor?

Bernanos: Tek bir acı vardır, o da ermiş olmamaktır.

29 Ağustos

Koskoca ekmek bıçağını karpuzun bağrına sapladım ki «cirp, cirp» diye sesler geldi.

Dünya bir *onomatope*, bir yansıma, *bir ahenk taklidi*, bir ses çakışmasıdır. «Şark şurk» sesleri işitilmişse bu, bir

tavladan yükseliyordur. «Çat çut»lar ise dominoyu haber verir.

Pah pah gırrrr (Kadıköy vapuru iskeleye yanaşıyor).

Vüüüyyy (kaldırıma kendini zor atan genç, otomobil yani ölüm korkusunu üstünden atmaya çalışıyor).

Tıısss (yörede kazlar olmalı).

Gıdı gıdı gıdı (komşu kadın keçisini çığırıyor).

Bincişk bincişk (serçe ötüyor).

Şıkkırak (Biri evinin mandalını kaldırdı).

Cak cuk (bir rospik ağzında sakızla geçti).

Bu yansımaları say say bitiremezsiniz. Halkımız bu ses fıştıklamalarının çoğuna birer ad bile kondurmuştur. Tilkinin bağırması cimkirmedir. Tavuk kakan eder. İnce ve insanın içini buran keklik sesi de burgadır. Horoz ötüyorsa o da kığırıyor sayılır.

Karen Blixen'in *Ölümsüz Öykü*'sündeki bir Robenson (kitabı dün akşam bitirdim) şöyle konuşur:

— Adada çeşitli sesler vardı. Bütün gece dalgaların sesini dinlerdim. Sonra rüzgâr çıktığında dört bir yandan uğultusu gelirdi. Deniz kuşlarının sabah uyanışlarını dinlerdim. Bir keresinde bütün bir ay boyunca yağmur yağmıştı. Başka bir keresinde de tam on beş gün boyunca. Her ikisinde de gökler gürledi. Yağmur gökten bir şarkı gibi indi. Gökgürültüsüyse insan sesi gibiydi. (Fatih Özgüven çevirisi).

Adalet Ağaoğlu da Büyükdere'de Bülbül Sokağındaki evinden, 1985 Nisanının son üç gününde 60 çeşit ses saptamıştır. Bunların içinde taka patpatları, tanker borazanı, paten takırtısı, çocuk viyaklaması, demir, tahta, tokaç, mala, harç, çinko, çıngırak, rüzgâr sesi olduğu gibi kurbağa vraklaması, inek böğürmesi, köpek havhavı, arı vızıltısı, havadaki gümüş tellerin bıcırdaması, bülbül, karga, ispinoz, puhu, serçe konseri de vardır. Özellikle martılar yavrularını yuvadan uçururken delice çığlıklar atıyordur.

Adalet onların sözlüğünü bile yapmıştır.

Dümtek, dümtek (ayıcı geçiyor).

Cııızzzz (hızarın bıçkı sesi).

Su sı su (korudaki tüm yeşillerin Adalet'i selamlaması).

Vıjıjjj (araba patinaj yaptı).

Tak tuka (üst kattaki kız takunyalarını ayağına geçirdi).

Düttürü düdük (Deli Oyuncakçı geçiyor).

Tangır tungur güm pat (tüpgazcı boş tüpleri pikaba yüklüyor, daha doğrusu fırlatıyor).

Şak şak şak (Telli Babaya alkışlarla gelin alayı gidiyor).

Gümm - pıss (lastik patladı).

Güm güm güm (çocuklar beton üstünde top oynuyor).

Ay aman amanlar (bir koca karısını dövüyor).

Inh ınh ınh (kasette arabesk var).

Ya ya ya şa şa şa (Sarıyer takımı yandaşları).

Ding deng dong (kilise çanı).

Hırhiru (komşunun köpeğiyle mahalleden geçen bir kedi fıskos çalçenede).

Şut (ağaçtan palamut düştü).

Hışı huşu huşo (deniz Piyasa Caddesine salvo ediyor).

Tak tik tak (yatalak kadın arkadaşını çağırmak için camı tıklattı).

Şangır şungur (yetişin a dostlar bir türlü yerine asılamıyan camlı büyük tablo Adalet'in kocası Halim'in başına geçti).

1 Eylül

Dünyanın en eski mesleklerinden biri de imbikçilik —öbürü kadın sanatı— yani şiir sızdırıcılığı, şiir aşırımentoculuğudur.

İ. S. I. yüzyılda yaşamış olan Roma'lı şair Martialis'i de çarpmıştır bu çalkantılı filizkıran fırtınası:

Neden sanki şiirlerini şiirlerime
karıştırıyorsun a budala?
Neye yarar seni suçlayan bir kitap, sersem!
Aslanlara katıp tilkileri
kartallarla baykuşları eş tutayım diye,
ne diye yırtınıp duruyorsun?
Koşucu Ladas'ın bir ayağı, a uyuntu
sende olsa bile topal topal,
koşardın yine, tahta ayağınla, boş yere!

İnsan Martialis'in şiirlerini (Türkân Uzel - Tunga çevirisi) okumaya başlayınca elden bırakamıyor. Martialis bir iğneleyici, bir taşlamacı. Bir şiirinde de Tucca adlı bir ozanı tefe koyup çalmış:

«Yazdığın taşlamalar hexametre ölçüsüyle hep»
diyorsundur bilirim Tucca. Öyle ama,
herkes yazıyor, aykırı da değil kurallara!
«Uzun oluyor» dersen, tümü de uzun Tucca
hem de uygun kurallara. Kısasından hoşlanırsan
kısa şiir oku. Şöyle anlaşalım biz:
Uzun şiirleri okumamak senin hakkın olsun
Uzunlarını yazmak da benim hakkım.

2 Eylül

Ahmet Muhip Dıranas:

Yüzümü maskesiz gösteren ilk ayna

3 Eylül

Ben Erol Çankaya'nın şiirlerini pek sevmem.

Daha doğrusu ilk şiirlerine gönül bağlamamışımdır da sonraları gördükçe durmamış, geçmişimdir.

Bu ay *Adam*'da «Yeniden Duyuyorum Denizi» şiirini okuyunca kendimden utandım, o atladığım şiirlere de yüz bin hayıf getirdim:

Bakerloo, Picadilly, Circle, British Rail
Şimdi bütün trenler hedefine varıyor
Keyfine dalaşıyorum bütün biletçilerle
İndirimli satışlar halinde insanlığımız
Walkman bireyciliğini kimse anlamıyor

Metro gürültüsü unutmuş İkinci Savaş'ı
Hiçbir roket Buckhingham'ı vuramıyor
Sorunsalı çok iyi kavrıyorum şimdi
Bırakın, Home Office'i atlatmak benim işim
Yoksa kurşun sıksan geçmez kapılarından

15 Eylül

Zamandan kazanma ilkesi.

Şap şap kalabalık için en kolay top bu ilkedir.

Bunlar bu ilkeye bağlı kalınarak döktürülmüş laf kepeklerine alaylar, bulaylarla biterler.

Ne var, iki şap-şuplu yazarlar da bunlara arka çıkar ve ilkeye bağlılıklarını göstermek yolunda yazılarını bir iki saatte, yo hayır, kâğıdı makineye taktıktan sonra 30 dakikada çırpıştırırlar.

Gerçek yaratıcılar, kendi kendisinin merakına düşenler ise, sanatta zaman kazanma ilkesinin geçerli olabileceğine inanmadıklarından bir kenarda asılı kalırlar mübarek.

16 Eylül

— Bedenimin her parçası dışbükey bir aynaydı. Balıklar, mandalar, kaplan gülücükleri, kamışlar her şey orda yansırdı.

(Jean Genêt, *Zenciler*)

17 Eylül

Aynadaki insanlar:

II. Abdülhamit çağında Mısır Hıdivi Abbâs Paşa, Berlin'e birkaç öğrenci gönderir.

Bir gün polisle öğrenciler arasında bir çatışma çıkar. Polis de onları tutuklar.

Berlin Elçimiz Kemal Efendi bunu haber alır almaz Hükümet Kapısına dayanır. Öğrencilerin öğretmenlerince tembih geçilmesi ve bununla yetinilmesi kararlaştırılır. Gelin görün ki Öğretmen Cenapları, aralıkta, yavru kuşların tutuklu bulundukları yere gitmiş ve yanında getirdiği bir adam marifetiyle herbirine yirmi değnek attırmıştır.

Bir öğretmenin okul dışında öğrencilerine dayak cezası uygulaması pek garip göründüğünden —okul içinde garip görülmeyecektir— gazeteler olayı diline dolar. Bu kötek işinin Berlin Elçisinin izniyle yapıldığı da yazılır.

Elçi durumu yalanlayıp kendini temize çıkarırsa da gazetelerde öğretmenin de şöyle bir açıklaması yeralır:

— Mısır öğrencilerini merhum Abbas Paşa bana senet ve sözleşmeyle teslim ettiğinden, onları istediğim gibi cezalandırabilirim. Buna Osmanlı Elçiliğinin hiçbir biçimde karışma hakkı yoktur.

20 Eylül

İlaç çağına girdiğimden beri uykumda, hemen hemen her gece düş görüyorum. Oysa eskiden düş nedir pek bilmezdim.

Şimdilerde gördüklerim kimi zaman da sürekli oluyor.

Uyuyor, uyanıyorum, uyuyor, uyanıyorum hep aynı düşü görüyorum. Daha doğrusu, nerde kalmışsam onun ötesini görüyorum.

Bu gecenin dördündo do gözlerimi Cemal Süreya'nın şiirini kütürdetir bir yargıyla açtım. Daha düş tünelindeydim ki şöyle dedim:

— Cemal'in şiiri inco bir keman sesidir.

Sonradan bu doğorlondirmeyi azımsamış olmalıyım ki, bir sonraki uykumda bir açıklama yapmak gereğini duydum:

— Ama bu keman sesi aralık aralık bir tefe (çiftetelli için), aralık aralık da bir trampeteye (sahneye yağmur yağdırmak için) dönüşür.

Uyku zincirinin sonuncusunda da yeni bir yargı çıktı ortaya:

— Onun şiiri sipahsalar bir kemandır.

Ne ki, uyanduğumda sipahsalar'ın baş sipahi yani başkomutan anlamına geldiğini çıkaramadım. Bereket, Mustafa Nihat Özön imdadıma yetişti.

Bostancı, 4 Ekim

Ören'den dönünce Adnan Binyazar'ın mektubunu beni bekler buldum:

— *Asansör*'ü bir solukta okudum. Biliyorsunuz, bir solukta okumak, romanlara, öykülere özgü bir özelliktir. Denemede bu anlatımı tutturmanın nasıl bir yeteneğin, nasıl bir çabanın ürünü olduğunu daha iyi kavrıyorum. *Gösteri*'nin Haziran sayısındaki yazınızda bu anlatıma sahip çıkışınızın kökenindeki emeği anladığımı sanıyorum. İlk bakışta ters gibi görünen sözcüklerle ben de karşılaşıyorum. Ancak, bu anlatımın yerine düzünü yeğlediğinizde ortada bir şey kalmıyor. Aynı durum Evliya Çelebi'de, Hüseyin Rahmi'de, başka boyutlarda Ahmet Haşim'in düzyazılarında da vardır. Edebiyatın bir dil sanatı olduğunun bilincine varamayanlar, kavrayışsızlıklarının suçunu bir süre daha sizde bulacaklardır.

Binyazar, 15 Mart 1987 günü *Milliyet Sanat*'ta *Şiirin İlkeleri* üzerine yazdığı yazının son bölümünün dergide yeralmadığı haberini de vererek onu, olduğu gibi, mektubunun içine alıyor:

— Bana göre edebiyatı iş edinmiş bir kişinin sanat görüşü, deneyimleri, olayları yorumlayışı... bu ilkelerin özünü oluşturuyor. Birsel hiçbir öğüde başvurmadan, kendi iç sorunlarını da temel ilkelere dönüştürmeden, önemli uyarılarda bulunuyor. Bu ilkeleri, Birsel'in öbür kitaplarında da, çok incelikli gözlemlerle verilmiş birtakım sanat gerçeklerini kavramada bir anahtar sayıyorum ben. Kendisi mi yapar, bir başkası çıkar da iş mi edinir; Birsel'in öbür kitaplarında canlı gözlemlerle yeralan ilkelerin sap-

tanması da zorunlu görünüyor bana. Çünkü *Birsel* adlı bu okuma lokomotifinin vagonlarında yer tutmanın başka yolu yoktur. Hele şiir yolunda tırnak tutmaya çalışanlar, biletlerini hemen kestirmek zorundadırlar.

6 Ekim

Ören dönüşümü selamlayanlardan biri de kitaplık odasının duvarındaki ölü babamın fotografisi oldu.

Odadan içeri adımımı attım ki gözlerini bana dikti. Pencereye seyirttim, o da oraya döndü. Kapıya geldim, bakışları yine üstümde.

Biliyorum, ben ölünce hiçbir duvar onu taşıyacak gücü kendinde bulamıyacak. Bir gün de yabancı biri, ya da yakın bir el lambasına fena üfleyecek.

Damları kaldırıp evlerin içine atlayın. Çoğunda yırtılmış, ya da çöplüğe atılmış fotografilerin öykülerine raslarsınız. Elimde olsaydı benim, bir *Eski Fotografiler Müzesi* kurardım. Zengin-yoksul, akıllı-hebenneka, yakışıklı-gudubet, dürüst-düzenbaz, genç-yaşlı ayrımı yapmadan da geçmiş yıllarda yaşamış tüm insanların fotografilerini oraya doldururdum. Yıllarca sonra dünyamıza gelecek olanlar da onları görür, dinlerinde gevşerlerdi. Dünyamız da bir anda güneşin en kızgın durumuna girerdi.

12 Ekim

İnsanlara takma ad takanlar genellikle lahmacunpideleri, abullabutlar, hebennekalar, kıskançköpekler ve de Nazi taydaşlarıdır.

Bunu yapmakla kendilerinden zeki, kendilerinden güçlü kişiler karşısında üstünlük sağlayacaklarını, onları el gün maskarası edeceklerini sanırlar.

22 Ekim

Saat 18.00.

Atatürk Kültür'de Turhan Doyran'ın fotograf sergisi.

Yeni bir ağız, yeni bir çeşni.

Hüsamettin Bozok, yazın verdiği sözü tutarak, Hüseyin Rahmi'nin roman ve öykülerinde, başrole çıkan kediler üzerine eskiden yazdığı bir yazıyı yanında getirmiş.

Yazıyı vafir teşekkürlerle aldım.

Onun yazmasına göre Hüseyin Rahmi *Şık*'ta Drol *(Drôle)*, *Mezarından Kalkan Şehit*'te de Panter adında bir köpeği gündeme getiriyormuş. «Dağların Şenliği» ise kestane renkli, uzun tüyleri içinde gözleri ışıl ışıl yanan bir ayının öyküsüymüş. «Kırço»da bir araba beygiri «Nasıl Öldürdüler»de zavallı bir eşek varmış.

Kedilere gelince, onlar gençyazda yalılara, kır köşklerine göçüldüğü zaman Marsilya sepetleri ya da tel dolaplar içinde taşınır, kışın aynı biçimde, çokluk yaşlı kalfaların dizleri üstünde getirilirmiş. «Ada Vapurunda» adlı öyküde Mestan'la Ceylan, yolcuların şarmaşaşkın bakışları altında, mırnav mırnav, böyle bir gezi yapmışlar. *Muhabbet Tılsımı*'nda da bir küçük kedi harem ile selamlık arasında iki genç kalbin ateşlerini birbirine ileten gezgin bir haberci görevini üstlenmiş.

Hüsam yazısında *Utanmaz Adam*'daki Avnussalah'ın ev halkına tavşan eti diye Sincap adlı kediyi yedirdiğine de değiniyor.

Eve gelince, yazıda işaret edilen kedileri, köpekleri Hüseyin Rahmi'nin yapıtları arasında arayıp buldum. Yalnız «Kırço» öyküsünün bende olmadığını gördüm.

Hüsam bir de «Kedim Nasıl Öldü?» öyküsünden açıyor. Onu da bulamadım. Ne ki, Hüseyin Rahmi'nin yapıtlarını karıştırırken hayvanlarla ilgili iki başka öyküye rasladım. «Kedi Yüzünden» damda Gülfem adındaki kedisinin üstüne üstüne gelen sokak kedilerini kovmak için, tavan süpürgesiyle, komşunun çatısına vuran bir kadının kiremitleri nasıl kırdığını anlatıyor. «Tehlike Karşısında Keçi Fil Oluyor» adlı ikincisinde ise yangın çıkan bir evdeki ağır mı ağır sandıkları taşırken herkül kesilen bir çocukla civcivlerine tebelleş olan bir köpeği, gagasını kafasına çivi gibi batırarak kaçırtan bir kuluçkanın yanı sı-

ra kendisini yutmak isteyen bir boa yılanına boynuzlarıyla meydan okuyan yiğit bir oğlağın serüveni dile getirilmektedir.

Haa, bir de «Büyük Bir İbret Dersi» öyküsü var. Onda da Hüseyin Rahmi bir Ramazan akşamı İstanbul sokak köpeklerinin kendisine verdiği ağır-çekim bir felsefe dersini ele almış.

Bu, «Gücü gücü yetene» felsefesidir.

Dekor, Aksaray'da bir vezir konağının önü.

Bir ayvaz, başındaki tablada taşıdığı tatlı, ekşi, hamur işi, ekmek, sebze, pilav ve çorbadan oluşan karmakarışık bir türlüyü getirip havagazı fenerinin dibine döker. Şöleni tetikte bekleyen 15-20 köpek hemen atıkyemeklerin üstüne saldırır. Ama durun, köpeklerin en irisi, en kavgacısı öteki kuyruğu kesikleri uzaklaştırarak şölenin en balağız parçalarına konar. Ondan sonra ortalık ikinci, üçüncü, dördüncü, beşinci zorbalara kalır. Yani köpeklerin tümü sırayla gücünün payını almıştır. Bu yağmadan nasibini alamıyan, sadece avurtları sarkmış, tüyleri dökülmüş, kuyruk sokumu yumruk gibi dışarı fırlamış yaşlı bir köpektir. Her yaratık, yağmadan elini ayağını çektikten sonra o da havagazı fenerine yaklaşır. Donuk gözlerle arar, araştırır. Zırnık yoktur. Yerde kalan koku sonucu, yemeklerin yağlarıyla cilalanmış gibi duran toprağa içi titreye titreye bakar ve onu yalamaktan başka çare bulamaz.

İşin güzel yanı, öykünün sonunda Hüseyin Rahmi'nin de bir toplum dersi vermesidir:

— O istipdat çağının rızıkları da köpeklerde olduğu gibi, gücü gücü yetene biçiminde kapışılırdı. Şölenin kaymağını sömüren o iri köpek, işte dedim, filan devletlidir. Ondan sonra ikinci, üçüncü, dördüncü olarak rütbe sırasıyla gelenler zorbalıklarının paylarını yuttular. Bu biçim yemeye, o zamanın deyişiyle *İftar-ı seniye* (padişah iftarı) diyeceğim geldi. Hemen o saatte mabeyin devletlileri de karınları şişkin, koltukları dolu olarak iftardan dönüyorlardı. En büyük çomardan en küçüğüne kadar sıralarını gördük-

ten sonra adlarını verdim. En son toprak yalayan sakat kimdi? Bunu da siz bileceksiniz.

24 Ekim

Hüseyin Rahmi'nin *Öldüren Öpücük* (Katil Buse) kitabında hayvanlarla ilgili bir öyküye daha rasladım: «Eşeklerin Dilinden Anlayan Bir Uzman».

Uzman dedikleri Heybeli Ada'da Bernardo adında yaşı altmışı geçmiş, İtalyan mı, Rum mu, ne olduğu bellisiz bir pinpirik.

Hüşeyin Rahmi ona filozof gözüyle bakar. İşi gücü aylaklık ve Çamlıkta kitap okumak. Eşeklerin dilini de öğrenmiştir.

— Her dilde olduğu gibi, der, eşekçenin birinci harfi A'dır. A diye başlar, sonra İ'ye atlar. Bu dili doğrusu harf bakımından zengin bulmadım. Latin harflerinin hiçbiriyle bunlar anlatılamaz. Ne ki, musiki bilgileri şaşılmaya değer. Hep başarıyla do majörden anırıyorlar. İçlerinde ne gür tenorlar, baritonlar, baslar var Tanrım! Kreşendo ve dimini ando'lardaki ustalıklarını beğenmiyen musiki öğretmeni düşünülemez.

Mösyö Bernardo, eşek dilini çözmenin ve yorumlamanın, çivi yazısı gibi, eski yazıları sökmekten daha kolay ve yararlı olduğuna da inanır. Bir erkek eşek, kancığını sevdiğini nasıl söyler, ötekisi ona ne yolda eveti basar? Tümünü biliyor, anırışmalardan, süzüşmelerden, tepişmelerden çıkardığı anlamları şiir defterine boca ediyordur.

Eşeklerin içinde bir sıpa vardır ki Ada'nın sevgilisidir. Hele Rus kadınları gözlerinden, yanaklarından tatlı tatlı öpmeden yanından geçemezler. Yalnız bu sıpa bir akşam büyük bir terbiyesizlik yapmış, anasına babasının kim olduğunu sormuştur. O da ona şu öğüdü vermiştir:

— Hayırsız babanı ne yapacaksın? Çoğu hayvanda baba-evlat arasında sevgi görülmez. Filozof ol, doğaya uy. Hizmetlerine koştuğumuz insanlarla birlikte biz de uygar olmalıyız. Babalarını derinden derine araştırma kaygısı

onların arasında bile yavaş yavaş gücünü yitiriyor. Modern ol oğlum.

Hüseyin Rahmi yaşama girmez, kalabalığa sokulmaz, herkesle konuşmayı sevmez, yumuşak bir insan olarak tanınır. Gazeteci Mecdi Sadrettin 1927 yılında onunla yaptığı bir röportajda, böyle birinin, nasıl olup da binlerce olayın gülünç ve garip yanını yakaladığını sorar, ondan bu ipi kapalı bilmecenin çözümünü ister. Yazarımızın buna karşılığı şudur:

— Yusuf Razi Bey bana bir gün, sen sinema makinesi gibisin, demişti. Gerçekten öyleyimdir. Kırk yıllık olaylar aklımda kalmıştır. Gecelerl, geçmiş yılların görenekleri-ni, yöntemlerini, olaylarını gözümün önünden geçirir, koltuğumda ya da yatağımda kendi kendime eğlenirim. Okula başladığım yıllar, akşamları arkadaşlarım kahveye giderlerdi. Gelip beni de götürmek isterlerdi. Evdekilerse beni bırakmazdı. Ben de kadınlarla evde oturur, onlarla birlikte, zaman olurdu ki, tombala öğrenirdim. Bu özel toplantılarda çok şeyler öğrendim. Kadınların içinde büyüdüğüm için kadın ruhunu iyi bilirim. Sonra, gençliğimde çok gezdim. Yalnız, 15 yıldır Ada'ya taşınalı, şehir yaşamından biraz çekildim.

25 Ekim

Hüseyin Rahmi'nin *Nemrut'un*'u *İkdam*'da tefrika edilirken Baba Tahir onu kendi gazetesi olan *Malumat*'ta da yayınlarmış. Romanı *İkdam*'dan önce, kitap halinde de çıkarmış. Ve de bir sürü para kazanmış.

Bu konuda Hüseyin Rahmi (Mecdi Sadrettin'e) diyor ki:

— *İffet* yasal olmayan yollarla pek çok basıldı. Bu memlekette öyle çağlar yaşandı ki, dimağınızın tüm yetenek ve çabasıyla meydana getirdiğiniz yapıtı gözünüzün önünde basarlar, satarlardı. Bir şey yapamazdınız. Davaya kalksanız siz haksız çıkardınız. Çünkü kitap yazmak cinayetlerin en büyüğüydü. Yazan her yerde horlanır, çalıkuşağı edilirdi.

Hüseyin Rahmi, bu sözler bir yana, kitaplarından keyifli paralar kaldırmıştır. *İffet*'ten 850 kuruş almıştır ama, *Şıpsevdi* için Mihran kendisine 500 lira ödemiştir. Kurtuluş'tan sonra ise her romanı 1000 - 1500 lira getirmeye başlamıştır. Hele hele Kitapçı İbrahim Hilmi Çığıraçan onların ikinci baskısını da yapmıştır.

Ne demeli, o zamandan bu zamana kadayıfın altı kızardı mı, kızarmadı mı?

Türkü:

Gel çıkalım tepelerden tepeye
Kulak mı dayanır mengiş küpeye

28 Ekim

Yaşam da, insan ilişkileri de tehlikelerle doludur. Buyrukçu bunlara «sıcak ilişkiler» adını verirse de bunlar Choderlos De Laclos'un saptadığı gibi tehlikeli, Osmanlıcaya göre söylemek gerekirse de *muhataralı* ilişkilerdir. Bunlara zehirli ilişkiler de diyebiliriz.

Bu yüzden kimselerden it oturumlarını bozmalarını isteyemezsiniz. Böyle bir şeye kalkışmak, onların dünyalarını karartmalarını istemekle birdir. Bu da onları da, sizi de terslere boğar.

Çinli yazar Lin Yutang, yaşamın ardından koşarken kimi şeyleri yitirdiğimizi de söyleyecektir. Ona göre, yaşamı izlerken kendi gerçek ben'imizi unuturuz. Yazarımız, düşüncesini iyice anlatabilmek için, Filozof Chuangtse'nin başına gelen bir olayı da anlatır.

Chuangtse bir parkta dolaşıyordur ki güneyden gelmiş *acaipnüma* bir kuşa raslar. Kanatları yedi ayak genişliğinde, gözlerinin çevresi de bir parmak uzunluğundadır. Başının üstünden süzülüp bir kestane ağacına toslar. Filozof:

— Bu ne biçim kuş? Güçlü kanatları var uçamıyor, koskoca gözleri var göremiyor.

Chuangtse tatarokunu alarak ona doğru yaklaşır. Tam o sırada yaprakların gölgesinde, bir cırcır böceğinin hiç-

bir şeyden kaygılanmadan koyif çığlıkları attığını görür. Eyvah, bir peygamber devesi sıçrar ve onu ele geçirir. Gelin görün ki, peygamber devesi de, cırcır böceği gibi hiçbir şeyden kuşkulanmamıştır. *Acalpnüma* kuş koşar onu harp diye midesine indirir.

Öykünün en ilginç yanı da sonudur:

Filozofu, elinde tatarcıkıyla gören park bekçisi onu hırsız sanır ve bahçeden atar.

6 Kasım

Galatasaray'da, Balıkpazarı'nda, «Kırk Ambar» sahaf galeri.

Benim 69. yılım dolayısıyla açılan «Salâh Beyin Yüzleri» adlı sergi. Kasım başında açıldı. Kasım sonuna değin de sürecek.

Sergi, Necati Abacı, Ercan Akyol, Agop Arad, Mümtaz Arıkan, Ferruh Doğan, Kemal Gökhan, Cihat Hazerdağlı, Turgay Karadağ, Musa Kart, Tan Oral, Semih Poroy, Emre Senan, Aydın Ülkün, Tonguç Yaşar'ın çizdikleri karikatürlerimden bir de Latif Özkök'le Ara Güler'in yine benim suratımı montajlayan birer fotografisinden oluşuyor. «Kırk Ambar» Turgut Çevikler'in editörlüğünü yaptığı bir de albüm yayımladı. Orda da Ferit Öngören'in yıllarca önce çizdiği bir karikatürümle Vedat Gürses'in çektiği resmim yoralmış. Ayrıca çeşitli yaşlarımdaki fotografilerim —kimisine babam Talat Beyle ablam Şehbal de katılmış— de eklı.

Bugün imza günüydü. Hemen hemen bütün karikatürcüler geldi. Başta Adalet ve eşi Halim Ağaoğlu, Cevdet Kudret ve eşi İhsan Hanım, Naim Tirali, Dr. Füsun Doğu, Dr. İkna Sarıaslan ve eşi Hayan Mari, Sabahattin Batur, Biltin Toker ve eşi, şair Musa Çelik olmak üzere dostların çoğu da boy boyladı, sevgi sevgiledi. Cevat Özer de, ta Eskişehir'den kalkmış, sevgi için İstanbul'a koşmuş.

Cevat'ı 1954 yılında Gaziantep'te İş Müfettişi olarak bulunduğum sırada tanıdım. Kabına sığmayan bir zekâsı

vardı. O zamanlar lise öğrencisiydi. Sonradan ben İstanbul'a dönünce mektuplarıyla yanımdan ayrılmadı. Bu kez 28 Temmuz 1955 günü kendisine yazdığım bir mektubu da beraberinde getirdi. Okuyunca içim cız etti. İnsan 32 yıl önce elinden çıkmış bir yazıyla karşılaşınca kendini bir an 32 yıl öncesinde sanıyor:

— Üç mektubunu da aldım. Merak etmeyin bana hayran olanların sayısı çok değildir. Gerçi, bana yaklaşmak isteyenler çok olur, ama kendilerine şiirlerinin kötü olduğunu açıkça söyleyince hemen uzaklaşırlar. Hem de düşman kesilerek. Size Antep'te de söylemiştim. Hayranlarım çok olmamakla birlikte mektup yazmaya pek vaktim olmuyor. Siz benden karşılık beklemeyin. Yazın, hep yazın bana. İçten mektuplara ben de gerek duyuyorum.

Yenilik dergisinin Ağustos sayısında «Alleben» diye bir şiirim var. Yani sizin oraların şiiri. Bilmem beğenecek misiniz?

Günlerinizi okumakla geçirin. Çok, çok okuyun. Çok okumakla benimle, öteki sanatçılarla bol bol konuşmuş, bol bol karşı karşıya gelmiş olursunuz.

İstanbul'a gelince biraz çalışmaya vakit buldum. Sonbaharda *Günlük* adıyla, şimdiye dek dergilerde yayınladığım yazıları kitap halinde toplayacağım. Bayramınız kutlu olsun.

8 Kasım

Ayşe Özyalçıner'in bir soruşturmasına karşılıktır:

— Çocukluğumun ev oyunları arasında peçiç ile dama başı çeker. Peçiç, zar yerine yedi tane deniz hayvanı kabuğu kullanılarak oynanırdı. Kabukları attığınızda yarık yanı ne kadar üste gelmişse, kareler dikili bir bez üzerinde taşınızı o kadar yürütürdünüz. Kimi zaman karşınızdaki sizi enseler, siz de sil baştan, çıkış noktasına dönerek yarışa yeniden başlardınız. Peçiç'e Ahmet Rasim bir tür damamsı oyun derse de onunla hiçbir girintisi, çıkıntısı yoktur.

Sokaktaki oyunlarımız ise saklambaçtan başka bir şey olmayan *sove* idi. Daha büyüdüğümde —tuhaf, mahallenin öbür bızdıkları da büyümüştü— futbola el attık. Ben çokluk hâkem olurdum. Koşmak, topu şandellemek ya da onunla şut çekmek beni pek açmazdı.

Gerçekte ben evde kendi kendime oynardım. Yerde kilimin üstüne çift kale kurar, iskemle topuzundan yaptığım tahta oyunculara futbol oynatırdım. Yalnız, oyunu daha çok kafamda kurardım. Bir takım, bir gün 3 - 1'lik bir üstünlük kazanmışsa, ertesi gün, 22 - 0 gibi futbol tarihinin bile yazmadığı bir perişanlığa uğrardı. İnsanlar benim oyunlarımı inceleselerdi, langırt makinesi çok yıllar önce ortalarda görünürdü.

Kimi zaman da, mahalledeki çocukları eve toplayıp onlara karagöz oynatırdım. Bu, zamanla yerini tiyatro oyunlarına bıraktı. Oyuna günlerce çalışır, sonunda 25 - 30 kişilik küçük bir seyirci topluluğunun karşısına çıkardık.

16 Kasım

Bu sabah salondaki duvarda asılı duran «Yunus Emre» şiirimi yeniden okudum. Onu 1970'lerde yazmıştım. Son üç dizesi şöyle:

Ey kuzu kuzulayan avcı
Bu ne kadar çok nemrut
Bu ne kadar az Yunus Emre

Sanırım onu bugün yazsaydım, son dizenin başındaki «bu» sözcüğünü oraya oturtmazdım. Şiir «bu»suz daha bir canlılık, bir akıcılık kazanıyor.

Ozanlar çokluk şiirlerini yeniden bastırdıklarında kimi dizeleri düzeltirler, onlara çeki düzen verirler. Ben de «Bütün Şiirleri»mi yayınlarken bu yola gittimse de bunu ancak iki şiir üzerinde uygulad ım.

«Kikirikname»nin:

Sizinkisi de gülmek mi a teresler

dizesindeki «teresler» sözcüğünü «kikirikler» diye değiştirdim.

«Salâh Birsel'in Son Maceraları» şiirimdeki:

Halbuki odayı dolaşılmaz hale koyan masadır

dizesindeki «halbuki» yerine de «oysa»yı kondurdum. İyi mi oldu, kötü mü, bilmiyorum. Ama yaptım işte. Birincisinde «kikirikler»in şiirin adına daha uygun düşeceğini düşündüm. İkincisinde «halbuki»yi eskimiş buldum. Ama o kadar. Daha ileri gitmedim. İnsan zamanla şiirlerinin aksayan yanına bile öylesine alışıyor ki onlardan ayrılmak istemiyor.

17 Kasım

Bir ozanın, nereye vardığını anlamak için, ilk şiirleriyle son şiirlerini karşılaştırmak doğru değildir. Çünkü son günlerinde çokluk ilk şiirlerine, ilk aldıkları eğitime dönerler.

18 Kasım

Hava şırladı da Bostancı'ya ya da Şaşkın'a yürümediğim vakitler geceleri evde volta atıyorum. Salondaki berjerden yatak odasının kapısı yirmi adım çekiyor. Yirmi adım da dönüş, etti mi kırk. Bu bir voltadır. Bir adım altmış santim hesabıyla 42 volta atınca 1 kilometrelik yol yürümüş oluyorum. Bu da beynimin damarlarını genişletiyor

Kimi zaman 20 voltada, 30 voltada kaldığım oluyor ama çokluk 1 kilometrenin kürkünü yıkıyorum.

22 *Kasım*

Ey okur, bir gün bu günlüğü okursan şarmaşaşkına döneceksin ama yazayım:

1940 kuşağında, başkaları şiir yazmış, parsayı ise Orhan Veli toplamıştır.

Dahası o, «Gariplor» diyo anılan topluluk yolunda Oktay Rifat'la Melih Cevdet'in parsa payını da yürütmeye çalışmıştır.

Yine şaşıracaksınız, Orhan Veli «Zilli Şiir»de benim «Dünya İşleri», «Karşı» şiirimde «Dünya Senfonisi» şiirimden aile boyu aktarmalar yapmıştır.

26 Kasım

Bir deneme çıkarabilmek için iki aydır Miller okuyorum.

Sexus yazarının, on yedi yaşında, Çinli düşünür Lao-Tzu'nun *Taoizm* adlı, o can denizinin dibinden inciler saçan küçücük ve birlerlik kitabıyla burun buruna geldiğini öğrenince kitaplığımdan onu çıkarıp yeniden okumaya koyuldum.

Taoizm Muhaddeloğlu N. Özcanlım çevirisiyle Milli Eğitim Bakanlığınca yayımlanmış, 1983 yılında da ikinci baskısı yapılmıştır. Lao Tzu, yapıtının ilk sayfalarında: «Dünyada herkes güzel şeyleri bilirse, çirkin olanları da tanır. İyi olan şeyleri iyi olarak tanırsa, kötü olan şeyleri de bilir.» dedikten sonra ağzını yemiş sınıfın üstüne fırlatır:

— Büyük adamları halkı böyle yönetirler: Kafalarını boşaltırlar, midelerini doldururlar, isteklerine (iradelerine) kesel getirirler, kemiklerini sağlamlaştırırlar. Kısacası ibadullahı her vakit bilgisiz ve bilgisiz bırakırlar.

Lao-Tzu, halkı sevmek ve yönetmenin hiçbir şey bilmeden olacağına da inanır. «Akıl ve zekâ ile her şeyi elde edebilmek için bir şey öğrenmek gerekmez.» der.

8 Aralık

Saat 22.00.

Geceleyin sokaklar.

Bağdat Caddesinde Fenerbahçe'den Çatalçeşme'ye geliyordum ki, bir an durdum.

Evlerin içinde neler oluyor? Kimler yaşıyor?

Bunları gündüz değil, geceleyin onların önünden geçerken düşünür, içerde kaynayan tencereleri anlamak için çırpınırız.

Mauriac'ın bu konuyu işleyen *Asmodée* adlı oyunu 1938 yılında İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda oynamıştır.

Asmodée, XVIII. yüzyıl Fransız romancılarından Lesage'ın *Topal Şeytan* adını taşıyan yapıtında evlerin damlarını kaldırıp, içerde ne var ne yok, öğrenmek isteyen bir şeytanın adıdır. Edebiyat tarihçilerinin dediğine göre roman, İspanyol yazarı Luis Velez de Guevara'nın aynı addaki kitabının bir uyarlaması imiş. Nedir Mauriac, Guevara'nın değil, Lesage'ın romanını okumuş ve ondan bir oyun çıkarabileceğini düşünmüş. Mauriac'ı, aralıkta, Fransa'dan her geçtiğinde, ağaçlar arasından görünen eski kent evlerinin büyüsüne kapılan, onların içine girmek dileğiyle yanıp tutuşan bir İngiliz kadını da çok etkilemiştir.

Oyunda Asmodée'nin yerini Fransızcasını ilerletmek için, üç aylığına Fransa'ya bir aile yanına gelen, 20 yaşlarında bir İngiliz delikanlısı almış. Harry adındaki bu gencin söyledikleri, İngiliz kadınının sözlerinden başkası değildir:

— Biliyorsunuz babam uzun yıllar Madrit'te elçilik etti. Çocukken, boyuna Fransa'dan geçerdik. Bu yolculuklar bende silinmez bir anı bırakmıştır. Geceleri vagonların camlarından uykuya yatmış taşra şehirlerinizi seyrederdim. Daha o vakitler Asmodée olmak geçerdi gönlümden. Yıldızların altında, kapıları ve kanatları kapalı, o eski evler kadar hiçbir şey bana gizemli gelmemiştir. O evlerde bilinmeyen dramaların, gizli ve mutsuz aşkların geçtiğini düşünmüşümdür hep.

10 Aralık

Sunullah Arısoy'dan üst üste iki mektup —belki de üç— aldıktan sonra bugün ancak bir karşılık döşenerek göndermiş olduğu, Atatürk'ün 1903-1938 arasındaki söylevlerini,

konuşmalarını, anılarını, mektuplarını bir araya getiren o güzelim *Atatürk'ten Bize* kitabının elime geçtiğini bildirdim.

Araya hastalık devleriyle savaşımı da kıstırarak: «Gecenin bir bölüğünü yatakta geçirirsem, öteki yarısında da salondaki berjerde pinekliyorum.» dedim.

Sonuna da şunu ekledim:

— Ama yine de mutluyum. Çünkü yaşıyorum.

11 Aralık

Bugün, öğleden sonra ikide, bir haftalık uykusuzluğumu üstümden atmak için salondaki koltukta bir saat kestirdim. Sonra, hızımı alamadım, bir yarım saat daha uyukladım.

Oh, canıma rahat doldu. Bunu her gün yapabilsem!

Ne gezer! Dünyada en sevmediğim şey uyku. Hele yatağın adını işitmek bana ürperti verir.

Winston Churchill böyle değildi. O öğle uykusuna yatmadan yapamaz.

Henry Miller de onun mayasındandır. Hem de her gün törensel uykular uyur. Öylo benim gibi koltuklara da yanaşmaz. İlk ayaklarını çıkarır, sonra iyisinden soyunarak pijamasını giyer ve tumba. Uykusunda da gelsin düşler, gitsin horlamalar.

Bu öğle sonrası fasılları onun omur kemiklerini yumuşatırmış. Alfred Perlès bu konuda der ki:

— Bu uyku bir zaman yitimi değildi onun için. Öğle sonrasının yarısını yatağında geçirse bile en küçük bir sızı duymazdı. Onun zaman kullanımı elastiki olduğu kadar fantazyaya dayanırdı. Eğer şu ya da bu nedenle dostların ısmarlayacağı bir yemeği kaçırmışsa, yerini uzun bir yürüyüşe çıkmakla doldururdu. Sonra da oturur onun öyküsünü yazardı. *Yengeç Dönencesi* Paris sokaklarında geçmiş böyle küçük sahnelerin betimlemeleriyle doludur.

15 Aralık

Galatasaray'da, Yapı ve Kredi salonunda İFSAK'ın düzenlediği Lütfü Özkök sergisi.

Yüze yakın yerli ve yabancı edebiyatçının fotografisi. Kimler yok ki! Polonyalı yazar Witold Gombrovicz, Jean-Paul Sartre, Özdemir Asaf gibi kimileri göçmüş gitmiş, kimileri de benim gibi ölmeye hazırlanıyor. Yani yaşayanlar da dünyanın kendilerine kalmıyacağını bilen bakışlarla bakıyorlar. Aralarında gurur evine, dünyaya diş bileyenler bile var. Bereket, her şeye karşın içlerindeki yaşama sevincini yüzlerinde taşıyanlar da (Oktay Rifat, Oktay Akbal) eksik değil.

Lütfü, kırk yıldır Stockholm'de yaşıyor. Gerçek bir fotografi sanatçısı. O alanda çok yüreklilik, çok yiğitlik göstermiştir. Bir özelliği de Nobel Edebiyat Ödülünü kazanacakları önceden kestirmesi, yüzlerini yıllar berisinden ölümsüzleştirmesidir. Bunlardan biri Arjantinli Jorge Luis Borges ise, öbürü de 1987 ödülünü heybeye indiren ABD uyruklu (eskiden Sovyet Rusya yurttaşı) ozan Josephy Brodsky.

Lütfü, bu sonuncusunun yüz mostrasını da, hesapça 1978 yılında, Stockholm'de, *Vieille Ville*'deki (şehrin göbeği) *Latona* lokantasında saptamış. Nedir, iş hiç de kolay olmamış. Salon mumlarla aydınlatıldığı için resim çekmeye elverişli değilmiş. Bereket tuvalette, tepede, küçük bir lamba varmış. Bir ara Brodsky'yi oraya götürmüş, klozetin üstüne oturtarak fotografisini çekmiş. Yalnız Brodsky'yi memişaneye iletmek de olaylı olmuş. Adamcağız ilkin Lütfü'yü Rus gizli polisi sanmış, yerinden bir türlü kıpırdamak istememiş.

29 Aralık

Yaşlılık bir bilimdir.
Onu her gün biraz daha iyi öğreniyorum.

1988

5 Ocak

Güneş gazetesinin bir soruşturması:

— Basımı serüvenli geçen bir yapıtınız oldu mu?

Elcevap:

— 51 yılında *İlkeler* tamamlanmıştı. *Dünya İşleri*'ni 47'de kendi paramla bastırmıştım. Ne ki, bu kez bu işe çıkışacak param yoktu. Ufukta onu basacak yayınevi de görünmüyordu. Belki *Varlık Yayınları* vardı ama benim de Yaşar Nabi Nayır'la aram yoktu. İki arkadaşımın (Oktay Akbal'la Behçet Necatigil) araya girmesi de sonuç vermedi. Ne yapacağım, ne yapacağım? Bir gün bir kahve arkadaşı ünlü bir kitabevinin genç yazarlarının yapıtlarını yayınlamak istediği muştusunu verdi. Benim *İlkeler*'i de yayınlayabileceğini belirterek benden müsveddeleri aldı. Gelgelelim kitap, bir türlü gün ışığına çıkmıyordu. Arkadaş her defasında bir bahane ile beni atlatıyordu. Sonunda kendisi de ortadan kayboldu. Ben de, hiç değilse müsveddeleri geri almak için, birgün ünlü kitapçıya başvurdum. Adamcağız böyle bir yayın planından haberi olmadığını, arkadaşımı tanımadığını, müsveddelerimin de kendisinde bulunmadığını söyledi. O an, başımdan aşağı o beylik suların döküldüğünü duydum. Çünkü müsveddelerin bir ikinci nüshası yoktu. Yalnız büyük bir parçası 1947'den beri çeşitli dergilerde yayınlandığı için ertesi

günlerde onlardan yeni bir nüsha oluşturdum. Arada son yazdıklarım yitmişti. Birkaçını yeniden toparladımsa da, bir bölüğünü hiç anımsayamadım.

10 Ocak

TV 2'de Ünlüler Korosu.

Geçmiş yılların yıldız şarkıcıları bunlar.

Topunun da gözü, kaşı, burnu, saçı, kulakları gitmiş, geriye sadece elleri kalmış.

Hay maşallah insan elleri iç içe selam kavisleri çevirir. Fıskos çalçenede de ustalık gösterirler.

Gizli gizli bakan eller.

Kahkaha kuhkuhu gülen eller.

Oya işleyen, çamaşır yıkayan, kömür kıran, demir döven, alıç toplayan, hazırolda kıpırdamaz duran, şiir yazan, ince keman çeken eller.

Rodin'in *Düşünen Adam*'ında bile düşüncelere dalan heykelin kafası değil, elleridir.

Alfred Perlès, Henry Miller'e delice tutkun Liane de Champsaur'un ellerini hiç unutamamıştır.

Liane Paris'te, Champs-Elysées Tiyatrosunda koreografıtır. Ne ki, dansözlük yeteneği daha da üstündür. Elleri dünyanın en gülbeşeker, en anlamlı elleridir. Doğrudan doğruya insanın yüreğiyle konuşur. Durmak, dinlenmek nedir de bilmez. Perlès —ki Miller'in gerçek dostudur— bu ellerin dua etmek için yaratıldığına inanır. Ona göre Liane'ın elleri konuşmadığı vakit düş görür.

Cahit Sıtkı Tarancı da tüm elleri görüp tanımış ve de hesabını tutmuştur. Yalnız, o daha çok sağ ele değer gösterir:

Sağ elim arslan elim
Dost için düşman için
Her zaman insan elim
İstemem dert göresin

Sen dünya maceramda
Aşkım sabrım kararım
Gülsem de ağlasam da
Ancak seninle varım

13 Ocak

Teşekkür onlara ki sayıları birkaç bini geçen ya da geçmiyen gezginler, çevrelerindeki insanlarla, bitkilerle ve de hayvanlarla yetinmeyip doğanın ve dünyanın tüm altınını ele geçirmek için felekevini baştanbaşa dolaşmışlardır.

Ferdinand Ossendowski, Mançurya sınırındaki Hanka gölüyle ona dökülen Sungaşa nehri kıyılarında, sazlar, kamışlar ve öbür su bitkileriyle kaplı görgüsüz bataklıklarda av avlamaya gitmiş, Francis de Croisset, Hindistan'da, cengellerde, timsahlar ve filler arasında gönlünün gülünü açtırmış, Alman gezgin Georg Schweinfurth (1836-1925) bir kayıkla Kızıl Deniz'i boylu boyunca aşarak, Afrika çöllerinde, göl ve nehir kıyılarında yeni bitkiler, yeni ağaçlar, yeni hayvanlar bulmaya çalışmıştır.

Maurice Wagner de İran'da, bir yandan bitkilerin yaşamını incelerken, bir yandan da yolu üzerinde rasladığı köylülerin, kabilelerin törelerl, görenekleri, gelenekleri üzerine eğilmiştir.

Xavier Marmier onu şöyle anlatır:

— Gözüpek ve irikıyım bir bilgindi. Özellikle az tanınmış bölgelere uzanır, gönlü tehlikesiz geçilemiyecek yerlere akardı.

Bunları bu sabah grip denilen kötü yüzlü hastalığın elinde bütün bütüne tirtıonlaştığım bir anda aklımdan geçirdim.

17 Ocak

Divan şairleri şiirlerini mihenge vuracak eleştirmenlerden yoksun yaşamışlardır.

Bu yüzden de kendi şiirlerini kendileri övmek zorunda kalırlar.

Bâkî (Sultan-üş-şuara)

Minnet Hüdaya, devlet-i dünya fena bulur
Bâkî kalır sahife-i âlemde adımız

Fuzuli-i Bağdadî:

Cife-i dünya değil, herkes gibi matlubumuz
Bir bölük ankalarız, kaf-ı kanaat bekleriz

Naili'i Kadim:

Eş'arı böyle söyler üstad söyleyince

19 Ocak

İnsanlar tam şizofrendir.

Bir ulus ekonomik kalkınmadan önce şizofreniden arınma çalışmalarına girmelidir.

Sağlık önlemleri yanında insanlar konferanslarla, derslerle, kitaplarla boyuna uyarılmalı, şehrin hemen hemen her yanına dikilecek:

— Dikkat şizofreni

panolarıyla her dakika şizofreniye karşı uyanık tutulmalıdır.

Büyükten büyük kişilerin odalarında duvara, herkesin kolayca görebileceği bir yere de şu levha asılmalıdır.

— Şizofren olduğunu unutma.

28 Ocak

Hüseyin Alemdar:

— Aynalara gülümseyerek bakmak bile sakıncalıdır bizim burda.

(«Bir Yüzü Güneşle Yıkamak» adlı şiir)

1 Şubat

Büyük bir yazar olmanın ilk adımı başka yazarların da varlığını, ustalığını ya da üstünlüğünü kabul etmek,

onlardan alınmış (yürütülmüş) bir şey varsa, onu açıkça, samur saça kasketini yıkmadan, herkese duyurmaktır.

Paul Claudel *Tête d'Or* adlı oyununda, dünya karşısında yani bilinmeyen nenler önünde, insanın bilisiz ve hırtlambo kesildiği düşüncesini savunur. Ne ki, zaman içinde, Mallarmé'den, bilinmeyen nenlerin de, soru gereği gibi sorulduğunda, insanı karşılıksız bırakmıyacağı öğretisini kapar.

Ölümünden üç yıl önce de (1952), 84 yaşında, bir gazeteciyle yaptığı konuşmada bu etkilenmeye değinecek ve büyük bir yazara yakışır bir biçimde: «Mallarmé beni bir adım ileri götürdü» demekten çekinmeyecektir.

Hüseyin Ferhad:

Dadaloğlu'nun sesi yankır yamaçlarında ustamdır
ellerinden öperim

(«Göç Mevsimidir» adlı şiir)

17 Şubat

Karikatürcü Ali Ulvi'nin Maçka'daki evi.

Kapıyı eşi Bayan Alev açtı.

Salon.

— Kahveyi nasıl içersiniz?

Özür dileyince «Nes?» dedi. Ona da teşekkür ettim. Kurabiyelerden de pehrizde olduğumu söyleyerek sıyrıldım.

Bu sırada salona Ali Ulvi girdi. Ev kılığını ancak değiştirmişti. Bayan Alev çekildi. Ne ki, bu kez bir tabak içinde, soyulmuş ve dilimlenmiş elmalar getirip önüme bıraktı. Artık ses çıkarmadım.

Laf hemen yerini buldu. Canım parçası ve sevdiğim, gözleri güzel kitaplar bir bir boy boyladı. Ali Ulvi gerçek bir okuma maratoncusu. Kur'an'dan, İncil'den tutun da Kate Millett'in *Cinsel Politika*'sına, Erik Jan Jürcher'in birkaç ay önce yayınlanan *Milli Mücadele'de İttihatçılık*'ına değin hemen hemen çengel atmadığı kitap kalmamış. Genç-

liğinde, haftada iki kitap hatmedermiş. İnce ve küçük olduğu vakit de dört. Çalışma yöntemi de değişikmiş. Son yıllara kadar gündüz uyur, gecenin rozası altın değer sessizliğinde de kitap okurmuş. Karikatürlerini de sabah açılmaya başladığında çizermiş.

Derken laf Sait Faik'e kaydı. Onunla tanışıklığı ölümünden üç yıl önce başlamış. Sait'in *Kulis* döneminde. Kendisine değer vermeye başlaması da Sait'in bir gün kahvede Gide'den açtığında baş vermiş. Çünkü Gide'in bir sözünü bir türlü anımsayamıyormuş. Ali Ulvi ise o günlerde, bol kepçe Gide okuduğundan onun bulamadığı terimi aladışappak fıslayıvermiş: «Karşılıksız eylem». Hem de bunun yanına terimin Fransızcasını *(acte gratuit)* katmayı da unutmamış.

Sait'le çokluk *Kulis*'te buluşuyorlar, öbür arkadaşlarıyla birlikte tiyatroya, sinemaya, meyhaneye gidiyorlardır. Ali Ulvi o zaman Filimci Muhit Ataman ve Ahmet Üstel'le Cihangir'de bir evde oturuyordur. Ev kulüp gibidir. Bir üs. Karikatürcülerin çoğu Tanrının günü ordadır. Herkes karikatürünü orda çiziyor, bir yerlere gidilecekse orda karar altına alınıyordur. Orada zaman zaman Özdemir Asaf'la Sait de görünür.

Ali Ulvi bir gün Sait'le yanyana bir kavga da çevirir. Yine İstiklal Caddesinde, *Atlas* sineması içindeki *Kulis*'tedirler. Birden üstlerine dört delikanlının geldiğini görürler. Fınh, fınh, fınh, burunlarından soluyorlardır. Bunları az biraz önce tartıştıkları süzgün ve büzgün bir bayan göndermiştir. Nedir, Sait'le Ulvi, o dört genci öyle bir paspastan geçirirler ki zavallılar «Kaçmak gürbüz bilimdir» süzme sözüne uymaktan başka çıkar yol bulamazlar

Ali Ulvi:

— Hiç ummazsın, Sait çok iyi kafa vurur, diz çıkarır ve aparküt çekerdi.

Bizimkiler az sonra Taşlık'ta (Maçka), *Kuzu*'dadırlar. Yanlarına Ahmet Üstel'i de almışlardır. Yani oraya Üstel'in arabasıyla gelmişlerdir. Ortadan kaybolan süzgün

ve büzgün Hatun'un oraya gideceğini hesaplamışlardır. Gerçekten de ordadır. Bu kez de kütük gibi bir adamın arkasına sığınmıştır. Boyu Sait'ten de, Ulvi'den de (1 m. 93) kısadır ama yüzünün çıtçıtı bozuktur. Ulvi adama bakar bakmaz bunu sezmiş ve bir vüyyyy çekerek: «*Kulis*'te dört adamın suyunu çıkardık, ister misiniz bu adam da burda üçümüzü birden pataklasın.» demiştir.

Adamı Sait'in de gözü tutmamıştır. Ama yiğitliğe toz kondurmamak için ilerlerler.

Al sana papaz, adam Ahmet Üstel'in Galatasaray'dan sıra arkadaşı çıkmasın mı? Bu durumda kavgaya ve de gönül kırmaya ne gerek! Sarma cigaralar ve tokalaşmalar olur. Süzgün ve büzgün Hatun'la da barış imzalanır. Çıtçıtı bozuk adam onları masalarına da buyur ederse de bizimkiler daha çok yüz vermek istemezler.

Dışarı çıktıklarında Ali Ulvi tuhaf bir görünümle karşılaşır. Sait, daha önce nerden almışsa almış, cebinden küçüklü, büyüklü bir sürü taşı çıkarıp yere atıyordur.

— Yahu bunlar ne?

— Kavgaya geldik ya.

Ali Ulvi'nin Ahmet Muhip'le de tatlı bir ahbaplığı olmuştur.

Onunla tanışması 1947 yılındadır. Ali Ulvi o vakitler Ankara'da. Ve de tırıl mı tırıl. Gece gündüz iş arıyordur. Bir ara Konya Tad Aşevinde bulaşıkçılık yapar ama bu onu hiç açmaz.

Bir gün kendi kendine der ki:

— Yahu ben resim yapıyorum. Karikatür yapıyorum. Kendime göre bir iş bulmalıyım.

Ankara'da iki dergi çıkıyordur: *Çocuk* ve *Türk Kadını*. Çıkaran da Çocuk Esirgeme Kurumu. İçinde çok voyvo resimler vardır.

— A, ben bunlara resim, çizeyim.

Dergiye resim gönderecektir ama Yazı İşleri Müdürü (Ahmet Muhip Dranas) üzerine bir araştırma yapar. Hani yok mu, ne tür resimden hoşlanıyor?

O sıralar ortalarda Kâmuran Bozkır vardır. Şair ve

sporcu. Boyuna bisikletle gezer. Fethi Giray'la bir iki cilasun da çevrededir. Onlardan Muhip'in resimlerden çok, kadınlara değer verdiğini öğrenir.

— Ben işi garantiye alayım.

Oturur «Altın Saçlı Dev» adında, çocukluğunda dinlediği bir masalı yazar. Resimler. Çini mürekkep filan. Bir de tek renk kullanılıyordur. Ona dikkat etmiştir. Altına da imza olarak bir kız adı yazar: Atiye. Gönderir. Üç gün, beş gün. Tak bir mektup. Ç.E.K. başlığı. İmza: Ahmet Muhip Dranas.

Aldı Ali Ulvi:

— Mektubu aynen okuyorum: «Görüşmek üzere filan gün, filan saatte İl İdare Kuruluna gelmenizi rica ederim.» İl İdare Kurulu mu? O da nerden çıktı? Haa derginin yönetim yeri olacak. Günü geldi. Kalktım gittim. Ç.E.K.'ya girdim. Bir kat çıkıyorsunuz böyle. Sağa doğru bir yol. Bir de sola doğru. Soldan iki kat mı çıktım ne. Neresi? Gösterdiler. İçeri girdim. Geniş bir oda. Solda bir masa. Masada, gözünü bir kâğıda yaklaştırmış, okumaya çalışan bir adam: Muhip. İlk kez görüyorum onu. Başını şöyle eğdirmiş. Hiç doğrultmadan döndürdü. «Evet» dedi. Ben yanıldım, Atiye'yi unuttum. Kendi adımı söyledim: «Ben Ali Ulvi Ersoy».

— Evet ne istiyorsunuz?

O zaman uyandım ki benim öteki imzayı söylemem gerek.

— Efendim ben Atiye Hanımın kardeşiyim. Size masal göndermiştik.

— Evet, kendisi nerde?

— Kendisi İstanbul'da. Eniştemle mahkemeleştiler. Ayrılacaklar.

Kocasından ayrılan bir kadının daha çekici olacağını düşünmüştüm. «Onun için İstanbul'a gitti» dedim. Muhip çok rahat bir nefes aldı. Hoşuna gitti bu.

— Buyurun efendim, buyurmaz mısınız?

Neyse ben buyurdum. Oturdum oraya. Dedi ki:

— Biz çok beğendik o resimleri, bayıldık. Öyle resim yapan yok hiç.

— Efendim resimleri ben yapıyorum.

— Eee, Atiye Hanımın imzası var.

— Masalı o yazdı. Resimleri de ben çizdim. Sonra onlara kendi imzasını attı.

— Hallahallah, çok beğenmiştik onları. Peki kendisi ne zaman gelecek?

— İşte mahkemenin sonunu alır almaz. Bu yakınlarda gelir herhalde.

— Peki, siz bize resim yapar mısınız?

Beni elden kaçırmak istemiyor, diye düşündüm.

— Yaparım elbet.

Bana birtakım öyküler verdi. Resimlerini istedi. Teşekkür ettim, çıktım. Artık belirli günlerde oraya gidiyorum. Resimleri götürüyorum. Muhip alıyor. Resimler dergilerde çıkmaya başladı. *Türk Kadını*'na kapak da yapıyorum. Muhip'le, giderek samimi olduk. Onun çok yakın davranışlarını öğrendim. Söz gelişi onun telefon çapkınlıkları vardır. Açar, konuşur, konuşur. Sesine de genizden hafif bir ton verir. Arada bir de beni çağırır, dinletir bana. İki ay geçti, üç ay geçti. İyi de para alıyorum ordan. Geçim sıkıntısı yok artık. Evimin kirasını veriyorum. Doğru dürüst yemek yiyorum. Bir gün evde yaptığım resimlerin dışında, orda çizmek üzere birkaç vinyet verdi. Oturdum, yapıyorum. Çizerken birden böyle rahatsız oldum. Bana bakıldığını sezerim ben. Bakmadan sezerim. Başımı kaldırdım ki Ahmet Muhip'in gözleri üstümde:

— Senin bu kızkardeş hikâyesi palavraydı, değil mi?

Ben çok sâkin. Hiç bozmadan «Evet» dedim.

— Neyse iyi oldu. İyi bir ressam kazandık.

Ali Ulvi o günden sonra Muhip'le daha güllüm, kallım olur. Muhip ona şiirlerini okuyor. Kimi akşam da birlikte çıkıyorlardır. Bir gün ona *Gölgeler*'i de verir. Okuması için. Oyun üç yıl önce İstanbul Şehir Tiyatrosunda oynanmış, büyük alkışlar almıştır. Dört perdedir. Ulvi okuyup bitirdikten sonra der ki:

— Yahu Hoca, bu dördüncü perde gereksiz. Oyun üçüncü perdede bitiyor. Ordaki son bölümü üçüncü perdeye aktarsanız, dördüncü perdeye gerek kalmaz.

Muhip onun yüzüne uzun süre bakar. Sonra:

— Doğru be!

Gerçekte Çocuk Esirgeme Kurumu minik bir akademidir. Çalışma dışında sohbetler gırla gidiyordur. Ulvi de laf üretmeye, şakkışefeye bayılır. Baki Süha geliyor. Rüştü Şardağ geliyor. Çetin Altan geliyordur. Ulvi, Çetin'i orda tanımıştır. Bir gün Yaşar Nabi de düşer. Muhip de ona keskin bir solcu söylevi çeker:

— Bir sanatçı işçiden, emekçiden yana olmalı. Fildişi kulesinde oturup da böyle kişisel sorunlarını dile getirmesi yanlıştır.

Bunlar Muhip'in şiirinde yapmadığı şeyler.

Ali Ulvi o gün bu sözlerden pek tedirgin olur. Hele Yaşar Nabi gittikten sonra Muhip'in: «Eee, tabii böyle konuşmak gerek» demesini pek yadırgar.

Ali Ulvi, Muhip'le ilgili bir anısını da şöyle anlattı:

— Bir gün yine Ç.E.K.'dan çıktık. *Sus* sinemasının altına geçtik. Sağda bir kapı var. Merdivenle diklemesine aşağı inilir. Orda da bir sahaf. Eski kitaplar satar. Dükkânın önüne geldik. Muhip şöyle bir kitaplara baktı. Ben de hep bakarım. Ve kendi kitabını gördü: *Gölgeler*. Mavi bir kapak. Aldı kitabı eline. Rahatsız olmuştu, kitabının ucuzcuda bulunmasından. Şöyle açtı ki kitapta kendi imzası: «Sayın Bedrettin Tuncel'e hürmetlerimle. Ahmet Muhip Dranas.». Tarihi de var. Nasıl bozuldu anlatamam. Bana gösterdi. Parasını verdi aldı. Kalemini çıkardı. Başladı gülmeye. «Bak, bak» dedi. Ben de bakıyorum. Kitaba, eski yazdığının altına, şunları ekledi: «Sayın Bedrettin Tuncel'e ve bu kitabı sahaflardan satınalacak meçhul okuyucuya hürmetlerimle. Ahmet Muhip Dranas.» Bir tarih daha attı. O günün tarihi. Eve gidecekti. Evi mevi unuttu. Bir yerden kâğıt aldı. Kitabı içine koyup sardı. Sonra postaneye yürüdük. Kitabı postaya verdikten sonra dinginleşti.

Şimdi gelelim 1960 yılına.

Ali Ulvi 27 Mayıstan bir süre önce *Cumhuriyet* gazetesine bir karikatür çizmiştir.

Karikatürde Sezar'dan başlıyarak ve de Nuri Paşa' dan geçerek tarih boyunca diktaya yeltenip sonunda koltuklarıyla birlikte yuvarlanan zorbaları sıraya dizmiştir. En altına da, Menderes'i amaçlıyarak, uçtu uçtu diye yazmıştır.

Bu karikatür üzerine gazete kapatılmış, Ali Ulvi de iki üç haftalığına içeri alınmıştır.

27 Mayıs'tan iki, üç ay sonra da Ali Ulvi, Muhip'e bir kez daha rastlar. Cağaloğlu'nda. 1948'den beri ilk kez görüyordur onu. Rölöve şapka. Beyaz saçlar. Eller paltonun cebinde. Karşı kaldırıma geçmek üzeredir. Ali Ulvi ona doğru yürür:

— Merhaba Muhip abe. Ben Ali Ulvi.

Muhip'e sarıldı, sarılacaktır. İlişkileri öyledir. Nedir, Muhip kendisine buz gibi bakışlarla bakar. Ellerini cebinden çıkarmadan da: «Tanıdım» der. Sonra da:

— Beğendin mi yaptığınızı? İyi mi oldu?

Yürür karşıya geçer.

Bu, Ulvi'nin, Muhip'i son görüşüdür.

18 Şubat

TBMM Adalet Komisyonunda, İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi kabul edilmiş.

Sözleşmenin Dışişleri Komisyonunda görüşülmesi sırasında söz alan ANAP Mardin milletvekili Nurettin Yılmaz demiş ki:

— Hükümetin salt iyi niyeti yıllardan beri yerleşmiş olan bu işkence imajını halletmeye yetmiyecektir. Hükümet ne kadar iyi niyetle davranırsa davransın, önce işkenceyi engelleyici bir alt yapı oluşturulmadan tam başarılı olunması söz konusu olamaz. Hükümet hem halkımıza, hem parlamentoya karşı, hem de AT'ye karşı güç duruma düşebilir. Bu nedenle sanıkların sorgulamaları sırasında avu-

katlarının da bulunması sağlanmadan işkence iddiaları hiçbir zaman son bulmayacaktır. Soruşturmaları yürüten ekipler hukuk ve insan hakları konusunda bir kurstan geçirilmelidirler.

Lin Yutang *Lady Wu* adlı kitabında, Çin'de işkence tekniğinin en yüksek noktasına İmparatoriçe Vü çağında (İ.S. 652-705) eriştiğini söyler.

O zamanlar, benim «İlik Sorunu» adlı denememde de belirttiğim gibi, elleri, kolları burkmak, ya da iki yana çekerek uzatmak, başı bir tomruğa geçirerek göğsün üstüne dünyanın ağırlığını yığmak, tepeden aşağı tuğla yığınları indirmek gibi işkence yöntemleri uygulanıyormuş.

Nâzım da, *Benerci Kendini Niçin Öldürdü?* adlı kitabında, Hindistan'da geçer akçe olan işkence yöntemlerini sıralar:

— Tırnak sökmek, kulaklara sıcak kurşun akıtmak, gözlere mil çekmek, ellerin derisini soymak, koltuk altına kaynar sudan yeni çıkmış hindi yumurtası yerleştirmek.

Bir de «Domuz Topu» yönteminden açar ama ne biçim şey olduğunu açıklamaz.

19 Şubat

Küçük Eleni Hanımın «Tiktaklı İşkence Kantosu»:

Ah işkence yosma işkence
Dünya değişiyor seni sevince
Alıp da kaçsan
Yüreğim çarpsan
Tik tik tak tak
Tikitak tak tak

Kovsan gitmem buradan
En azı üç haftadan
Babam duymasın
Yüreğim çarpmasın
Tik tik tak tak
Tikitak tak tak

20 Şubat

Muhip'in *Gölgeler*'ini 45 yıl önce İstanbul Şehir Tiyatrosunda seyretmiştim. Belleğimde aksırıklı, tıksırıklı bir tortudan başka bir şey kalmadığı için dün bütün gün, bugün de saat 13'e değin onu okudum.

Oyunculardan biri (Oğul) bir aralık şöyle diyor:

— İnsanoğlunun mutsuzluktan kurtulamadığı bir dünyada, insanca bir düşünüş, gerçek bir değer, ölmez bir güzellik vardır denemez zaten. İnsanlar sürünsün, aç, tutsak, acılı, onursuz; sonra büyük düşüncelerden, yenilmez güzelliklerden, bilmem ne değerlerden dem vurulsun. Laf. İnsana ilkin insanca yaşamak gerekli.

Gölgeler'den önce *Çıkmaz* adındaki öbür oyununu da okudum. O da 1947 yılında İstanbul'da *O Böyle İstemezdi* adıyla oynanmıştı. Okuduktan sonra bile, hemen hemen hiçbir yerini anımsayamadım. Oysa onu da görmüştüm.

21 Şubat

Bugünlerin *Vroclaw Laboratuvar, Open Theatre, Living Theatre* gibi tiyatroları yazılı oyundan çok sahne düzenine yani sahne yönetmenine inanırlar.

Sinema da tek kişinin kafasında yaratıldığı vakit sinema olmuştur.

Fransız sanat erlerinden Alexandre Astruc «Kamera Dolmakalem» (Caméra Stylo) terimiyle sinema yönetmenini yazara benzetir ve sinemanın ancak böyle bir sanatçının elinde başarıya ulaşabileceğini savunur.

22 Şubat

Yüreğinin temizliğinden ötürü adı, bizim Salim Şengil gibi Amca'ya çıkmış olan Fransız tiyatro eleştirmeni Francisque Sarcey (1827 - 1899) yaşamının son günlerinde bir dostuna şu açıklamayı yapar:

— Ne söyleyeceğimi kestirmek için kitap okumaktan

bıktım. Buna kitap okumak, kendini kitabın büyüsüne kaptırmak denmez. Bu, düpedüz savaşmaktır, bir başka yazarı okumaktan çok kendini okumaktır.

Okumak bir bilim işidir.

Kimileri sayfaları yukardan aşağı bir sıçrayışta yutarlar ki buna «verev okumak» denir.

Stendhal ise parmaklarıyla okur. Bu da «verev okuma»nın bir başka türlüsüdür. Burada okuma işi gözlere değil, parmaklara verilmiştir. Parmaklar sayfaları soluk almadan çevirir. Gözler de hızla dönen sayfalar arasında kaçamak bir iki düşünce yakalarsa yakalar. Ne ki bu, tüm düşünce tutkapçılarının yoludur.

Emile Faguet bunlara şu öğüdü şandelleyecektir:

— Okumayı öğrenmek için ilkin çok yavaş okumalıdır. Sonra yine çok yavaş okumalıdır. Ve de her zaman çok yavaş okumalıdır.

23 Şubat

Latincede okumak anlamına gelen *legere* sözcüğünün bir anlamı da çiçek toplamakmış.

Flaubert, Latince bilen XVII. yüzyıl insanlarına imrenir. Çünkü yavaş okumayı en iyi onlar becerirmiş, şimdilerde olduğu gibi.

Voltaire ise insanların yavaş değil, hiç okumadıkları inancındaymış. Bilgi edinmek isteyenlerin çoğu da kötü okuyorlarmış.

24 Şubat

Guillaume Apollinaire ölümünden az önce Paris'te, Vieux-Colombier tiyatrosunda, «Yeni Ruh ve Ozanlar» adında bir konferans vermiştir.

Yeni Ruh'un belli başlı özellikleri arasında gerçeği, madde alanında olduğu kadar düş dünyasında da aramak, ortaya çıkarmak olduğunu ilan eder.

André Billy onun bu düşüncesinin her şeyden önce klasik temele dayandığını belirterek, bu klasik temelin Yeni Ruh'a sağlam bir sağduyu sağlayacağını ve duyguların taşkınlıklarını dizginleyen bir görev yükleyeceğini savunur. Bu düşüncelere *Alcools* şairi de katılacaktır:

— Düzen ve görev büyük klasik niteliklerdir. Fransız ruhu bunlarla en üstün biçimde ortaya çıkmıştır. Bunlara özgürlük katmıştır. Yeni Ruh'ta eriyen özgürlük ve düzen Fransız ruhunun özellikleri ve gücüdür.

Kimileri, güneşin altında yeni diye bir şey olmadığına dayanarak Apollinaire'e yenilik araştırmalarının ne işe yaradığını sormuşlardır. Apollinaire şu yanıtı yapıştırmıştır:

— Kafamın radyografisini çektiler. Ben daha yeryüzündeyken kafatasımın içini gördüm. Bunda yenilik yok mu? Gidin Allahaşkına.

André Billy de: «Demek Yeni Ruh sürprize dayanmış oluyor?» sorusunu gündeme getirir. Apollinaire:

— Yeni Ruh sürprizle, sürprize verdiği büyük önemle kendinden önceki bütün sanatsal ve yazınsal hareketlerden ayrılır. O estetik kurallarına tutsak olmamıştır, olmayacaktır. O, bir okul olmak değil, simgecilikten, doğacılıktan bu yana gelişen tüm okulları içeren büyük edebiyat akımlarından biri olmak ister. O, çağının daha iyi anlaşılması, iç dünya ile dış dünyaya yeni görüşlerle yaklaşılması ve öncecilik ruhunun yerleşmesi için savaşmaktadır. Bunlar, bilginlerin, Tanrının günü bulguladıkları ve onlardan akıl almaz şeyler elde ettikleri işlerden hiçbir biçimde aşağı değildir.

Doğrusu, şairler her zaman yeni bir şiir, yeni bir görüş, yeni bir tad getirdiklerini bağırırlar. Gelin görün ki bu yeni adına ortaya fırlatılan yaratılar çokluk daha önce yaratılanlardan pek ayrı değildir. Yalnız, şunu unutmamalı ki, yeni atılımlar, yeni arayışlar, yeni savlar olmadan şiirin bir yere varabileceği de çok su götürür.

25 Şubat

Sokağın kalabalığında değil, kafanın kalabalığında yaşayacaksın.

Bir kez buna alıştıktan sonra da kapalı bir kutu içinde, yıllarca gıkını çıkarmadan oturacaksın.

İşte o zaman, başkalarının düşüncelerine katılmak, arabesk adam ayaklarına yatmak zorunda olmadığını anlarsın.

26 Şubat

1947'de Suut Kemal Yetkin şöyle diyordu:

— Edebiyat tarihimizi yeni bir değerlendirmeden geçirin, gerçek değerlerle kof değerleri ortaya çıkarın.

Bunu bizim kuşağın yazarları yapmamıştır. Bizden sonra gelenlerse hiç yapmamıştır. Bu yüzden de kambur üstüne kambur eklenmiştir.

Anlaşılan ezbere yargı, boyalı çaya batırılmış yargı herkeslerin kolayına gelmektedir. Dahası, bu hazırlop düşüncelerden paçasını kurtaranlara da kötü gözle bakılmaktadır.

27 Şubat

Konfüçyüs: «İnsanlar hiçbir şeyi saklamayı bilmez.» derse de her şey, her vakit açığa vurulmaz.

Bir kez bir hırtaboza: «Sen yavrum dört dörtlük bir hebennekasın», ya da yemek içmek eden birine: «Sen ne pisboğazsın», ya da ses telleri bozulmuş bir sopranoya: «Şimdi bir şeyler olacak, çünkü boru sesleri yükseldi.» diyemezsiniz. Deseniz de sözünüze kimse inanmaz.

Şu da var ki benim gerçek bildiğime bir başkası yalan gözüyle bakar. Uyduruk damgası vurduğumu da başının üstünde taşır.

Bunlara karşılık insanlar gerçeğin ortaya konulabileceğine, yararlığının artırılabileceğine inanırlar. *İncil*'de bi-

le: «Gerçeği öğreneceksiniz ve gerçek sizi özgür kılacak guluklaması yeralmıştır. Buna dayanarak, barış meşrepli Quaker'ler, ne olursa olsun, gerçeğin yüzünü boyamıyacaklarına and içmişlerdir.

Kardinal de Retz'e gelince, o da anılarının örtüsünü şöyle açar:

— Gerçeği şişirmemeye, ya da küçültmemeye kendimi daha çok zorlamak için kitabımın başına kendi adımı koyuyorum.

Fransız günlükçüsü ve romancısı Julien Green ise başka başka şölen eder. Bir yandan kendine, gerçeği takım taklavatıyla, tozuyla toprağıyla ilan etme kudurganlığının nerden geldiğini sorarken, bir yandan da insanların ruh gerçeklerini kolayca ortaya döktüklerini, ama bedensel gerçekleri çıtlatmaya yanaşmadıklarını ileri sürer.

28 Şubat

Ayak Takımı Arasında (Maksim Gorki) oyununun kişilerinden Kleşç şöyle bağırır:

— Akşama yiyecek bir şey bulamadıktan sonra gerçek neme yarar!

3 Mart

Kafamın içini, la vallah, daha çok ışıldatmak için bir haftadır salonla yatak odası arasında fıştıkladığım voltaları artırdım. Kimi geceler altmışa, yetmişe çıkıyorum. Dün seksen voltayla kendi rekorumu kırdım.

26 Mart

Yıllanmış arkadaşlar: Sabri Berkel, Naim Tirali, Sabahattin Batur, Halit Eskişar.

Taksim'de bir kahvede çay çayladık, vay vayladık.

Sabri'ye dedim ki:

— Bir elinde fırça, bir elinde palet. Ve de bir tablo karşısındasın. Ne yaparsın? Yani sence resim nedir?

— Bence sanat bir yorumlamadır. Sanatı nasıl yorumluyorsunuz? Sanat kavramından ne anlıyorsunuz? Nasıl bellemişsiniz? Hangi yanıyla daha yakınlık kurmuşsunuz? Kendi gücünüzü bilerek mi sanatın içindesiniz? İlkin bunları saptamak gerek. Çünkü iki türlü sanat yapılıyor. Bir, göz yoluyla sanat yapmak var. Bir de kafayla. En iyisi, her ikisini bir arada yürütebilmektir. Onun için ne gradoda göz, ne gradoda kafa kullanılacak onu kestirmek gerek. Bu işi en iyi Cézanne Baba bilir. O, yapılacak resmin *durable*, yani uzun ömürlü olması gereğine inanır. Ondan çok önceleri Leonardo şöyle demiştir: «La pittura una causa mantale / Resim sanatı kafa işidir». Ne ölçüde kafa, o da ayrı.

Sabri daha sonra Leonardo'nun karşısına izlenimcileri çıkardı. Onların kafaya pek aldırmadıklarına değindi:

— Onların elinde bir reçete var. Açık havada resim yapılacak. Renkler birbirine karıştırılmayacak. *Pure*, katışıksız, temiz konulacak. Ne ki, iş bununla bitmiyor. Bir de gözün gücü üzerinde durulmalıdır. Cézanne'a izlenimcilerin yol açıcısını sormuşlar: «Claude Monet'yi nasıl buluyorsunuz?». Karşılığı şu: «C'est un oeil, mais quel oeil / O bir gözdür, ama ne göz.»

Sabri, Bonnard'ın çalışmasının da izlenimcilerinkine benzediğini ekledi. O da kutusunu alarak açık havada, yeşilliklerin karşısına kurulurmuş. Kendine uygun bir *motif* (konu) yakalayınca da fırçasını sürmeye başlarmış.

Berkel, daha sonra, yıllar yılı öğretmenliğin kendisine kazandırdığı beceriyle sözlerini Bonnard'ın ağzıyla sürdürdü.

— Resim iyi gidiyor, iyi gidiyor. Bir yerde bakıyorum, kötülemeye yüz tutmuş. Doğa beni eline alıp sıkıyor. Doğacı ressam olmaya iteliyor. Çünkü ben güçsüzüm. Doğa ise güçlüdür. Aman yenilmeyeyim deyip pılımı pırtımı topluyor atelyeme dönüyorum. Orda renkleri, biçimleri yeniden kafamla yokluyor (Leonardo'nun istediği de budur), yeni eklemeler yapıyorum.

Berkel'in son sözü de şu oldu:

— Ben yalnız tek bir ressam tanıyorum. Tablosuna doğa karşısında başlıyor, onu doğa karşısında bitiriyor. O da Cézanne'dır. Doğa onu yenemiyor. O, doğayı yeniyor. Bir de Van Gogh var. O da tuvalini bayılıp, ayılıp boyuyor.

27 Mart

Dün Sabri Berkel'e ilk resimlerinin figüratif (betisel) olup olmadığını sordum.

— Figüratif. Ama bu demek değildir ki figürasyon (betileme) içinde soyutlama yok. Bana öyle geliyor ki, resim sanatının en can alacak, en yaldır-yıldır yanı soyutlamadır. Soyutlama bir şeyi yeniden yapmaktır. Soyutlamaya el atmak zorundasın. Zorunda değilsin elbet. Ama soyut ister istemez resmin içinde yeralıyor. Soyutlama ressamı anlatan bir davranış, bir tutum oluyor.

Doğrusu, şiir de ne dediğini kimi aklı başında dizeleriyle verir ama, şiiri şiir yapan, onu kağamkağşak yürüten daha çok soyuta yaslanan dizelerdir.

Seyhan Erözçelik:

Sonra, beynimi yiyen heykellerimi
savaştıkça bakırlaşmış yüzlerine üflediğimde
yeni putlar büyüten o kanatıcı alıntılar
binlerce kuşu uçuruyorlar... bir çocuğun
aysar muhayyelesinde. Lâl madeninde. Küçük,
gümüş bir yıldızın yüreğiyle dağladılar
ve uçurdular beni de of! *Üzgün göğümden*
akıyorum karanlık sulara... oğulların ana kraliçeyi
boğazladıkları, sarp kayalıklarda
şehvetini dindiren karanlık sulara akıyorum
kendi üzgün göğümden - mil çekilmiş, çapaklı
gözlerimden.

(*ŞİİR ATI.* Kitap/4, s. 106)

«Yorum Yok» adlı denememde Léautaud'nun kedilerini şişe dizdiğim günden beri Colette'in kedilerini de anlatmayı düşünür dururum.

Yani Colette'in kedileri içimde bir yaradır.

Geçen sonbaharda Kırk Ambar Sahaf Galeri'de *Chats de Colette* (Colette'in Kedileri) adlı kitaba raslayınca artık bu işi geri atamıyacağımı çaktım.

Henry Miller üstüne bir denemeye (Porno Porno'ya Karşı) çalışıyordum. Onu Ocak ortalarına değin kotardıktan sonra Colette'e uzandım. Ama artık konu genişlemiş, içine dostların, tanıdıkların kedileri de atlamıştı.

Kediler sahiplerini kıskanırlar. *Time Magazine* bir kedinin, evlenen sahibesinin yatağını, yeni kocasının yataktaki yerini her gün ıslattığını yazmıştır. Colette de *La Chatte* adlı kitabında kocasını evdeki kediden kıskanan bir kadının öyküsünü gündeme getirir.

Çin yazarlarından Han-Yü (768-824) ise kedilerin birbirlerinin yardımına koştuğunu ileri sürer. Onun demesine göre Pekin Kralının vezirinin evinde iki kedi aynı günde doğurmuş ama anne kedilerden biri hemen ölmüştür. Öteki kedi de hem kendi yavrularını, hem de ölen kedinin bızdıklarını emzirmiştir.

Colette'in bütün yaşamı kedilerledir. *Minik, Kro, Kapok, Misket, Bastıbacak, Sonuncu Kedi, Biricik ve Yalnızcık, Balbadem Kiki* vb. kitaplarına çok girer, çok çıkar:

— Kuşkusuz övgülerim ancak benimle son bulacaktır. Ürkek bir sevecenlikle hiçbir girdisi çıktısı olmayan büyük bir dalga beni onlara götürüyor, yaklaştırıyor. Kediler bağlılıkları ve seçimleriyle benim onlarla ilgilendiğimden çok dertlidirler.

Kedilerin bahtsızlığına Pierre Loti de değinir. Belki en doğru sözü de o söylemiştir:

— Kedi acı çekmek için en iyi örgütlenmiş bir yaratıktır.

Gerçekte birçok yazarlar (Marc Twain, Rudyard Kip-

ling, Thoreau, Edgar Allan Poe vb.) kedileri kendilerine dost bilmişlerdir. Kimileri şöyle der:

— Ben bu kediye kendi çocuğum gözüyle bakıyorum. Elimden gelse okula gönderirim.

Montaigne onların kendi aralarında laf kestiğine bile inanır.

Kediler ağırbaşlı ve kurumsaktır. Tuvaletlerine de pek düşkündürler.

Antoine Barbizon da şöyle bir gözlemde bulunur:

— Kediler bizi adamakıllı tanır. Karışıklık, kimi zaman tanımamış gibi görünmelerinden gelir.

Kafka'nın, bizim Naim Tirali'nin sağlıklı elleriyle çevirdiği «Bir Karışım» adlı öyküsünde (Cumhuriyet, *Dergi* 28.2.1988) sözünü ettiği yarısı kuzu, yarısı kedi yavrusu garip yaratık da kediden başkası değildir. Çünkü o da güneşe karşı, pencere önünde kamburunu çıkararak mırmır edip durur. Çünkü o da farelerden tiksinir ve de Kafka'nın dizlerinin üstüne sıçrar. Ayrıca paçalarını koklar, bacaklarının arasından geçmek için zorlanır. Ayrıca yanındaki bir iskemleye atlar, ön ayaklarını Kafka'nın omuzlarına dayar, burnunu kulağına sokuşturur, Kafka'yla fıskos çalçene başlatır. Sonra da yere inip *ça ça ça* oynar. Şekerli sütten başka bir şeye de yüz vermez. Yani insanlara imrenir.

Yaşlı ya da *Censorius* diye anılan Romalı devlet adamı Cato (İ. Ö. 234 - 149) da adını kedilerden alır. Daha doğrusu, çok kurnaz ve sakıntılı olduğu, çıkarlarını gözetmeyi de çok iyi bildiği için kedi sözcüğü onun adından türetilmiştir.

31 Mart

Kimilerince 1940 şiirinin estepetacısı olarak gösterilen Orhan Veli o akıma sonradan katılmış bir ozandır.

Çünkü o gerçekçi değil, gerçeküstücüdür.

Gerçi şiirleri gerçeküstücülüğe iyisinden yapışmamıştır ama düşünceleri doğrudan doğruya gerçeküstücülerin

şiir anlayışına dayanır. 1941 yılında yayınladığı *Garip*'in önsözünde şu sözlerin yeralması bunun açık ve seçik bir kanıtıdır:

— Bizim arzumuza en çok yaklaşan sanat cereyanı *surréalisme* cereyanıdır. Ruhi otomatizmi fikir sistemlerinin ve sanat anlayışlarının çıkış noktası yapan bu insanlar vezni ve kafiyeyi atmak mecburiyetinde kaldılar. Ruhi otomatizmle zekâ hokkabazlığının gayrikabili telif şeyler olduğunu gören insan için bu zaruret de aşikârdır. İkisinden birini tercih etmek lüzumunu vazıh şekilde ortaya koyan ve «bütün kıymeti mânâsında olan şiir» için bu küçük hokkabazlıkları fedadan çekinmeyen *surréaliste*'ler elbette takdire lâyık görülmeli.

Bu sözlerin sanırım, küçük insanın serüvenini anlatan, şairi sırça köşkünden çıkarıp sokağa salan ve duygululuğa adamakıllı karşı çıkan 1940 şiiriyle hiçbir girdisi, çıktısı yoktur.

Kaldı ki o yılların dergi ve gazeteleri karıştırılacak olursa «Tasfiye Hareketi» ile su yüzüne çıkan yeni bir kuşağın sanatçıları arasında Orhan Veli'nin adına pek raslanmadığı görülür.

Pekiy, bu davulcubaşılık da nerden geliyor?

Yoksa, *Genç Nesil* (1940 Şiiri) ozanları tezgâhlarını kurmuşlar, şiirlerini kanatlandırmışlar ve gidecekleri yere vardıktan sonra birden: «A bizim pilotumuz yok, buraya nasıl geldik?» diye şapalaklaşmışlar ve gerisin geri dönüp Orhan Veli'ye: «Gel sen bizim davulcubaşımız ol» mu demişlerdir.

Nedir, 1945 yılında *Garip*'in ikinci baskısı yapıldığında Orhan Veli de kendi görüşünün 1940 şiiriyle bağdaşmadığını sezinlemiş ve onu ortadan kaldırmak için şu tümcelere sığınmıştır:

— «Hiçbir yaptığımdan pişman olmıyacağım» diye bir karar vermişliğiniz var mıdır? Benim vardır. Çok da faydasını gördüm. Bundan bir hayli zaman evvel böyle bir karar vermemiş olsaydım, üzüntülü günlerimin sayısı muhakkak ki daha fazla olurdu. Bu arada «1941 senesinde

Garip adlı bir kitap neşretmişim» diye döğünür durur, hele onun yeniden basılmasına dünyada razı olamazdım. *Garip* yeniden basılırken, içimde böylece «yiğitlik bende kalsın» dermişim gibi bir his var. Şiirdeki garip mefhumu üzerinde bugün bir yazı yazmağa kalksam, herhalde aynı şeyleri yazmam. Ama bundan dolayı kim beni haksız bulabilir? Onları beş sene evvel yazmıştım. Beş sene sonra da aynı şeyleri söyliyecek olduktan sonra ne diye yaşadım?

1 Nisan

Aşk Dediğin.

Naim Tirali'nin 1954'te yayınlanan *Aşka Kitakse* adlı öykü kitabının ikinci baskısı.

Son zamanlarda yazdığı «Bir Mektubu Okurken» ile «Café Luco» da onlara eklenmiş. Denilebilir ki bu son iki öykü, *Aşka Kitakse*'ye adını veren öykünün bir uzantısı. Üçünde de sevmekten korkan, duyduğu aşkın bir yanılmanın sonucu olup olmadığını araştıran bir adam tezgâhlanıyor.

Seviyor, sevmiyor. Seviyor, sevmiyor.

Yine de kıza duyduğu aşkın süreceğine inanmayan adam o buruk acıyı yıllar boyu gönlünden atamıyor.

«Café Luco»da başka bir altın gülücük de var. Sevgili, —bu, artık Paris'teki mangaptudur— yıllar sonra aranıp bulunur. Ne ki, kız çoktan evlenmiş, çoktan çoluk çocuğa karışmıştır. Gerçi bir süre sonra koca, bir trafik kazası sonucu ölür ama iki sevgilinin yılların üstünden bir araya gelmesi eski günleri bilgece yorumlamaktan öteye geçmez.

Bundan anlaşılmalıdır ki, erkeğin sevgilisini —koca daha yaşıyordur— telefonla araması bile kocada, karısına olan aşkı kamçılamıştır. Bu da sevgilinin öyküdeki şu sözlerine —öykünün tadını artıran da budur— meydan verir:

— Yeniden, binlerce kez teşekkür ederim. Dünyamızdan erken ayrılan kocam adına da... Yoksa o, yıllar sonra

parlayan bir aşkın güzelliğini tatmadan ölmüş olacaktı. Ben de kendisi tarafından ne denli sevildiğimi, hiç ama hiç öğrenemiyecektim.

Aşk Dediğin'de «Olduğu Gibi» başlığı altında toplanmış sekiz anı-öyküyle «Bir Adayın Notları» adını taşıyan, Naim'in 1957 yılında Manisa ve dolaylarında milletvekili adayı olarak geçirdiği 18 günün öyküsü de boy boylamış.

Bana o düşünce gelir ki, bu yazıların ayrı bir kitapta, *günlük* adı altında yayınlanması daha uygun olurdu. Çünkü bunlar öykü olmaktan çok günlüktür.

Öyküde, romanda, denemede yazarın karşısında okurlar vardır. Yazdıklarını onların gözü önünde yazarlar. Günlükte ise günlükçü odasının tenhasındadır. Yanıbaşında kimsecikler yoktur.

Naim'in bu bölümdeki yazıları da sanırım bu nitelikte. İnsanlar çok gelip, çok gitse de ortada yalnızca Naim'in nabzı atıyor.

2 Nisan

Kabataş'ta deniz otobüsünden inip kara otobüsüne binmiştim ki Nermi Uygur'u karşımda gördüm. Hilton'a gidiyormuş.

— Ben de öyle.

Nermi'nin kalbi son bir yıl içinde büyük vartalar göstermiş. Üç adım atsa kalbin yırtıklarını saptamak için ilaç içireceklermiş, ama iki adımı zor atıyormuş. Doktorlar ameliyata bile yanaşmak istememiş. Masada kalacağından korkmuşlar. Avrupa? O da olmaz yolda ölürsün. Sonunda Haseki'ye yatmış. Orda da kimse bıçağı eline almak istememiş. Bereket o günlerde Hollandalı bir kalp uzmanı hastanede geçici olarak bulunuyormuş. İlkin o da yüz vermemiş. Ama bir iki gelgitten sonra Nermi'yi tanıyınca: «Bu kültürü öldüremeyiz» diye kollarını sıvamış. Nermi'nin ölüm karşısındaki filozofça davranışını gördüğünden de demiş ki:

— Hiçbir şeye söz vermiyorum. Bu yıl öldüreceğim hastaların sayısında da eksiklik var. Yalnız, elimden geleni yapacağım.

Nermi, hacamattan sonra dokuz saat komada kalmış. Ama kurtulmuş. 66 günlük hastane serüveninden de evine, herkese benzeyen bir yüzle dönmüş.

Taksim'de inince arka yoldan, Fransız Hastanesinin önünden geçerek Hilton'a vardık.

Sabri Berkel'le (ressam) Naim Tirali ordaydı. Az biraz sonra eski Hiltoncu ve eski edebiyatçı Halit Eskişar da geldi. Arkasından da bu yıl 86 yaşına basan heykelci Kenan Yontunç, saldır suldur ilerliyerek, daha doğrusu gerileyerek, belirdi. Üç yıldır birbirimizi görmemiştik. Salonu (*Green house*'ı) «Salâh, Salâh» vayvillimleriyle çınlattı.

Dönüşte Kabataş'a onunla birlikte indik.

Nermi, kapısının önünde inebileceğini düşünerek dolmuşu yeğledi.

Kabataş'ta, sağdan sola geçmek için, üst merdivene yöneldiğimizde Kenan'ı kolundan tutmak istedim.

— Yok, tembelliğe alışmak istemem.

Oysa, sol bacağını oldukça güç taşıyordu.

4 Nisan

Söylemeli ki, burukkesen sanatçıların en önde yürüyeni ressam Salvador Dali'dir.

18 Aralık 1955 günü günlüğüne şunları geçirmiştir:

— Eugenio Montes dedi ki: «Dali, başmelek Raymondo Lullio'ya en yakın duran yaratıktır.» Bu söz çok hoşuma gitti. Çünkü ben de her zaman kendime bir dâhi gözüyle bakmışımdır.

Gide'in günlüğünde de (14 Mayıs 1935) şu tümceye raslanır:

— Balzac, Hugo gibi, dehasına pek inanır.

Nietzsche'nin ise gönlü ganidir. O, dâhilere filozof gözüyle bakar. Uluslar dâhilerini de (filozoflarını) kendi kendisinin merakına düştüğü zaman yaratır.

5 Nisan

Bir okuyucum yazılarımda niçin kendi adımı kullandığımı sordu.

Bu, benim eski bir akıncılığımdır. Daha gençliğimde «Salâh Birsel'in Aşkı», «Salâh Birsel'in Son Maceraları» gibi şiirler yazmıştım.

Elbet kostaklanmaktan, afur ve tafur satmaktan gelen bir şey değil bu. Kasılmak, böbürlenmek istesem onun yolu başkadır. Boyuna yaptığım işlerden açar, beni pohpohlayanların sözlerini, hem de kornamı bart bart öttürerek aktarırdım.

Bense kendimi öne sürdüğüm vakit çokluk «sersemsepet» sözcüğünü de sahneye getiririm. Bu da, yazılarıma gizli alay karıştırmak, okuyucularımın gönlünde kirazlar açtırmak içindir.

Yakın tarihle ilgili kitaplarıma (*Boğaziçi Şıngır Mıngır, Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu* vb.) «Salâh Bey Tarihi» adını verişim de aynı mızıkadan kaynaklanır. Haa bir de *Oruç Bey Tarihi, Tarihi Selaniki Mustafa Efendi, Cevdet Paşa Tarihi, Şanizade Tarihi, Koçi Bey Risalesi, Koca Sekbanbaşı Tarihi, Şemdanizade Tarihi* gibi beylerin, paşaların, zadelerin adlarıyla anılan tarih kitaplarını saraka etmeyi düşünmüş olabilirim.

Doğrusu, Yahya Kemal de benimle aynı enlemden yayın yapar. O da kendilerinden «Bey» diye açanları ti'ye almak için birilerine telefon ettiğinde ilk «Alo» sesini işitir işitmez hıngadak yapıştırır:

— Ben Yahya Kemal Bey.

10 Nisan

Romain Rolland, 1914-1919 yılları arasında tuttuğu *Savaş Yılları Günlüğü*'nde bir ara Alman yazarı Carl Sternheim'dan açar.

Sternheim gerçekte anarşist bir yazardır. Kentsoylu-

lardan, para babalarından tutun da bürokratlara, sosyalistlere değin tefe koyup çalmadığı kimse kalmamıştır.

Eşi de anarşisttir. Ama o bir de dini bütün Hristiyandır. Sternheim ise bu din konularını saçma ve zırva bulur. Rolland'a göre onun tanrısı Flaubert'dir. Stendhal'i de çok sever. Onun *Kızılla Kara*'sını ezberden okur.

Bunları buraya koskoca bir kitabı belleğine çekecek kadar edebiyatı seven bir insana saygı duruşunda bulunmak için geçirdim.

Buna karşılık 1936-1943 yıllarında İtalya Dışişleri Bakanlığı yapan Kont Galeazzo Ciano günlüğünde *(Siyasal Günlük)* dört dörtlük bir edebiyat düşmanını sergiler. De Chirico'nun ressam mı, yazar mı olduğunu bilmeyen bu adam Faşist Partisi Genel Sekreteri Vidussoni'dir. Hukuk öğrenimi görmüştür ve de altın madalyası vardır.

Ciano onun için der ki (7 Ağustos 1942):

— Trende az biraz Vidussoni'yle görüştüm. Aklı iyisinden kıttır. Üstelik de bilisiz mi bilisizdir. Oriano'nun *Faşizm Tarihi* adlı kitabından söz etti. Gerçekte Pérouse Üniversitesinde Faşizm doktrin ve tarihini okutan Profesör Orano'yu amaçlıyordu. Ne var, bu, onun için aynı şeydi.

11 Nisan

Ercü'yle (Ercüment Uçarı) *Vagon*'da. Yani Kadıköy'de.

Altıncı şiir kitabı *Geçmiş Zaman Tevellüdü* çıkmış. İmzalayarak verdi.

Uçarı 43 yıldır şiir yazar. İlk kitabı da *Cümbüşcübaşı*'dır (1958). Nedir, «Cümbüşcübaşı» adını verdiği anıtsal şiiri daha yenilerde yazmış ve de son kitabına oturtmuştur:

örneğin eğreltiotlarının açlığı
merakına sunuldu renk cümbüşünün
niçin tan ağarırken oğlan kızı öper
kızılderililer tüfeklerini ateşler beyazlara karşı
beyaz perdedeki amerikan filmlerinde

Ercü kedilere, köpeklere vurgundur.

İstanbul semtlerinden de Beykoz'u sever. Ona düşkünlüğünden balıkları da sever. 61 yıl önce Beykoz'da, İskelenin karşısında, 68 numaralı evde doğmuştur. Şimdiler ev de Uçarı gibi, dimdik ayaktadır. Yalnız, yine Uçarı gibi, saçlarına kır düşmüştür.

Uçarı, bir voleybol amigocusudur. 1953 yılından beri Beykoz'luları çığlıklarıyla zıp zıp oynatır:

— Yaşa Beykoz, aslanıım Beykoz. Hadi kızlar.

Evet erkek takımlarının değil, kız takımlarının amigosudur. Şairliği yanı sıra voleybol menajerliği yapıyorsa yine kızların menajerliğini yapıyordur.

Politikacılığı da vardır. Haftada birkaç gün de partiye uğrar. Seçimlerde de sandık başına kurulur.

Bir özelliği de tabanvaycı oluşudur. Üsküdar - Kadıköy arasını hep ayak ayak yürür. Fatih'e, Şişli'ye gitmişse oralardan Eminönü'ne de yine yayan yapıldak gelir.

12 Nisan

Tem Sanat Galeri'sinde Sabri Berkel'in resim sergisi. 1930'lu yıllarda Floransa'da yaptığı gerçekçi resimlerden son yılların geometrik soyutlamalarına değin uzanan yetmişi aşkın yağlıboya, suluboya, gravür ve desen.

Berkel daha ilk yapıtlarında etüdlerin içindeki disiplin, konuyu gerçekleştirme gücü ve doğaya sanatsal bakışıyla dikkati çekmiştir. Denilebilir ki, Rönesans resminin Berkel üzerinde gürbüz bir etkisi olmuştur. Ne ki, 1900 yıllarından sonraki ressamların, yani resmin sınırlarını iyiden iyiye genişleten, resme tam bir özgürlük kazandıran ressamların da (Picasso, Braque, Matisse, Changall, Matthieu) *yandım Paris havası* unutulmamalıdır. Yalnız bu etkiler dosdop değil, dolaylı bir etkidir. Sanatçının doğaçlama yoluyla bulup ortaya çıkardığı, içine kendi serüvenini de kattığı bir etkidir. Yaratılan bir etkidir.

Sabri, resmin sadece göz işi olmadığına, o gözün yanı sıra birtakım bilgilere gerek bulunduğuna da inanır. Göz

ancak o vakit dolacak, ancak o vakit boş değil, dolu bakacaktır. Bu da şu anlama gelir ki, Berkel'in resmine eğildiğiniz vakit, her şeyi sağlam görürsünüz. Biçim, hareket, ritm, santimetresine varınca, hesaplanmıştır. Aynak-oynak ve plastik anlamdan yoksun hiçbir çizgiye, hiçbir forma raslayamazsınız. Her şey *absolu* (kesin) bir sonuca vardırılmak istenmiştir. Gerçi bu, Rönesans'tan gelen bir polimdir ama Sabri'nin huyu husu da bundan başkası değildir. Onun resimlerinde raslantının yeri yoktur. Bu, son resimlerinde daha da belirginleşmiştir.

Renk konusunda aynı şey söylenebilir. Ondaki renk, cilvesi ucuz ve savruk olmaktan çok uzaktır. Sabri, rengin değişmeyen yanına değişen yanını da ekleyerek kendi renk dünyasını yaratmıştır.

II. Dünya Savaşını izleyen yıllarda soyut resme yöneldikten sonra Nurullah Berk'le birlikte bir *Türk Sanatı* yapmak düşüncesine de ağırlık verir. Artık resimleri mimariyi, yazı sanatını, halılarla çinilerin arabeskini kucaklıyordur.

Doğrusu Berkel, resim yapar ama içine mimariyi de heykeli de sokar. Çünkü bu üç sanat —Berkel'in düşüncesidir bu— içiçedir. Birbirinden ayrılamaz.

13 Nisan

Doğancılar'da Kızkulesi karşısında «Arabın Yeri».

Üç kişi, bir de ben dört.

Sabahattin Kudret'e: «Şöyle cam kenarına geç, denizi seyredersin.» dedim.

— Ben denizi sevmem. Deniz benim içimi karartır. Bana küçük bir bahçe, bir ağaç yeter.

Sabahattin uzun günleri de sevmez. Havanın erkenden kepenklerini indirmesini, insanların dumdum kurşunu yemişcesine sokaklardan kaçışmasını ister. O vakit o da paltosunun içinde başını bir sağa, bir sola kıkırdatacak, burnunun ucuyla havanın serinliğine dokunacak ve meydan savaşı kazanmış bir komutan gibi adımını yavaşça

evinin içine bırakıverecektir. Ondan sonra da gelsin gecenin sultanlığı! Uykuya bile çokluk, ikiyi, üçü bulamadan elini sürmez.

Uygun bir köşe için hayli zorlandı.

Hava akımı var mı? Pencere açık mı? Aralıklardan rüzgâr sızıyor mu? Uzun uzun durup dinledi. Sonunda bir yer seçti ama yine de hoşlaşmadı.

Geçen yıldan beri paçasını kolite kaptırdığından da mezelere pek yanaşmadı. Pastırmalı böreği çatalının ucuyla itti. Midye tavanın yerini değiştirdi. Sadece beyaz peynire evetini bastı. Rakıya da yüzünde bir gülücük gezdirerek yaklaştı. Nedir, ilk yudumdan sonra bozuldu:

— Bir koku var. Siz de duyuyor musunuz?

Kimsenin duymadığını öğrenince:

— Cigaraya «dur» dediğim gündenberi bu koku yakamı bırakmıyor. İs kokusu sanki. Alt dişlerimin içinden içinden geliyor.

Cigarayı 65 gün önce bırakmış.

— Hiç geçmiyor mu koku?

— Geçmiyor. Ama geçmesini de istemiyorum.

14 Nisan

Tekelci erke ve zorbalığa soyunmuş memleketlerde dörtyol ağızlarını tutanlar çokluk hebenneka, zigoto ya da bulunmaz çiçek oluyor.

Alman Mareşali Hermann Goering 1942 Şubatında Roma'ya geldiği vakit, parmaklarının, taşları altın değer yüzüklerle kaplı olduğu görülmüştür.

Goering cevahirleriyle de evinde, bilye oynayan çocuklar gibi oynarmış. Dahası, sinirlendiğinde, yolculukta bile olsa, havadarları hemen tetikte tuttukları elmas dolu bir torbayı getirip önüne bırakırmış. O da onları masanın üstüne boşalttıktan sonra sayar, boy sırasına dizer ve de birbirleriyle tokuştururmuş. Onu bundan başka bir şey mutlu kılmazmış.

Giyimi kuşamı da ona göreymiş.

Samur kürklü bir paltosu varmış ki İtalyan Dışişleri Bakanı Kont Ciano, o paltoyla ilk gördüğünde, onu 1906 yıllarının taksi şöförlerine ve opera kokotlarına benzetmiştir.

Almanlar da iki gehgehin onun canını kaldırttığına inanırmış. Biri şapur şupur şeyler, öbürü de savaş.

Doğrusu, Mussolini de savaşa büyük değer gösterir. Sık sık: «İnsanları tanımak, halkların dürümünü tastamına ölçmek, cilasunları, çıkarcıları, nemegerekçileri saptamak için savaşlar zorunludur» der.

Ne ki Duçe Savaşın (II. Dünya Savaşının) gidişinden memnun olmamaya başladığı vakit ağzını değiştirmek zorunda kalacaktır:

— Bu savaş İtalyan halkı için değil. İtalyanların bu kadar korkunç, bu kadar amanvermez bir yıkıma katlanacak olgunluğu ve direngenliği yok. Bu, Almanlara, Japonlara göre bir savaş, bize göre değil.

20 Nisan

Bir haftadır kafamın içi març, murç ettiğinden bunun beynime çokça kan pompalamaktan ileri gelebileceğini düşündüm. Bu yüzden de volta sayısını yirmiye düşürdüm. Ne ki, bu gece yine 30 volta attım.

Bu kararı almamın bir nedeni de gecenin ikisine, üçüne, kimi zaman da altısına değin gözüme uyku girmemesidir. Bereket ımırcık karanlıktan ertesi sabah ona, ya da on bire değin altı saat uyuyorum da yitirdiğim kafama yeniden ulaşıyorum.

21 Nisan

Alanus de İnsulis:

— Dünyadaki tüm yaratıklar, kitap ve resim örneği, aynalardaki gibidir bizim için.

(Umberto Eco / *Gülün Adı*, s. 40)

22 Nisan

Şairler çokluk, iki dize yazdılar mı burunlamanın ayaklarına yatarlar.

Kendilerini dünyanın en büyük gülbezekçisi saydıkları gibi karşılarındakilere de ezik incir gözüyle bakarlar.

Ne ki, herkes rafadan yumurta değildir. Fransız yazın erlerinden Blaise Cendrars 1912'de *Sibirya Ekspresi*'ni yazarken kendini şair olarak düşünmemiştir. Hele onun, çağdaş şiirin önünü açacağını aklının kenarından bile geçirmemiştir. Bu yüzden de yazdıklarına şiir değil, düzyazı adını kondurmuştur.

Onun kendisini şair olduğuna inandırması ancak altmışından sonradır.

24 Nisan

Latin Kilise Babalarının en tanınmışı Ermiş Augustinus (354-430) *İtiraflar*'ında şöyle der:

— Ve insanlar giderler yüksek dağlara ve uçsuz bucaksız deniz dalgalarına ve gurultularla akıp giden nehirlere ve Okyanus'a ve yıldızların yer değiştirmelerine kendilerinden geçerek bakarlar.

Gençyazda ağaçların, çiçeklerin mehtabiyesini, atkestanelerinin yeşil urbalarını —ben onlara gönlümün tahtında özel bir yer ayırmışımdır— görünce akıl tasıma Rousseau ile Amerikan günlükçüsü Thoreau düşer.

Thoreau (1817-1862) çayırları, ormanları, dağları, gölleri sevmesini kendisinin bitkisel, hayvansal ve madensel yanına bağlar. O, çok iyi bilir ki, yanına bir gezi arkadaşı kattığı vakit doğayla kimi içli-dışlı davranışlarından vazgeçmesi gerekecektir. Bu da şu demektir ki, doğayla düşüp kalktıkça insanlardan uzaklaşır. Güneşe, aya hayranlığı, gün doğumuyla gün batımı karşısındaki şarmaşaşkınlığı onu «yalnız süvari» olmaya iteler.

Thoreau: «Doğayı biraz da insan olmadığı için seve-

rim» demekten de çekinmeyecektir. Öte yandan bir göl kıyısındaki kulübesinde yaşarken düşüncelerine öyle gömülür ki onların dışında bir dünya olduğunu unutur. Sadece tangara, serçe, narbülbülü, baştankara, çobanaldatan kuşlarının cikciklerini ya da kuğurdamalarını, cırcırböceklerinin konserini, kekliklerin ve karatavukların çığlıklarını, kurbağaların da vıraklamalarını işitirse işitir.

— Bütün güzel ve büyük şeyler, der, gerçek kültürün ortadan kaldırmadığı bu yabanıl havayı korur.

Thoreau en çok da ses yansılamalarına düşkündür. Onlara kardeş sesler gözüyle bakar. Sağlıklı bir gerçekle ilişki kurmak için açık havada uzun boylu yaşamak gereğine de inanır. Doğa, düşüncelerine, duygularına denge sağlar.

Kırlarda dolaşmayı da çok sever. Rousseau'nun: «Yürüyüşte düşünceleri canlandıran ve güçlendiren bir şey vardır» ilkesine uygun olarak göl bataklarında fink atar, ormanın içlerine dalar ve de tepelere tırmanır. Dağlara çıktığında yanına dürbün almaz. Gerçi, dürbünle çok daha uzakları görebilecek, ovadaki kiliseleri daha iyi seçebilecektir ama bu, yüksek bir yerde duyulan büyüklük ve güzellik duygusuyla hiçbir türlü karşılaştırılamaz.

Thoreau günlüğüne kendi kafasına uyan kişileri tıkıştırmaya da önem verir. Ona göre Concord'da (A.B.D.) çiftçilik yapan Minott, kır yaşamının şiirini en iyi dile getiren bir kişidir. Bil Wheeler de lükse, uygarlık nimetlerine, insanlar arasında yaşamaya arka dönmüş ve doğaya sığınmış bir civanperçemidir. Thoreau'nun demesiyle her şeye, bahçıvanı seyreden karakurbağa gibi, yansız ve kayıtsız gözlerle bakar. Sokrates'le Diogenes'ten de ileri filozoftur.

25 Nisan

Mithat Cemal, bir şair Ispartalı Hakkı'dan açar.

Hakkı Bey, Mehmet Akif kendisine şiirlerini okuduğu vakit, suratını asarmış. Akif de onunla yeni tanıştığı için

bu somurtmayı çokça beğenmeden gelen baygınlığa yorar ve içinden şöyle geçirirmiş:

— Bu Ispartalı Hakkı günün birinde kendini tutamıyacak, şiirlerimin önünde şark diye düşüp bayılacak.

Gelgelelim işler hiç de öyle olmamış.

Akif, bir gün ona yeni bir gazelini okuduğu vakit ipini kendi eliyle çekmiş:

— Beğendin mi Hakkı?

— Beğenmedim Akif.

— O kadar da mı fena?

— Yazdığın şeyleri sen beğeniyor musun Akif? Bu gazellerle eninde sonunda bir Muallim Naci olursun. Oysa edebiyat bu mu? Uygar memleketlerin edebiyatından haberin yok. Bak, ben senden on yaş büyüğüm. Konya'nın bir köyünden İstanbul'a gelmiş bir adamım. Öyleyken, sabah Mekteb-i Hukuk'a gidiyorum. Öğleden sonra Emniyet Sandığında kâtiplik yapıp ekmek paramı çıkarıyorum. Gece de Fransızcaya çalışıyorum. Ben, şu köylü adam, bu yaşımda Fransızca öğreniyorum. Boileau'dan çeviriler yapıyorum. Sen kalkmış Naci'nin arkasından koşuyorsun. Bu çağda bu gazeller ayıptır. Sen bu şairliği bırak da ilkin bir dil öğren. Ondan sonra şair mi olacaksın, bilgin mi, seninle oturur karar veririz.

Diyeceğim, Ispartalı Hakkı ağzını kiraya vermiş bir labalubacıymış. Us tasına düşen her şeyi şappadak söylermiş. Hele aklı kıt bir adam gördü mü, kendini ancak bir iki kez tutar, sonra patlarmış.

— Zâtıâliniz aptalsınız efendim.

Ey gelecekteki okur, billahi bir an dur. Yeryüzünde dâhilerden çok budalaların, hebennekaların atları koşturmaktadır. Fransız yazarlarından Bernanos, ekspreslerin, uçakların, otomobillerin onları boyuna sağa sola taşıdığına göre her yandan fışkırmalarını pek doğal bulur. Bernanos gerçek hışırların orta sınıftan çıktığına da inanır:

— Zenginler ise, der, hiçbir işe yaramıyan lüks bir saçmasapanlığı kendi tekellerinde tutarlar.

Nedir, ahmakları akıllılardan, zihni evvellerden ayır-

mak hiç de kolay değildir. Çünkü bir yazarın dediği gibi, aralarında öyle zekileri vardır ki insan bunların nasıl ahmak olduğuna şaşar. J. K. Huysmans da bu görüştedir. O da: «İnsan aynı zamanda hem çok akıllı, hem çok ebleh olabilir.» sözünün lambasını yakar.

Çin düşünürü Lin Yutang da hırtlamboları puslu bir havada denize dalan ve kendinden başka hiçbir şeyi göremiyen insanlara benzetir. «Başkalarına raslasalar da, der, zekâlarını ancak burunlarıyla ya da elleriyle ölçmeye kalkarlar.»

Bir başka Çinli yazar Yüan Chunglang da insanların hep bangoboz uşakları yeğlediğini söyler. Çünkü öyle biriyle olduğumuz vakit, daha sereserpe uzanabilirmişiz. Kendimizi, savunma durumunda tutmaya da gerek duymazmışız.

Günümüz yazarlarından biri de, Vicki Baum, bir yapıtında *(Marion)* şunu ilan edecektir:

— Aptallık su basması, yıldırım düşmesi gibi doğa felaketlerindendir.

Sızma söz:

Eblehten, ahmaktan olmaz evliya
Onları hiçmihiç sokma avluya

26 Nisan

Namık Kemal'in babayiğit yanlarından biri de ebleh-liğine inandığı adamlarla hiç savaşmamasıymış.

Bir laf ebesi, bir mirikelâm olduğu halde onların yanında bir köşeye büzülür kendini tam bir suskunluğa gömermiş. Dahası, kitabını çıkarır okur, Andavallı Hazretleri çekip gidince de: «Of, kurtuldum. Hay Allah belanı versin ahmak herif.» dermiş.

28 Nisan

Yazarlar çokluk, birbirlerini yere çalmak için, la vallah, hiçbir fırsatı yitirmezler.

Bunu yazılı olarak yapmayı unutmuşlarsa sözlü olarak yapmaya büyük önem verirler. Henri de Régnier bunlardan biriyse, öbürü de Andé Billy'dir.

Léautaud ise sözden çok yazıya sevgi üşürür. Ona göre Gide de, Duhamel de salağın tekidir. Gittikleri yabancı memleketlerde yüzlerine gülünmüşse, yurda dönüşlerinde gördüklerini öve öve bitiremezler.

Léautaud, Alain gibi, çağın (1940 yılı) başbakanı Daladier'ye açık mektup döşenen yazarları da budalalıkla suçlar.

— Bu insanlar, der, savaşın gizli yanları üzerine sizden, benden çok ne bilirler ki? Neler oluyor? Ne pazarlıklar dönüyor? Nereye gidiyoruz? Bir şey belli mi? Bunlar sanıyorlar ki, bir kâğıdın altına adlarını yerleştirdikleri vakit her şey yoluna girecektir. Bu ne şapşallık! Bu ne benbenlik! Zavallı avanaklar! Benim elimden böyle şeyler gelmez. Gelse katıla katıla gülerdim. Alain bu! Onun ne pilaki olduğunu anlamak için yazdıklarından bir sayfa okumak yeter.

Ömür harmanına alev ateşi salan bu sözleri Léautaud'nun günlüğünden çıkardım. O, Giraudoux'nun da parlak bir zekâsı olmadığı kanısındadır. Çünkü o da, yığınlar karşısında konuşurken, kitaplarındaki mehtapla konuşur. Kendisini dinleyen kişilerin değiştiğini, yani işinin kendi okurlarıyla değil de cavala cuvala insanlarla olduğu üzerinde hiç durmaz. Hele onlara anlayacakları bir dille seslenmesi gerekeceğini bir kez bile usundan geçirmez.

Öte yandan, Maurice Barrès'i çağının en büyük iki yazarından biri saymaktan —öbürü Remy de Gourmont'dur— çekinmez. Bereket, bu şarap keyiften çabuk ayılmıştır. 1906'da Barrès Akademiye seçilince —bizimkisi o vakitler 33 yaşındadır— omuz silker ve: «Uzun süredir Barrès artık beni ilgilendirmiyor» der. 1923'te Barrès'in ölümünde de günlüğüne şunları boca eder:

— Ölümü beni hiç üzmedi. Onun *Bérénice'in Bahçesi, Kan, Şehvet ve Ölüm Üzerine* kitaplarını çok sevmiştim. Sonraları pek bir şey söylememek için yazıldıklarını çak-

tım. Daha sonra, Dreyfus Duruşmasıyla Birinci Dünya Savaşı karşısındaki tutumu yüzünden, ondan iğrendim.

Léautaud'nun gönlü, gençlik yıllarında, başka yazarlara da (Rolland, Guéhenno, Schlumberger) kaymıştır. Ama sonra yine kendini toparlamıştır. Onların çalışmasını yazı masası işine benzetir. Yaptıklarının gevezelikten, can sıkma becerisinden başka bir şey olmadığını söyler. Dahası, bunlar kendilerini eleştirmekten de yoksundurlar.

Léautaud, iyisinden pimpirikleşince de, kendisi için en büyük yazarın Mauriac olduğunu ilan edecektir. Gerçi o güne değin tek bir romanını okumamıştır ama makalelerini biliyordur. Bunlar da kendisine yetmektedir.

Gelin görün ki Mauriac, Léautaud'nun bu avur-zavurlarına kulak tutmaz. O, Léautaud'nun utanmaz, yüzsüz biri olduğu görüşündedir. Gide'e sekreterlik yapan ve ona zil zurna âşık olan Bayan Davet de Mauriac'ın çabasını güder. O da: «Léautaud bir yelbeyindir» der.

Uzun lafın kestirmesi bunlar aynadaki insanlardır.

Çat o yandadır, çat bu yandadır.

Deniz kumu kadar da çokturlar.

Ne demeli? Léautaud bir zamanlar, Gide'i aşağılayanlara karşı onu savunmaktan da geri kalmamıştır. 20 Şubat 1951 günü Gide, şanlı ölüm köprüsünden geçmeye kalkışınca da, ölüsünü görmeye, evine gitmiş —bu, onun bir hastalığıdır— ve de orda hönkür de hönkür ağlamıştır.

29 Nisan

Guéhenno'ya bir de André Gide'den bir pendifrank:

— Başkaları burunlarından nasıl açarsa, Guéhenno da yüreğinden öyle açar.

13 Mayıs

İstanbul 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nin açık saçık bularak yokedilmesine karar verdiği Henry Miller'in *Oğlak*

Dönencesi adlı kitabı 39 yayınevince yeniden basılmış. Basılır basılmaz da yine toplatılmış.

Kitap yasaklamakla, kitapların okurlara ulaşmasını engellemekle nereye varılmak isteniyor?

Bu aynak ve oynak gidiş mutlu sonlar kapısının ipini çekmeye yarasaydı kitap yakmayı bir yaşam ve politika biçimi sayan Naziler, şimdilerde yokluk ufkunun ardına itelenmiş olmazlardı.

Tarih satrancı kitaptan ve resimden korkan ve korkularını yenmek için onların lambasına üfleyen devlet benbencilerinin kötü renkli işleriyle doludur.

Gregory Abu'l Farac tarihinde şöyle der:

— Abdül-Melik oğlu Yezid'in (Ölümü 726) buyruğuyla duvarlar, tahtalar, taşlar ve kitaplardaki canlı varlıkların resimleri yokedildi. Roma hükümdarı Leo da aynı biçimde davrandı. O da azizlerin ve kralların resimlerini kiliselerden, evlerden kaldırttı.

Şu var ki, Leo tam bir delibaltadır. Kalkedon (Kadıköy) Kilisesinin verdiği kararları tanımayan herkesi memleketten kiş kiş etmiştir. Yahudilere de rahat yüzü göstermemiş, çoğunun boynuna vaftiz boyunduruğu geçirmiştir.

Abu'l Farac, Halife Mutemid'i de kitaplardan ürken bir kişi olarak tanıtır. Mutemid 892 yılında gerek gezginci oyuncuların, gerek müneccim ve büyücülerin sokak kıyılarında oturmalarını yasaklamış. Kitapçılara da felsefe, deneysel bilim ve dinsel tartışmalarla ilgili kitap satmayacakları üzerine ağır yeminler ettirmiş.

14 Mayıs

Kediseverlerin hemen hemen tümü kedilerin, öldüklerinde ölülerini insanların gözünden kaçırdıkları inancındadır. Gelgelelim Paul Léautaud günlüğünde, kedisi Riquet'nin son soluğunu kendi yatağında, yastığının üstünde verdiğini yazar.

İstasyon Kahvesinde buluştuğum Behzat Ay da —ki o da yaman bir kedicidir— kedilerinin ölülerini hep gizli yerlerde bulduğunu açıkladı:

— Biri sanki onları oraya saklamıştı.

Behzat, Bostancı'daki evinde, yirmi yılda, 15-20 kedi eskitmiştir. Tümü de araba çarpması hastalığına yakalanmışlarsa da, gıyyık guyyuktan sonra daha uzun süre yaşamışlardır.

Şimdilerde evinde dört kedi vardır ki dördü de siyah üzerine çalışır. Can'la Musti'nin karınları beyaz, sırtları siyahsa, Mamuk ile Yumuş'un da siyahı çok beyazı azdır. Onları küçükken sokaktan devşirmiştir. Her gün manco ile besler. Ne ki, manconun vitamin değeri düşük olduğu için beyaz peynirle reçeli de esirgemez. Haa bakın Musti ille de zeytin yer. Mamuk da haşlama patatese bayılır. Yalnız, öğleyin, Behzat evde değilse, dördü de aç kalır. Onun içkili olduğu günlerde de yanına hiç yaklaşmazlar. Uzaktan domur domur bakarlar. Ama dostluklarının ucu, hesabı yoktur. Akşamları onu balkonda, cam önünde beklerler. Eh, Behzat da hepi topuyla ayrı ayrı fotografi çektirmiştir.

Yazın yazlığa, Aslanköy'e gideceği zaman da kediler ona göz açtırmaz. Valizini hazırlamasına engel olmaya çalışırlar. Gitmek için sokağa çıktığında, dördü de turna katarı, kapının önüne dizilip onu uğurlarlar. Can, minibüse kadar bile geçirir.

Şimdiler Aslanköy'de de (Mersin) iki kedisi vardır. Bekir ve Tekir. Bunları da sokaktan almış sütle büyütmüştür. Yatarken ışığı söndürdü mü onlar da seslerini kısıp bir köşeye kıvrılırlar. 6.30'da Behzat ayaklanıncaya değin de yerlerinden kıpırdamazlar. Onlardan önce Aslanköy'de yine kızılkara bir kedisi vardır. O da sokak ürünüdür. Üç yaz, birlikte yaşamları olmuştur. Sonra bir kış, fıtıyt, Behzat yokken ölüvermiştir. Nedir, yazları onu hiç boşlamaz. Elma ağacına çıkıp başına meyveleri düşürür. O da Behzat'ın ayrılmasında, İstanbul'dakiler gibi mırın kırına yatar. Sonra da birkaç ay balkondan ayrılmaz.

Behzat'ın küçükken de can gözü açık bir kedisi vardır. Yavru çocuk, ayran içti de giysisine döktü ya da ağzının kenarlarını bulaştırdı mı kedi, hemen üstüne atlar ve yüzüyle giysilerini yalap yalap yalar.

Behzat, kedilerin ırkçılık diye bir şey bilmediklerini de söyledi. Siyah kediler beyazlara, beyazlar da siyahlara Benli Hasan Ağa'nın rast peşreviyle göz süzermiş. Ama bir siyah kedi, bir başka siyah kedinin, bir beyaz da bir başka beyazın varlığına bile katlanamazmış.

22 Mayıs

Müslim Çelik:

ayna ayna kös ayna
gözyaşlarına kandın ya

4 Haziran

Bir haftadır Romain Rolland'ın *1914-1919 Savaş Yılları Günlüğü*'nü okuyorum.

Rolland, Birinci Dünya Savaşı'nı Vevey'de (İsviçre) geçirmiş, orda gerek Fransızları, gerekse Almanları barış düşüncesine çekmeye, ulusların içindeki soylu ve yüce olanı bir araya getirmeye ve de insanları insanseverliğe alıştırmaya, —bu, gürbüz bir bilimdir— çalışmıştır.

O yıllarda düşüncesi şudur: «Cenevre'de, dünyanın tüm entellerini, bir kurultay halinde toplamak.»

Kurultayda G. Hauptmann Almanya'yı, Gorki Rusya'yı, Stefan Zweig ya da Hermann Bahr Avusturya'yı, Sienkiewicz Polonya'yı, Spitteler İsviçre'yi, kendisi Fransa'yı, Bernard Shaw ya da H. G. Wells İngiltere'yi, Verhaeren Belçika'yı, Benedetto Croce İtalya'yı vb. temsil edecektir.

Gelgelelim Fransız ve Alman ulusçuları savaş çığlıkları atmaktan, savaşı körüklemekten bir an bile geri kalmıyorlardır. Almanya'da Thomas Mann kültür ülküsünü, askerlik ülküsüne bağlıyor, savaşın bir kurtuluş, bir arıt-

ma olduğunu ileri sürüyordur. Dahası, barışa, başıbozukların beynini sulandıran bir öge gözüyle bakıyordur. Fransa'da ise «saçmasapan bir benbenlikle kendinden geçmiş olan» Maurice Barrès şunları döktürür:

— Alman gücü kırılacak, unufak edilecek. Almanlar da kendilerini gurur sersemliğinden kurtardığımıza teşekkürler ederek dizlerimizi öpecek.

Yiğitlik, büyüklük ve güçlülük sözlerini ağzından düşürmeyen André Suarès de «kargışlı kiniyle» yanıp tutuşuyor, yeterli intikam alamıyacağını düşünerek üzülüyordur.

Ünlü ozan Charles Péguy bile onlardan yanadır. Daha savaşın patlak vermesinden birkaç yıl önce yüreğini ve bakışlarını kin şimşekleriyle doldurmuştur:

— Savaş patlasın, ilk yapacağımız iş Jaurès'i kurşuna dizmek olacaktır. Arkamızda bizi bıçaklıyacak alçakları bırakmıyacağız.

Alman-Fransız gazeteleri de savaş bayrağını dik tutabilmek için gerçeği bir yana itmişler, yalana yulana sarılmışlardır. Almanya'da sömürgeciliğin haklılığını anlatmak için türlü kıtırbomlar, türlü katakoftiler uydurulu-yordur. Fransa'da ise *Le Petit Journal* şu tümceleri yola çıkarır:

— Almanlar 15-17 yaş arası dört bin Fransız gencinin sağ elini kesti.

Görülüyor ki insanlar barıştan çok savaşı sevmektedir. Alman sosyalistleri bile «Prusya Fethi» politikasmda rol almışlardır. 111 sosyalist milletvekilinden tek bir kişi bile, savaş konusunda, hükümete karşı çıkmamıştır. Fransa'da ise sosyalist milletvekili Edouard Vaillant tüm sosyalistler adına Almanların üstlerine üstlerine yürüyeceklerini ilan ediyordur. *Toplumsal Savaş* gazetesini çıkaran Gustave Hervé de —o da bir sosyalisttir— yerinin ordulann önü olduğunu açıklıyordur.

Aynadaki insanlar:

Greifswald (Doğu Almanya) Hukuk Fakültesi 1914 Ekiminde Belçika'nın Anvers şehrini bombalayan ve ele geçiren bir Alman generaline hukuk doktorluğu yöneltmiştir.

Aynı günlerde Fransız tiyatro adamı Jacques Copeau, Romain Rolland'a yazdığı bir mektupta, Reims Katedralinin Almanlarca bombalanmasını protesto edenlere —ki Romain Rolland başı çekiyordur— katıldığını bildiriyor ve diyordur ki:

— Şu iğrenç barbarlığı protesto etmek bana o kadar gülünç geliyor ki... Almanların karşısına süngü ve kurşunla çıkmak gerekir... İnsan kırımına susadım. Tüfekle protestoyu yeğ tutuyorum.

Ne ki Bergson, Katedralin bombalanmasına karşı çıkanların bildirisine imza atmaktan kaçınacaktır. Onun düşüncesine göre bu işi tarafsız ülke aydınları yapmalıdır. Çünkü Fransızlar kendilerini savunmaktan başka bir şey düşünebilecek durumda değillerdir. Oysa Bergson savaşın başında Tinsel Bilimler Akademisi adına Almanları protesto etmiştir.

Bildiriyi imzalamıyanlar arasında İngiliz oyun yazarı Bernard Shaw da vardır. O da çekimserliğini şöyle dile getirir:

— Ben Avrupa'da Reims Katedraliyle gerçekten ilgilenen iki, üç kişiden biriyim. Ama Reims'i savunma görevi verilmiş bir subay olsaydım, kilisenin damına bir gözetleme yeri yapardım. Yok, o değil de bir düşman subayı olsaydım kiliseyi bombalardım. Her iki halde de askeri mahkeme önüne çıkar ve belki de kurşuna dizilirdim. Bu savaş uzun boylu sürecek olursa Avrupa'da tek kilise kalmaz. Herkes de Avrupa'ya hizmet etmiş olur. Katedralleri kurtarmanın tek yolu silahları susturmaktır. Onlarla taş atıyormuş gibi düşmanı ateşe tutmak değildir. Bildiriye imza atmıyorum.

Bunları Romain Rolland'ın günlüğünden çıkardım. Günlükte bir de 4 yaşındaki Hollandalı bir kızın öyküsü var. Kızcağızın kulakları top sesinden sağır olmuş. Yalnız bileğinde gümüş bir bilezik taşıyormuş. Bunu ona bir Alman subayı vermiş. Verirken de şöyle demiş:

— Bu, benim küçük kızımın bir anısı. Onu sana armağan ediyorum. Çünkü ben o büyük mezbahaya (cepheye) gidiyorum.

6 Haziran

Romain Rolland günlüğüne çeşitli yazarlarla yaptığı yazışmaları tıkıştırmış. Kendi düşüncesini destekleyenlerin ya da yerden yere vuranların mektuplarıyla bunlara verdiği karşılıklar da büyük bir yer kaplıyor.

Yahudi tarihçi Emmanuel Ringemblum'un da, II. Dünya Savaşı'nda, Varşova'da tuttuğu bir günlük vardır ki o da Rolland'ın günlüğüyle aynı çizgi üstünde. Dahası o, Rolland'dan ileri papaz. Kamera gibi her duyduğunu, her gördüğünü, hop, günlüğünün içine çeker. 1941 Ağustosu sonlarında defterine şunları geçirmiş:

— Sokaklardan yoksulların tabutlarını yüklenmiş arabaların geçtiği görülüyor. Kimi evlerde tüm ailenin açlıktan öldüğü oluyor. Kimi zaman da, son ölenin ölüsü apartımanda, komşular cenaze kokusunu alıncaya değin, kalıyor. Bir anne çocuğunun, yiyecek karnesinden daha bir süre yararlanabilmek için, ölüsünü saklamış. Wolinski Sokağının kimi evlerinde sıçanlar buldukları kadavraları kemirmeye başladı. On ev şimdiden baştanbaşa boşalmış. Orda yaşayanların topu da ölmüş.

İnsan, bu satırlar karşısında soluğunun tamam olduğunu, ellerine, ayaklarına kesel geldiğini duyuyor ama bu tip yapıtlar günlükten çok kronik'i, günü gününe yazılan vakayinameleri, şehnameleri andırmıyor mu?

Zaman zaman sanata, sanatçılara kucak açan Rolland'ın davranışı daha sınırlı, daha renkli olmakla birlikte onun

yazdıkları da günlük çerçevesinden fırlayıp tarih kitabı olmaya yöneliyor.

Ama günlük de nedir?

Onu güncel olaylar dışında tutabilir miyiz? Tutabilirsek bu neyi anlatır? Günlüklerin temelinde yatan içtenlik yerini bir burukluğa, bir yapmacıklığa bırakmış olmaz mı?

Ne ki, günlüklerin de doğru dürüst bir tanımı yapılmış değildir. Polonya'lı romancı Gombrowicz günlüğünde onların yalan ve yulanla dolu olduğuna parmak basarak der ki:

— Bu günlüğü istemiye istemiye tutuyorum. İçtenlikten uzak içtenliği beni yoruyor. Kimin için yazıyorum? Kendim içinse onları neden yayınlıyorum? Okurlar içinse neden kendimle diyalog kurmuş gibi yapıyorum?

Léautaud ise günlük tutan insanın çenesi düşük ve fıkra koleksiyoncusu olduğunu söyler. Ona göre bu iş yaratıcılık istemez. Yeteneğe de gerek yoktur. O, görgüsüzlükten, şallamşopluktan başka bir şey değildir. Kısacası, koskoca bir sıfırdır.

Bana kalırsa günlükleri edebiyatın bir türü durumuna getirmek yazarın kendi elindedir. Onu ister, fasafiso mentere ile doldurup kapı mandalı eder, ya da sözünü yukarda tutup fırışka rüzgârlar estirir.

Şu da unutulmamalıdır ki, günlükçüler, o kimine ıvır zıvır gelebilecek görünümlerin altında çok şeyler anlatırlar, çok helva pişirirler.

7 Haziran

Oktay Rifat'ın büyük bir şiir ustası olmasının başlıca nedeni sözcükleri sevmesi, onların ne vakit düzyazı, ne vakit de şiir olacağını bilmesidir.

Ama sözcükler yerine kan akmaya, yok-yoksulluk dökülmeye başlayınca her şey durur. İmge tıkanır, sözcük geriler.

Yalnız, az-biraz sonra sözcükler bu kez şahlanarak, vayvillimler atarak sahnesini alır yeniden.

Oktay Rifat:

Bir yaprak kıpırdasa gecede
Tutunur da dalında ağaca
Bir sözcük kıpırdar iki hece.

Bir çisenti başlasa gecede
Bir su damlasa sessizliğine
Sözcüklerdir sözcüklerdir yine.
Ama bir kan dökülmeye görsün
Kızarsa da toprağı dilinin
Cesetler kalır yerde upuzun
Kurşunlanmış ağıtlardan öte.

8 Haziran

Master of Leica, yani Leica ustası, yani Ara Güler.

Bütün bir öğle sonrasını onunla geçirdim. 144 siyahbeyaza, 36 da renkliye poz verdim, buruk kestim. Kimi zaman Jale de eşlik etti, ya da yerime geçti.

Evde başladık. Demiryolunda, eski bir köşk bahçesinde, Bostancı vapur iskelesinde, Altıntepe ve Adatepe'deki lunaparklarda, Bostancı İstasyon Kahvesinde Leica'nın içine girdim, çıktım.

Koltukta otururken, laklaka ederken, sokakta yürürken, hop, Ara'dan bir komut:

— Kıpırdama.

Kıpırdamıyorum. O da, üst üste, dört ya da beş kez deklanşöre basıyor.

Güler, Bostancı'yı avucunun içi gibi biliyor. Yıllarca yazları orda, kirada geçirmişler. Bahçesinde 160 dut ağacı bulunan bir konak. II. Dünya Savaşının patladığını babası 1 Eylül 1939 günü orda, radyodan öğrenmiş ve haberi bahçede dut koparan oğluna taşımış.

Ara, o evde babasının kendisine armağan ettiği bir film gösterme makinesiyle bir sürü film de oynatmış. Babasının İpekçiler'le sıkıfıkılığı varmış. Onlardan 3,5 lira karşılığında film alırlarmış. Yalnız, bu film işinde bir ar-

kadaş da (Müfit Özemek) kendisine omuz verirmiş. Üst Bostancı durağından Minibüs Caddesine yürüyorduk ki Müfit karşımıza çıkmasın mı?

İki eski arkadaş bir an sarmaş dolaş. Müfit'lerin de eskiden Bostancı'da bahçeli bir evleri varmış. Ara:

— Ne oldu bizim evler?

— Oooo... Sizinkisinin yerine okul diktiler. Bizimkisini de biz müteahhite verdik. 3 kat 1 dükkân aldık.

11 Haziran

Ara Güler'in çektiği fotografileri almak için, Galatasaray'daki atelyesine gittim.

Onun suratını saptamadığı sanatçı hemen hemen yoktur. Yalnız Şarlo'yu, Einstein'ı, Jean Paul Sartre'ı egavlayamamıştır. İlk ikisinin bu işe ömrü vefa etmemiş, Sartre ise partiyi sekreterinin tilkibazlığı yüzünden yitirmiştir.

Ama Bertrand Russell'den Tenessee Williams'a, Jacques Prévert'den Aragon'a, Picasso'dan Salvador Dali'ye değin herkes Ara'nın makinesiyle *şir-ü şeker* (süt ve şeker) olmuştur.

Kendisini en çok uğraştıran yüz de Russell'indir. Harmanlanması sabahın on buçuğundan, akşamın sekizine dek sürmüştür. Dali ise bir ayını almıştır. Şu var ki, Ara şipşakçılığa yüz vermez. İlkin görüntüleyeceği adam kendisinin kim olduğunu bilmelidir. Sonra Ara da, onun dünyasını gün ışığına çıkarmak için, onunla oturup laf laflamalı, çay çaylamalıdır. Çünkü adamın ölçüsünü sokakta değil, kendi içinde alacaktır. Yani işin kotarılacağı anın kıvama gelmesi gerekir.

Güler, Dali'ye ağzının pehrizini verdiği günlerde *Life Magazin*'de çalışıyordur. Gelin görün ki, gerçeküstücü ressam, ilk gün bilinen numaralarından birine başvurarak kendisini sepetlemiştir. Evet, ne yapalım sepetlemiştir. O dev boyu, 75 beygir gücü kaslarıyla Ara'yı ensesinden ve pantolunun kemerinden kıskıvrak yakalayıp salondan kiş kiş etmiştir. Etmeden önce de, öne doğru kay-

dırılan bir kamera gibi yüzünü, Ara'nın yüzüne, bir santim kalıncaya dek yaklaştırmış, gözlerini gözlerine dikmiştir:

— Neden resmimi çekmek istiyorsun?

— Çok ünlüsün de ondan.

— Peki, parababaları için mi, yoksullar için mi çekeceksin?

— Kalantorlar da var, kırtıpiller de var. İnsanlık için çekeceğim.

— Benim 10 dakikam 25 bin dolardır.

— Ben de, bir saatte resim çekecek adam değilim.

1971 yılıdır bu.

Dali, Paris'te Rivoli Sokağında, antikası bulunmayan Maurice Otelinin 101 numaralı dairesinde kalıyordur. İçeri kapı kapı içinden geçilerek giriliyordur. Pencereler yerden bitme. Topu da XIX. yüzyıl modası, üç kat kalın perdelerle örtülü.

Ara, ertesi gün, çat kapı, yine Dali'nin oteline damlar. Daha doğrusu, Ginesta'nın eşliğinde gelir. Çünkü aralıkta, zengin bir Yahudi'nin kızı olan Ginesta'yla buluşmuş, o da kendisinin Musevi, Dali'nin de Hristiyan olmasına aldırmadan: «O, benim vaftiz babamdır» demiştir. Sonra da telefona koşarak, ertesi sabah için Dali'den bir randevu koparmıştır. Nedir, ertesi gün Ara, Ginesta ile otele gittiğinde ondan yine bir poz bile sökemez. Salonda 15-20 kişi vardır ki, aralarından Dali'nin mostrasını bulup ortaya çıkarmak olanaksızdır. Üstelik Ginesta, randevu karşılığı olarak, New York'lu bir tablo satıcısını da yanında getirmiştir. Ünlü ressam 15 gün sonra bir sergi açacağı için bütün ilgi bezirgânadır.

Güler daha sonraki günlerde de oraya uğradığında aynı kalabalıkla karşılaşır. Delikanlılardan, kızlardan oluşuyordur sürü. Filmmodelleri, «seviciler, manken bozmaları, kendini beğenmiş ayyaşlar da çoğunluktadır. Bir de içlerinde Paul Eluard'ın pimpirik karısı Gala vardır. Bikini mayoyla ortada dolaşıyordur. Salonun bir kenarına da açık bir büfe kurulmuştur. Herkes, ha babam tıkınıyor-

dur. Ara da kimi günler oraya midesini ağırlaştırmak için gelir. Çünkü dışarda yemek 15 franktır. Bir gün Dali'ye sorar:

— Resmini ne zaman çekeceğim?

— Yarın on buçukta gel. Kimse olmaz.

Ertesi sabah gittiğinde orda bu kez üç gazeteciyle karşılaşır. Topu da ünlü gazete ve dergilerin havadarlarıdır. Dali onlarla az biraz meşveret eder. İlkin dünyanın en büyük sinema adamı olduğunu, dünyanın en gerçeküstücü filmi *Endülüs'lü Bir Köpek*'i Luis Bunuel'le patlattığını söyler. Sonra da, onlara katranın formülünü sorar. Gazeteciler kem küme yatar. Bunun üzerine Dali onlara bir formül açıklar ki, onun katranın formülü olduğuna inanmak çok zordur. Ama olmadığı da söylenemez. Dali:

— Bir sopa alır katranın içine sokup çıkarırım 25 bin dolar eder. Siz daldırırsınız beş para çalışmaz.

Daha sonra da gazetecilerin üçünü bir araya getirir, kollarını iki yana açar ve bir krupiye gibi arkalarından iterek kapıya kadar sürer.

En son da gelsin uzun atlamalar.

Dali bir matador kılıcı çekip poz alır, poz verir. Bir, iki, üç klik-klaktan sonra Ara ona bir pelerine sarılmasını önerir. Böylece Dali, Üç Silahşörler'in D'Artagnan'ına benzeyecektir. Pelerin mi? Dali pencereye yaklaşır, bir çekişte bir dudağı yerde, bir dudağı gökte perdelerden birini aşağı indirir. Sarmalanıp koltuğa oturur. Ara gelir, perdenin ucuna bombesini verir. Sonra yine klik-klak, klik-klak. «Photographed by Ara Güler» başlar.

Ara, Geyre köyünün ilk resimlerini de çekmiş bir sanatçıdır. Bu resimler yüzü suyuna da Geyre'nin, İskender'in (Aristoteles yorumcusu) şehri olan antik Afrodisias üstüne kurulduğu ortaya çıkmıştır.

Ara:

— Nemrut Dağındaki heykellerin ilk fotografilerini de ben çektim. Bir gün bir kitaplıkta *Kommagene* adında bir kitaba rasladım. Osman Hamdi Beyle Osgan Efendi yazmış. Heykellerin varlığını ordan öğrendim. Nemrut'u

ilk Almanlar bulmuşlar. Kendi üniversitelerine hemen haber salmışlar. Türkiye'de o yıllarda yürürlüğe giren Eski Yapıtlar Yasası uyarınca da durumu İstanbul Arkeoloji Müzesi Müdürü Osman Hamdi Beye de bildirmişler.

Nuhun gemisinin Ağrı Dağındaki kalıntılarının ünlenmesi de Ara'nın buraya gelip makinesiyle heykelleri konuşturmasından sonradır.

Ara'ya sordum:

— Edebiyata hiç el atmadın mı?

— Atmaz olur muyum? Dokuz oyun, yüzü aşkın da öykü yazdım. Ama onlar gençliğimdeydi. 1950 yılında *Yeni İstanbul* gazetesinin düzenlediği «Dünya Öykü Yarışması»nda da bir öyküm üçüncü geldi.

26 Haziran

Refik Durbaş heyecanı, taze demlenmiş bir bardak çay kokusuna benzetir.

Heyecanlı bir şey yazmak isteniyorsa, insanın ilkin kendini anlatması gerekir.

Henry Miller de, Panait İstrati de, Sait Faik de bunu yapmıştır. Durbaş'ın *Çaylar Şirketten* kitabında yaptığı da budur.

Dün Berlin'den Adnan Binyazar'ın *Türkçe Dil ve Okuma Kitapları Kılavuzu* adlı yapıtı geldi. Akşam orda, Sait'in «Sinağrit Baba»sını yeniden okudum. Zaman geçse de yazarların ustalıkları akılda kalıyor, yazdıklarının tadı ise kalmıyor. «Sinağrit Baba»ya yeniden çengel atmak beni, öykünün sıcaklığına bir daha götürdü. Nedir, bu sabah öyküyü ikinci kez okuyunca dünkü tadı bulamadım.

Ören, 1 Temmuz

Geldim Akçay'ın üç kilometre batısındaki Astyra'yı, geldim Edremit körfezinin ucunda fink atan Thebe ovasını gördüm.

İnsanlar doğanın içinden çıkar. Sonra da orda oturak

ettiğini anımsamaz. Duyguları, düşünceleri hep doğanın dışında gelişir.

Nedir, yüreğine ağırlık düşmeye, bakışları domur domur olmaya, yaşam ağacı da bel vermeye başladığı vakit içlerindeki doğa ateşi kırk arşın alevlenir. O zaman da patlak, patalak doğanın camehabma koşarlar.

Çevreleriyle çatışan, yalnızlık denizinde künyesini yitiren insanlar da bunu yapmıştır.

Jack London'un Henderson Irmağının donmuş yatağında, Behring Denizindeki St Michael'de, Klondike'nin çam ormanlarında ve de Kaliforniya kıyılarında sümbül tarlaları aramasının nedeni de budur.

5 Temmuz

IX. yüzyıl Çin yazarlarından Han Yü şöyle buyurur:

— Bo-lo gibi bir binicilik ustası olduğu vakittir ki bin fersah koşan atlar olur. Hoş, bin fersah koşabilen atlar her zaman vardır. Yalnız Bo-lo'lar her zaman bulunmaz. Bu yüzden en güzel atlar, köle tabiatlı insanlar elinde bozulmakta, ahırlarda ölmektedir.

Şiir de öyledir.

Ancak Bo-lo'lar bir yerden aldıkları şiiri, bozaya kapılmadan, yıldız ışığına ulaştırabilirler.

Köle ruhlu, köle akıllı ozanlar elinde ise şiir neye uzanmak istese çatırdar, erir ve yere dökülür.

Bir başka Çinli şair Yüan Mei (1716-1797) de «Şiiri, der, insan değil, insanın içindeki tanrısal maya yaratır. Bu tanrısal mayada şiir varsa, ağzını açar, şiiri söyler. Yoksa da söyler. Nedir, bunu yapmasa daha iyi olur.»

7 Temmuz

Dünya bir davlumbaz
Kapandım çırılçıplak
Sanırım birkaç yıl daha yaşarım
Akıllı ahmak ve şaplak

İtalyan denemecilerinden Papini, Büyük Frederick'in «İnsan, ahlâkı bozuk bir hayvandır.» sözünü alıp şöyle der:

— Bir hayvandan başka bir şey olmayan insan, hırtlambolara özgü bir doğruluktan ayrılma itkisiyle hayvandan daha üstün bir varlık olmayı istemiştir. Böylece hayvanlığa karşı bir kötülük işlemiştir. Ne var, bu sapkınlığın cezasını da iyisinden çekmiştir. Melekler katına yükselemediği gibi, hayvanların o katışıksız mutluluğuna da erişememiştir. Yani işkence görmüş, hasta düşmüş, keder bağlamış, dinginliğini yitirmiş, hoşnutsuzluğa yuvarlanmış ve de boşlukta asılı kalmıştır. Kurtulmasının biricik yolu kaynağına dönmek, yeniden o doğal ve gerçek yerini almak, kısacası yeniden hayvan olmaktır. Lucien'den Leopardi'ye değin bütün büyük düşünürler hayvanların insanlardan, karşılaştırılamıyacak derecede daha mutlu ve daha olgun olduğunu kabul etmişlerdir.

Gelin görün ki, insanlar, yüzyıllar boyu hayvanlara kendilerinden aşağı bir yaratık gözüyle bakmışlar, onların yaşamlarından kendilerine pay çıkarmaya çalışacaklarına onları horlamayı, tepizlemeyi yeğ tutmuşlardır.

Hayvan dostları da vardır ama sınırlıdır. Çoğu, Galapagos takımadalarında 26 tür kuş saptayan Darwin gibi onlara bir bilgin olarak eğilirler. Pek azı da sevgiyle yaklaşır. Onları anlayabilmek için bu yoldan geçmek gerektiğine inanırlar.

Aferinler ona ki, Amerikan film yönetmeni John Huston daha da ileri gider. Bir yılanla bir köpeği bile birbirinden ayırmaz:

— Hayvanlar bana insanlar kadar kişilik sahibi geliyor. İyileri de var, kötüleri de.

Karacaoğlan:

Âşıkını biraz tanı
Döndür boyun benden yana

9 Temmuz

Burhaniye Çarşısında Flotal ayna metre karesi: 20.000 lira.

10 Temmuz

Türkiye'de şiirden anlayanların sayısı çok düşüktür.

Çokları, romantik, kaknem-kuknem ve benzi kaçık sözleri şiir diye alıp bağrına basıyor.

Şarkıların külüstür güftelerini yazanları bile şair diye televizyona çıkarıyorlar.

Seyrani:

Bir olur mu gülün rengi
Patlıcanın moruyunan

11 Temmuz

Artık ne ilaç alacağımı bilmiyorum.

Bir aydır başım dünya gibi durmadan, dinlenmeden dönüyor.

Bir doktorun ilacı da öbür doktorun ilacını tutmuyor.

Üç gün önce yeniden *dramamine*'e döndüm. Ama o gün iki *persantin*, iki *diligan* ve bir de aspirin aldığım için bütün bütüne anabadula oldum. *Dramamine* öbür ilaçların varlığına katlanamıyor.

Bunun üzerine bir gün ilaç pehrizine girdikten sonra dün yine iki tane *dramamine* yuttum.

Hele şükür.

Bu sabah yine öteki ilaçlara resto çekip ona saldırdım.

Dün gece iyi bir uyku da çektim.

Geçenlerde Barlas (Özarıkça) sordu:

— Uykunda hiç düş görmüyor musun?

— Neden?

— Günlüklerinde onlardan hiç açmıyorsun.

— Ben yaşamım boyunca az düş görmüşümdür. Ne ki, ilaç çağına girdikten sonra boyuna düş görüyorum. Hem

de zincirlemeli düşler. Uyuyor, düş görüyor, uyanıp yeniden uykuya vardığım zaman, neresinde kalmışsam onu ordan alıp daha ileri götürüyorum. Ama sabah uyandığımda hiçbirini anımsamıyorum.

12 Temmuz

Yazarlıkta yetenekle iş bitmez.

Bir de laleş kalıncaya, felfelleyinceye değin çalışmak gerekir. Nice bin volkan kafalı sanat eri buna yanaşmak istemediği için göğsüne altın köstekli şakşukalar takamamıştır.

Baudelaire, Constantin Guy adlı ressamı öve öve bitiremez.

Aynı şeyi Goethe de, Neureuther için yapar:

— Resim alanında Neureuther'den daha olgun ve daha dolgun bir yeteneğe hiç mi hiç raslamadım. Bir sanatçının üstesinden gelebileceği şeyle kendini sınırlandırması pek seyrek görülür. Hemen hemen her sanatçı yapacağının ötesine geçmek ister. Böylece doğanın kendilerine verdiği yeteneği kolayca aşarlar. Denilebilir ki, Neureuther de yeteneğini zorlamış bir sanatçıdır. Doğanın egemenliği altındaki her nesneye uzanmıştır. Tarlaları, kayaları, ağaçları, hayvanlar ve insanlar kadar iyi çizer. Yaratma gücü derli topludur. Sanat anlayışı ve beğenisi sağlamdır. Kitap bezemelerinde ise kimse onun topuk kemiğine erişemez. Albert Durer'in dehası bile ona esin vermemiştir. Sadece yolunu aydınlatmıştır.

Ne ki, Neureuther olsun, Constantin Guy olsun, kendilerine bağlanan umutları horoz resmi eylemiştir. Çünkü bir yerde çalışmalar da insanı daltakke bırakır.

Ören, 13 Temmuz

XIV. yüzyıl İtalyan hukukçularından Bartolo en değerli ve soylu rengin beyaz değil, altın sarısı olduğunu ileri sürmüştür.

Çinliler de beyazı umurlamaz. Beyaz, hükümdarlarının yas giysilerinin rengidir.

Ne ki, tarih içinde beyaz renk adı bilinen ne kadar mutluluk varsa topuna şapka çıkarır. Doğrusu beyaz renk, sevinç, nar pekmezi, alaçiçek, dört fondluk batarya, sazın üstüne söz, Marlon Brando bakışlı, cümbüş, punk saçlı ve pili bitmez bir yaşam dingildeğidir.

Rabelais eski Trakyalıların ve Giritlilerin sevinçli ve şapşuplu günlerini beyaz çakıl taşlarıyla, üzünçlü ve benzi kaçık günlerini de kara çakıllarla belirttiklerini yazar.

Galyalılar da başlıklarına beyaz tüy takmaktan pek hoşlanırlarmış. Simge olarak da çiçeklerin en beyazı olan zambağı almışlar. Ben beyazdan çok kırmızıyı ve yeşili yeğlerim. Zambakların da beyazlarını değil siklamen renginde olanlarını tutarım.

Ama denizden çıktıktan sonra sarmalanacağınız beyaz bir bornoza da biterim.

14 Temmuz

Dün dört *dramamine* yuttuğumdan dördüncüsünden sonra topaç oldum.

Bugün yine ona arka dönüp ilaç pehrizine girdim.

Yaz başından beri Eckermann'ın *Goethe ile Konuşmalar*'ını okuyorum.

Yeni bir kitaba el atacağıma eskiden okuduklarımı yeniden harmanlamak beni çok sarıyor.

Onu ilk ne zaman okuduğumu bilmiyorum. Ama altını çizdiğim satırları bugün de alıp başıma koyarım.

Goethe uzun şiire karşı çıkıyor. Diyor ki:

— İnsan kafasında büyük bir yapıt tasarlarsa başka bir şey yapamaz. Büyük bir yapıtın, insanın içinde düzenlenmesi, hazırlanması için ne kadar kafa yormak gerekir. Her şeyi hiç aksatmadan, gereği gibi anlatmak bile adamakıllı güç, dinginlik ve huzur ister. Yapıtın bütünü iyi olmazsa bütün emekler boşa gider. Sonra bu kadar ge-

niş bir konuda insan bütüne egemen olamazsa bütün yapıt yer yer kusurlu olur.

1947 yılında *Şiirin İlkeleri*'ni yazmaya oturduğum zaman ben de kısa, derli toplu şiirlerden yana olduğumu belirterek «Şiirin Uzunluğu» adlı ilkeye şu notu düşmüştüm:

— Destan gibi uzun, ya da çok uzun şiirlerin birçok temaları geliştirmek zorunda kalmaları yüzünden başarıya erişebileceklerini pek olanaksız görürüm. Bunlar başarıya erişse de kendilerini bir çeşit yavanlıktan kurtarmakta hayli zorluk çekerler. *Leyla ile Mecnun, Hüsn-ü Aşk* gibi destanlara bugün hâlâ başucu kitapları gözüyle bakmamız ise onların çaplarından çok, parça-güzellikleri taşımalarından ileri gelmektedir.

Şu var ki Goethe, uzun şiir için döktürdüklerini günlük şiirlerin, durum bildiren şiirlerin *(Poème de circonstance)* önünü açmak için söylemiştir. Ona göre yaşadığımız an kendi hakkını ister. Şairde her gün doğan düşünceler işlenmeli, duygular anlatılmalıdır. Yaşanılan her halin, her dakikanın sonsuz bir değeri vardır. Çünkü bütün bir sonsuzluğu canlandırırlar. Şair yaşamdan kopup geleni, vakit geçirmeden, taptaze bir izlenimle kâğıda geçirirse, kuşku yok ki iyi bir iş yapmış olur. Dahası, kimi zaman tökezlese bile bir şey yitirmiş olmaz.

Goethe şairlerin iyi bildikleri konuları seçmesine de değinir ve kendisinin de uzun yapıtlar yazmaktan çok çektiğini açıklar:

— Ortaya büyük yapıt koyacağım diye nice tasarılarım yokolup gitti. Yapabileceğim şeylerin tümünü gerçekleştirseydim, yüz cilt yetmezdi.

24 Temmuz

Temmuz ayında Oktay Akbal, Ören'de konak tuttu.

Güneşlendi, denize daldı, Asım Bezirci'nin çadırıyla çadırlandı. Sıcaklar ve dostlar üzerine yazılar yazdı.

İçinde benim kimi günlüklerimin de bulunduğu *Soyut*

dergisinin eski sayılarını Ören'e getirmiş olduğunu açıkladı.

Buraya ben de Oktay'ın kitaplarının yeni baskılarını taşımışım. Salondaki rafta *Önce Ekmekler Bozuldu, Vatan Mahzun Ben Mahzun, Anılarda Görmek* vb. var. *Garipler Sokağı*'nın ise hem ikinci, hem de beşinci baskısı. Sonuncusunu «Genç Oktay Akbal'dan» diye imzalamış.

Oktay'ı 1943 yılında tanımıştım. Tanır tanımaz da canciğer üstüne bir arkadaşlığımız başladı.

Garipler Sokağı Fatih'teki evlerinin kulpunda geçer. Zülfiye'lerin, Tahir'lerin, Kör Hafız'ların ve de Sarışın Azade'lerin mahallesidir o.

Evini de bilirim. İki katlı bir yapıydı. Oktay'ın tifodan yattığı günlerde, —bir sarı sıcakta— oraya gitmiş, sokak kapısından girer girmez karşılaştığım merdivenle üst kata çıkarak, hemen oracıktaki el kadar sofada yer tutmuştum. Oktay, kapısı ardına kadar açık odada, iki kişilik bir karyolada yatıyordu. Daha doğrusu oturuyordu. Ben hastalık bana da bulaşacak diye büyük korkular geçirmiştim.

1946'da o, ben ve bizim takım (Fahir, Behçet, Naim, Arif) *Yenilikler*'i çıkarmıştık. Özdemir Asaf, Orhon Murat Arıburnu, Kenan Harun, Edip Köknel, İlhan İleri de bizdendi. Dergi, dördüncü ve beşinci sayıları bir araya getirerek son buldu. Oktay, o sayıya Sait (Faik)'ten «Havuz Kenarı»nı almıştı. Beyazıt Meydanındaki havuzu dile getiren öykü sonradan Sait'in bir kitabına ad olacaktı. Yalnız «Havuz Kenarı» yerini «Havuz Başı»na bırakacaktı.

Yenilikler o yıllarda yankı uyandırmış bir dergidir. Can Yücel'in ilk şiiri de orda yayınlanmıştır.

1950'de de Oktay'la Jean Anouilh'un *Vahşi Kız*'ını çevirdik. Oyun bir yıl sonra İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda üç hafta oynandı. Üç hafta o yıllar için büyük bir şeydi. Çoğu oyun afişte iki ya da bir hafta kalırdı.

45 yıl!

İnsanı bellekler yaşlandırıyor.

2 Ağustos

Bu sabah ünlü fotografçı Brassai'nin *Picasso'yla Konuşmalar* adlı kitabını karıştırıyordum ki Fransız ozanı Henri Michaux'nun şu sözü üzerine düştüm:

— Son zamanlarda her gün yeni bir *büyük ozan* fırtlıyor. Ama aralarında gerçekten özgün tek bir ozan bile yok.

Bence Henri Michaux yanılmaktadır. Gerçi her gün ortaya bir sürü *taze şair*, bir sürü toy torlak delikanlı atılıyor, bir sürü mart cevizi yuvarlanıyordur ama yarının, daha doğrusu bugünün şairleri de onların arasından çıkarsa çıkacaktır.

Behçet Necatigil:

Nerden niçin mi geldim
Bilmeden bir şey diyemem, ya siz?
Hem hiç önemli değil
Geldim yer açtılar, oturdum
Girip çıkanlar vardı
Zaten ben geldiğimde.

4 Ağustos

Nurer Uğurlu'yla, Sunar'da, kavaklara karşı.

Kaleden kaleye şahin uçurduk.

Nurer:

— Kimi yazarlar vardır yazısının sonunu bir türlü kestiremezsiniz. Maviyi anlatıyorlarsa onun tüm tonlarını birbirinden ayırdetmesini bilirler. Ataç gibi. Sait Faik gibi.

— Ben buna satırların altını okumak derim. Nehirlerin yatağındaki anlamları sökmesini bilmeden büyük melodramik adımlar atılmamalıdır. Küçük *hatve*'ler atılabilir.

Nurer, eski günlerle ilgili, gözyaşartıcı itiraflarda da bulundu:

— Biz, sizlerin açığını yakalamaya çalışırdık. Orhan

Kemal'in öyküsü mü okunuyor? Eleştiri hemen gelir: «Bu tümcede çuvallamış. Ben olsam...»

Gençliklerinde, İstiklal Caddesini nasıl kazıdıklarını da anlattı. Bu 1960'tan önceki yıllarmış. *Baylan*'da baylandıktan sonra topluca sokağa çıkarlar, ilkin Fransız Kültür Merkezine kadar uzanırlar, ordaki parmaklıklara dokunduktan sonra dönerler, bu kez de, Caddeyi tersine akışla tararlarmış. Galatasaray Postanesine gelince dur. Orda bir tabela varmış. Tabelaya da imza attıktan sonra gelsin yine aynı kazmalar.

— Kazıma işine kimler katılırdı?

— Bütün *Baylan*. Ama üç sıra halinde düzen tutardık. En önde Oktay Akbal, Naim Tirali, Özdemir Asaf olurdu. Yani en büyüklerimiz. Onları Attila İlhan, Ahmet Oktay ve de filmci Metin Erksan izlerdi. Yani ortancalarımız. En arkadan da biz, hazır kuvvet, gelirdik.

— Yani?

— Yani Hilmi Yavuz, ben, Adnan Özyalçıner, Kemal Özer, Erdal Öz, Leyla Erbil, Sevim Burak, Sinan Bıçakçı, Karikatürcü Tonguç Yaşar, Eflatun Nuri ve de Yalçın Çetin (merhum). Sinan on yıla yakın Paris'te kaldı. Dönüşte: «Türkiye artık çağdaşlaşmıştır.» dedi. Çünkü Paris'ten gelir gelmez, bavulunu bizim Ge-Da'ya bırakıp Gazeteciler Cemiyeti'ne koşmuş ve orda bizimkilerin yan masadaki kızlarla hiç ilgilenmediğini görmüştü. Oysa biz, eskiden, kahveye bir kız düştü mü, gözlerimizi ondan ayıramazdık.

Nurer «Salâh Birsel'in *Kediler*'ine zeyl» diye bir yazı hazırladığını da söyledi. Orda Hüseyin Rahmi'nin benim adını anmadığım kedilerine değiniyor ve 36 kediyi sahneye çıkarıyormuş.

Nurer dikkatli bir eleştirmen:

— Melih Cevdet dize sonlarında «k» harfini pek kullanmaz. Daha çok «a»lara, «e»lere, «i»lere yer verir.

Akşam, Nurer'in gözlemlerini Melih'in *Tanıdık Dünya*'sında kovaladım. «Değiştirmeler» adlı bölümde 171 dizenin sadece on birinde «k» buldum. Bunların ikisi de «gördük», «pörçük» gibi ince «k». «Karacaoğlan'ın Bir Şiiri Üze-

rine Çeşitlemeler» adlı bölümde ise, yanlış saymadımsa, iki yüz on üç dizenin sadece üçünde «k»ya rasladım.

Melih Cevdet Anday:

Kuşların telaşından belli
Geç kaldık, ay yaprakları içinde
Toprağın en güzel güniydi.

5 Ağustos

Bir haftadır bir sürü halk şiiri.

Karacaoğlan, Pir Sultan Abdal, Yunus Emre.

Cahit Öztelli'nin derslediği *Bektaşi Gülleri*'yle Sabahattin Eyuboğlu Yaşar Kemal derlemesi *Gökyüzü Mavi Kaldı*'yı da savsaklamadım.

Ben, çok şükür, halk şiiri karşısında pepelenenlerden değilim. Ama zaman zaman okurum. Halk şiirinde çok taze, çok hoşmerim imgelere raslanılır. Bir süre sonra da bunlar sizi sıkmaya başlar. Çünkü, şiirlerin biçimi tekdüzelikten, çırpıbacaklıktan öteye geçmez. Bu gıygıy sonunda da imgelerin canlılığını öldürür.

Gökyüzü Mavi Kaldı'da Karacaoğlan'la Dadaloğlu'nun birer şiirinde büyük benzerlikler de buldum.

141. sayfada Karacaoğlan diyor ki:

Arab at üstünde kaldı postumuz
İkrarından döndü mola dostumuz
Yarın bir gün kara toprak üstümüz
Çürütür hey benli sunam çürütür.

154'te ise Dadaloğlu:

Arab at üstünde olsa postumuz
İkrarından döndüm'ola dostumuz
Bir gün kara toprak örter üstümüz
Çürütür ha nazlı dilber çürütür.

Dadaloğlu, dünyamıza Karacaoğlan'dan yıllarca sonra ayak bastığına göre, bu iki şiirde, kimin kimde nesi olduğu

açıkça anlaşılır. Yalnız Dadaloğlu'nun ilk dizesi, Karacaoğlan'ınkinden daha anlamlıdır. Karacaoğlan'da «Arab at üstünde kaldı postumuz» sözü boşlukta sallanıyor. Nedir, bu da cönkcülerin işi olabilir.

Şu da var ki Yaşar Kemal *Gökyüzü Mavi Kaldı*'ya, kendi yaşamından çıkararak yazdığı önsözde, bu sürtüşmeler için okurları önceden uyarıyor:

— Karacaoğlan'ın bir şiirini ele alalım. Örneğin, «Derdile sevincim yıkışır dağlar» diye bitenini. Bu şiirin türlü türlü varyantı vardır. Her çağda, her bölgede halk, bu şiiri kendi istemine göre değiştirmiştir. Halk şiirinin dilden dile gelirken değişmesi, daha da güzelleşmesi kurallardan birisidir. Dilden dile gelirken değişmeyen çok az halk şiiri vardır, belki de yoktur.

7 Ağustos

Haziran başından beri baş dönmesi, göz kararması iyisinden bastırdı. Bir türlü de yakamı bırakacağa benzemiyor.

Dün gece yine ölümün, karadevenin ne olduğunu düşündüm. Babam altmış dokuzunda ölmüştü. Ben de ona uyarak önümüzdeki günlerde, ya da saatlerde felekevinden çekip gidecek miyim?

Televizyon her akşam benim yaşıma bile ulaşmamış insanların ölüm haberini veriyor. Ama yetmiş beşinde, sekseninde hâlâ dingildek ve Kemal Sunal gibi sırıtkan papatyalar da var. Bunlar, yaşamaya ne kadar? Ya ben? Ben ne kadar?

Goethe ölümünden bir yıl önce Eckermann'a şöyle demiştir:

— İnsanın benim gibi seksen yaşını geçince, yaşamaya pek hakkı kalmıyor. Her gün çağrılmayı hazırolda beklemesi ve de pılısına, pırtısına çekidüzen vermesi gerekiyor,

Pir Sultan Abdal:

Altmışında iner bir merdivenden
Yetmişinde binse düşer dıvardan
Sekseninde su getirmez pınardan
Doksanında döşeğini düz ister

8 Ağustos

İlyada.

İskele'de yeni açılan televizyonlu kahve.

Masalar, örtüler uçtu uçacak.

Üç haftadır rüzgâr göz açtırmıyor. Ören'in poyrazı ünlüdür. Ama en çok bir hafta sürer. Bu yıl delilendi.

Kahvede kimsecikler yok. Televizyonu bile açmamışlar. Jale'yle en arkada, duvarın dibinde oturuyoruz.

Şimdi şu anda, *Gece Uçuşu* yazarı Antoine de Saint Exubéry burda olsa şöyle derdi:

— Fırtına vardı ve Ponson du Terrail'ın deyişiyle «Rüzgârın uğultusu dalgaların yakınmasına karşılık veriyordu.»

Cavalacivoz romanlar keşkekçisi Du Terrail, Exubéry'nin damarına girmiştir. Exubéry, Juby Burnu'ndan (Afrika) annesine yazdığı mektupta bile ona çengel atar:

— Ponson du Terrail'ın güçlü kalemiyle söylersek, Madam la Markiz'e saldırma sahnesinde olduğu gibi, kanım bir kez dolandı ve damarlarımda dondu.

Ponson du Terrail, Xavier de Montépin (Ekmekçi Kadın), Ahmet Mithat Efendi (Letaif-i Rivayat dizisi) vb.

Romatizmaları azdıran yazarları okumaktan çekinmemeli. Onlardan insanlara bir kötülük gelmez. Yararı bile dokunabilir. Ben yeni yetmeliğimde tüm *Arsène Lupin*'leri devirmiştim. İtalyan denemecisi Papini bile on beşinde yalnız Kant, Hegel, Cervantes, Darwin, Dante, Rabelais, Whitman, Baudelaire değil, eline geçen her türlü ıvır zıvırı okumuştur.

9 Ağustos

TV filmi: Franz Liszt.

Liszt bütün yaşamı boyunca çevresindeki musiki erlerine elinden gelen yardımı esirgememiş bir sanatçıdır. Ansiklopediler bile onun için şöyle der:

— Liszt'in sanatçı arkadaşlarına gösterdiği cömertlik dillere destandı.

Ne ki, onun gibisine kolay kolay raslanılmaz.

Çünkü sanatçıların çoğu küçük çaplıdır.

Yani kıskançköpektir.

Hıı, pintiköpektir.

Ören, 14 Ağustos

Jale İstanbul'a dönüyor.

Yarın görevinin başında bulunması gerek.

Ben ne olacağım?

Buralarda, denizin, kırların, bol oksijenli manzaraların yanında kalmakla şifam artacak mı?

Jale:

— Sen, ben gidiyorum diye üzülüyorsun. Ben seni bırakıyorum diye üzülüyorum. Eskiden hep beraber olurduk.

— O zamanlar biz yaşıyorduk, şimdiler ölüyoruz.

Meslekî:

Ahir vakit bu gözyaşım silinmez
Azdı yaralarım hekim bulunmaz

17 Ağustos

Ören'de son gün.

Oktay Rifat:

Dökülen sırıdır aynamızın yalnızlık

İstanbul Ansiklopedisi'nde «Baltacıoğlu»nu arıyordum ki karşıma Bali Balyan çıktı. Hazret 1835-1911 yılları arasında yaşamış. Sultan Aziz'e de Hassa Mimarı olmuş. Yalımı alçak yani gönülsüz bir kişiymiş. Birçok önemli yapıtların altına imzasını atmaktan kaçınmış. *Ansiklopedi*'nin yazarlarından Pamukciyan onun dürüst bir kişi olduğundan, adalete taptığından, ulusallık ayrımı yapmadığından ve de her ulustan yetenekli kişilere yardım elini uzattığından açıyor.

Doğrusu, bağnazlıkla çatapuma olmuş işlere raslayıp da tabana tane verip kaçmayanların sayısı oldukça düşüktür.

Bugünkü *Cumhuriyet*'te Nedim Gürsel'in Fransız yazarlarından René Etiemble'la bir konuşması var. O da bağnazlık sorununa değiniyor.

Etiemble diyor ki:

— Her türlü bağnaz (fanatik) düşünceye karşıyım. Siyasal ya da dinsel dogmalardan arınmış, aklı başında bir edebiyat okuru, birbirleriyle ilişkisi olmayan, değişik anlayışlarda yazılmış yapıtları ayrı ayrı, her birini kendisi için sevebilir. Hiçbir önyargı ve bağnazlığa kapılmadan dünyaya açılmak! İşte düşüncemin özü.

Etiemble seksenlik bir pimpiriktir. Elliyi aşkın kitap yazmış, *Parlez-vous Franglais* adlı kitabıyla Fransızcaya doluşan yabancı sözcüklere karşı çıkmıştır. Yani bir yerde kendi ulusunun dilinin dağılmasına da evet diyemiyor.

Nedim Gürsel onun son kitabı *Bir Yaşamdan Çizgiler*'in karamsar bir duyguyla sona ermesinin nedenini kendisine sorduğunda şu karşılığı almış:

— İyimser olmak için inandırıcı bir neden göremiyorum. Dünyanın dört bir köşesinde bağnazlar çoğalıyor. Fransa'da, İslam ülkelerinde, İsrail'de. Yalnız Çin ve Sovyetler'de kimi olumlu gelişmeler, dogmalardan arınma çabaları var.

Bencesi insanlar bağnazlığı seviyor. Başkalarının raha-

tını kaçırmayı, başkalarını salamura fıçılarına sokup çıkarmayı bir toplum görevi sayıyor.

Baltacıoğlu'nun sabah sabah akıl tasıma düşmesi, onunla 15 yıl önce yaptığım bir konuşmada tuttuğum kimi notlara raslamam neden oldu.

Baltacıoğlu da özgür düşünceli kişilerden biridir. Pencerelerini deli pirî bağnazlığa karşı sıkı sıkıya kapamıştır. Türkiye'de bileşik eğitim'i (coéducation) başlatan da odur. O zamanlar (1919 yılı) *İnas (Kız) Darülfünunu* öğretim üyelerindendir. Darülfünun, Beyazıt'tan Şehzadebaşı'na giderken solda Zeynep Hanım Konağının bitişiğindedir. Zeynep Hanım Konağında ise *Zükûr (Erkek) Darülfünunu* öğrencileri okuyordur. Baltacıoğlu bir gün *İnas*'ta ders (eğitimbilim) verirken birden öğrencilerine:

— Kalkın *Zükûr*'a geçelim.

Bütün kızlar, huurrra, birden ayağa kalkar. Öğretmenlerinin öncülüğünde Zükûr'a antrelerini yaparlar. Erkek öğrenciler de onların gelişini hiçmihiç yadırgamaz.

Ertesi gün Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi, Maarif Vekili Ali Kemal'e curnalini dayar:

— Bu herifi kov. Bu herif kızlarla erkekleri *zanu be zanu* (dizdize) oturtuyor.

Baltacıoğlu, Meşrutiyet'in ilk yıllarında *Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti*'nin kurulmasında da önayak olmuştur. Öteki kurucular arasında da Göz Doktoru Esat Paşa, Süleymanpaşazade Sami (Süleyman Nesip) vardır. Dernek, Binbirdirek Meydanında dipteki büyük konakta yer tutmuştur. Burada sık sık konferanslar veriliyordur. Bir gün romancı Nezihe Muhittin de bir konferans vermiş ve de bütün meydan salkım salkım insanlarla dolmuştur. Dernek, sonradan da, 1919'da *Millî Kongre*'ye dönüşmüştür.

29 Ağustos

Kadıköy Çarşısında Flotal ayna, metre karesi 40 bin lira.

Bu sabah Ören'deki yürüyüşlerime adamak üzere Şaşkın'a taban teptim.

Şaşkın, Şaşkınbakkal'ın kısaltılmışıdır.

İnsanlar kısaltmalara, sözcükleri alabora etmeye pek yangındır. Hemen hemen dünyanın dört bir bucağında bu denli kavurmalara kaşık çalınır. Almanlar Berlin'deki ünlü fiyaka caddesi *Kurfürstendamm*'ı *Ku-Damm*'a çevirmişlerdir. Parisliler de *Saint-Michel Bulvarı*'nı *Saint'Mich* diye anarlar. Kral ve şair bahçesi diye bilinen *Luxembourg Parkı* da *Luco*'dur. Londralılara gelince, onlar da *Night-Bridge* semtine yalnızca *Night* derler.

Amerikalılar daha da ileri papazdır. Koskoca Los Angeles şehrini bile *LA*'ya sığdırmışlardır. İnsan adları da bu çekip çekiştirmeleri izler. Birçok dillerde, erkek adlarından Leo, Le olmuştur. Robert, Bob'tur. Alexander, Alec'tir. Stanley, Stan'dır. Christopher, Chris'tir.

Ressam Modigliani'yi de sevgilileri Modi diye çağırır. Utrillo'nun adı da Litrillo olmuştur. Ama bu kısaltma filan değildir. Şarabı litre litre yuvarladığı için bu yakıştırmaya hak kazanmıştır. Paris haytaları Dostoyevski'yi de Dosto diye anar.

Gerçekte, bizim halkımız da bu işe çok önceleri soyunmuştur. Muzaffer, Muzo depremine, Hasan, Hasso depremine, Aptullah, Apto depremine, Cemil, Cemo depremine uğramıştır. Halil, Halo'ya; Mustafa, Musta'ya; Reşit, Reşo'ya dönüşmüştür.

Son yüzyılda, Batıda en çok da kadın adlarına makas atılır. Lili, Mimi, Fifi, Zizi. Topunu havaya atıp atıp tutarlar.

Kadın adları, bizde de yüzü yumuşak bir tango rengine boyanmıştır.

Nilüfer, Nili; Jülide, Jüli; Zeliha, Zeli; Meliha, Meli; Huriye, Huri; Nurşen, Nuri; Meserret, Meso; Sabahat, Sabo; Naciye, Neco; Müşerref, Müşo kılıklarında finge alınır.

Heinrich Böll *Palyaço* adlı romanında, Almanya'da, Nazi döneminde, yatılı okullarda erkek öğrencilere saatlerce futbol oynatıldığını yazar.

Bu büyük burunlu sporun öldüresiye uygulanmasının nedeni de erkek öğrencilerin yorulmasını ve kızları düşünemiyecek durumlara düşmesini sağlamak içinmiş.

Öğrencilere bir de bol bol lahana yediriliyormuş. O da duyguları uyuşturuyormuş.

Bunları tezgâhlıyanlar, bunları uygulayanlar, bedeni geliştiği halde aklı, zekâsı gelişmemiş zamzak kişilerdir. Her ulusta çıkar böyleleri. Bunları bu işten çevirseniz, içlerindeki karagülmezliği ortaya dökmek için başka alanlar, başka vanvunlar yaratırlar. Çünkü birilerini tedirgin etmeden, birilerine acı çektirmeden rahat edemezler. Kaldı ki, bu zehirli ve hayın dilli tüfeklere el atarken, içinde bulundukları toplumu daha ileri götüreceklerine ve de büyük bir insanlık görevi sahneleyeceklerine inanırlar.

Bütün bunlar palyaçoluktur.

Almanların tiritak ettikleri Yahudiler, şimdilerde Filistinlileri tiritak etmeye çalışıyor.

Böll'ün romanındaki palyaço Hans şöyle diyecektir:

— Yıllarca aynı numaraları yineleyen palyaçolar olduğunu düşündükçe kalbime ağrılar girer.

Özkan Mert:

21 Mart 1986
60.000 karaderili
toplandık Langa Stadyumunda.
21 Mart 1985'te öldürülen
21 kardeşimizi anmaya geldik.
21 kardeşimiz de,
21 Mart 1960'ta
Shapervilla katliamında öldürülen
183 kardeşimizi anmaya gelmişti.

Aynadaki insanlar:

Bertrand Russell, Kaliforniya Üniversitesinin 1939-1940 öğretim yılı sonunda New York Şehir Kolejinden, ders vermek üzere, bir çağrı alır. Bu söz üstünde kalarak Rektörlüğe alapşap bir çekilme yazısı yollar. Ne ki, mektup Rektörün eline geçtikten az biraz sonra New York'taki işin suya düştüğü haberi gelir. Ne yapsın, çekilme yazısını geri almak üzere Rektörlüğün yolunu tutar. Rektörse bunun olanak dışı olduğunu belirterek Russell'i görevinden ayrılmış sayar.

İşin içyüzü şudur: Üniversiteye yardım eden tutucu Hristiyanlar, dinlerini temelinden sarsan birinin, yani Russell'in, alacağı aylığa paraca yardım etmeye karşı çıkıyorlardır. Herkesin nabzına göre kan alan Rektör de Russell' den kurtulmak için, hiç ummadığı anda ortaya çıkan bu fırsatı kaçırmak istememiştir.

New York yakasındaki işler de dünyanın hileyle dolu olduğuna ışık tutacak türdendir. Kolejin profesörleri, hükümet karşısında sözde bir üniversite özerkliğini korudukları için, Russell'i kendi aralarında görmek istemişlerdir. Gelgelelim atama haberi bütün piyasa finolarını ayağa kaldırmıştır. İlkin bir Anglikan piskoposu Russell'in düşüncelerini kötüler. Sonra, hemen hemen tümü de İrlanda'lı olan ve polislerce kulakları doldurulan öbür din adamları da Russell'in bulunduğu yerlerde işlenen suçlardan kendisini sorumlu tutar. Kızı Kolejde okuyan bir anne ise Russell'in ders vermesinin öğrencilerin erdemini tehlikeye düşüreceğini öne sürerek mahkemeye başvurur.

Bunlarla bitse iyi, savcı da Russell'in kitaplarının kösnü uyandırdığını, gerçekleri yadsıdığını ve her türlü ahlâktan yoksun olduğunu ilan eder. Yargıç yerinde ise Russell'i uzun boylu kınamak üzere söylev çeken bir İrlandalı vardır.

Gerçekte dava Russell'e değil, New York Belediyesine karşı açılmıştır. Nedir, üstüne çamur atılan kişi kendisi-

dir. Russell davada taraf olabilmek için çok çalışırsa da hiçbir sonuç elde edemez.

Sonunda öyle olur ki ona karşı «tam Amerikanvari bir büyücü avı başlar». Artık hiçbir yerde konferans veremiyordur. Gazeteler, dergiler kendisinden tek bir satır bile yayınlamıyorlardır. Yani yaşamını kazanmak için tüm yollar tıkanmıştır. Gerçi özgür düşünceli profesörlerden çoğu bu duruma karşı çıkar ama onlar da Russell'in kont olduğuna göre, atalarından kalma toprakları olduğunu sanıyorlar ve çok parası olduğuna inanıyorlardır.

8 Ekim

Milliyet'te Ayça Atikoğlu'nun «Neler hazırlıyorsunuz?» sorusuna karşılıktır:

— *1001 Gece Denemeleri*'nin onuncu kitabı *Kediler* bu ay içinde çıktı. Şimdilerde tezgâhta *Aynalar Günlüğü* var. O, 86, 87, 88 yıllarında tuttuğum günlükleri kapsayacak. Sanırım ocak sonlarına doğru piyasada boy gösterir. Günlükler öbür yıllarda da sürecek. Dördüncü cildin adını şimdiden koydum: *Sessizlik Günlüğü*. Çünkü bana dünyadaki her şey çok sessiz geliyor artık. Ama bilmiyorum, belki değiştiririm. Bu, elbet yazmaya gücüm yeterse olacak. Yaşlandım. Eskisi gibi çalışamıyorum. Yeni denemeler de yazar mıyım, yazmaz mıyım, bilmiyorum. Denemeler beni çok yoruyor. *Kediler*'deki «Porno Pornoya Karşı» denemesini tam üç ayda yazdım. Henry Miller üzerine bir şey. Hemen hemen tüm kitaplarını devirdim. Ama romanlarından çok denemeleri, anıları üstünde durdum. «Gayya» da iki buçuk ayımı aldı. «Disko Dans» onlardan biraz daha küçük (17 sayfa) görünürse de o da haftalarca uğraştırdı beni. Yine de denemeden vazgeçemiyorum. Son olarak yazılarında okurlarına selam çakan, onlarla fıskos çalçeneye kalkışan yazarlarla ilgili bir deneme yazdım: *Kira Arabası*.

Dr. İkna Sarıaslan dedi ki:

— Siz sık sık ağlar mısınız? Bizi, karı-koca, çoğu olaylar etkiler. Geçen gün Mari'ye bir dostun başından geçenleri anlattım, gözleri yaşardı.

Ben de gençliğimde pek sulugözdüm.

Yürek kabartan öyküler karşısında höngür de höngürderdim. Sonraları yaşam beni hizaya getirdi. Artık hiçbir şey karşısında gözyaşı dökmez olmuştum. Ama şimdilerde öyle değilim. TV'de en uyduruk bir film bile yüreğimi ağzıma getiriyor. Hele Richard Brooks'un *Savaş ve Barış* (Battle Circus) kurdelasındaki June Allyson ve Humphrey Bogard gibi, kızla oğlanın gönül yaylarını gevşettiğini görmek beni mar mar ağlatıyor.

Geçen yıl Eurovizyon Şarkı Yarışmasını kazanan topluluk da beni bir hayli ağlatmıştı. Ama sonradan şarkıyı yazan bestecinin müziği bir hobi, dinlendirici bir merak saydığını ve de kendisinin başka bir işi olduğunu öğrenince göz pınarlarım hemen kurudu.

Rousseau da gerçek bir yufkayürektir.

Kendisine ölçüsüz iyilik yapanlara tek bir sözcük söylemez, bir çocuk gibi ağlıyarak ardlarına takılır. Ayaklarını öpmek isteğiyle de kıvranır. Öte yandan, dostlarının kendisine çektirdikleri karşısında da gözyaşlarını tutmasını bilmez.

Kendisini hayran bırakan olaylar da onun ağlama makinesini işletmesine yardım eder. Bir kez İspanyol dostu Altuna'nın günlük vakit cetvellerini gördüğünde ilkin gülmüş, sonra ağlamıştır.

Çok önem verdiği olayların gerçekleşmesi de gözlerinde hemen şıpşıplar yaratır. Rahip Montmollin, gençliğinde ayrılmış olduğu Protestan Kilisesine yeniden dönebileceği, dahası, Rousseau'nun kendi sürülerine katıldığını görmekle Protestanlığa soyunanların büyük onur duyacağı haberini getirdiğinde de vafir gözyaşı dökmüş ve ko-

münyon' törenine yetişmek için kilisenin yolunu tutmuştur.

Rousseau hep yazarlık coşkusu içindedir. Oyunlarını sahnede seyrederken çocuk gibi titrer. Ya da oyunu *(Büyücü)* Kralla Kraliçenin önünde oynanacaksa salondaki yeri onu iyisinden ağlamaklı kılar:

— Acaba yerim burası mı? Acaba beni doğru yere mi oturttular?

Rousseau dokunaklı bir mektup yazarken de gözyaşlarını tutamaz. Bir gün Diderot'ya bir mektup döşenirken de böyle olmuştur. Dahası, mektubunun Diderot'nun gözlerini de sulandıracağını ummuşsa da sonuç hiç de düşündüğü gibi çıkmamıştır.

D'Alembert'e Mektup (Lettre à d'Alembert) adlı yapıtını döktürürken de çok sıcak gözyaşlarına el atar. O satırlarda Madam d'Houdetot'ya beslediği o uğursuz aşkın daha kalbinden silinmediğini belli eden gamlı baykuş sesleri de vardır.

Rousseau kadınlarla bir araya geldiğinde, onlarla birlikte ağlamayı da sever. Bunu da en çok Madam de Verdelin'le yapar. İkisi de, birlikte ağlamaktaki tatlılık kadar hiçbir şeyin gönülleri birbirine bağlayamıyacağı inancındadır.

Hoş, bu gözyaşları her zaman mutfak kaynatmaz.

Yüzsüz dostu Coindet, Rousseau'nun işlerine koşmak için her zaman çırpınır, gözlerine yaşlar yerleştirmeden, Rousseau'nun adını ağzına almazsa da onun kendisini gerçekten sevdiği çok su götürür.

24 Ekim

Selim İleri, Adalet Ağaoğlu, Ahmet Oktay, Orhan Duru vb. günlük gazetelerde boy göstermeye başladı.

Edebiyatçılarda, belli bir noktaya geldikten sonra, günlük gazetelere el atmak, yığınlara açılmak isteği uyanır. Ama buna çokluk olanak bulamazlar. Ataç bir gün şöyle demişti:

— Benim yazılarım gazetelerde çıkıyor ama bu, kolay mı oluyor sanıyorsunuz? Bir defasında Falih Rıfkı Atay'ın aracılığıyla bir gazeteye yamandım.

Doğrusu Ataç, yıllar yılı *Haber* gibi küçük çaplı gazetelerde yazmıştır. Bir ara *Akşam*'da, *Cumhuriyet*'te görünmüşse de sonunda bir parti gazetesi olan *Ulus*'a sığınmak zorunda kalmıştır.

11 Kasım

Kimileri günlüklerden günlükçülerin beden rasathanesini yıkacak, şanını hopur-küpür edecek itiraflar bekliyor.

Günlüğü tutanın yerine başkalarının üzerinden zehirli ve öldürücü rüzgârlar estirildiğini gördüklerinde de öfke atına biniyor, karmakarışık oluyorlar.

14 Kasım

70 yaşın ilk günü.

Yaşlılık bir işi ellerin, ayakların yapamaması değil, kafanın almamasıdır.

16 Kasım 1988

Ben lik günlüğümü yani *evrak-ı perişan*'ımı 30 yaşında (1949) tutmaya başladım.

André Gide aynı işe yirmi (1889), Léautaud yine yirmi (1893) yaşında el atmıştır.

Katherine Mansfield ise 16 (1904), Amerikalı romancı Anais Nin de 17 (1931) yaşında günlükçü adına hak kazanmışlardır.

Günlük, Batılıların —bunların içinde politikacılar da vardır— sevdikleri bir edebiyat türüdür. Oralarda günlük tutanların sayısı hiç de azımsanamıyacak kadar kabarıktır. Şu da var ki Batılılar bu işe taze yaşlarda başlarlar.

Benim sevdiğim öbür günlükçülerin günlük yaşları da şöyledir: Julien Green 26 (1926), Ressam Eugène Delacroix 24 (1822), Virginia Woolf 33 (1915), Kafka 27 (1910), Samuel Pepys 27 (1660), Henri Frédéric Amiel 26 (1847), Henry David Thoreau 20 (1837).

23 Kasım

Cesare Pavese günlüğünde (Cevat Çapan çevirisi) şöyle der:

— İnsan yaşamını bir güne benzetecek olursak yaşlılık en sıkıcı zamandır. Çünkü tıpkı akşamüstü, günün bütün işi sona erdiğinde olduğu gibi, insan ne yapacağını kestiremez.

Bencesi, yaşlılık günün bitmesi değil, günün bittiğinin çakılmasıdır.

Günün sona erdiğini umurlamayan yazarlar solukların kesileceğini burunlamazlar.

Goethe, 1830 ocağında, 81 yaşında, bir kan hücumuyla ölümün eşiğine geldiği vakit, ona kulak asmamış ve son iki yılını, eskiden olduğu gibi, yazarak ve de okuyarak geçirmiştir. Hastalığı devirdikten sonra Alman şairi Karl Ludwig von Knebel'e (1744-1834) yazdığı bir mektupta şu sözlere yer verir:

— Ey en aziz dostum, bu hücumu iyilikle atlatabildiğim için artık bana nasip olabilecek günlerimin tadını çıkarmak, gerek kendim, gerek başkaları için çalışmayı durdurmamak dileğindeyim.

Goethe, doğrusu ya, *Şiir ve Gerçek*'in dördüncü bölümüyle *Faust*'un II. bölümünü bu son yıllarında yazdığı gibi yabancı memleket edebiyatlarına el atma işini de o yıllarda artırmıştır. Ne ki, Galilei'nin *Ptolemaios ve Kopernik'in İki Büyük Yer Sistemi Üzerine* adlı kitabını okuyup, onun, ruhu olağanüstü bir biçimde yükselttiği kanısına varmışsa da Victor Hugo'nun *Notre Dame de Paris*'ini pek iğrenç bulmuştur. Buna karşılık Plutarkhos'un yaşam-

öyküleriyle Euripides'in oyunlarını bir daha okumaktan vafir hazlar devşirir.

Nedir, kimi çevrelerin kendisini dışlamak istemesi onu çokça üzüyordur. Ölümünden bir iki hafta önce (1832 Martı) sonradan *Goethe ile Konuşmalar* adında bir kitap yayınlamış olan Eckermann'a şunları açıklar:

— Benim üzerime yazılanlara genellikle aldırmadığımı görüyorsunuz. Ama yine de yazılar eksik olmuyor. Çok iyi biliyorum ki, yaşamım boyunca nelere katlandığımın, neler yaptığımın kimi kişiler katında hiçbir değeri yok. Bu, özellikle siyasal partilere karışmayı küçümsemiş olmamdan ileri geliyor. Onları memnun etmek için, ihtilalci kulüplerden birine üye yazılmam ve herkeslere cinayetle kıyımları salık vermem gerekirdi.

Goethe, o gün Eckermann'a kendisinin bir yurtsever olduğunu belirlemek gereğini de duyarak sözlerine şunları ekler:

— Yurdunu sevmek ne demektir? Yurttaşlığa yakışır iş ne demektir? Bir şair, yaşamı boyunca, kendini, dokuncalı önyargılarla savaşmaya, dargörüşlülüğü kapı dışarı etmeye, hemşerilerinin kafalarını ışıklandırmaya yani onların beğenilerini arıtmaya, düşünce ve duygularını soylulaştırmaya vermişse daha ne yapsın? Yurttaşlığa yakışır daha ne gibi işlere el atsın?

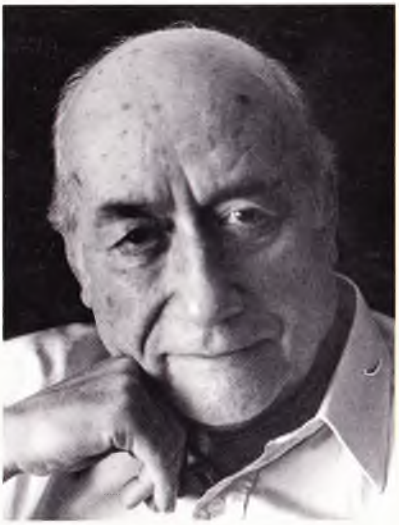
Goethe, o gün, kendisi üzerine şu gözleme de gel gel çıkarır:

— Karışık kafalı insanlardan veba gibi nefret ederim. Özellikle devlet işlerine el attıkları vakit. Çünkü o zaman, onlardan fışkıran kötülük binlerce, milyonlarca insanı etkiler

Bu kitap
1988 yılının Aralık ayında
İstanbul'da, ÖZAL Matbaası'nda
dizilip basılmıştır

Hacivat Günlüğü ve Yaşlılık Günlüğü'nden sonra şimdi de Yazarın 1986-1988 yıllarında tuttuğu ***Aynalar Günlüğü****'nü yayımlıyoruz.*

Salâh Birsel, Günlük'lerinin bu 3. cildinde elindeki aynayı bir percereye dönüştürüyor: kitapların, yazarların sokakların, insanların üzerine açılan bir percereye... Ve kalemini "humour" ve dil ustalıklarının doruklarında dolaştırıyor Salâh Bey tiryakileri için günler boyu sürecek bir şölen.

ISBN 975-438-006-6
88.34. Y .0155.13